
This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

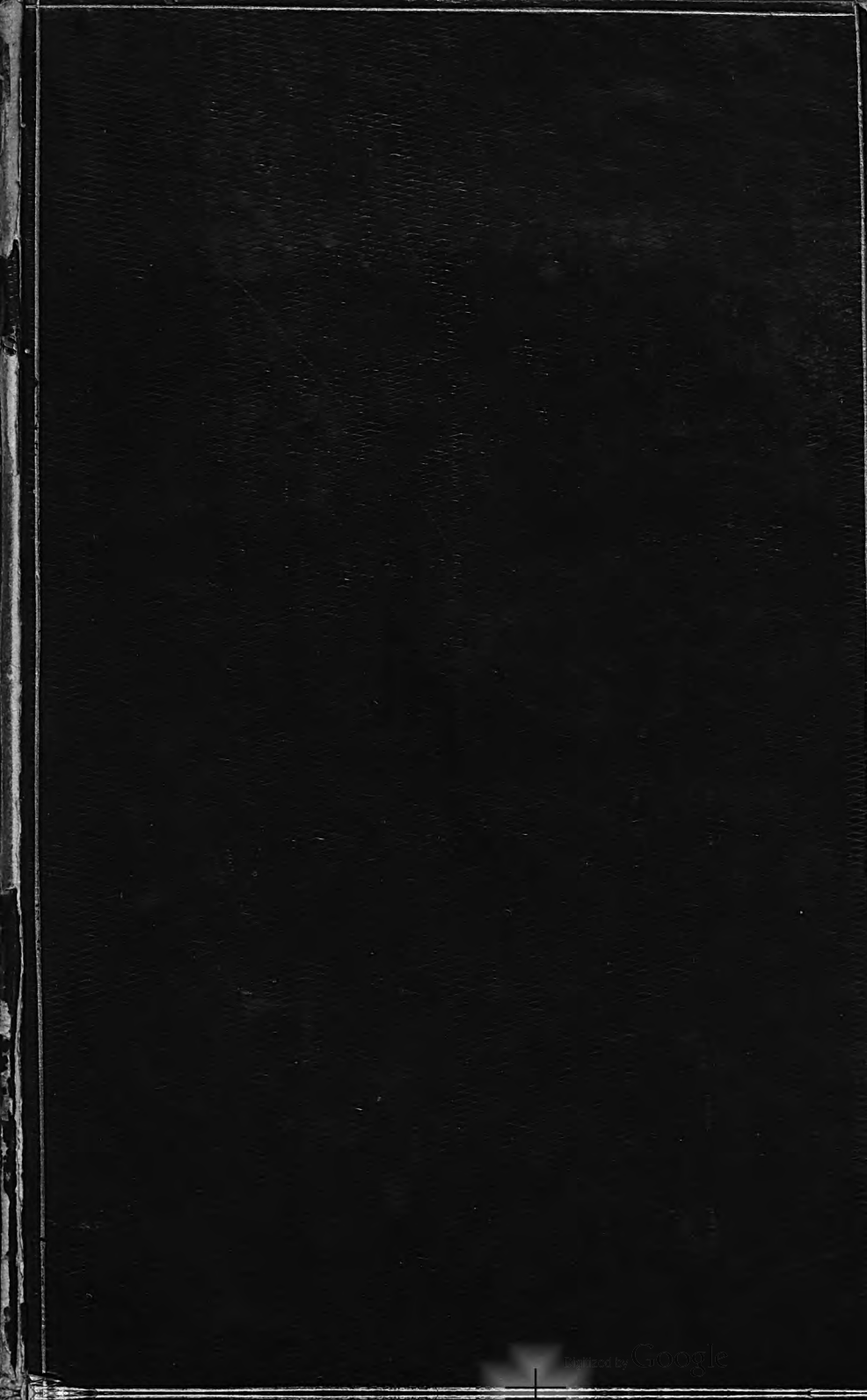

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

La XVIII ii.

(Doro Jaek menke Octobr. 1809)

Angestrichen!

Geist. Franc. Gall.

0-7.

V. A.

Amicus Joachims Jaller

qui summo litterarum commodo bibliothecam

in officina Babenbergensi praestitit

Hannoverae i. d. 3. Kal.

Octobr. 1829.

Georgius Heinricus Prof.

**SCRIPTORES RERUM
GERMANICARUM**

IN USUM SCHOLARUM

**EX MONUMENTIS GERMANIAE
HISTORICIS RECUDI FECIT**

GEORGIUS HEINRICUS PERTZ

SERENISSIMAE FAMILIAE WELFICAE AB HISTORIA SCRIBENDA.

R I C H E R U S.

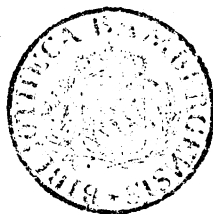

**HANNOVERAE,
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHN I A N I**

1839.

R I C H E R I
HISTORIARUM LIBRI III.

EX CODICE SAECULI X.
AUTOGRAPHO EDIDIT

GEORGIUS HEINRICUS PERTZ

SERENISSIMAE FAMILIAE WELFICAE AB HISTORIA SCRIBENDA.

HANNOVERAE
IN BIBLIOPOLIO AULICO HANNIANO.

PARISIIS
APUD BROCKHAUS ET AVENARIUS,

RUE RICHELIEU NRO. 60.

1839.

IOH. FRIDERICO BOEHMER

BIBLIOTHECAE FRANCOFURTANAE A. M. PRAEFECTO

LABORUM ET ITINERUM

PRO MONUMENTIS GERMANIAE HISTORICIS

EXIGENDIS SOCIO KARISSIMO

RICHERUM

ITINERE FRANCONICO A. MDCCCXXXIII

LUCI REDDITUM

A M I C A M A N U

D. D. D.

E D I T O R.

†

STATION QUINQUEM

1875

1875

1875

1875

1875

1875

1875

1875

1875

Quod raro tantum historiae commodo fieri solet, ut antiquorum regum casum novique hominum generis ortum vir utrisque necessitudine quadam coniunctus et historiae scribendae capax stilo committat, ea ultimis Karolorum et Hugoni, regum hodieque in Gallia florentium principi, claritas Richero nato concessa est. Hic, ut ipso tradente discimus, Sancti Remigii extra muros Remenses monachus¹, patrem habuit Rodulfum, Ludowici Transmarini regis militem et consiliarium. Pater „consilio commodus, facundia simul et audacia plurimus, unde et rex admodum ei consuescebat et apud eum saepissime consultabat,“ inter alia quae patravit, anno 949 Lauduni capiendi ordinem in consilio regis proposuit et ipse dux feliciter executus est², atque a. 956 Gerbergae reginae vindex Montem Castriloci, Hannoniae caput, noctu expugnavit, et Ragerum, qui reginae iniurias intulerat, uxore et liberis inde ablatis, ad satisfaciendum reginae coegit³. Tali patre editum et Lothario rege, qui ultimus Karolorum dignitatem regiam inter bella civilia et externa haud infeli-

1) Prologus operis et lib. IV. 50. 2) II. 87—91. 3) III. 6—10.

citer sustinuit, adultum, Richerum studio regii generis et patriae amore flagrasse et primam rerum publicarum et artis militaris notitiam domi consecutum esse, haud est quod mireris. Ultimis Odelrici archiepiscopi annis¹, vel quod potius credam Adalberone archiepiscopo, monasterium Sancti Remigii intravit, ubi sub Rodulfi abbatis disciplina ab egregio magistro Gerberto litteris instructus, artibus liberalibus studium advertit, diversasque philosophiae partes edoctus et classicis Romanorum scriptoribus, philosophis, poetis, historicis, cosmographis imbutus, ut de monacho sperari poterat, sanctis patribus etiam et canonibus ecclesiasticis legendis operam dedit.² Erat tunc Remorum urbs ut inter Galliae civitates ab antiquo clara et primatu praesulis insignis, ita Adalberonis regimine nobilitata, eoque non minus exemplis quam doctrina animis moribusque iuvenum formandis valida. Richerus igitur bonitate et ingenio amicitiam Gerberti sibi comparavit, „viri, ut eius verbis utar, magni ingenii ac miri eloquii, quo tota Gallia acsi lucerna ardente vibranda refulsit.“ Qui quum intimis Adalberoni archiepiscopo a consiliis esset, atque itineribus, epistolis et magisterio summis in Gallia, Germania et Italia viris familiaritate iungeretur, optimam iuveni rerum sui temporis cognoscendarum et perspiciendarum facultatem dedit. Medias ta-

1) certe haud ante annum 966; nam Flodoardum non novisse videtur. cf. prologum. 2) I. 3. Hieronymus et Sulpicius memorantur, III. 46 sqq. auctores classicos a Gerberto adhibitos recenset. Sallustium imitatus est e. g. lib. III. cap. 97.

men inter turbas, quae Karolorum casum et novi regni initia comitabantur, Richerus arti medicae se addixit, quam quo studio sit amplexus, ex plurimis morborum descriptionibus operi insertis¹ colligitur. Anno 991 mense Martio ab amico Heribrando, medico, Carnotensi clerico, litteris et legato arcessitus, Carnotum adiit, ubi apud magna liberalitatis et scientiae virum Hippocratis aphorismos et librum de concordia Hippocratis Galeni et Suriani studiosius evoluit; cuius itineris molestias libro IV. capite 50. exposuit. Paulo post quum, Arnulfo, Adalberonis successore, deposito, Gerbertus regum Hugonis et Rotberti, discipuli sui, favore archiepiscopatum Remensem suscepisset, Richero historiae Gallorum conscribendae auctor factus est. Quod quidem munus „ob summam quam afferre videbatur utilitatem et materiae ubertatem eo animi nisu suscepit, qua iubentis mira benivolentia se pertrahi“ dicit², triennioque absolvit. Siquidem annis 995 et 996 litteras ad Gerbertum operi praefixas, librum I. et libri II. capita 1—78, quibus historia usque ad annum 948 perducitur, conscripsit, reliqua libri II. capita, librum III. et IV. historiam annorum 948—995 complexos, annis 996—998 addidisse et tum quoque totum opus retractasse ultimamque ei manum admovisse videtur.³

1) e. g. I. 11. 13. 18. 49. 56. 65. II. 37. 46. 59. 99. 103. III. 13. 96. 109. IV. 5. 24. 50 sqq. 94. 2) Prologus. 3) Haec inde efficio, quod, quum prior operis pars atramento fusco, reliqua inde a capite 79. libri II. nigriori, quo et correctiones et additamenta prioris partis, conscripta sint, eadem atramenti di-

Consilium et rationem operis ipse praefatus ita prodit: Bella a Gallis patrata variosque eorum tumultus ac diversas negotiorum rationes ad memoriam reducere scripto specialiter propositum est. Si qua vero aliorum efferantur, ob incidentes rationes quae vitari non potuerunt id evenisse putetur. Initium operis ab eo tempore sumsit, quo Hincmarus annalibus suis finem dederat.¹ Et quum per centum amplius annos librum deducendum proponeret, Iulii Caesaris exemplo a divisione Orbis et descriptione Galliae populorumque eam incolentium exorsus,² historiam Odonis et Karoli IV. regum usque ad a. 920.³ ex fontibus, si Flodoardi historiam Remensem excipias, unde pauca tantum mutuatus est, nobis inaccessis proponit; historiam Karoli IV, Rotberti, Rodulphi, Ludowici et initia Lotharii inde ab a. 920 usque ad a. 965 ex Flodoardi annalibus⁴ et fontibus nobis ignotis concinnavit,⁵ denique regna Lotharii,⁶ Ludowici V, Hugonis et Rotberti⁷ ab a. 969 usque ad a. 995 historico nullo adiutus, adhibitis tamen chartis nonnullis archivi Sancti Remigii⁸ atque Gerberti⁹ historia concilii Remen-

versitas in notitiis historicis offenditur, quae ultimae codicis paginae a Richero illatae, praecipua annorum 995 et 996 facta atramento fusco et vix legendo, quale in prima parte operis occurrit, reliqua annorum 996—998 nigriori, quali reliqua operis et correctiones conscripta sunt, exhibent. 1) Prologus. 2) Lib. I. 1—3. 3) I. 4—19. 4) I. 19 usque III. 21. 5) Prologus. 6) III. 22 — 109. 7) liber IV. 8) III. 29. 30. 9) IV. 73. 10) Prologus. — e. g. I. 49. Flodoardi locum *Warnarius comes ibi, equo cui sedebat occiso, captus et interemptus est*, Richerus ita exprimit: *Warnerius comes ibi, equo occiso quo*

sis et synodi Mosomensis, conscripsit. Quod quo consilio quave fide fecerit, collatis cum historia fontibus eius qui hodieque extant, perspicietur. Igitur quum non annales sed historiam Gallorum scribendam sibi proposuisset, Flodoardi libro adhibito, „non verba eadem, sed alia pro aliis longe diverso orationis schemate disposuit,⁹ satisque lectori fieri arbitratus est, si probabiliter¹ atque dilucide breviterque omnia digessisset.“ Certe neminem latebit, nec reprehendi potest, Richerum plurima a Flodoardo prolata omisisse, reliqua saepe ita disposuisse, ut ordo rerum gestarum multo melius intelligeretur,² additisque suis omnia ita digessisse, ut plane nova probabilisque narratio evaderet; nec tantum indulgendum, sed gratulandum est, quod pro varia qua excelluit doctrinae copia, res a Flodoardo interdum non nisi verbo tactas amplius exposuit, ita ut vel ea pars operis, quae ex uno Flodoardo fluxit, commentarii³ perpetui a viro insigni scripti vices quodammodo expleat; ignosci potest, quod Flodoardum aliquotiens haud bene intellexit;⁴ at acri censura animadvertendum, quod nonnunquam a Flodoardo

uctus ferebatur, decem vulneribus perfossus interiërit. I. 51. rex inter humeros sauciatus, ubi Flodoardus rex ibi vulneratus scribit.

1) vox ambigua ab ipso adhibita. 1) e. g. II. 27. 43. 3) e. g. I. 64. commendationis usus exponitur, I. 60. 61. consecratio, I. 62. Lauduni captio, II. 45. Remorum obsidio. 4) e. g. I. 50, ubi reversos e pugna Nortmannos insulam ingressos esse scribit, quum Flodoardus id a Nortmannis Rodomensibus factum narret; ibidem regem Rodulfum insulam expugnasse dicit, quod, rege in pago Bellovacensi morante, Heriberto comiti debetur. II. 82. synodus S. Vincentii Laudunensem et Trevirenses confundit.

recedens, in bellorum descriptione aut permagnos¹ aut multo maiores quam Flodoardo teste novimus² pugnatorum aut occisorum numeros refert, quod Gallis victoriam immeritam³ attribuit, immo Flodoardum undecim millia in parte Rotberti, in parte Karoli septem millia centum et duodeviginti caesos scripsisse dicit⁴, ubi Flodoardi cadices et editiones omnes⁵ nonnisi haec verba: multis ex utraque parte cadentibus legunt. Quod ut veritati aperte contrarium nec ulla excusatione obvelandum, ita leve tamen vitium videbitur, si alium locum intuearis, quo se in licentiam viro candido, qualem historiarum scriptorem esse decet, plane indignam, partium studio et vanitate abripi passus est. Nam quum operi ad finem perducto secundam manum admoveret, eam libri primi partem, quae de rebus Karoli cum Belgis et duce eorum Giselberto agit, ita retractare non erubuit, ut Belgicae loco Germaniam et pro Giselberto Heinricum scriberet, quo scilicet Germaniam Karolo eo tempore subiectam fuisse simularet; quod ab Ekkehardo Uraugiensi, qui nostrum evolverat, receptum, quum reliquis omnibus testimoniis repugnaret, ad nostra usque tempora scr-

1) e. g. I. 62. 8000; I. 44. primo 5000 scripsit, tum 6000, deinde 10000. 2) I. 49. plusquam 800 Flodoardus, 960 Richerus, I. 51. Flodoardus 1100, Richerus 8000. II. 85. occisi, plus quam 560 Richerus, quadringenti Flod. Hist. Rem. quadraginta Flod. Annales. 3) I. 49. victoria de Nortmannis reportata, castrorum incensio, 3000 Nortmanni occisi, Flodoardo repugnant. 4) I. 46. 5) a. 923. Alteram Flodoardi editionem vel aliud fortasse eius opus nobis incognitum hic minime in calculum venire posse, quae sequuntur demonstrant.

pulum saltem historicis iniecit, nec nisi authentico reperto explicari potuit. Talibus Richerum patriae ultra quam ferri potest studiosum et vanae gloriae, quae vel in Napoleonis nuntiis¹ indignationem populorum incurrit, deditum experti, si totum opus caute legendum, nec ulla eius loca nisi fundamentis eius bene perspectis utendum esse censemus, nihil ultra iustum et verum statuere videbimur. Et vel primis libris praeter ea quae Flodoardi auctoritate nituntur plura nostro propria inesse, quibus fidem praestare fas sit, ultro fateor. Pertinere eo videntur historia Odonis regis, praecipue narratio de victoria apud Montem Panohei,² licet nulla eius in annalibus Vedastinis, Abbone vel Reginone mentio occurrat; in historia Karoli et Rodulfi notitiae de rebus Belgicis³ ex antiquo fonte derivatae, sed supra adulterationis notatae, narrationes de Haganone, de captione Karoli⁴, de rebus Nortmannorum⁵, et pauca alia;⁶ multa⁷ in historia Ludowici IV, cui et Richeri patrem a consiliis fuisse diximus, et cuius extrema ipse fortasse puer vidit. In hac igitur operis parte ita procedendum est, ut adhibito Flodoardo, primum quid ei debeat aut non nisi pro commentario eius habendum sit intelligatur, deinde reliquorum in fidem, auctoris vaniloquentiae ac nimii patriae studii ratione habita, inquiretur. Qua via licet eorum quoque, quae ex

3) *bulletins*. 1) I. 4—13. 2) I. 20. 23. 24. 34—41. 3) I. 14—16. 21. 22. 4) I. 28—33. 5) e. g. I. 63. 6) e. g. II. 1—5. 16—20. 30—35. 51—59. 87—90. 93. 94; in principio Lotharii III. 6—10.

fontibus nobis incognitis fluxerunt, auctoritas aliquotiens infringatur,¹ ea tamen ad historiam saeculi decimi intelligendam plurimum conducere reperies. Altera operis pars, libri III. capita 22—110 et librum IV. complexa, praecipuam sibi laudem comparabit, quippe qua auctor suum tempus et res, quas ipse expertus fuerat aut a Gerberto, operis scribendi suasore, didicerat, candide, perspicue et accurate conscripsit. Laudi accedit, quod animum Karolarum studiosum vel post exitum eorum servavit; nam licet Adalberonem et Gerbertum secutus, regum novorum auctoritatem agnosceret², et tyranni vocabulum, quo antea rebelles et desertores³ Karoli et Ludowici nuncupare solitus fuerat⁴, inde ab Hugonis coronatione in Karolum transferret⁵, eius tamen causae iustitiam minime celavit⁶, et Adalberonis Laudunensis episcopi proditorem narratione ipsa quam acerrime fieri poterat reprehendit. In conciliis ad Sanctum Basolum et Mosomensi scribendis cum Gerberto in universum congruit, quaedam a Gerberto ommissa⁷ profert, omnia tamen, ut operis institutum poscebat, bene concepta succincte exposuit. Acta ab utroque inserta paucissimis et nullius momenti vocibus discrepant, ubi cuiusnam auctoritas praevaleat, haud liquet.

Opus igitur ad lancem appensum auctorem

- 1) e. g. II. 30. sqq. ad caedem Wilhelmi Nortmannorum ducis Ottoni Magno imputandam unius Richeri auctoritas non sufficit.
 2) Rotbertum, Gerberti discipulum, etiam novisse videtur; laudat eum IV. 13.   3) I. 46.   4) e. g. II. 27.   5) IV. 18.
 6) IV. 39.   7) Guidonis episcopi orationem IV. 63.

ostendit benevolum, gravem, sagacem, varia eruditionis specie instructum, rerum in causas inquirere solitum, hominum et rerum qui ad historiam sui temporis facerent bene gnarum, quique Romanorum exemplo historiam scribere didicisset. Prae aliis etiam sui aevi scriptoribus peritia artis bellicae¹ et locorum² quibus res gestae sunt insignis, iis describendis operam dedit. Errores nimio gloriae patriae studio et vanitati tribuendi.³ Ordo in universum temporis decursum secutus, nonnunquam studio rerum connectendarum turbatur. Oratio dilucida, brevis, vigore et simplicitate placet.

Richerus, opere usque ad mensem Iunium anni 995 perducto, scribendi finem fecit, notatis tamen praecipuis annorum 996, 997 et 998 eventibus, ita ut eum his quoque conscribendis animum advertisse pateat. Quo tempore Gerberto ad sedem Ravennatensem et anno sequenti pontificatus Romani ad apicem promoti, an Richerus opus transmiserit, dubitari potest. Certe autographus liber non ita comparatus est, ut archiepiscopi summive pontificis manibus traditum facile existimem; descriptum autem fuisse, ignoramus. De Richero quoque amplius nihil constat, praeter quod, studio eius librum legis Salicae, qui hodie in bibliotheca regia Parisiensi numero 4789 insignitus

1) cf. descriptiones pugnarum et machinarum bellicarum I. 8 sqq. II. 10. 35. 45. III. 8. 103—107. IV. 17. 19. 22. 2) e. g. III. 101. Viriduni situs. 3) alios etiam re haud bene perpensa commisit; e. g. I. 2. Karolum patre obeunte biennem, I. 12. anno 893 quindennem facit; III. 109. Lotharii annos non accurate computat.

*extat, bibliothecae Sancti Remigii Remensis illatum, inscriptio vetus tradit.*¹

Historia autographa saeculo XI. bibliothecae monasterii S. Michaelis Babenbergensis ab Heinricho II. imp. conditi inter primos eius fortasse libros illata, cum aliis libris Gerberto et Richero notis in catalogo Ruotgeri intra annos 1112—1123 confecto recensetur, ibique annis 1098—1101 ab Ekkehardo Uraugiensi³, et quadringentis annis post a Trithemio⁴ exscripta, tum in bibliothecam capi-

1) *Liber sancti Remigii studio . . . n . . . ris richer . . .* 2) Schannat. Vindem. I. 52. 3) cf. Archiv VII. 470. 471. Ekkehardus contra morem suum in exscribendis aliis scriptoribus probatum, Richeri textu satis libere utitur, nec tantum alia verba sententiasque, sed bis, in historia scilicet Haganonis et Giselberti, diversam plane narrationem, eo tamen animo iisque verbis quae Richero quam maxime conveniant, profert. Coniici igitur posset, eum alia operis editione usum fuisse; sed nullum alterius codicis vestigium extat. Nam codicem nostrum iam ante annum quidem 1611 in ecclesia metropolitana Babenbergensi adservatum, saeculis anterioribus, et fortasse post magnam illam monasterii S. Michaelis devastationem quae a. 1453 contigit, eo translatum esse oportet, quum in catalogo bibliothecae metropolitanae antiquiori ad saeculum XII vel XIII. pertinente, quem Cl. Iaeck in Okenii Iside a. 1829 p. 1237 et 1238 evulgavit, nulla Richeri mentio facta sit. Trithemius codicem nostrum et Ekkehardum ante oculos habuit; nec vereor, ne quis fabulam de malefica et Ranthei equa, Haganonis apud eum historiae insertam, ex Richero haustam fuisse opinetur, cuius a scribendi ratione aequae ac animo, superstitionibus minime obnoxio, abhorret. Talia Flodoardo convenire possent. Hugo etiam Flaviniacensis in chronico apud Labbeum I. p. 157. Karoli captionem et Gerberti disputationem cum Othrico aut a nostro aut ab alio scriptore qui nostrum exscripserat accepit; econtra Hugo Floriacensis nostrum minime novit, et Gesta pontificum Remensium ab eo memorata historiam Arnulfi et Gerberti multo diversam ab ea quae hic legitur exhibuerunt. 4) in Chron. Hirsaugiensi et libro de origine Francorum ap. Schardium.

Nulla
Kot. 8. Nā rex leuissima suscipere affect. n. i. u. quā

resedisset suū d. h. r. e. p. o. l. i. s. l. e. d. e. q. u. i. n. t. e. s. i. t. e. n. t. i. a. u. i. s. t. i. m. o. n. i. b. l.

Assestbar. Q. d. e. u. p. r. i. m. e. t. i. p. e. r. i. m. o. s. i. c. e. u. p. e. r. i. t. i. t. i. s. i. t.

cu magropolitan? horruens cu spīs reuerent? u. p. b. e. t.

suas omā ingratas. R. e. g. i. s. e. m. i. s. s. i. l. l. e. t. d. e. f. e. r. t. o. y. f. r. a. n. d. e. p. l. e. n. t. i. a. t. e. r. r. i. v. i.

~~...~~

~~...~~

~~...~~

~~...~~

~~...~~

~~...~~

~~...~~

Kot. 36.

Terribilis fuit numerus; discipulorum multos accrecebat. Nōm & iā tardidoc Famager

zornis. fuit n. solū p. gallis. sed & iā p. g. r. m. a. u. i. e. p. o. p. u. l. o. s. d. i. l. a. t. a. t. r. a. n. s. i. t. i. t. i. p. e. r. a. s. g. a. l. l. i. a.

alpe. ac diffundat in alia. usq; thirrenū & ad rhaetia. Quo tēpore. ortus insana diffusa

insignis habebat. Hic catholopm famā audisset. aduoc. corseq; quod nomis dispensatione.

ad Suerber pag. XVII.

tuli translata, anno 1611 marginibus heu praecisis membranae illigata, et nostro demum saeculo bibliothecae publicae Bambergensi illata est. Cuius thesauros quum Boehmero nostro comite mense Augusto anni 1833 perlustrarem, oblatus est nobis inter codices historicos liber magna sui parte lectu difficilior, cuius in fronte manu recenti inter alia legebatur: Richerii Monachi Senensis ord. S. Benedicti libri IV. Historiae (Achery spicil. T. II. III. non convenit.) In primo quoque folio manu saeculi XVI. scriptum erat: Historia Richeri monachi. Primo intuitu vetustate operis perspecta, mox primis etiam lineis haud sine maximo gaudio scriptorem saeculi decimi hucusque ineditum, et cuius tantum nomen a Trithemio proditum fuisset, agnovi, quem ut describerem a V. Cl. Iaeck, qui magno litterarum commodo bibliothecae ditissimae praest et summo in rem Germanicam favore studiis nostris suffragatur, facillime impetravi. Prodit igitur iam liber, tenebris quibus per octingentos amplius annos tegebatur evolutus, atque inter historicorum medii aevi praecipuos locum suum ipse sibi vindicaturus. Atque ut de codice, unde nobis provenit, uberius dicam, ipsa littera, cuius specimina adiicimus, prodente, saeculo decimo exeunte, annis scilicet 996—998, scriptus fuit. Membrana magna ex parte palimpsesta, forma pro diversis quaternionibus diversa, in universum tamen quae dicitur in 4° longiori sive octavo; quaterniones sex numeris signati, quorum

primus constat foliis 1—8, schedula (2^b), quae Ant. Philonium ad catarrum in fronte inscribitur, inserta, secundus foliis 9. 12—16, insertis 10. et 11, tertius foliis 17—22, quartus foliis 23—28, 30, 32, insertis 29. et 31, quintus foliis 33. 38—44, insertis 34—37, sextus foliis 45, 46, 48, 52, 54—57, insertis 47, 49—51. et 53. Scriptura in prima operis parte maior, inde a folio nono decrescit, in nonnullis paginis praecipue p. 49 et 50 valde exigua, in aliis iniuria temporum tam pallida, ut haud sine difficultate legatur. Est, ut opus ipsum prodit, autographum Richeri, totumque eius manu non solum finitum sed et recognitum. Quod quidem patet ex multis cum vocabulis tum sententiis, eodem atramento, quo scribi coeperant, deletis atque aliis vocibus et sententiis eadem scribendi serie substitutis. Cuius rei exempla quum textus infra edendus praebat, hic tantum advertendum erit, auctorem in recognoscendo etiam opere complura maioris momenti immutasse, ita ut vocabula, sententias, immo et paginas eraderet, eisque alia substitueret. Quod praecipue locum habuit in quaternione primo, cuius atramenti pallor ab atramento nigriori auctoris opus suum recognoscentis valde distat, fol. 2, 5, 6, 7, 8, ubi etiam vocabulo Gisleberti, comitis Belgici, nomen Heinrichi, ducis Saxoniae, substituit. In secundo quaternione fol. 9. et 10. multa immutavit, folia 10. et 11. eademque plurimum correctata et nigriori atramento scripta inseruit;

in quarto quaternione fol. 33. initium secundae paginae erasit, fol. 34—37. inseruit, fol. 38. pauca immutavit. In sexto demum quaternione foliis 49. 50. et scedula 51. insertis, narrationem de itinere suo Remis Carnotum et historiam synodi in monasterio S. Basoli habitae, necnon scedula 53. inserta sex lineas narrationi pugnae inter Conanum et Fulconem commissae addidit. Vere igitur, si ullius umquam auctoris, Richeri autographum nobis relictum esse, apparet.

Liber in paginae 55'. linea octava desinit; multo maiore paginae parte una cum pagina 56. vacua relicta, paginae 56'. alia plane manu litterae Gerberti inscriptae sunt; pagina 57. vacat, pagina 57'. Richeri iterum manu praecipua continuandae historiae capita diverso tempore inscripta praebet.

Iam superest, ut de editionis consilio et ratione paucis moneam. Opere quanta diligentia fieri potuit exscripto, textum, qualis ultimus auctori placuit, exprimendum duxi, adiecta, quantum utile videbatur et propter evanidam scripturae faciem concessum erat, prima lectione, quam verae sententiae sistendae saepe plurimum efficacem superiora docuerunt. Caputum distinctionem ab auctore ipso projectam sed nonnunquam praetermissam, ubicumque ex ipsius sententia necessaria videbatur, institui; inscriptiones in margine positas retinui,

numeros adieci. Loca obscura aut unius alteriusve litterae abscissione lacera coniectura probabili ductus explevi. Interpunctionem nonnisi raro, quum sententiarum nexus id fieri apertissime posceret, attigi. Qua quidem in re Richeri et Gerberti idem fere modus fuisse videtur, verborum distinctione vocis modulationi adaptata.

*Dabam Hannoverae a. d. 15. Kal. April.
a. 1839.*

Monum. German. Tom. III. Rifer. Fol. pag. 561-657.

R I C H E R I
H I S T O R I A R U M
LIBRI III.

---

*DOMINO AC BEATISSIMO PATRI, GERBERTO ^{fol.}
REMORUM ARCHIEPISCOPO, RICHERUS MO- 1.
NACHUS.

Gallorum congressibus in volumine regerendis, imperii tui pater sanctissime Gerberte^a, auctoritas seminarium dedit. Quam, quia summam utilitatem affert, et rerum materia sese multiplex^b praebet, eo animi nisu complector, qua iubentis mira benivolentia pertrahor. Cuius rei initium a vicino ducendum existimavi^c, cum^d res multo ante gestas, divae memoriae^e Hincmarus ante te in pontificatu octavus^f, suis annalibus copiosissime annexuit. Tantoque superiora lector ea inveniet, quanto a nostri opusculi exordio, per eius regesta sese attollet. Et hoc inquam, ne Karolorum aliorumque frequens in utroque opere repetitio, operis utriusque ordinem turbet. Ubi enim rerum ordo non advertitur, tanto nitentem error confundit, quanto a serie ordinis errantem seducit. Unde cum hic atque illic sepe Karoli, sepe Ludovici notae offeruntur, pro tempore auctorum prudens lector reges aequivocos pernotabit. Quorum temporibus bella a Gallis saepenumero patrata, variosque eorum tumultus, ac diversas negotiorum rationes, ad memoriam reducere scripto specialiter propositum est. Si qua vero aliorum

a) G. codex.   b) x evanuit.   c) ducere volui ab auctore mutatum, ut supra.   d) m evanuit.   e) d. m. codex.   f) prima manu Hincmarus ante te septimus Remorum metropolitani.

efferantur, ob^a incidentes rationes, quae vitari non potuerunt, id evenisse putetur. Sed^b si ignotae antiquitatis ignorantiae arguar, ex quodam Flooardi presbyteri Remensis libello, me aliqua sumpsisse non abnuo, at non verba quidem eadem, sed alia pro aliis longe diverso orationis^c schemate disposuisse, res ipsa evidentissime demonstrat. Satisque lectori fieri arbitror, si probabiliter atque dilucide breviterque omnia digesserim. In dicendo enim recusans effluere, plurima succincte expediam. Ac totius exordium narrationis aggrediar, breviter facta orbis divisione, Galliaque in partes distributa, eo quod eius populorum mores et actus describere propositum sit.

EXPLICIT PROLOGUS.

Divisio orbis.

fol. 1'. 1. Orbis itaque plaga, quae mortalibus sese commodam praebet, a cosmographis¹ trifariam dividi perhibetur, in Asiam videlicet, Africam, et Europam. Quarum prior, a septemtrione per orientis regionem usque in austrum, extrinsecus oceano disternata, interius a Ripheis montibus usque ad terrae umbilicum, Thanai, Meothide, Mediterraneoque ab Europa distinguitur. Ab umbilico vero usque in austrum, Nilo fluvio ab Africa est seclusa. Africam vero et Europam, exterius quidem ab austro in septemtrionem oceano circumdatas, Mediterraneum interiectum^d discriminat. Ab Asia vero interius earum alteram Nilus, alteram vero Mediterraneum, Thanaisque ac Meotis ut dictum est, seiungunt. Quarum singulae cum proprias habeant distributiones, Europae tamen partem unam quae Gallia a candore² vocatur, eo quod

a) per 1. b) Sed usque digesserim manu 2. scilicet corrigentis.

c) ordinationis corr. orationis. d) interiectus cod.

1) cf. Orosii l. I. 2. 2) scilicet a γάλα lac.

candidioris speciei insigne eius oriundi praeferant, in suas diducere partes ratum duxi.

Istius Galliae per partes distributio.

2. Gallia ^a ergo et ipsa in tria distincta est, in Belgicam, Celticam, Aquitanicam. Quarum prior Belgica, a Rheno, qui Germaniam ab Oceano determinat, quae multarum gentium ferax, a germi- nando nomen accepit, exporrigitur usque in fluvium Matronam. Ab utroque vero latere, hinc quidem Alpius Penninis, inde vero mari vallatur, cuius circumfusione insula Britannica efficitur. Celtica autem ^b a Matrona per longum in Garunnam distenditur; cuius latera, oceani Britannici, et insulae Britannicae limites habent. Quicquid vero a Garunna distenditur ^c in Pireneum, Aquitanica appellatur, hinc ^d Rhodano Ararique atque inde Mediterraneo conlimitans. Constat itaque, totius Galliae spatium ab oriente quidem Rheno, ab occidente Pyreneo ^e, et a septentrione mari Britannico, ab austro vero Mediterraneo cingi.

Mores Gallorum.

3. Omnium ergo Galliarum populi innata audacia plurimum efferuntur, calumniarum impatientes. Si incitantur, cedibus exultant, efferatique inclementius adoriuntur. Semel persuasum ac rationibus approbatum, vix refellere consuerunt. Unde et ^{ep. 60.} Hieronimus: *Sola inquit Gallia monstra non habuit,* ^{adv.} *sed viris prudentibus, et eloquentissimis semper clau-* ^{Vigi-} *ruit.* Praeter haec ^{*fol.} quoque Belgae rebus disponendis insigniores, robore atque audacia non impares. ^{2.} Maxima quaeque magis ingenio quam viribus appetunt. Et si ingenio in appetendis cassantur, viribus audacter utuntur. Cibi etiam potusque adeo

a) cap. 2. 3. Ekkehardus in historia Pippini et Karolomanni maiorum domus regiae exscripsit. b) autem hinc matrona inde garunna abluitur prior lectio. c) d. in hiberum qui hiberiae regioni nomen indidit, usque in oceanum deleta. d) h. provinciae lugdunensi atque inde 1. e) hybero 1.

parci. Celtæ vero ac Aquitani, consilio simul et audacia plurimi. Rebus seditiosis commodi. Celtæ tamen magis providi, Aquitani vero præcipientes aguntur, plurimumque in ciborum rapiuntur appetitum. Quod sic est eis innatum, ut præter naturam non appetant. Hinc et Sulpicius: *Edacitas inquit in Graecis gula est, in Gallis natura.* Hos omnes populos etsi^a natura feroces, ab antiquo fere per omnia^b prospere egisse et cum pagani^c essent historiae tradunt^d. Post vero a sancto Remigio^e baptizati, adprime^f clara semper et illustri^g victoria emicuisse^h feruntur. Quorum quoque primus rex christianus, Clodoveus fuisse traditur. A quo per succedentia tempora imperatoribus egregiis res publica gubernata fuisse dinoscitur, usque ad Karolum, a quo historiae sumemus initium. Quod ob infantiam et principum dissidentiam pyratae Gallias^{*} irruerint.

4. Hic patrem habuitⁱ Karlomannum regem¹, avum vero paternum Ludovicum cognomento Balbum, abavum autem Karolum Calvum, Germanorum atque Gallorum imperatorem egregium. Biennis adhuc patrem amisit; matre^k vix per quadriennium superstite. Ob cuius infantiam cum regnorum principes nimia rerum cupidine sese præire contenderent, quisque ut poterat rem dilatabat. Nemo regis provectum^l, nemo regni tutelam quaerebat. Aliena acquirere summum cuique erat; nec rem suam provehere videbatur, qui alieni aliquid non addebat. Unde et omnium concordia, in summam discordiam relapsa est. Hinc direptiones, hinc incendia, hinc rerum perversiones exarsere.

*alli ex coniect. supplevi. a) vox abscisa. b) p. o. abscisa; locum Ekkeharde adhibito restitui. c) um pa abscisa. d) ae tra abscisa. e) a s.R. abscisa. f) adpri abscisum. g) a semper; Iustri abscisa. h) emicu abscisum. i) habuit ludovicum regem c. b. avum vero 1. k) m. paulo ante amissa 1. l) commoda 1.

1) Immo Hludovicum Balbum, quo defuncto natus est.

Quae cum immanissime agitarentur, piratae qui Rhodomensem provinciam incolebant, quae est Celticae Galliae pars, ad rerum immanitatem incitantur. Haec gens ab insulis oceani septentrionalis remotioribus diu ante exierat. * Et per maria ^{* fol.} errando classe devecta, summam hanc Galliarum ^{2b.} partem attigerat. Saepe quoque eam armis impetivit, saepe etiam a terrae principibus devicta occubuit. Quod cum multoties inter sese moverent, visum fuit Galliae primatibus, ut dono regum haec provincia ei conferretur; ita tamen, ut idolatria penitus relicta, christianae religioni se fideliter manciparet, necnon et regibus Galliarum terra marique fideliter militaret. Huius provinciae metropolis, Rhodomum esse dinoscitur, sex tantum urbibus, Baiocis videlicet, Abrincanto, Ebrocis, Sagio, Constantiae, Liscio¹, vim suae dominationis intendens. Hanc itaque ex antiquo, a piratis possessam esse manifestum est. Sed paterna tunc sevitia ducti, in principes dissidentes moliri conantur. Unde et latrociniis ac discursionibus Britanniam minorem, quae est Galliae contigua atque militans, infestare aggrediuntur. Reique occasionem nacti, fidem penitus abrumpunt, ulteriusque procedunt in Galliam. * Ac circumquaque palantes, longe lateque diffunduntur; feminarum, puerorum, pecudum, ceterarumque rerum non modicam praedam abducentes. ^{* fol.} Recipiuntur vero cum his omnibus secus Sequanam ^{2.} loco qui Givoldi fossa² nuncupatur. Ac idem sepius ^{con-} aggressi, Galliae Celticae partem, quae Sequanae ^{tin.} Ligerique fluviis interiacet, quae et Neustria nuncupatur, totam pene insectati sunt. * Hisque animo ^{* fol.} inerat, interiores Galliarum partes irrumpere, ea- ^{2'} rumque gentes aut a finibus pellere, aut gravissimis substituere tributis. Id etiam ante fieri, quam

1) hodie Bayeux, Avranches, Evreux, Sées (prope Alançon), Coutances, Lisieux. 2) cf. Prudentii annales a. 856.

in consensum principes revocarentur, accelerabant. Huiusmodi dissidentia, pecunias Galliarum sese asportaturos, certissime rati. Quorum impetus, Cutillo principe ferebatur. Principes tanta barbarorum ignominia confecti, de pace habenda per legatos inter sese admodum quaerunt. Neo diu morati, iure obsidum, in unum consulturi conveniunt. In quo conventu, sapientium usi consilio, fidemque pacti, in concordiam maximam rediere; contumelias a barbaris iniectas ultum ire parati. Et quia Karolus vix adhuc triennis erat¹, de rege creando deliberant; non ut desertores, sed ut in adversarios indignantes.

Regis genus atque^a fortuna.

888. 5. Anno^a itaque incarnationis dominicae^b 888. Febr. [16. Kal.^c] Mart.² quinta feria communi decreto, Odonem virum militem ac strenuum in basilica sancti . . .^{d.3} regem creant. Hic patrem habuit ex equestri ordine Rotbertum; avum vero paternum, Witichinum advenam Germanum. Creatusque rex, strenue atque utiliter omnia gessit, praeter quod in militari tumultu, raram componendi lites potestatem habuit^e. Nam pyratas signis collatis intra Neustriam septies fudit, ac in fugam novies compulit^f. Atque hoc fere per quinquennium. Quibus repulsis, fames valida subsequuta est, cum trien-

^a) a *deletum*. ^{**}) Ann. Fuldenses. ^a) *abscisum*. ^b) *abscisum*. ^c) *abscisum*. ^d) *vox omisa est*. ^e) h. eo quod milites medicari interdum subdi contempnerent *deleta*. ^f) c. immo et a finibus galliarum penitus eliminavit *deleta*.

1) Karolus mense Septembri a. 879 natus erat, et infra cap. 12. anno 893. quindennis dicitur. 2) Cum hic nonnisi XVI. Kal. aut IX. Kal. aut II. Kal. aut II. Id. aut Non. Martii in calenlum veniant, ut prius eorum i. e. diem 15. Februarii eligerem, fecit, quod Wido statim post Odonis electionem in Italiam profectus, ibi ante diem 21. Februarii electus est. 3) Odo secundum Ann. Vedast. in palatio Compendiensi, igitur in capella B. Mariae V. coronatus est.

nio terra inculta remanserit. Iam enim mensura frumenti quae sedecies ducta modium efficit, decem dragmis veniebat. Gallinatus quoque quatuor dragmis. Ovis vero tribus uncis; atque vacca, iabo¹ tollebatur. Vini nulla coemptio erat, cum vinetis ubique succisis, vix eius aliquid habebatur. Rex interea per loca^a, quae piratis irruentibus aditum praebebant, munitiones extruit, ac in eis militum copias ponit. Ipse cum exercitu in Aquitaniae partes secedens, non ante se rediturum proponens, *quam supradicta modii frumentarii mensura, dua-^{fol.} bus dragmis veniret, gallinatus vero denario, atque 3. ovis duabus itidem dragmis, vacca vero tribus uncis venundaretur.

Pyratae Britanniam impetunt ac devastant.

6. Interea rege apud urbem Anitium² rem publicam procurante, pyratae a finibus Neustriae pulsi, eum ad interiora Aquitaniae concessisse^b dinoscunt. Confluunt itaque ac classem parant, atque 890. Britanniam repentini irrumpunt. Britanni repentino barbarorum impetu territi, saevientibus cedunt. Cuique vitam tantum salvare satis fuit. Rerum suarum ereptionem nemo quaerebat. De vita solummodo agitabant. Unde et suis fere omnibus derelictis, pyratae passim rapiuntur. Quaeque commoda asportant, ac cum multa rerum praeda nullo renitente redeunt. Tam felici ergo successu elati, per exteriores Britanniae fines secus Andegavum Aquitaniam irrumpunt, multaque depopulatione terram devastant. Abducunt viros ac mulieres puerosque. Quorum provectiones in utroque sexu obtruncant. Pueros servituti mancipant, feminas vero quae formosae videbantur prostituunt.

Odo rex^{*} contra pyratas^{*} exercitum^{*} parat.

7. Sed nonnulli vario eventu elapsi, profugio 862.

^{*)} x, pyra, rcitum *abscisa*. a) l. *maritima deletum*. b) *secessisse l.*
1) iabus est deunx. 2) le Puy, prope fontes Ligeris.

salvati sunt. A quibus dum exagitarentur, mox Odoni regi relata fuere. Qui rerum magnitudine motus, quotquot ex Aquitania potuit, edicto regio congregari praecepit milites peditesque. Ex Provincia quoque, quae Rhodano et Alpibus marique ac Gothorum finibus circumquaque ambitur, Arelatenses ac Aurasicanos¹ habuit. Sed et ex Gothia, Tholosanos atque Nemausinos. Quibus collectis, exercitus regius, in decem milibus equitum, peditum vero sex milibus erat. Procedit itaque secus Briddam², sancti Iuliani martiris castrum, iter agens. Sanctumque regis donis veneratus, Arvernium pagum ingreditur. Huc iam hostes adveniant, ac castrum quod Mons Panchei³ dicitur, vehementi hostilitate premebant. Rex principibus Francorum atque Aquitanorum stipatus, licet anticipi deliberatione, tamen belli dispositionem apud eos pertractabat, illos ad pugnam hortans, ac eorum magnanimitatem ex natura plurimum attollens. Aliis quoque gentibus eos esse potiores, tam viribus quam audacia et armis, memorabat. Eorum quoque maiores, pene totum orbem debellasse, ipsumque caput orbis Romam immaniter attrivisse. Unde et oportere paternam animositatem in filiis renovandam, asserebat, ut patrum magnanimitas, filiorum virtute commendaretur.

fol.
31.

Impetus Odonis regis in pyratas, bellicae qualitas.

8. Quibus diotis cum persuasisset, utpote vir audax ac violentus, cum sexdecim milibus signis illatis barbaros aggreditur. Sed peditum copias praemittit, atque ex eis primum impetum infert. Ipse cum equitatu succedens, peditum fortunam opperiebatur. Nec minus et barbari acies ordinaverant,

a) memorabat 1.

1) incolae pagi cuius caput Orange. 2) Brioude, quam Elaver alluit. 3) Montpensier, sine sinistra Elaveris prope Aigueperse, infra Clermont.

ac indivisi adversarios excipere cogitabant. At regii pedites hostibus directi, primo certamine sagittas iaculantur; densatque, lanceis obversis, in illos feruntur. Excepti vero a barbaris, plurimi dilabuntur, non tamen praeter adversariorum ruinam. Nam et eorum alii praecipitati, alii vero quam plures sauciati sunt. Post pedites vero et regius equitatus succedit; ac acies hostium, copiis peditum divisas, multo nisu irrumpit. Sternitque ut fertur tredecim milia, paucis fuga salvatis. Et cum iam potiretur victoria spoliisque diripiendis instaret, barbarorum quatuor milia, quae insidiose in abditis latuerant, ex obliquo viarum irruere. Qui cum gradivo incessu propinquarent, armorum luce ab observatoribus cogniti sunt. Factoque signo exercitus in unum redit. Rex multo plures advenire arbitratus, suos hortatur stipatores, ut priores animos resumant, immo et non amittant; decus pro patria mori, egregiumque pro christianorum defensione corpora morti dare, multis sermonibus asserens. Exercitus itaque densatus, licet anterioris belli vulneribus aeger, tamen obvenire non distulit. fol. 4.

Ingo ex mediocribus cum regis signo bellum ingreditur.

9. Et cum agitaretur quis regium signum efferret, eo quod in tanta nobilium manu nullus sine vulnere videbatur, idque omnes evitarent, e medio omnium Ingo prosilit, ac militatum sese offerens, inperterritus dixit: *Ego ex mediocribus regis agaso¹, si maiorum honori non derogatur, signum regium per hostium acies efferam. Nec fortunam belli ambiguam expavescō, cum semel me moriturum cognosco.* Ad haec Odo rex: *Nostro inquit dono, ac principum voluntate signifer esto.* Ille signum excipiens, agmine densato circumseptus incedebat. Factusque cunei militaris acumen, hostes

¹) ibus cum, no, gre abscisa.

1) marescalcus.

vibrabundus ingreditur. Precipitantur barbari; viresque amittunt. At regius exercitus rediens, iterum irrumpit sternitque. Tertioque adortus fere omnes opprimit. Ex quorum tumultu cum aer densatus, multo pulvere pinguesceret, Catillus^a cum paucis per caliginem fuga sese surripuit, atque in dumentis sese abdidit. Qui cum lateret, a victoribus passim palantibus repertus atque captus est, suisque qui secum^b latuerant^b gladio transfixis, post spolia direpta Odoni regi oblatus est.

Tiranni^{*} baptismus, et^{*} interfectio^{*}.

10. Utiliter ergo patrata victoria, rex tyrannum captum secum Lemovicas ducit. Ibiq; ei vitae ac mortis optionem dedit, si baptizaretur, vitam, sin minus, mortem promittens. Tyrannus mox absque contradictione baptizari petit. Sed dubium an fidei quicquam habuerit. Quia ergo pentecostes instabat sollempnitas, ac episcoporum conventus regi aderat, ab episcopis ei triduanum indicitur ieiunium. Die
 Jun. vero constituta cum in basilica sancti Marcialis
 11. martiris, post episcoporum peracta officia in sacrum fontem ab ipso rege excipiendus descenderet, iamque trina immersione in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti baptizatus esset, Ingo ante signifer, gladio educto loetaliter eum transverberat, ac fontem sacratum, vulneris effusione immaniter cruentat.
 * fol. 4'. Rex tantum facinus indignans, principibus frementibus homicidam rapi ac trucidari iubet. Ille gladio proiecto fugiens, sancti Marcialis aram complexus est; indulgentiam ab rege ac primatibus postulans, atque loquendi locum multis clamoribus petens. Et iussu regio, de commisso facinore responsurus sistitur. Orsusque sic ait:

Oratio Ingonis pro se apud regem et principes suasorie habita.

11. *Deum voluntatis meae conscium testor;*

*) i, et, o *abscisa.* a) rex barbarorum *corr.* catillus. b) m, la, t *abscisa.*

nihil mihi fuisse carius vestra salute. Vester amor ad hoc me impulit. Ob vestram salutem in has me miseras praecipitavi. Pro omnium vita, tantum periculum subire non expavi. Grande quidem est gestum negotium, sed maior est negotii utilitas. Regiam maiestatem me laesisse quidem non abnuo, sed multa commoda in facinore comparata assero. Consideretur auctoris animus, animadvertatur etiam futura facinoris utilitas. Tirannum captum, metus causa baptismum petiisse adverti; eumque postquam dimitteretur, pluribus iniuriis vicem redditurum, suorumque stragem gravissime ulturum. In quem, quia futurae cladis causa visus est, ferrum converti. Haec est mei facinoris causa. Haec me ad scelus impulit. Hoc ob regis suorumque salutem peregi. Et utinam morte mea, patriae libertas, rerumque tranquillitas consequantur. Sed si occidor, ob regis primatumque salutem occisus videbor. Cogitet iam quisque, an pro huiusmodi mercede ei militandum sit; et an pro fide servata, tali habendus sit retributione. Ecce capitis et pectoris laterisque recentia vulnera! Patent praecedentium temporum cicatrices, dispersique per reliqua corporis membra livores. Quorum assiduis doloribus confectus, nihil post tot mala, nisi mortem, malorum finem exspecto. Qua conquestione alios ad benivolentiam traxit, alios vero ad lacrimas impulit. Unde et milites pro eo agentes, regem demulcent, et ad pietatis clementiam suadent; nihil regi prodesse asserentes, si suorum *quispiam intereat; immo in tyranni occisione gaudendum, vel quia vitae datus sit si fidelis decessit, vel quia eius insidiae penitus defecerint si in dolo baptismum susceperit. Quibus rex animum temperans, tumulto barbaro, Ingonem in gratia resumit. Et insuper castrum quod Blesum¹

1) Blois.

* fol.
5.

893. dicitur ei liberaliter accommodat, eo quod is qui castrum custodiam agebat, in bello pyratice occisus esset. Eius quoque uxorem derelictam, dono regio in matrimonio Ingo sibi accopulat. Regis exinde ac principum gratia admodum usus, prospere ac feliciter omnia gerebat. Verum id in brevi. Nam vulnerum sanies male a chirurgis amputata, cum sub recutita superficie, tumorem intrinsecus operaretur, nimio humoris reumatismo, plus biennio vexatus, in lectum decidit. Unde et intercluso reumate, penitus intumuit. Sicque toto erisipilato corpore, vitam amisit, Gerlonem filium parvum superstitem relinquens. Qui ab rege tutori commissus, patrimonium cum matre possedit.

Promotio* Karoli in regem*.

12. Interea rex a Lemovica urbe dimotus, Echolisinam¹ petit, ac ibi quaeque gerenda disponit. Nec multo post petens Petragoram, nobilium causas quae litibus agitabantur ibi aequissime ordinat, plurimum^a de communibus omnium causis apud optimates pertractans. Quibus cum foret admodum intentus, ibique per aliquot tempora sese moraturum proponeret, Fulco Remorum archiepiscopus, de Karoli promotione in regnum apud Belgas tractabat. Videbatur etenim tunc, quod praesens oportunitas huic rei aliquam commoditatem pararet. Idque plurimum persuadebat Neustriorum absentia^b. Etenim cum rege in partibus Aquitaniae tunc detinebantur. Suae quoque multiplices adolescentis quaerimoniae. Iam enim quindennis, de regni amissione apud amicos et domesticos gravissime conquerebatur; regnumque paternum repetere multo conatu moliebatur. • fol. 5. • Ei ergo omnes Belgicae principes, et aliquot Celticae summopere favebant. Horum quoque consen-

*) tio, em *abscisa*. a) Pl. de privatis, multumque de comm. 1., *linea subducta* de p. m. *deleta sunt*. b) absentia. qui Sequanae Ligerique fluviis interiacent *deleta*. 1) Angoulême.

sus, sub Remensi metropolitano, sacramenti iure firmatur. Ac tempore statuto conveniunt, ex Belgica¹ quidem Coloniensis, Trevericus, atque Maguntinus metropolitani, cum suis diocesaneis episcopis, aut eorum probabilibus legatis. Ex Celtica vero Remorum praedictus metropolitanus, cum aliquot suis diocesaneis, Laudunensi videlicet, Catalaunico atque Morinensi. Anno^a autem incarnationis dominicae^a 893. 5. Kal.^b Februar., die dominica, collecti Remis in basilica sancti Remigii Karolum quindennem regem creant; ac in urbe purpuratum, more regio edicta dare constituunt. Et ex Celtica quidem, paucissimi eius partes sequebantur. Ex Belgica vero, ei omnes addicti sunt. Ab illis enim devotissime exceptus, per omnes^c eorum urbes et oppida^d humanissime deductus est.

Ian.
28.

Odonis^e reditus ab Aquitania^e eiusque obitus.

13. Quod factum Odo rex comperiens, ab Aquitania redit. Urbemque Turonicam petens, sanctum Martinum donis regalibus honorat. Sicque Parisii receptus, sanctos martires Dionisium, Rusticum et Eleutherium magnifice donat. Tandem fluvio Matrona remenso, Belgicam ingreditur. Ac oppido receptus, quod dicitur Fara, prae nimia anxietate insomnietatem pati coepit. Quae cum nimium succresceret, mentis alienationem operabatur. Superantibusque humoribus, anno regni sui decimo, ut quidam ferunt mania, ut alii frenesi, finem vitae accepit. Tumulatur^e vero cum^e multo suorum laimento, in basilica sancti^e Dionisii martiris.

Ian. 1.

Mores Karoli.

14. Karolus itaque rex creatus, ad multam beni-

^a) Odonis, ta *abscisa*. a) An, domini *abscisa*. b) 5. Kal. iam *abscisa*. c) per o *abscisa*. d) et opp *abscisa*. e) Tu, cum m, sē *abscisa*.

1) Hlotharii regnum tunc temporis Arnulfo paruisse constat, igitur hi tres archiepiscopi Karolum minime regem sibi elegerunt.

volentiam intendebat. Corpore prestanti, ingenio bono simplicique^a. Exercitiis militaribus non adeo assuefactus. At litteris liberalibus admodum eruditus. In dando profusus, minime avarus. Duplioi morbo notabilis, libidinis intemperans, ac circa exsequenda iudicia paulo negligentior fuit. Galliarum principes ei animo ac sacramento annexi sunt. Necnon et Rotbertus Odonis regis defuncti frater, vir industrius atque audacia plurimus, sese militaturum^b regi accommodat^c. Quem etiam rex Celticae ducem praeficit, ac in ea omnium gerendorum ordinatorem concedit; eius^d fere per quadriennium consilio utens, eique admodum consuescens. A quo per Neustriam deductus^e, urbibus atque oppidis ab eo receptus est. Urbemque Turonicam petens, plurima auri atque argenti talenta, sancto Martino liberaliter impertit. A cuius servitoribus pro sese fieri deprecationes postulans, perpetim cotidianas obtinuit. Inde quoque omnibus obtentis rediens, Belgicam repetit, ac sanctum Remigium donis egregiis honorat. Et sic Rotberto Gallia^f Celtica collata, in Saxoniam^g secedit; cuius urbes sedesque regias lustrans cum oppidis, nullo renitente obtinuit. Ubi^h etiam Heinricum regio genere inclitum, ac inde oriundum, ducem omnibus praeficit. Sarmatas^h

a) s. Cui etiam in primis adolescentiae annis. pax atque tranquillitas rei publicae concordia suorum. commoditas priuatorum grata fuere. Id uero in brevi. *deleta*. b) a. Rex ergo principibus stipatus. ac multo suorum obsequio inclitus. more regio leges condit. ac decreta edicit. Rotbertum quoque *deleta*. c) E. plurimum *deletum*. d) d. quae est celticae pars *deleta*. e) Haec usque praeficit Ekkehardus Uraug. in hist. Heinrici sed haud accurate exscripsit. f) belgicam corr. saxoniam. g) Ubi usque praeficit corrigentis manu adiecta. h) S. quoque *deletum*.

I) Hic et in sequentibus lectio prior cum praesenti collata, auctorem, insano quodam gentis studio abductum, Belgis Saxones, Gisleberto Heinricum substituisse docet. Fides talibus ab Ekkehardo Uraugiensi exscriptis omnino neganda, et historicis ad antiquam lectionem infra adnotatam redeundum est.

absque praelio subditos habuit. Anglos^a quoque ac reliquos transmarinorum populos, mira benivolentia^b sibi adegit. Vix tamen^c per decennium^c. Et forte felicissimus per omnia fuisset, si in uno nimium non errasset.

Nimia Karoli^a dilectio^a erga Haganonem^a.

15. Nam cum multa benignitate principes coiret, praecipua tamen beatitudine Haganonem habebat, quem ex mediocribus potentem effecerat; adeo ut magnatibus quibusque longe absistentibus, ipse regio lateri solus haereret, pilleum etiam a capite regis sepiissime sumptum, palam sibi imponeret. Quod etiam multam regi intulit labem^d. Etenim primates id ferentes indignum, regem adeunt, ac apud eum satis^a conqueruntur, hominem obscuris parentibus natum, regiae dignitati multum derogare, cum acsi indigentia nobilium, ipse tamquam consulturus regi assistat. Et nisi a tanta consuetudine cesset, sese a regis consilio penitus discessuros. Rex dissuasionibus his minime credulus, a dilecto non cessit.

Indignatio^{**} Rotberti^{**} in Haganonem^{**}.

16. Interea Belgicae^f urbibus^g atque oppidis firmissime optentis^h, in Celticam redit, ac urbe Suesonica recipit sese. Huc ex omni Gallia principes confluunt. Huc etiam minoresⁱ multo favore conveniunt^k. Inter quos cum Rotbertus, in maiore

*) ia, Karoli, io, Haganonem *abscesa*. **) natio, tberti, anonem *abscesa*. a) Anglorum *deletum*. b) b. militare *deletum*. c) en, niun *abscesa*. d) calamitatem *corr.* labem. e) s. inde *deletum*. f) *in loco raso sed atramento et manu eisdem*. Galliarum *Ekkehardus qui haec exscripsit*. g) finibus *corr.* urbibus. h) cum paschalis sollempnitas immineret, Aquisgrani palatio sese recepit. Huc *Ekkeh.* i) mediocres *Ekkeh.* k) conveniunt; assunt et duces, ex Saxonia quidem Henricus, ex Gallia Ruotpertus. Cottidie secus fores regii cubiculi manent, cottidie egressum regis a penetralibus aulae prestolantur. Cum vero nullum eis ab rege responsum per dies quatuor daretur, Henricus id molestissime ferens, dixisse fertur, aut Haganonem quandoque cum Karolo re-

gratia apud regem sese haberi putaret, utpote quem ducem in Celtica omnibus praefecerat, cum rex in palatio sedisset, eius iussu dux dexter, Haganone quoque ei levus pariter resedit. Rotbertus vero dux tacite indignum ferebat, personam mediocrem^a sibi aequari, magnatibusque praeponi. At iram mitigans, animum dissimulabat, vix regi pauca locutus. Celerius ergo surgit, ac cum suis consilium confert. *Quo collato, regi per legatos suggerit, sese perferre non posse sibi Haganonem aequari, primatibusque anteferri. Indignum etiam videri huiusmodi hominem regi haerere, et Gallorum nobilissimos longe absistere; quem nisi in mediocritatem redigat, sese eum crudeli suspendio suffocaturum. Rex dilecti ignominiam non passus, facilius se omnium colloquio, quam huius familiaritate posse carere respondit. Quod nimium Rotbertus indignatus, cum optimatibus plerisque iniussus Neustriam petit, ac Turonis sese recipit. Multam ibi de regis levitate indignationem^b habens. Plurima etiam ut in se transfundatur rerum summa, apud suos caute pertractans. Quamvis^c etenim regi^c faveret, non^c mediocriter tamen ei regnum invidebat^e, cum sibi post^c fratrem hereditandum^e magis videret. Nonnulla quoque moliebatur in Fulconem Remorum metropolitanum, qui regem a cunabulis educaverat, atque in regnum promoverat¹. Videbatur etenim, quia si is solum deperiret, facilius refundi in sese regnum

gnaturum, aut Karolum cum Haganone ad rerum mediocritatem deventurum; indignansque regem inconsulto discessit. *Ekkehardus Uraug. qui deinde tribus lineis reconciliationem Heinrici per Heriveum, infra capp. 23. 24, enarratam, scribit. Superioris fabulae, licet genio Richeri optime conveniat, nullum in codice vestigium, nec eam a Richero profectam esse, narratio infra cap. 20. de causa inimicitiae Heinrici ostendit. cf. praefationem.* a) ignobilem corr. mediocrem. b) querimoniam c. indignationem. c) Q, r, non, men, vi, po, dit *abscessa*.

1) Fulconis caedem rebus Haganonis perperam coniungi, iam annorum ordo satis demonstrat.

potuisset. Id etiam apud Balduinum Morinorum principem admodum agitabat. Hic enim ab eo^a persuasus, eius partes iam rege deserto sequebatur.

Interfectio Fulconis archiepiscopi.

17. Quo rex comperto, in Balduinum fertur, ac 899.
 multa obsidionis vi castrum Atrabatum ab eo auferit, atque cum tota sancti Vedasti abbatia, Fulconi praedicto metropolitano concedit. At post aliquot tempora metropolitanus ob itineris longinquitatem fratrumque^b incommoditatem^b Altmarum comitem accersiens^c, abbatiam sancti Medardi quam ipse comes tenebat, ab eo accipit, et pro ea abbatiam sancti Vedasti cum castro Atrabato rationibus utrimque habitis ei impertit. Unde et ad nimiam 900.
 pertrahitur Balduinus crudelitatem. Multaque affectus anxietate, ad ultionem penitus sese convertit. Amicitiam ergo circa metropolitanum simulat. Per legatos quoque multam benivolentiam mandat^d, fidemque spondet. Illud tamen multa suorum curiositate observat, utrum privatus an cum copiis regis palatium petere consuescat; privatum multo nisu impetere cupiens. Haec dum sic haberentur, pro regis causis contigit episcopos Belgicae apud regem congregari. Unde et metropolitanus accersitus cum iter accelerare pararet, incautus cum paucis festinabat. Cui mox affuit quidam Winemarus cum cohorte a Balduino missus^e. Metropolitanus cum esset cum paucis, a cohorte cum suis interceptus est. Nulli fugae locus patuit. Omnes circumvallantur atque impetuntur. *Admodum utrimque di- * fol.
 micant. Utrimque fusi procumbunt. Winemarus 7.
 metropolitanum adortus, lancea inermem transfigit^f,
 atque inter suos septem vulneribus sauciatum praecipitat. Cui cum adhuc ictus intenderet, quidam Iun.
 16.

a) a roberto *deletum*.   b) fra, mo *absctsa*.   c) a. rationibus habitis *deleta*.
 d) spondet c. mandat.   e) m. omnium quos terra sustinet sceleratissimus *deleta*.   f) tranfigit *codex*.

900. suorum multo episcopi amore ducti, super eum procumbunt. Qui cum eo mox transfixi atque occisi sunt. Quatuor tantum fuga labuntur^a, qui rei negotium Remis demonstrant. Tunc vero magna militum manus, ab urbe mox cum armis educta, adversarios persequi conatur. Sed eis elapsis, dominum occisum cum suis colligunt, atque multo doloris lamento Remos deportant, cum sacerdotibus sacerdotem plurimo dignitatis obsequio condentes.

Winemari* interitus*.

18. Interea collectis apud regem episcopis, talia mox referuntur. Quod etiam omnibus nimium animi incussit dolorem. Rex ipse in lacrimas dissolutus, de casu pontificis^b adeo conquestus est. Episcopi quoque in fratris morte et coepiscopi, multa commiseratione condoluere. Initoque consilio, Winemarum cum suis complicitibus, horribili anathemate damnant. Qui in brevi deficiens, insanabili ydropis morbo a Deo percussus est. Ventre itaque turgidus, exterius quidem lento igne, intenus vero immani incendio urebatur. Ingens tumor pedum non deerat. Verenda vermibus scaturiebant. Crura tumentia ac lucida. Anelitus fetidus. Viscera etiam paulatim per colum diffluebant. Super haec omnia sitim intollerabilem sustinebat. Appetitum vero comedendi aliquando habebat, sed cibi illati fastidium inferebant. Insomnietatem iugem patiebatur. Omnibusque factus intolerabilis, omnibus horrore^c habitus est. Itaque amici atque domestici ab eo dimoti sunt, multo eius corporis fetore confecti; in tantum ut nullus medicorum, saltem medendi causa ad eum accedere posset. Quibus omnibus dissolutus, omni christianitatis communione privatus, a vermibus ex parte iam consumptus, flagiciosus ac sacrilegus ab hac vita pulsus est.

^a) e, in *abscisa*.   ^a) ereptis 1.   ^b) amici c. pontificis.   ^c) vox *abscida*.

Promotio* Herivei in* episcopatum*.

19. Sepulto vero domno Fulcone metropolitano, 920. Heriveus vir spectabilis et palatinus, episcoporum consensu, et Remensium conibentia in pontificatu regis donatione succedit. Quorum uterque quanta utilitate, quantaque religione in aeclesia Remensi floruit, si quis ad plenum^a dinoscere^a cupit^a, legat librum Flodoardi presbiteri, quem ab urbe¹ condita de eiusdem urbis episcopis uberrime descripsit. Adepto² quoque Heriveus pontificatu, multa fide regem sequebatur, desertoribus adeo infestus. *Erle-^{fol.}
baldum³ Castricensium comitem, qui res sui epi-^{7.}
scopii pervaserat, et oppidum quod vocant Mace-
rias obtinebat, more aeclesiastico prius quidem ut
resipiscat ammonet, post vero anathemate damnat.
Qui cum sibi nec damnatus satisfaceret, in eum
cum multis militum copiis fertur, oppidumque multa
obsidione per quatuor ebdomas vehementer adur-
get. Erlealdus continuam non ferens impugnatio-
nem, clam ab oppido cum aliquot suorum dilabitur.
Qui vero remanserant victi, portis mox patefactis,
metropolitano cedunt. Eisque eiectis, suos ibi de-
posuit, ac de toto pago Erlealdum profugum dis-
turbavit.

Ad Renum** mutua petitio,** ac comitis** Erlebaldi** occisio.

20. Rex^a in pagum Warmacensem, locuturus
Heinrico Transrhenensi, concesserat. Huc quoque
Erlealdus comes advenit, apud regem deploraturus
a Remensium metropolitano sese immaniter habi-
tum. Heinricus apud regem de^b rerum dispositio-
nibus, fidelissime satagebat. Cui rei cum^c admo-

*) tio, in, tum *abscisa*. **) Ad R, p, tis E *abscisa*. a*) capp.
20—22. *Trithemius ad a. 895 excrpsit* a) enum, e cupit *abs-*
cisa. b) de amicitia inter se habenda plurimum s. *deleta*.
c) c. uterque *deletum*.

1) scil. Remensi. 2) cf. Flodoardi Ann. a. 920. 3) Er-
lealdum — concesserat] ex Flodoardi Ann. a. 920, quos in
sequentibus usque ad caput libri III. 21. conferas velim.

920. dum intenderet, Germanorum Gallorumque iuvenes linguarum ^a idiomate ^a offensi, ut eorum mos est cum multa animositate maledictis sese lacessere ^b coeperunt. Consertique gladios exerunt, ac se adorsi, loetaliter sauciant. In quo tumultu, cum ad litem sedandam Erlebaldus comes accederet, a furentibus occisus est. Rex proditionem ratus, ocius surgit, suisque stipatur. Henricus vero ^c dolum arbitrans, classem repetit, atque a regiis stipatoribus Rhenum transire cogitur ^d. Existimabant ^e enim hi ^f qui regi assistebant, eum in dolo venisse. A quo etiam tempore ^g Karolo infestus ferebatur.

Desertorum ^a dolosa regi ^a Karolo persuasio de Haganonis ^a abiectioe.

21. Hinc itaque Henrico, inde Rotberto duce Karolus urgebatur. Factusque eorum medius, utrimque premebatur. Post haec ad interiora Belgicae rediens, urbe Suessionica sese recipit, multam ex huiusmodi infortunio apud suos agitans quaerelam. Huc etiam ex Belgica quo Celticae conlimitat, atque ex Celtica principes nonnulli confluunt. Sed et Rotbertus dux propinquior factus, Stampis sese recipit, ac ad palatium legatos dirigit, regalia negotia inde experturus. At qui confluxere, Rotberti partes tuebantur, cuius suasu capti, de Haganonis abiectioe apud regem pertractant, non ut id fieri velint, sed ut regnandi occasio Rotberto paretur. Abiectionem itaque Haganonis leviter suadent. Ducem etiam a se discesurum si non abiciat, mediocri assertionem demonstrant; quatinus levi obiurgatione rex ammonitus, coeptis insistere non formidet. Unde et post contra eum iustissimam indignationis causam se habitu-

^a) Dese, regi, de Haganonis *abscisa*. a) ling, ma *abscisa*. b) impetere c. lacessere. c) v. rerum nescius *deleta*. d) c. Qua die nihil concordiae, nihil amiciciarum inter eos habitum est. *deleta*. e) Exis *abscisum*. f) hi, bant *abscisa*. g) t. heinricus *deletum*.

ros arbitrabantur. Quod etiam totum ad vota eorum provenit. * Nam rex nulla^a suasionem affectus, * fol. 8.
 numquam a dilecto sese discessurum respondit; idque multis sententiarum sermonibus asserebat. Quod cum^b Rotbertus dux in eius animo fixum perciperet, Heinrico Transrhenensi^c per legatos^e de regis eiectione^e suadet^e. Compererat^e enim^e eum a regibus stipatoribus^e in fugam^e coactum; unde^e et de se fidem^e continuo facit^e. Cuius consensu tyrannus mox laetus^d, in sese regnum^e transferre^e diligentissime^e laborabat^e. Largitur itaque^e plurima, atque^e pollicetur infinita^f. Tandemque^e inductos de transfugio iam principes aperte alloquitur; regem inquit Suessionis sese privatum^h habere; Belgas praeter paucissimos ad sua discessisse. Unde et rei commoditatem adesse memorabatⁱ, facillime et ex aequo regem posse capi asserens, si ipsi omnes palatium adeant acsi consulturi, in ipso quoque palatii cubiculo inter consulendum regem capiant teneantque. His favent omnes pene ex Celtica, et de patrando facinore, apud tyrannum coniurant. Palatium ergo adeunt, regemque utpote consulturi stipant. Intromissum vero cubiculo, ut paucis allocuti sunt, capiunt ac tenent.

Heriveus^{*} metropolitanus^{*} Karolum a desertoribus^{*} captum liberat^{*} Remosque ducit^{*}.

22. Iamque abducere nitebantur, cum metropolitanus Heriveus cum copiis repentinus urbem Sues-

* us, litanus, rto, m liberat, ucit *abscisa*. a) leuissima c. nulla.
 b) c. principes in e. a. f. perciperent 1. *Post quatuor lineis tota captiois historia absoluta erat, quibus iam erasis, secunda manu omnia usque Regis enim sollicitus, desertorum fraudem praesenserat adscripta sunt.* c) rans, legat, eiec, et, Com, im, stipa, fugam, un, idem, acit *abscisa*. d) mo.... tus vel me.... tus codex; *media excisa sunt.* e) reg, erre, issime, abat, itaque, atque *abscisa*. f) ita *Trith.* — *mediis abscisis in et ta plana sunt; igitur maiora haud recipiendum erat.* g) emque *abscisum*.
 h) un *abscisum*. i) *primum a abscisum*.

sonicam ingreditur. Regis enim sollicitus, desertorum fraudem praesenserat. Et ipse quidem prius cum paucis, post vero sui, favente Riculfo eiusdem urbis episcopo, consequenter admittuntur. Armatis itaque circumdatus, concilium desertorum stupentibus cunctis penetrat. Factusque terribilis: *Ubi inquam est dominus meus rex?* Ex tam multis, pauci admodum respondendi vires habuere, sese penitus deceptos rati. Qui tamen cum viribus resumtis dicerent: *Intro cum paucis consultat!* metropolitanus ostio obserato vim infert. Serisque pessumdatis, cum^a paucis sedentem reperit. Captum enim custodibus adhibitis ergastulo deputaverant. Quo metropolitanus manu apprehenso: *Veni inquit rex, tuisque potius utere.* Et sic a metropolitano e desertorum medio eductus est. Tunc etiam equum ascendens, cum 1500 armatorum ab urbe exivit, atque Remos devenit. Post cuius discessum, desertores pudore confusi, illusos sese indignabantur. Confusique^b ad Rotbertum redeunt, atque rem non satis prospere gestam desertori transfugae reportant. Karolus vero rex cum metropolitano aliisque paucis qui a se quidem defecerant, sapientium tamen consilio ad se reversi erant, Belgicae interiora repetit, ac Tungros concedit. Ibi quoque episcopo tunc defuncto, Hilduinum eligente clero, ac populo favente, per archiepiscopum Herimannum, praesulem ordinat, virum liberalem ac strenuum, sed factiosum. Nam mox episcopus ordinatus, iis Belgicae principibus qui^c Rotberto duci in regis abiectioe favebant, mox haesit et favit, plurimum cum eis contra regem machinans. At^d rex bono suorum usus con-

a)) c. duobus tantum 1.

b) Iratique 1.

c) q. cum rotherto

duce regem abiecerant 1. d) At remorum metropolitani heriuei consilio usus gislebertum qui in belgica omnibus potior erat per legatos accersit. Hic enim ab Heinricho persuasus cum aliis

silio, per Heriveum metropolitanum ducem Heinrichum^a qui in Saxonia^b omnibus praeerat, accersit. Hic enim ab Rotberto^c persuasus, cum aliis ab rege discesserat.

Conquestio^{*} Herivei Remensium^{*} metropolitana^{*} apud Heinrichum^{*} pro Karolo rege.

23. Penes quem, metropolitanus vice regis sic orsus ait: *Haec tenus vir nobilissime tua prudentia, tua liberalitate, pax principum, concordia omnium utiliter florere. At postquam malivolorum invidia animum remisisti, circumcirca discordiae vis a latibulis emersit. Quae res, domino nostro regi apud te oratum ire suasit. Ante hac enim non mediocriter ob tua merita dilectissimus fuisti. *Tua egregia fides ei recognita, in magnis periculis multam sibi fidutiam parat. Cum totius statu dignitatis rex potiretur, paululum a te oberrasse^d sese non ignorat. Sed id multa fide corrigere gestit. Nec est hoc inusitatum et singulare^e. Omnium est interdum desipere, bonorum vero rationibus redire. Sufferendum est itaque atque summa benignitate indulgendum. Tu quoque Germanorum^f optime, nimium a recto secessisse videris. Neque id mirum. Nam dux Rotbertus^g omnia sitiens, regique regnum immaniter invidens^h, incautum te suasionibus illexit. Quid enim suasorie digesta, non efficit oratio? Nimium inquam ab utrisque oberratum est. Sed iam tandem prior vobis redeat virtus. Summa utriusque ope, uterque nitatur, ut tu habeas regem tibi adprime commodum, et rex habeat te virum sese dignissimum. Nam te idem prae-*

nonnullis ab rege discesserat. Et accersitus cum multo honore ante regem admittitur, ita primo auctor, quibus inmutatis multo profusorem historiam prima manu scripsit. *) tio, ensium,

ani, um *abscisa*. a) gislebertum 1. b) belgica 1. c) heinrico 1. d) o. crebro *deletum*. e) s. at frequentatum et commune *deleta*. f) belgicorum 1. g) 2a *additum*. h) i. siue incauto tibi nescio siue malum cupienti 1.

920. *stare gestit^a iis omnibus qui Germaniam^b inhabitare noscuntur. Ob hoc igitur animuth ad meliora revoca. Dominum^c abiectum recipe, ut et tu ab eo extollendus excipiaris.*

Responsio^{*} Heinrici¹ ad^{*} metropolitanum Heriveum^{*} de Karolo.

24. Ad haec Heinricus^d: *Multa inquit me ab his dehortantur, nisi tua pater egregie virtus, ad idem quodammodo pertrahat. Scio enim quam difficile et arduum sit, ei consilium dare, cum sua inconstantia, tum suorum invidia. Non est incognitum mihi, quantum pro eo domi militiaeque pridem certaverim. Illud etiam notissimum constat, quantum circa me fide debita abusus sit. Id fortassis pater persuades, quod cum factum erit, fecisse penitebit. Sed quia de futuro nemo satis callidus, nemo satis prudens fit, licet saepius prava quam bona consilia proveniant, ferar quocumque iubes. Modestiamque meam, post tuam dignitatem demittam, virtutem tuam expertus. Equidem decretum mihi fuerat, ingenio, consilio, armis ab eo recedere. Persuasus itaque per metropolitanum, Heinricus^e regi deducitur; multoque ambitionis honore ante admittitur, ac ambo in amicitiam federantur.*

25. Quibus gestis Hilduinus Tungrensium episcopus, cum iis qui ab rege defecerant conspirasse in^f regem insimulatus, regique infensus, ab eo insectabatur^g. Cuius odii vis eo usque pervenit, ut Richerum Prumiensis monasterii abbatem promoveret, et Hilduinum abdicaret. At Richerus ab rege donatus, cum ab^{*} metropolitano Herimanno urgeretur, eo quod contra fas ab rege episcopatum suscepisset super eum qui tenebat, quique nulla culparum confessione victus, nullo iudicio damnatus esset, regis iussu Romam festinat; ac ibi

^{*}) R, ad He *abscisa*.   ¹) gisleberti 1.   a) cupit 1.   b) belgicam 1.   c) D. tuum 1.   d) gislebertus 1.   e) manu 2.   f) apud 1.   g) impetebatur *corr.* insectabatur.

Iohanni papae, et regis sententiam et sui negotii 921. causam demonstrat. Papa in Hilduinum desertorem indignans, ab officio eum suspendit ac anathemate damnat; Richerum vero episcopum ordinat, ac suae auctoritatis benedictione donat. Haec dum sic agerentur, Hilduinus prosequitur, incassum apud papam plurimam querimoniam fundens, ac apud eum pro absolutione admodum laborans. Quo conquerente, Richerus redit, ac sedem vacuam iussus ab rege ingreditur.

26. His ita sese habentibus rex ad interiores Belgicae partes iter retorquet; ibique ob multas rerum quae emergerant causas, regio decreto et metropolitani iussu, sinodus¹ apud Trosleium² habenda indicitur. Cui sinodo, domnus Heriveus praesedit, rege quoque ibidem praesidente. Ubi quam plurimis quae utilissima visa sunt determinatis, regis interventu et omnium episcoporum qui sinodo interfuere consensu domnus Heriveus metropolitanus Erlebaldum praedictum Castricensium comitem a vinculo excommunicationis* absolvit. Ibi etiam Rodulfo Laudunensium episcopo defuncto, Adelelmum eiusdem urbis thesaurarium multo episcoporum consensu ab rege donatum sollempniter ordinat.

27. His prospere et utiliter gestis, rex superiora Belgicae repetit, aliqua suorum ibi ordinaturus. In Richuinum comitem fertur, eo quod et ipse desertor, Rotberti partes tuebatur. Eius ergo oppidis obsidionem adhibet, vehementi expugnatione infestans. At ille equitatum intolerabilem advertens, iure obsidum victus ad regem redit. Rex victum excipiens, animum ab ira mitigat^b ac eum in gratiam resumit.

28. Dum haec gerebantur, Rotbertus Celticae

a) ex *abscisum*. a) a. .ira mitig. . . *codex*.

1) de sqq. cf. Flodoardum a. 921. 2) Troli ad Axonam.

Galliae dux piratas acriter impetebat. Irruperant enim duce Rollone filio Catilli intra Neustriam repentini. Iamque Ligerim classe transmiserant, ac finibus illius indemnes potiebantur. Ibant passim palantes, atque cum vehementibus manubiis ad classem sese referebant. Dux vero ex tota Neustria copias collegerat; plures quoque ex Aquitania accersiverat. Aderant etiam ab rege missae quatuor cohortes ex Belgica, quibus et Richuinus praedictus praeerat. Aquitanorum vero legiones Dalmatius curabat. Neustrios vero ipse dux Rotbertus disponebat. Sicque totus ducis exercitus in quadraginta milibus equitum consistebat. Dalmatium ergo cum Aquitanis in prima fronte constituit; dein Belgas^a, at Neustrios subsidiis locat. Ipse etiam dux legiones circumiens praecipuos quosque nomine vocans hortatur, ut suae virtutis ac nobilitatis plurimum meminerint; pro patria, pro vita, pro libertate certandum asserens. De morte non sollicitandum cum ea omnibus incerta sit. Si vero fugiant, eis nihil ab hostibus esse relinquendum. His et aliis quam plurimis, militum animos incendebat. Quibus dictis dux in locum ubi praelium erat gerendum, instructos ordines deducit.

*fol.
9'.

*29. Nec minus et hostium exercitus contra hos rem militarem multa audacia ordinabant. Quorum exercitus in quinquaginta milibus armatorum consistens, ordinatim obvientibus procedit. Rotbertus dux vim belli maximam imminere advertens, cum mille robustis ex Neustria, Dalmatio in prima fronte sese associat. Procedit itaque cum Dalmatio et Aquitanis^b. At piratarum legiones longo sese ordine protenderant^c, ipsumque ordinem ad hostes excipiendos curvaverant scemate

a) b. duce gisleberto ordinat. inde n. 1.   b) a. frontibus marito signatis. At 1.   c) profenderant *cod.*

lunae quae in augmento^a est, ut dum multo fervore hostes ruerent, exercitus circulatione exciperentur. Sic etiam ab iis qui in cornu utroque persisterent, a tergo appetiti, more pecudum sternerentur.

30. His ergo in utraque parte paratis, uterque exercitus^b signis collatis congreditur. Rotbertus cum Neustriis, Dalmatius cum Aquitanis legiones piratarum penetrant, statimque ab iis qui in cornibus erant, a tergo impetuntur. Mox quoque et^c Belgae improvisi prosequuntur, atque piratas qui a tergo suos premebant, immani cede sternunt^d. Neustrii quoque atrocissime instant. In qua commixtione, cum Aquitani piratis circumdati, multo conamine eos quos impellebant in fugam cogent, ii qui in cornibus perstiterant, a Belgis hinc premebantur, inde vero ab Aquitanis conversis letaliter urgebantur. Superati itaque arma deponunt, ac multis clamoribus pro vita supplicant. Rotbertus itaque tantae caedi parcere petit, ac instat ut eruantur. Vix quoque ab caede quievit exercitus, multo prosperioris fortunae incitatus successu. Sedato vero tumulto, qui inter eos potiores videbantur, a duce capti sunt, reliqui vero sub iure obsidum ad classem redire permittuntur.

31. Patrata ergo victoria, exercituque soluto, Rotbertus captos Parisii deponit. Hos percunctans^e an christiani^e essent, nullum eorum^e quicquam religionis^e huiusmodi^e attigisse^e comperit. Misso itaque ad^e eos instruendos^e reverendo presbitero^e et monacho Martino^e, ad fidem Christi^e conversi sunt. Qui^e vero ad classem^e redierant, alii^e eorum christiani^e, alii pagani^e mixtim inventi sunt.

a) quae quinta est 1.   b) e. cum maximo clamore signis infectis 1.   c) et gislebertus cum belgis improvisus prosequitur 1.   d) sternit 1.   e) t, n, e, l, h, g, a, d, presbite, M, Christ, Q, sem, a, i, ni *ex coniectura*.

Et hi quoque per praedictum virum instructi, receptis a duce opsidibus^a quos dederant, ad salutaria sacramenta deducti sunt.

32. Et cum de baptisterio ageretur, Wittoni Rhodomensium metropolitano eis^b praedicandum a duce committitur. Witto vero non se solo contentus, Heriveo Remensi epistolam dirigit, per quam ab eo querit, quo ordine, qua ratione, gens ante perfida aecclesiae sotianda sit. Heriveus vero metropolitanus multa diligentia haec disponere cupiens, conventum episcoporum fieri iubet, ut multorum rationibus res idonee distribueretur.

33. Et die constituta, sinodus habita est. In qua primum de pace et religione sanctae Dei aecclesiae, statuque regni Francorum salubriter ac competenter tractatum est, post vero de piratarum mitigatione atque conversione uberrime agitatum. Decretum quoque de eodem ab ipsa Divinitate rationem quaerendam, ieiunandum etiam ab omnibus triduo. Domino vero papae id esse suggerendum, ut invocata per ieiunium Divinitate, et domno papa humiliter consulto, efficacius res ordinaretur. Revolutis itaque patrum decretis, reverendus metropolitanus Heriveus 24 capitula in volumine ordinavit, rationabiliter ac utiliter digesta, et qualiter rudes in fide habendi sunt continentia. Quae omnia venerabili Rodomensi Wittoni delegavit. *Ille vero excipiens, utiliter^c sump-
 10. tum negotium consummavit.

34. Hac¹ etiam tempestate Ragenerus, vir consularis^d et nobilis cognomento Collo-longus, cuius etiam obitus multam rei publicae in Belgica intulit labem, communi corporis valitudine tactus

a) hospitibus 1.   b) vox obscura.   c) efficacissime atque utiliter 1.   d) u. c. codex.

1) Capp. 34 — 40. Ekkehardus Uraug. in historia Heinrici excerptis.

et oppressus, finem vitae apud Marsnam palatium accepit. Cuius exequiis Karolus rex interfuisse dicitur, ac oculos lacrimis suffusus dixisse: *O inquam ex alto humilem, ex amplo artissimum!* altero personam, altero monumentum significans. Peractisque exequiis, Gisleberto eius filio, iam facto iuveni, paternum honorem, coram principibus qui confluerant liberalissime accommodat.

35. Hic cum esset clarissimo genere inclitus, et Heinrici Saxoniae ducis filiae Gerbergae coniugio nimium felix, in nimiam prae insolentia temeritatem praeceps ferebatur; in disciplina militari ex audacia nimius, adeo ut quodcumque invincibile, appetere non metueret; corpore mediocri et denso, duroque membrorum robore, cervice inflexibili, oculis infestis atque inquietis sicque mobilibus, ut eorum color nemini ad plenum innotuerit; pedibus omnino impatientibus; mente levi. Oratio eius, ambigua ratione consistens, interrogatio fallens, responsio anceps; orationis partes, raro dilucidae sibi cohaerebant; suis adeo profusus, aliena enormiter sitiens; maioribus ac sibi aequalibus coram favens, occulte vero invidens; rerum confusione ac mutua dissidentium insectatione plurimum gaudens.

36. Talis itaque in regem nimia animositate ferebatur. Meditabatur quoque regis abiectionem admodum, ac plurimum id pertractabat apud eos qui in Belgica potiores videbantur, non quidem Rotberto, sed sibi regnum affectans; sua quoque principibus pene omnia distribuens. Et maiores quidem praediis et aedibus egregiis inclite donabat, mediocres autem auri et argenti talentis efficaciter illiciebat. Fit itaque multorum ex Belgica cum eo consensus. Sed hoc satis improvide ac inconsulte. Nam licet ob magna beneficia compa-

a) matrimonio 1.

ratos sibi attraxisset, non tamen ex iureiurando ad patrandum facinus sibi annexuit. Leviter ergo attracti, leviter post dissociati fuere.

37. Nam cum Karolus hoc audito a Celtica cum exercitu rediret, Belgisque bellum inferre pararet, Belgae mox non in aperto cum Gisleberto resistere nisi sunt, sed oppidis ac municipiis^a sese recludunt. Rex vero singulis qui ab se defecerant legatos dirigit, per quos significabat, sese regali atque sollemni donatione largiturum, quicquid eis ab Gisleberto praediorum et aedium collatum est, sese quoque contra Gislebertum pro eis certaturum, si is eis ex collatis beneficiis quicquam repetere velit. Quo capti, mox iure sacramenti ad regem redeunt, habitisque rationibus quicquid beneficiorum ab Gisleberto eis collatum fuit, regali largitate firmissime unicuique donatur. Unde et a Gisleberto recedentes, regi constantissime reso-
ciantur, ac cum eo in Gislebertum feruntur.

38. Gislebertus vero in oppido Harburc¹, quod hinc Mosam et inde Gullo fluviis vallatur, a fronte vero immani hiatu, multoque horrore veprium defensum est, cum paucis claudebatur. Huc rex cum exercitu properat, locatque obsidionem, hinc et inde navalem, a fronte vero equestrem. In cuius expugnatione cum persisteret, Gislebertus^b navali fuga dilabitur. Oppidani vero capti, in regis deveniunt iussionem. Gislebertus autem cum duobus clientulis, paterna hereditate privatus, Rhenum exulaturus pertransit. Ibi per annos aliquot

a) munitionibus 1. b) G. clam per murum dilapsus fluvium enatando transmeavit, et cum duobus clientibus Rhenum exulaturus pertransiens, annis aliquot apud socerum suum Heinricum patrimonio privatus exulavit. Oppidani autem absque duce relictis, se subdiderant regi. *Ekkeh. Ur.*

1) hodie vicus Geul in loco indicato, in dextra Mosae, ubi Geul (Gulia SS. I. 603) eam influit, infra Traiectum, situs est.

apud Heinricum socerum deceptus exulat. Evoluto 921.
autem aliquot annorum tempore, Henricus apud
regem suasorie egit, ut Gislebertus revocaretur,
ac in regis gratiam resumeretur, ea vero rerum
conditione, ut regis sententia ex collatis beneficiis
intemerata, Gislebertus ea tantum regali clemen-
tia reciperet, quorum possessores per tot sui exilii
tempora iam obierant.

39. Ab exilio itaque revocatus, regis gratiam ^{*fol.}
per Henricum meretur, ea tamen ut dictum est ^{10^t.}
conditione, ut a beneficiis quae insolenter diduxe- ^{922.}
rat, quandiu possessores viverent careat; ea vero
quorum possessores per annos aliquot obierant,
regis miseratione repetat. Recipit itaque quae a
defunctis quidem derelicta vacabant, maximam
suarum rerum partem, Traiectum, Iuppilam, Har-
staliū, Marsnam, Littam¹, Capraemontem. Qui-
bus habitis, Karolus rex in Celticam redit, Nort-
mannis qui extremos Galliarum fines locis mariti-
mis infestabant, copias inferre parans. Henrico
vero trans Rhenum contra Sarmatas profecto, Gis-
lebertus per suos immaniter vexabat et atterebat
eos qui ab rege sua data obtinebant. Alios clande-
stina invasione enecans, alios incessanter ut sua
relinquant adurgens, tandem evincit, suisque omni-
bus potitur, truculentius exinde in regem machi-
nans. Socerum itaque adit, eique ab rege dissua-
det, Celticam solam regi posse sufficere asserens,
Belgicam vero atque Germaniam rege alio pluri-
mum indigere. Unde et, ut ipse in regnum co-
ronari non abnueret, multis suasionibus permo-
vebat. Henricus vero cum nefanda eum suadere
adverteret, dictis suadentis admodum restitit, et
ut quiesceret ab illicitis, multis amplificationibus
agitabat.

1) cf. Gerbergae reginae donationem pro S. Remigio
Remensi a. 968 Febr. 12. Bouquet IX. 666.

922. 40. Et Gislebertus quidem cum apud socerum non proficeret, ut^a regnum sibi^a parare posset^a, in Celticam secedit ac transit in Neustriam; sicque cum Rotberto duce de eodem negotio consilium confert, suadens ei de regni susceptione, ac Karoli abiectiōne. Exultat tyrannus, et tyranno absque mora favet. Deliberant itaque ambo, et post pro^b perpetrandis fidem sacramento^c confirmant^d.

41. Tempore vero constituto, cum rex Tungros redisset, ibique privatus resideret, urbem Suesonicam Rotbertus ingreditur. Apud quem ex tota Celtica primates collecti, qua ratione regem abiciant, constantissime consultant. Nec defuit Gislebertus ab Belgica, qui mox absque deliberatione
Iun. 29. Rotbertum regem creandum perstrepebat. Comuni ergo omnium qui aderant decreto, Rotbertus eligitur; ac multo ambitionis elatu Remos deductus, in basilica sancti Remigii rex creatur. A

a) u, sib, p ex coniect. b) ex 1. c) sacramentis 1. d) c. Et post haec Gislebertus in Belgicam redit municipia militibus copiis sufficientibus implens, in regem omnia ordinans; sicubi rudera aditum faciebant, firmioribus claustris reaedificans. Ratus uero milites a sese deficere posse, si iureiurando sibi eos non amitteret, fidem ab omnibus eorum iureiurando sed et obsides quos vult accipit, eosque in oppido Harburc quod pene inexpugnabile uidebatur deputatos recludit, in regem omnia palam ordinans. [His rex permotus delet.] Nec minus [ea socero del.] id obtinuit, ut quaecumque ipse in regem machinaretur, ea socero iniuriarum non essent, maxime ob id quod Sarmatarum infestatione ipse admodum pressus, alienis negotiis utiliter interesse non posset. His ergo rex in Celtica permotus, Belgicam impetit. At Gislebertus utpote qui fidem abruperat, ad regem non solum venire contempsit, uerum pecuniis atque rerum pollicitationibus ab rege quoscumque poterat subtrahebat. Et rex quidem cum patienter haec ad tempus toleranda non ignoraret, Tungris cum iis qui secum ex Celtica aduenerant absque tumultu residebat; lenius fieri asserens quicquid per patientiam toleratur: ad odium quoque sese esse hostium recognoscens, cum a Rotberto hinc in Celtica, ab Gisleberto uero inde in Belgica urgeretur. Et Rotbertus quidem de regis abiectiōne sique profectione adeo laborabat, idque apud principes sic obtinuit, ut contra regem cum eo fere omnes crudelissime coniurarent. Et tempore deleta.

cuius coronatione peracto triduo, Heriveus Remorum metropolitanus diutina egritudine vexatus, interiit. Qui si eodem tempore valuisset, tanto Iul. facinori oportunitas non patuisset. Cui etiam mox 2. succedit donatus ab Rotberto^a Seulfus, qui tunc urbis eiusdem officio fungebatur^b archidiaconatus; * fol. vir strenuus^c, multaue rerum scientia inclitus. 11.

42. Interea Karolus a Gallis praeter paucissimos Belgarum desertum sese comperiens, apud 923. praecipuos eorum qui a se non defecerant, plurimam de suo infortunio agitabat querelam. Miserrorem sese inquires si hac urgeatur calamitate, quam si oculos claudat suprema morte, cum illa dolores aurescant, ista demantur^d. Carius quoque sibi ferro occidi, quam regno a pervasore privari. Post regni enim privationem, solummodo superesse in exilium deportationem. In quo etiam ab iis quos summo semper habuit amore, apud quos diutius conversatus sit, quibus quoque nihil umquam mali molitus fuerit, debere sese suffragia accipere memorabat.

43. Ad haec sui^e: *Pernitiosum est inquirunt ó rex iuratis a domino deficere, sceleratissimum vero contra dominum stare. Si de desertore ac transfugis agitur, horumque nominum si advertatur interpretatio, quicquid moliti sunt, praeter ius est et equum. Unde et sine dubio si pugnae necessitas eos adurgeat, divinitatis ultionem non evadent. Id vero certissime noveris, nullo modo regnum a te repetendum, nisi bello ipsum aggrediaris tyrannum. Regnum ereptum non irrumpes nisi ferro viam violenter aperias. Et quia iam nunc res pugnam suadet, sacramento fides adhibenda est, ut*

a) rege 1. b) ebatur ex connect. c) liberalis ac st. 1. d) demantur. Vix etiam spem aliquam sibi relictam cum a tyranno totum pervasum sit. potestas dominandi et libertas habendi 1. e) Belgarum magnates 1.

923. *nobis iuratis, res in ambiguo non sit. Dein saltem quinquaginta eligendi sunt, qui certissime tyrannum appetant, vimque ei inferant, ut cum belli violentia alios in alios exagitaverit, isti tyranno tantum laborent, inventumque transfigant. Quid enim proderit omnes interfici, et malorum causam reservari? Et decreto communi in Rotbertum coniurant.*

44. Mox quoque et regio iussu accersiuntur ex Belgica, quicumque ab rege non defecisse videbantur. Quorum collectorum numerus, ut fertur vix in decem^a milibus putabatur. Et tamen in quantum perspicui valuit, nullus militiae^b ineptus admissus est. Omnes corpore valentes, et non inertes pugnae. Omnes quoque in tyrannum unanimes. His rex circumseptus, per Condrucium Hasbaniumque procedit in hostem. Ereptumque regnum irrumpens, sedem regiam Atiniacum pridem suam ingreditur. Ibi quae aliquantisper reparato exercitu, in adversarium fertur^c.

*fol. 11'.
Jun. 15. 45. Factus vero tyranno propior, exercitum ad congressum ordinat, sex milia robustorum praemittens. Quibus etiam virum consularem^{d.1} nomine Fulbertum ducem constituit. Se ipsum vero quatuor^e milibus circumseptum, labentibus primis subventurum deputat. Postquam autem per singulas legiones discurrens, praecipuos quosque^f multum diuque ad vim belli hortatus est, instructos ordines plurimis suasionibus incitans, ad locum ubi congregiendum erat, deducit. Axonam vero fluvium transmeans, ad urbem Suessionicam tendit. Ibi etenim tyrannus copias collegerat. Cuius quoque exercitus in viginti milibus consistebat.

a) quinque corr. VI. corr. X. codex. b) pugnae 1. c) f. Axonam vero fluvium transmeans in urbem Suessionicam tendit. ibi etenim tyrannus exercitum collegerat *postea deleta*. d) u. c. codex. e) duobus 1. f) quosque de militia et famae gloria. priorumque nobilitate. et filiorum utilitate multum d. h. est 1. l) i. e. comitem; v. infra c. 46.

Cum ergo Karolus rex bello prudentia intenderet, 923. instinctu episcoporum aliorumque religiosorum virorum qui sibi assistebant actum est, ut ipse rex bellum non ingrederetur, ne forte in rerum confusione regalis stirps eo lapso consumeretur. Id etiam duces et milites coegerunt. Ab omnibus ergo coactus, quatuor^a milibus quibus ipse circumseptus incedebat, virum consularem^b Hagraaldum praeficit. Hortatur vero plurimum, ut Dei tantum auxilium implorent; nihil eis metuendum, nihil de victoria diffidendum memorans. Regni quoque pervasorem^c vix uno momento duraturum asserebat: *Cum inquit Deus huiusmodi abhominetur, et apud eum nullus superbiae locus sit, quomodo stabit quem ipse non munit? quomodo resurget, quem ipse praecipitat^d?* Et post haec cum episcopis virisque religiosis qui aderant, montem loco oppositum conscendit, ubi etiam est basilica beatae Genovefae virginis dedicata, eventum belli inde experturus. Interea iunctim procedit exercitus et magnanimus gradive in hostem accelerat. Procedit quoque tyrannus, animo non impar, at legionibus potior.

Bellum inter Karolum et Rotbertum, eiusque fuga.

46. Quibus utrimque visis cominus, cum maximo clamore utrique exercitus signis infestis concurrunt. Congressique, innumeri hinc inde corruunt. Et Rotbertus quidem rex cum in certamine ignotus esset, et hinc inde feriendo toto campo fureret, a coniuratis conspectus, an ipse esset interrogatur. At ille intrepidus, mox barbam obvelatam detegit^e, seseque esse monstrat^f, multa vi in Fulbertum^g comitem ferrum vibrans. Ille vero^{*fol. 12.} foletali ictu accepto^g, ab eo in dextram obliquatur.

a) duobus 1.   b) u. c. codex.   c) Tyrannum 1.   d) non erigit 1.
 e) a lorica extraxit 1.   f) monstravit 1.   g) vero clipeo ictum excipiens 1.

923. Et sic per loricae manicam lancea eum in latere gravissimo ictu sauciat, necnon et per epar atque pulmonem et sinistri lateris ypodundriam ferrum usque in clipeum transigit^a, et circumseptus ab aliis, septem lanceis confossus praecipitatus corruit, dirigitque; multoque Fulbertus mox exhaustus sanguine et intercertans, mortuus cecidit. Interempto vero Rotberto, tanta vi caedis uterque deseivit exercitus, ut in parte eius^b undecim milia, in parte vero Karoli septem milia centum duodeviginti a Flodoardo presbitero ferro interisse descriptum sit¹. Et iam quidem Karoli victoria videbatur, eo quod tyranno occiso, qui illius fuerant in fugam ferebantur; cum ecce Hugo Rotberti filius vix adhuc pubescens in praelium ab Heriberto deducitur, succurritque labentibus. Et licet cum copiis advenerit, tamen utpote qui patre^c amisso omnes suspectos habebat, nulloque duce fretus erat, a belli violentia quievit. Illud tantum memorabile fuisse refertur^d, quod nullo resistente locum belli occupavit, et aliquantisper in eo stetit, acsi manubias hostium direpturus. Unde et sibi victor videbatur^e. Karolus vero ob necem tyranni victoria potiri sese putabat. Quapropter et anceps victoria fuit, cum Celtae^f desertores regem extinctum amiserint, Karolus vero nihil spoliolum attigerit. Neutrum^g illorum spolia diripuisse^h contigitⁱ. Cuius rei oportunitas^h cum Karolo^g non defuisset, nulla tamen^h ductus cupiditate^h rem penitus^h vitavit. Nam transfugisⁱ plurimum diffidens, utpote qui maximam exercitus partem ami-

a) transigit. Irruunt et circumquaque coniurati. A quibus rotbertus circumseptus. septem 1. b) rotberti 1. c) rege 1. d) referuntur cod. *negligentia scriptoris qui pluralem numerum in hac tantum voce et in ultima sententia non correxit.* e) victores videbantur cod. f) galli 1. g) m, uis, it, o, arolo, sset, men, idi ex coniectura. h) pntu: cod. i) gallis 1.

1) Hoc nec in Ann. nec in Hist. Rem. factum est.

serat, mox iter sine spoliis in Belgicam^a retorsit, post^b truculentius redire disponens. Hac tempestate terrae motus in pago Camaracensi factus est, (922). ex quo domus nonnullae subversae sunt. Unde et rerum calamitas adverti potuit, cum regni princeps praeter ius captus, et in carcerem usque in diem vitae suae supremum detrusus sit. Nam cum rem militarem disponderet, et exercitum copiosiorē Gallis inferre pararet, Gallisque inde timor multus incuteretur, mitiore animo ferebantur. Quod Karolus rex subintelligens, per legatos revocare eos nitebatur, multisque rationibus eis id suadere querebat. Nortmannis quoque usque ad effectum suasit, adeo ut regi fidem spondere, eique ut iuberet militare vellent. Qui cum regi militaturi occurrere pararent, a Gallis intercurrentibus inhibiti sunt. Unde et eorum suppetiis rex privatus est.

Rodulfi^{*} regis promotio^{*} ac Karoli^{*} captio.

47. Galli a pertinacia nullatenus quiescentes, Rodulfum Richardi Burgundionis filium accitum, apud urbem Suessionicam, eo licet satis reclamante, regem sibi praefecerunt, virum strenuum, ac literis liberalibus non mediocriter instructum. Quod Heribertus tantorum malorum incentor sese velle dissimulans, Karolum regem per legatos accersit, tantis flagiciis se reniti voluisse mandans, sed coniuratorum a multitudine vehementissime suppressum; tunc nullum consilii locum patuisse, nunc vero remedii partem optimam sese repperisse. Unde et maturius accedat, quo ei ipse obvenire valeat; cum paucis tamen, ne si cum multis adveniant, dissidentium animositate in bellum cogantur. Et pro itineris securitate si sibi placeat, ab ipsis legatis iurisiurandi fidem accipiat. Rex horum credulus, ab legatis iusiurandum pro fide

^{*}) i, otio, i ex coniectura.

a) germaniam 1.

b) r. in Gallias t. 1.

acceptit, ac sine suorum deliberatione proditori obvenire non distulit. Et proditor dolos dissimulans, cum paucis aequè obvenit. Datisque osculis excepti, familiaribus colloquiis cōsi sunt. Et inter loquendum * cohortem armatorum ab abditis evocat, regique incauto inducit. Qui multitudini reniti non valens, a cohorte captus est; aliquibus cum eo captis, quibusdam etiā interemptis, reliquis quoque fugatis. Ductusque Peronam, carcerali custodiae deputatur. Germani¹ rege amisso, in diversa feruntur. Quorum alii de reditu domini elaborant, alii vero a spe deiecti, Rodulfo regi favent, nec tamen in eius fidem penitus concedunt. Quorum priores expectatione diutina domini libertatem opperientes, Héribertum proditorem de fidei violatione sepe convenerunt, ac inde plurimum apud male conscios conquesti sunt. Quibus persuadere non valentes, de periurii reatu nihil ruboris incusserunt, cum ira Dei eis immineret.

Exactio* pecuniae* publicae* piratis dandaē.

924. 48. Haec dum agerentur, pyratae* Gallias irruperunt, pecudum armentorumque abductione, multarumque opum exhaustu, cum plurimorum captivitate terram depopulantes. Quorum impetum rex dolens, suorum usus consilio exactionem pecuniae collatitiae fieri exactoribus indixit, quae hostibus in pacis pacto conferretur. Et collata, ad votum commune paciscuntur, atque in sua concedunt. Rex vero licet merens ad alia se contulit. Exercitum itaque in Aquitaniam adversus eius principem Wilelmum parat, eo quod subdi sibi contempneret. Et tempore oportuno cum exercitu super Ligerim affuit. At Wilelmus militum copiam non patiens, obruenti per legatos occurrit^b. Illisque fluvio interfluente, in legato-

*) E, c, c ex coniect. a) nortmanni 1. b) o. dolose tamen 1. 1) i. e. Belgae.

rum suasionibus dies tota consumpta est. Tandem die altera fidem utrimque pacti, a se discesserunt.

Congressus* Rodulfi* regis cum piratis*, eorumque fusio*.

49. Rex inde regressus, febre acuta apud urbem Senonicam corripitur. Qui cum die cretica convaluisset, vi recidiva rursus opprimitur. Ac de salute desperans, Remos ad sanctum Remigium sese deferri fecit. Cui dona plurima largitus, elapso mense utiliter convaluit, urbemque Suesonicam alia curaturus expetiit. Ubi cum apud principes rem publicam consuleret, legati adstant, qui pyratas^a fide violata interiores Burgundiae^b partes irrupisse asserunt; congressosque cum Manasse ac Varnero comitibus, Iozselmo atque Ansegiso episcopis, adeo defecisse, ut eorum 960 apud montem Calaum sternerentur, nonnulli capti tenerentur; reliqua vero minorum manus, lapsa profugio sit; Warnerus vero equo occiso, quo vectus ferebatur, decem vulneribus perfossus interierit. His rex motus, diem alteram in partibus deliberationis totam consumpsit. Et die tertia, edicto regio tirones ex citeriori Gallia intra dies quindecim collegit. Collectosque cum aliquot magnatibus super fluvium Sequanam adversariis inducit. At pyratae^c renisuri obvenientes, a Gallis in sua castra redire coacti sunt. Galli fugientes insecuti, castris ignem inmittunt; congressisque vehementi conamine, victos sternunt. At alii fuga pedestri, alii profugio navali elapsi sunt, alii cum castris succensi, alii ferro ad tria milia interfecti sunt. Quos¹ vero fuga exagitavit, post collecti, quodam suo oppido secus mare sito collecti sunt. Cui etiam Augae² nomen erat.

*) Co, R, r, f ex coniect.   a) nortmannos 1.   b) galliarum 1.   c) nortmanni 1.

1) Superiora a narratione Flodoardi valde diversa, nec quae hic narrantur eidem congruere, lector animadvertet.

2) Eu inter Dieppe et Abbeville.

Rollonis pyratae interitus suorumque ruina.

50. Quorum princeps Rollo sufficientibus copiis oppidum implens, bello sese manifeste paravit. Rex inde digressus, exercitum provocanti infert, congredi non differens. Oppidum aggressus est. Et obsidione disposita, vallum quo cingebatur, irrumpit. Atque sic tirones peribolum¹ conscendentes, adversarios pervadunt. Oppidoque potiti^a, mares omnes trucidant. Feminis intactis parcunt. Oppidum diruunt atque comburunt. Cuius incendiis aere densato ac denigrato, in tetra caligine nonnulli evadentes, finitimam^b quandam occupant insulam. Quos sine dilatione exercitus aggressus appetit, ac navali pugna victos opprimit. Piratae vitae spem amittentes, alii sese fluctibus inmergunt ac enecantur, alii enatantes ab observatoribus iugulati sunt, alii nimia formidine tacti telis propriis sese appetunt. Et sic omnibus ademptis praedaeque direpta non modica, rex Belvacum rediit, ibique resedit.

Item piratarum interitus*.

926. 51. Inde audito Atrabatensium regionem a piratis aliis vexari, assumpto exercitu ab his qui loca maritima incolebant, repentinus in eos fertur. Piratae comminus congredi non ferentes, ab exercitu cedere coacti sunt. Ac coartati, saltu quodam vitam tueri nitebantur. At exercitus circumquaque eos obsidens, adeo urgebat. Illi vero noctu eruptione facta, in castra regis feruntur. Et circumvallante exercitu penitus inclusi, miserabili fortunae succubnere. Octo namque eorum milia², ibi cesa referuntur. Quo tumultu rex inter humeros^c sauciatus, Hildegaudus vero, claris-
*) ira, inte ex coniect. a) p. Rollonem oculis effossis suggillant haec iam, linea subducta, deleta sunt. b) vox repetitur fol. 13. c) rex a tergo sauciatus 1.
1) murum esse, Flodoardus ostendit. 2) mille et centum Flodoardus.

simi generis comes, interemptus est; aliique nonnulli nec tamen aliquo nomine clari. Rex victoria potitus, Laudunum rediit.

Lunae defectio*.

52. Tunc etiam luna quartadecima terrae ob- 927.
iectu obscurata, visibus intuentium defecit. Acies quoque igneae Remis in celo visae sunt. Quibus praesagentibus signis, febrium ac tussicularum morbus e vestigio irrepsit. Unde nonnulli loetaliter affecti, occubuere. Cum his quoque et litium tumultuatio inter regem ac Heribertum qui Karolum sub custodia detinebat, non modica subsequuta atque exagitata^a est, eo quod Heribertus ab rege nimia expetebat, rex vero utpote insatiabili, nihil accommodabat.

Karolus** liberatur** ab Heriberto**.

53. Regi ergo minas Heribertus intendens, Karolum regem a carcere eductum in pagum Veromandensem deduxit, non ut regno fidelis eum restitueret, at ut ex eius educatione aliquam suspectis formidinem incuteret. Nortmannis itaque accersitis atque apud oppidum Augam collectis, eum^b deducit; ibique filius Rollonis pyratae, de cuius interfectione iam relatam est, regis manibus sese militaturum committit, fidemque spondet, ac sacramento firmat.

Sententia* papae in* Rodulfum* petita, ab Heriberto* reiecta*.

54. Exinde Heribertus Rodulfo regi invidens, 928.
admodum insidiabatur. Unde et cum Karolo Remos deveniens, pro eo Romam legatos dirigit, ac Iohanni papae epistolam mittit, per quam significabat, contra Karolum nec sese coniurasse, nec coniurationis conscium fuisse, coniuratis tantum invitum cessisse. Unde et se velle plurimum, ut

*) de, io ex coniect.

**) rolus, eratur ab, berto ex coniect.

*) nten, papae in, dulfum, Heriberto reie ex coniect. a) modica exorta est 1. b) Karolum 1.

928. Karolus regno restituatur, qui innocens sine causa abiectus sit. Nec solum se in hac esse sententia, at optimorum quosque^a praeter hos qui donis multiplicibus corrupti sint^b. Quapropter et ipse auctoritate apostolica regno restitui regem abiectum iubeat; quicumque eius praecepto refragari nisus fuerit, anathemate perpetuae maledictionis condempnet; ac pro hac re episcopis atque principibus Galliarum et Germaniae epistolam dirigat, continentem et bonorum benedictionem, et contradictorum maledictionem. Legati ergo Romam properant negotium^c peracturi, sed consumpto itineris labore, nihil mandatorum peragunt. Namque a praefecto captus papa, eo quod a se plurimum dissideret, ab eo carcerali custodia detinebatur. Unde et sine legationis effectu digressi, in Gallias remearunt. Heribertus vero ad alia sese conferens, apud Hugonem^d Rotberti filium de fide inter sese habenda adeo satagebat. Quem et suasionibus efficaciter allicuit, ac fide pacti sibi annexuit. Hugonis itaque efficacitiam persuasus, ad Rodulfum redit, eique reconciliatus aliquandiu hereditatis^e sit. Cuius in multa gratia susceptus, ut se fidelitatis^f exsecutorem monstraret, Karolum mox Peronae in carcerem retrusit.

Heribertus* a rege* Remense* episcopium accepit*.

55. Unde et ab rege donari petens, episcopium Remense sub optentu filii sui adhuc pueri ab eo accepit. Nam et tunc hac vita divinae^g memoriae Seulfus metropolitanus decesserat. At quia aetas tenerior puerum sacris officiis prohibebat, Odelrico cuidam, ab Aquensi episcopio pyrataram insectatione pulso, pro eo ministrare concessum est. Cui etiam abbatiam sancti Timothei martiris ad usus proprios attribuit, et insuper canoni-

*) Her, a r, mense, acc ex coniect. a) nonnullos 1. b) st codex. c) negiū deletum. d) H. codex. e) piaie 1. d. 2.

corum victum simul impertivit. Rodulfus interea rex quanta foret aequitas suae vitae demonstrare cupiens, ad Karolum ubi servabatur accessit. Apud quem multa de eius miseriis conquestus, sermone multiplici si offenderat suppliciter veniam postulabat. Et quoniam suscepti regiminis apicem penitus amittere non valebat, quod ratio conferebat ei restituit, sedes videlicet regias, hoc est Attiniacum et Pontionem; sicque Suessionum remeavit.

Karoli obitus.

56. Karolus post haec tedio et angore deficiens, in machronosiam decidit. Humoribusque noxiis vexatus, post multum languorem vita privatus est. Rodulfus vero rex, pyratas Galliam Aquitanicam irrupisse per legatos comperiens, eamque hostiliter debacchantes infestasse, vim inferre cogitabat. 929.
Oct. 7.

Regis* ac pyratarum* conflictio*, eorumque* fusio*.

57. Edicto ergo regio omnibus qui de militari ordine valebant, accitis ex Gallia Celtica, cum multis Belgarum, duodecim cohortes ordinat. Cum quibus iter arripiens, usque Lemovicas procedit. Ibiq̄ue legionibus dispositis, cum pyratae regium aequitatum non sustinentes, profugio eripniterentur, ab Aquitanorum legione repulsi sunt. Rex vero cum cohortibus prosecutus, gravi cede pene omnes fudit, paucis fuga lapsis. Suorum vero nonnulli sauciati, ex vulnere convaluere; aliqui etiam interfecti. Itaque factum est, ut Aquitani gratias regi reddentes, multa ei benivolentia subdi voluerint, ac iure sacramenti in fidem firmissimam concesserint. Quibus utiliter patris, rex exercitum reduxit, procinctumque solvit. 930.

Heriberti et** Hugonis dissensio.

58. Dum haec gererentur, inter Hugonem*

*) R, pyra, sic, que f ex coniect.

**) Heriberti et ex coniect.

a) H^{em} cod.

931. et Heribertum de praelaturae dignitate lites agitantur. Efferatique sese praedis et incendiis graviter afficiunt. Rex in Heribertum indignans, eo quod perfidiae promptum esse cognosceret, Hugonis^a partibus^a stabat^a, unde^a et Heriberti^a oppidum^b Donincum nomine, Hugone ascito aggressus expugnat, ac captum diruit. Nec minus et Atrabatum obsidione adhibita cepit, civesque victos, ac iuratos sibi annexuit. Rex inde digressus, cum quietum sese arbitraretur, Heribertus Germanis qui Rheni litora incolunt eductis, in regem fertur, ac execrabili furore incendia rapinasque exercuit. Insuper et Hugonis oppidum quod secus torrentem Vitulam situm Braina¹ dicitur, occupat, capit, ac diruit.

Heriberti praeparatio^{*} contra^{*} regem.

59. Huius vero contumeliae causam rex se constituisse intelligens, eius potentiam minuere quaerebat. Remensibus ergo civibus legatos mittit, ac ut pontificem eligant praecipit. Quod etiam ni faciant, alium praeter eorum velle, eis sese impositurum mandat. At cives, regiae legationis mandatum excipientes, quid ipsi inde velint ac sentiant, per suos legatos referunt; sese videlicet regio iussu Heriberti filium licet adhuc puerum suscepisse, atque pontificem elegisse, inde etiam fidem ei iam factam accommodasse; quapropter impossibile esse, ut fide inviolata, ab eo sic deficere possint. Rex partibus Heriberti cives favere intelligens, collecto exercitu, urbem repentinus aggreditur. Ingredique prohibitus, obsidionem applicat, ac urbanos resistentes fervidus adurget. Qui multa expugnatione vexati, tercia tandem ebdomada portas victi et supplices aperuere.

^a) Heriberti praepa, contra *ex coniect.*   a) Hugonis, pa, stab, un, He *ex coniect.*   b) castrum 1.

1) Braine ad fluvium Vêlé, qui Axonam influit.

Oratio Rodulfi regis ad* cives Remenses* pro se suasoria*.

60. Ingressusque urbem rex, post nonnulla 931.
disposita, collato cum suis consilio cives accer-
sit^a. Coramque sic contionatus ait: *Quantum*^{* fol.}
inquiens caedis, quantum etiam rapinarum, res^{14.}
publica^b factione malorum nuper passa sit, optime
ut puto nostis. Non enim fieri potuit, ut tot ma-
lis ubique grassantibus, intacti penitusque immu-
nes relinqueremini. Nam cum vestra necessaria
sepe direpta, sepe combusta sint, eorum calamita-
tem tolerastis. Et non solum publica exterius, at
hic privata bona intrinsecus a sevissimo exactore
Heriberto, cotidie imminuuntur. Unde et vobis
consulendum arbitror, ut pastorem vobis commo-
dum conibentia communi eligatis, cum ille tyranni
filius adhuc infantulus, vobis idoneus non sit, ac
canonica auctoritas vacare aecclesiam pastore tan-
to tempore non permittat. Nec dedecoris quicquam
in vos redundabit, cum militari violentia victos et
captos, alia sequi necessitas vos adurgeat. Nec
vos fateor tantum, quantum ego in hoc negotio
oberravi. Itaque fecisse me penitet. Peniteat et
vos vestrarum rerum dispendium peregrisse. Re-
ducite in mentem, quanta vos calamitas affecerit.
Considerate etiam, quanto secundarum rerum suc-
cessu provehi possitis, si bono pastore regamini.

Electio Artoldi **.

61. Cives ab rege suasi, iussis regis conce-
dunt. Artoldus itaque monachus rege iubente ex
coenobio sancti Remigii omnium consensu mox
assumptus, per impositionem manuum episcopo-
rum tempore constituto regali donatione consecra-
tur episcopus. Qui prudenter ac strenue omnia
gerens, satis suis profuit, atque ex benefactis,
omnium et maxime suorum benivolentiam habuit.

*) d, ses, ria ex coniect. **) i absce. a) eunecat 1. b) r. p. cod.

931. Captio Bovonis* Catalaunici* episcopi Lauduniquae* castri*.

62. Quae dum gererentur, Bovo Catalaunensium episcopus, fortuita peragrato a regiis stipulatoribus captus, eo quod et ipse desertor ab rege defecerat, regi oblatu est. Qui apud regem, prodentibus sui facti consciis, convictus*, ergastulo mancipatur. Quo peracto, a pernicie Heriberti non desistens, Hugone ascito, cum octo milibus Laudunum appetit. Ubi cum Heribertus multa obsidione urgeretur, egrediendi locum ab rege postulat, eo quod copias militum ciborumque sufficientes non haberet. Quo ab rege obtento, cum suis ab urbe exiit; uxorem in arce quam exstruxerat relinquens, cum copiis sese subventurum in proximo ratus. Rex vacuum urbem ingressus, dolosque penitus advertens, arcem diuturna expugnatione vexat, eamque circumquaque vallat, ac omnem egrediendi aditum obcludit; pugnam diutina congressione adhibens. At tanto certamine vires resistentium impares, armis depositis cedunt, ac pro vita supplicant. Tyranni vero uxor simul victa, pro se petitura, ad regem cum suis properat, arcem reddens, ac egrediendi tantum locum petens. Rex vero feminam retinere dedignans, cum suis digredi permisit, ac arcem exinde cum urbe obtinuit.

Interfectio** Adelelmi comitis** a quodam clerico** episcopium Noviomense** expetente** seducto**.

932. 63. Ubi postquam urbi tuendae necessaria ordinavit^b, de episcopo etiam Noviomensi cui esset dandum deliberabat, cum tunc Ayrardus episcopus obisset. Nam Walbertus Corbeiensium abbas ei succedere petebatur, vir strenuus ac liberalis,

*) bo, uni, Lau, castri ex coniect. **) ctio, comi, cleri, vio, peten, to ex coniect. a) c. rationabiliter convictus 1. b) Ubi cum rex urbi tuendae necessaria ordinaret. ac in praedicti tyranni labem alia apud Hugonem disponderet. ac de episcopo e. N. c. e. d. deliberaret etc. 1.

et cui totius honesti deus admodum placuit. Nec minus et praedictae urbis quidam clericus, ab rege sese fieri successorem postulabat, vir barbarus, manu atque audacia nimius, et cui solitum erat rerum alienarum surreptionibus laetari. Hic ab rege civibusque abiectus, cor ad dolos convertit. Adelelmum itaque Atrabatensium comitem, cuius casus merorem multis incussit, seducturus petit, eius auxilium suppliciter petens, ac suum pollicens; sese ab rege contemptum penitus suppressens: *Si inquit per te episcopatus dignitate potiar, per me efficaciter comitatus honorem consequeris. Quod etiam sic fieri valebit, si nocturnus urbis muros conscendas, et me interius procurante, tuos introducas. Ego etiam cum pluribus adero. Collectique in agmine, urbem pervademus. Itaque fiet, ut cives aut capiamus, aut propulsemus.* Horum Adelelmus credulus, dictis suadentis favet. Scelus ergo attemptaturus, urbem nocturnus cum ingentibus copiis petit. Clericus nulli in urbe male credulus, facinus patrandum in loco opperiebatur. Quo Adelelmus accedens, ab eo cum suis exceptus est. Densatque in unum tubis ac clamore, atque armorum strepitu, in noctis caligine urbem exturbant. Unde cives excitati, cum sese dolo pervasos advertissent, fuga ab hostibus erepti sunt. Nullus captus, eo quod hostes in unum iuncti, per urbem dispergi formidaverint. Unde et omnibus profugium patuit. Cives itaque abducti, a vicinis arma ac reliquas suppecias accipiunt, et die quinta magnanimes in urbem feruntur. Suburbani etiam feliciter subveniunt. Pugnam ergo promptissime adhibent. Adelelmus vero clericusque cum suis, acerrime renituntur. At vulgus qui in urbe remanserat, eisque fidem sacramento fecerat, fidem abrumpit, ac a tergo

a) p. illi etiam s. p. 1.

duriter eos cedit. Facti autem hostium medii, in aecclesiam fugere coacti sunt. Urbani vero ab interioribus recepti, Adelelmum ac clericum persequi non desistebant. Portisque aecclesiae concisis, hostes appetunt, ac secus altare utrosque cum pluribus aliis crudeliter trucidaverunt. Urbemque possidentes, sua recepere. Quibus patratiss, ac legali repurgio aecclesia emundata, Walbertus Corbeiensis monachus et abbas, ab rege donatus, per metropolitanum Artoldum Noviomensium consecratur episcopus.

Aquitaniae* atque Vasconiae* principes* regi Rotberto militaturi* occurrunt*.

64. Interea Gothorum principes Ragenmundus et Ermingaudus super Ligerim fluvium regi obvienti militatum occurrunt, eiusque manibus suas inserunt. Militiam spondent, ac inde fidem prout rex iubet concedunt. Rex inde digressus, in Aquitaniae exteriora se contulit. Quo etiam et Lupus Acinarius Vasco, qui equum ferebatur habere annorum plus quam centum et adhuc toto corpore validissimum, regi militaturus occurrit, ac provinciae procuratione reddita, rex liberaliter reddidit, atque a se principari concessit.

Turma malorum** prodigia.

934. 65. Hac quoque tempestate, igneae Remis in caelo acies visae, et flammae sanguineae, quasi iacula aut serpentes, discurrere. Mox quoque subiiit* et pestis, papulis erysipilatis innumeros enecans. Nec multo post et regis defectus subsequutus. Nam cum autumnali tempore melancholia in patientibus redundaret, cacocexia, quod Latini malam corporis habitudinem dicunt, toto autumno detentus est. Victusque humoris superfluitate, defecit, hominemque exivit¹. In basilica sanctae

935.

936.

Ian.

14.

*) Aquitaniae, co, pe, m, oc ex coniect. **) lo abscis. a) subsequuta est 1.

1) cf. Ann. S. Columbae. SS. I. 105.

Columbae virginis apud Senonas multa amicorum 936.
attritione, suorumque obsequio tumultatur. De
regni amministrazione nihil disposuit; at primati-
bus eam reliquit, eo quod filios non habuerit, qui
regnorum rerum potirentur.

* INCIPIT LIBER SECUNDUS.

* fol.
15.

Gallorum * deliberatio * de rege * creando *.

1. Post cuius exequias, principes in diversa du-
cebantur, finemque petebant varium. Galli namque
Celtae cum Aquitanis, Hugonem Rotberti regis fili-
um, Belgae vero Ludovicum Karoli sequebantur.
Quorum neutri commoditas aderat regnandi, cum
Hugo patrem ob insolentiam periisse reminiscebatur,
et ob hoc regnare formidaret, et Ludovicus
in partibus Anglicaе moraretur, eo quod illuc de-
latus infans ad avunculum Adelstanum regem fue-
rit, ob Hugonis et Heriberti insectationem, eo quod
ipsi patrem eius comprehendissent, ac carceri tru-
sissent. Galli itaque in regis promotione liberio-
res videri laborantes, sub Hugone duce deliberaturi
de rege creando collecti sunt.

Oratio Hugonis** ducis** ad Gallos** pro Ludovico**.

2. Quorum medius dux post multam consulta-
tionem ad multam benivolentiam animum intendens,
sic praelocutus ait: *Karolo rege miserabili fortu-
na defuncto, sive id eo promerente, sive nostris
flagiciis ipsa Divinitate indignante, si quid a pa-
tribus et nobis ipsis admissum est, quo Divinita-
tis majestas laesa sit, multo conatu inprimis id
erit abolendum, atque ab oculis amovendum. Dis-
cordiarum itaque molimina absint, et communi
omnium conibentia de praeferendo principe deli-
beremus. Pater meus vestra quondam omnium*

*) orum, rat, ge, do ex coniect. **) Hu, cis, os, ovico ex coniect.

936. *voluntate rex creatus, non sine magno regnavit facinore, cum is omni soli iura regnandi debebantur, vivaret, et vivens carcere clauderetur. Quod credite Deo non acceptum fuisse. Unde et absit, ut ego patris loco restituar. Neo vero alieni generis quemquam post divae memoriae Rodulfum arbitror promovendum, cum eius tempore visum sit, quid nunc innasci possit, contemptus videlicet regis, ac per hoc principum dissensus. Repeatur ergo interrupta paululum regiae generationis linea, ac Karoli filium Ludovicum a transmarinis partibus revocantes, regem vobis decenter create. Sicque fiet, ut et antiqua nobilitas regiae stirpis servetur, et fautores a querimoniis quiescant. Iam quod potius est sequentes, a maritimis horis adolescentem revocemus. Quibus dictis Gallorum principes mira benivolentia cedunt. Dux itaque legatos oratores trans mare ad accersendum Ludovicum dirigit, qui ei a duce Galliarum aliisque principibus reditum suadeant, ac de itineris securitate, fidem sacramenti iure faciant, principum adventum usque ad ipsas litoreas arenas denuntient. Qui mox digressi Morinum^{a-1} devenerunt. Cuius in portu naves ingressi, velis tumentibus prosperis ventis, raptim ad terram devexi sunt. Adelstanus rex in urbem quae dicitur Eurvich², regnorum negotia cum nepote Ludovico apud suos disponebat. Huc legati devenientes, regem adeunt, ac a duce magnatibusque Gallorum decenter salutantur^b.*

Legatio Gallorum ad Adelstanum regem pro Ludovico.

3. Legationem etiam promulgantes: Ducis inquit benivolentia, atque omnium qui in Gallis potiores sunt, huc per undas ignoti maris deveni-

*) in rum, anum, douico ex cont. a) d. m. codex, quod dominum medii huius esse legendum, caput 3. monstrat. b) multi 1. c) i. e. oris. d) c. ae ludovicum accersendum conelamant. deleta. d) bononiam 1. e) salutant c.

1) Boulogne. 2) Evervich, Eboracum, York.

mus; tanta est omnium voluntas, omniumque consensus. Divae memoriae Rodulfo orbi subtracto, dux Ludovicum succedere procuravit, cum id multi inuiti concederent, eo quod de patris captione filium adeo suspectum haberent. Attamen duci elaboranti, id ab omnibus iocundissime concessum est. Ludovicus ergo omnes bene per omnia optant. Nec sibi quicquam maius aut carius est eius salute.illum itaque omnes reddi petunt, quem in Galliis utiliter regnare cupiunt. Tempus constitui volunt, quo regnatura ad ipsa maris litora dux cum principibus occurrat. Adelstanus rex acsi barbaris non satis credens, ab eis fidem per sacramenta super hoc quaerit, et ad votum accipit. Tempus quoque colloqui habendi statuitur. Legati ab rege munerati atque digressi, in Gallias mari remenso redeunt, ab rege gratias duci referentes, ac pro regis oreandi advocazione multam eius amicitiam pollicentes. Dux itaque cum Galliarum principibus domnum regem excepturi, Bononiam veniunt, haec secus ipsas litoreas arenas collecti, tuguriorum incendio presentiam suam iis qui in altero litore erant ostendebant. Ibi enim Adelstanus rex cum regio equitatu nepotem praestolantibus Gallis missurus aderat. Cuius iussu domus aliquot succensae, sese advenisse trans positis demonstrabant.

*fol.
15'

Hugo; et reliqui Galliarum principes Ludovicum ab exilio revocant, eiusque fiunt, eumque regem creant.

4. Rex ergo Odonem episcopum, post Cantorbricensium metropolitanum, Gallis ex adverso positus, legatum dirigit, magnae aequitatis ac eloquentiae virum, Ludovicum sese libenter missurum mandans, si tanto illum in Galliis honore proveant,

*) Hu. Gal. I., ab e, ca, eumque ex con. a) D. M. cod. b) s. etiam iis 1. c) ostendebat c. d) C. etiam i. 1. e) ergo legatum Odonem abbatem 1.

1) i. e. peregrinis, exteris. 2) a. 933. archiepiscopus Cantuariae factus est.

936. quanto ipse a suis provectus est, cum illi etiam non minus id facere valeant; idque iureiurando se facturos confirmant. Quod si nolint, sese ei daturum suorum aliquod regnorum; quo contentus et suis gaudeat, et alienis non sollicitetur. Dux cum reliquis Galliarum magnatibus id sese facturum asserit, si rex creatus a suis consiliis non absistat. Prosecutusque iurisiurandi sacramentum non abnuitt. Legatus itaque rediens, regi praestolanti haec omnia refert. Unde et securus nepotem cum iis qui apud se potiores erant, multa insignium ambitione navibus dirigit. Velisque aura commoda turgentibus pelagus ingressi, per quietum spumantibus remis ad terram feruntur. Firmatis vero tergo arenae navibus Ludovicus egreditur, ac ducem cum reliquis occurrentibus excipiens, iure sacramenti sibi adcopulat. Dux inde accelerans, equum insignibus regis adornatum adducit. Quem cum ascensui aptare vellet, et ille impatiens in diversa sese tolleret, Ludovicus agili exiltione prosiliens, equo strepenti neglecta stapha repentinus insedit. Quod etiam fuit omnibus gratum, ac multae gratulationis provocatio. Cuius arma dux suscipiens, armiger praecedebat, donec iussus^a magnatibus Galliarum contulit. Quibus militantibus cum multa ambitione et obsequio Laudunum deductus est. Ubi etiam et regnandi iura quindennis accipiens, omnibus faventibus per domnum metropolitanum Artoldum cum episcopis 20 rex creatus est. Inde quoque deductus, in vicinis urbibus gratulanter excipitur. Universi ei applaudunt. Omnes letantur. Tanta omnium fuit et eadem mens.

Iun.
19.

Rex* eum duce Burgundiam* petit*, ac urbem Lingonicam* bello repetit* capitque*.

5. Nec minus et Burgundiam petere, ac urbes

*) Re, B, pe, Li, repet, ca ex con. a) i. heriberto comiti dedit

sedesque regias lustrare a duce monetur. Rex hortanti consentiens, Burgundiam duce comitante ingreditur. Ad quem urbium principes benigniter confluentes, magnifice exceperunt. Ac rogati fidem iure sacramenti dederunt. Hugo tantum Rodulfi regis frater Lingonicam urbem possidens, regi occurrere distulit, qui occurrerunt admodum iratus¹. Rex dum per aliquot ebdomadas sua lustraret, inimici invidiam advertit. Proponens itaque ante discesum nullam praeterire urbem, legatos Hugoni dirigit, qui a pertinacia eum revocent, ac ei de fide sibi servanda persuadeant. Qui apud eum perorantes, nihil pacis, nihil regii honoris acceperunt. Unde et digressi, audita regi referunt. Hugo praeterius se egisse dinoscens, urbi copias deputat. Ipse in partes regni exteriores usque ad tempus secedens. Rex vero pertinaci indignans, exercitum urbi applicat, a parte qua planiciem praefert, pugnam acriter ingerens. Altera enim parte, latere montis educto, pene inaccessibilis est. In parte ergo quae obsidioni aptior est, milites urbi rex cum duce adhibet. Quibus impugnantibus hostes vehementissime resistunt, telisque ac lapidibus aerem densant, atque impetentes atterunt. Non tamen usque ad effectum repulsionis perstare potuerunt. Nam regii equitatus infestationem non ferentes, a parte praerupta, quae obsidione non premebatur, nocte egressi aufugerunt. Cives vero qui remanserunt, regi mox portas aperuere, eum cum suis absque refragratione in urbe gratulabundi excipientes. Qua rex potitus, ab eius episcopo aliisque regni proceribus obsides accepit, atque sic cum duce Parisium iter retorsit.

ille quoque tamdiu armigeravit . donec et ipse iussus arnulfo comiti redderet. Sic quoque magnatibus 1.

1) i. e. iratus (Hugo) iis qui occurrerunt.

* fol.
16.

Rex ducis procurationem a se amovit.

937. 6. Rex felioium rerum successu elatus, praeter
dubis procurationem res suas ordinari posse cogi-
tabat. Unde et rei militaris administrationem abs-
que eo iam disponebat. Laudunum itaque tendit,
ibique matrem suam Ethgivam reginam ad urbis
custodiam deputat. Ac exinde quaecumque praeter
ducem adoriebatur. Quod etiam fuit non minimae
labis seminarium. Dux etenim regem suae procu-
rationis dispositionem reppulisse advertens, Heri-
bertum comitem sibi associavit, plurima apud eum
in regis contumeliam pertractans. Amicitiam inter
sese mutua conditionibus utrinque confirmant.

Heribertus castrum Teodericium dolo capit, ac preditorem in
vincula conicit.

7. Heribertus itaque Walonem regis fidelem
qui castro quod Theoderici dicitur praeerat, in dolo
adit, ac de transfugio illum alloquitur. Nec diu
moratus, decepto^b persuadet, maiora pollicens, ac
plura promittens. Ille mox de pollicitis iusiuran-
dum postulat, postulata a sese sic facturum spon-
dens. Tyrannus libenter annuit. Nec minus et trans-
fuga iuratus, tempus patrandi facinori demonstrat.
Immo et tyranni manibus sese exinde militaturum
committit, ac ex militia fidem accommodat. Quo
peracto in sua discedunt. Tempus advenit, Walo
simulatis negotiis milites regios qui secum prae-
erant in diversa, ac si regis causam facturos dispo-
nit. Ipse castro evacuato solus cum famulis relin-
quitur. Nec defuit cum cohorte tyrannus. Qui
a transfuga susceptus, castrum ingreditur atque oc-
cupat. Intuitusque transfugam: *Putasne* inquit,
tuae curae oppidum hoc reservandum? captumque
mox in vincula conicit, suisque castri custodiam
donat. Et nocte diei succedente, caeli pars prodi-

*) is, ra, m, it ex con. a) fuit magnae l. 1. b) pusillanimo l. 1.

grose flammis erumpentibus in septentrione ardere visa est. Quae etiam mox prosequitur et Musganorum per Gallias repentina persecutio. Qui nimis saevientes*, municipia aliquot, villasque et agros depopulati sunt; basilicas quoque quamplures combusserunt; ac indemnes redire ob principum dissidentiam permissi sunt, cum magna captivorum multitudine. Rex enim copias non habens, ignominiam pertulit, et utpote a suis desertus, sevientibus cessit.

Oppidum Montiniacum rex per cohortem expugnat, eiusque patre captum cepit.

8. Quibus digressis rex ad oppidum Montiniacum¹ cohortem mittit, quae illud occupet, captumque diruat, eo quod Serlus quidam latrocinia praecens, illic receptus sese habebat. Cohors ergo oppidum appetens, latrones impugnat. Nec morata vi capit, comburit, ac subruit. Latronem principem comprehensum dimissis minoribus regi deducit. Qui cum iussu regio gladiatori decollandus traderetur, Artoldi Remorum metropolitani interventu gratiam ab rege obtinuit, ac sese ulterius non latrocinaturum iuratus, abire permissus est. His ita gestis, rex in partes Belgicae mari contiguas concessit, oppidum in ipso maris portu exstruere iussus. Cui etiam loco Guiso² est nomen. Exceptusque ab Arnulfo regionis illius principe, apud eum de oppidi erectione agebat. Ubi dum in agendo moras faceret, castrum Remensis ecclesiae nomine Causostem³ secus fluvium Matronam situm ab Artoldo praesule editum, Heribertus prodicione ingreditur ac capit. Castrensesque invadens, eorum potiores abducit. Rura circumquaque depo-

* fol.
16.

*) et, emi *abscisa*. a) s. ob principum dissidentiam 1.

1) Montigny in pago Suessionensi. 2) Wissant ab occidente Caleti. 3) la Chaussée?

pulatar, ac ingentibus praedis oppidum implet, et cum armis milites ibi deponit, aliorum ipse sedens.

Rex Lauduni arcem capit.

9. Interea regi ab metropolitano per legatos ista suggeruntur. Qui mox coeptum negotium intermittens, suo auxiliaturus regreditur. Milites colligit, ac exercitum parat. Cum quo Laudunum veniens, arcem ab Heriberto nuper ibi exstructam et a suis adhuc detentam obsidet. At qui in arce erant, rebellionem sese parant. Rex ergo circumcirca sagittarios adhibens, missilibus evincere instabat. In quo tumultu hinc inde quam plures sauciati fuere, cum non minus qui in arce erant, sagittis aliisque missilibus uterentur. Rex ergo cum finem oppugnandi viribus non fecisset, ingeniose eos capere cogitabat.

Machinae compositio.

10. Fecit itaque ex vehementissimis lignis compactis, machinam, instar longilaterae domus, duodecim virorum capacem, humani corporis staturae in alto aequalem. Cuius parietes de ingenti lignorum robore, tectum vero de duris ac intextis cratibus exstruxit. Cui etiam intrinsecus rotas quatuor adhibuit, unde machina ab iis qui intrinsecus laterent, usque ad arcem impelleretur. At tectum non aequae stratum fuit, verum ab acumine dextra levaeque dependebat, ut iactis lapidibus facilius lapsum praeberet. Quae exstructa, tironibus mox impleta est, ac ad arcem rotis mobilibus impulsâ. Quam cum a superioribus hostes rupibus opprimere conarentur, a sagittariis undique dispositis, contumeliose repulsi sunt. Ad arcem itaque machina deducta, murus ex parte suffosus atque eversus est. Hostes multitudinem armatorum per hunc hiatum

*) eo *abscisum*.

possibile introduci formidantes, arma deponunt, ac regiam clementiam implorant. Rex ergo amplius tumultuari prohibens, intactos pene comprehendit, praeter hos qui in militari tumultu sauciati fuere, suosque ad urbis tutelam in arce deposuit.

Dolus Arnulfi atque oppidi Monasterioli captio.

II. Haec dum gererentur, Arnulfus praedictus 939.
Morinorum princeps, Erluini oppidum secus mare situm Monasteriolum nomine¹, suae parti addere cogitans, eo quod ex navium advectionibus inde plures questus proveniant, adipiscendi insidias componebat. Dirigit itaque quosdam suorum callidos in veste abiecta, dolos dissimulans, ad quendam eiusdem oppidi custodem, quem etiam in proditione non diffidebat facillimum. Qui ingressi, eum a domino salutant, ac loquendi opportunitatem petunt. Secedunt ergo. Illi tantum esse negotium propter quod venerant simulantes, ut a quo exordiri possent, penitus ignorarent, aliquantis per herebant. Et tandem suspirantes: *Eia te inquit Rotberte! eia te Rotberte!* — sic enim vocabatur — *quantis malis elapsus, quantis periculis exemptus es, et quanti insuper secundarum rerum tibi debentur successus!* Et statim protulerunt duos anulos, alter aureum, alter vero ferreum. *Et vide inquit, quid in his perpendi valeat.* Quo quid esset ignorante, illi prosequuntur: *In auro dona egregia, in ferro vincula carceris puta. Instat etenim tempus, quo et oppidum hoc in ius alterius concedat.* * fol.
17. *Tacenda haec tuae fidei committimus. Res vobis nesciis disposita est. Nos quoque id ipsum penitus ignoramus. At rei summam scire non negamus. Mortem loquimur aut exilium. Unde et tibi Arnulfus comes consulens, futurae cladis calamitatem per sua indicia significavit; hortans ut ad sese trans-*

*) a, M, 1 *abscesa*.

1) Montrenil.

eademque copiam ac militum multitudinem accipias, cum dono regis. In manus Nortmannorum, qua arte nescimus, in proxima sitis devenit. Et quid super his tibi visum fuerit, amich, per nos respondere ne differas. Ille cupiditate ductus, prodicionem^a addubitavit. Herebat ergo stupens. Proponit sibi tandem prodicionis dedecus, ea ipse necessitate purgari, quod omnes oppidanos in proximo aut exulatos aut morituros sibi innocuit. Prodicionem ergo spondet, ac iuratus fidem dat. Nec minus et illi de pollicitis incantat. Tempus facinori datur, ac sacramento firmatur. Legati digressi sese persuasisse referunt.

Ingressus Arnulfi in Monasterium.

12. Arnulfus itaque militum electorum copiam colligit, facinus quaesitum patraturus. Iterque carpens cum duabus cohortibus, usque^b oppidum penè devenit. Sol iam occiderat. Proditor per portam quosdam emiserat, ac si aliqua utilia curaturos. Unde et ipse in muro stans, facem ardentissimam praetendebat, veluti famulis emissis lumen ministraturus, quo etiam luminis signo per legatos aditum significaverat. Huc Arnulfus cum equitatu irruens, per portam patentem oppidum ingressus est. Eoque potitus, Erluini uxorem cum filis capit, ac eius thesauros diripit. Erluinus vero habitu immutato, e medio hostium elapsus est. Arnulfus quoque omnibus pervasis, oppido suos deputat, Erluini uxorem cum natis Aedelstano regi Anglorum servandos trans mare deportat. Sicque ad sua oppido suis munito redit.

Conquestio Erluini apud Wilelmum ducem de castri uxorisque et natorum amissione.

13. Erluinus vero vix mortis periculo liber, ad

*) sus, na *abscisa*. **) st, ini, il, ux, na, ssi *abscisa*. a) p. spondet ac iuratus fidem dat 1. b) ad 1.

Wilelmum principem Nortmannorum sese contulit, plurimam de suis casibus quaerimoniam apud eum agitans, sese inquit infeliciorem, cum oppido et militibus privatus, ac uxore filisque orbatus, nihil praeter corpus possideat. De oppidi amissione non se adeo affici, cum id sine spe aliqua recuperandi non sit, eo quod terra immobilis, ac oppidum intransitivum sit. Uxoris vero ac filiorum privatio, calamitatem interminabilem praetendere videntur, cum illis consumptis ipse doloribus assiduis urgeatur, et non consumptis, at sub aliena dominatione detentis, ipse vana seducatur expectatione. Quare quoque ad petenda solatia se venisse memorabat, ac gemebundus haec indesinenter petebat.

Erluinus oppidum expugnat ac capit.

14. Princeps his quaerimoniis motus, auxilium annuit, ac militum copiam ei committit. Erluinus itaque ad oppidum properat, ac tempestivius cum copiis appetit, circumque vallat terra marique. Instat itaque atque acriter adurget. Tandem vero multa expugnatione attritum, ingreditur, totumque pervadit. Arnulfi milites, omnes comprehendit. Quorum alios gladio enecat, alios uxori natisque repetendis conservat.

Congressus Erluini cum militibus Arnulfi.

15. Arnulfus tanta suorum calamitate confectus, milites colligit, eosque in Erluinum mittit, qui eius terram usque ad oppidum depopulentur. Directique, incendiis circumquaque ac rapinis admodum deseuiunt, multaque rerum praeda abducta, festinabant, cum legati ab Erluino affuerunt, qui indicarent, quod nisi totam praedam sine mora redderent, sine mora eis esse congregiendum. Hostes legationem spernentes, capta abducere accelerabant.

*) sus, um *abscesa*.

939. Legati regressi, sese abiectos referunt. * Erluinus cum quadringentis armatorum, mox processit, ad festinantibus supervenit. Illi vero praeda relicta conversi, irruentibus obviantur. Signisque collatis, acriter dimicatum est. Praedones fere omnes gladio occubuere, praeter hos quos fuga belli violentiae exemit. Et tamen ii, cum fuga eos exagitet, ab Erluino post insectante atrociter fusi sunt. Erluinus praedis receptis cum ingentibus hostium manubiis ad sua feliciter remeavit.

Belgicorum * querimonia * ad regem super eius levitate *.

16. Quo tempore Belgicorum principes ad regem conveniunt, ac Lauduni apud eum gravissime conqueruntur, eo quod inconsultus omnia appetat. Si eorum quoque consiliis adquiescat, in bonum exitum res suas deventuras memorant. Ad hoc etiam sese convenisse, ut quid^a velit eis iniungat, quod^b cupit ingerat. Si velit, consilio et armis, terra marique, contra hostes sese congressuros. Rex ab eis fide suscepta, cum multa benivolentia redire permisit, si fortuna quandoque postulet, redire iubens. Nec multo post et ab Aedestino Anglorum rege classis regi cum copiis missa est. Audierat enim, illum ab iis qui maritima incolebant loca, exagitari; contra quos classis dimicaret, regique nepoti auxilium ferret. Comperto vero contra regem, illorum neminem stare, ipsumque regem in partes Germaniae prosperum secessisse, mari remenso ad propria remeat.

Rex** in Belgica** suos sibi sociat** et Ottonis fautores** ultra Rhenum* fugat.

17. Rex^c in pago Elisatio cum Hugone Cisalpino principe locutus, Belgicos exteriores qui ad se

*) B, que, le *abscisa*. **) Re, ca, at, fau, Rhe *ex conl.* a) qd, b) qd, c) Rex namque in 1. *Quae sequuntur, Ekkehardus satis libere in suum usum convertit; in codice stillo continuo exarata, nec ut magna libri primi pars corrigendo turbata sunt.*

nondum venerant, sibi asciscebat. Et qui partibus 939. Ottonis favebant, ultra Rhenum fugere compulsi. Presenserat enim Ottonem velle in suam ius Belgicam transfundere. Unde et equo ei non ferebatur animo. Truculentius ergo contra illum agitans, suos de regno^a exturbavit. Qui vero sibi consentiebant^b asciscens, Gislebertum videlicet Belgicorum ducem, Theodericum quoque atque Isaac comites, cum eis consilium confert, ac pro fide habenda iusiurandum ab eis accipit, post haec Laudunum rediens. Ibi eiusdem urbis episcopum Rodulfum, proditionis evidentissime insimulatum, ab urbe pellit, suosque simul eicit. Quorum etiam res suis contulit.

Otto Belgicam^c devastat.

18. Otto interea Belgicos comperiens regis partes sustentare, et a se penitus defecisse, Rheno transmissis Belgicam ingressus^d, eius loca plurima incendiis ac ingentibus praedis devastat^e, eo quod ex collatione paterna princeps^f fieri Belgicis indignantibus contenderet, cum eius pater Saxoniae solum propter Sclavorum improbitatem rex creatus sit, eo quod Karolus cui rerum summa debebatur, adhuc in cunis vagiebat^g. Multam itaque praedam abducens, Rhenum transmeat.

Impetus^h Gislebertiⁱ in Germaniam^j, eiusque ac^k suorum fusio.

19. At Gislebertus dux dedecoris iniuriam ultimum ire volens^l, omnem Belgicam lustrat, ac tiro-

*) cam ex coni. **) Im, be, m, a ex coni. a) a. quicumque illius videbantur a Belgica ext. *Ekk.* b) c. consilio Gisleberti ducis Belgicae et Theoderici comitis sacramento sibi astringebat. Otto vero Belgas comperiens a se defecisse et ad Ludewicum confluisse Rheno. *Ekk.* c) B. cum exercitu ingreditur. *Ekk.* d) d. Nitebatur enim acsi ex paterna traditione princeps fieri Belgicae. Id vero contra ius agere calumpniabatur, cum eius pater propter Sclavorum infestationem Saxoniae tantum, quae est pars Germaniae, dux constitutus sit. *Ekk.* e) rex 1. f) d. tunc a. in c. vagiret. *Ekk.* g) ire festinans, collecto exercitu post hostem accelerat transiensque Rhenum terram illam solotenus. *Ekk.*

nes lectissimos in unum cogit, senes tantum emeritos patriae linquens. Factoque exercitu, Rhenum transmeat, ac patriam solotenus incendiis ingentibus vastat. Armentorum etiam peodumque praedam nimiam exercitus congregat abducitque. Iam vero flumen ingredi parabat, cum Otto exercitum accelerantibus induxit. Belgici^b renitentes, cum Germanis secus fluvium^c congressi sunt, atque^d in parte utraque nimium fusi. Qua die Germanorum victoria aegre sustentata est, et licet innumerabilibus suorum stratis^e tamen enituit. Nam^f Gislebertus dux suorum fusione exercitum defecisse advertens, fuga periculum evadere nitebatur. In fluentum itaque cum equo prosilit. Qui cum fluminis pelagus enatare non posset, vi undarum victus perit^g, atque sessorem inmersit. Belgicorum^h vero alii fluvio enecati, alii ferro caesi, alii capti, nonnulli vero profugio ereptiⁱ sunt. Ludovicus rex Gislebertum extinctum comperiens, multam in eius casu commiserationem habuit. Atque in Belgicam profectus, eius uxorem Gerbergam Ottonis sororem coniugio duxit, eamque secum reginam in regnum coronavit.

* fol.
18.

Wilelmas^a dux piratarum^a regi contra^a omnes fidem iurat^a.

940. 20. Dum haec Lauduni gererentur, Wilelmus piratarum¹ dux, legatos regi dirigit, qui sese satis ei fidelem indicent: quo rex iubeat, sese occursum

*) mus, ta, ntra, iurat ex conl. a) parabant et ecce Otto ex tota Saxonia collectas copias a. i. Ekk. b) Belgae itaque cum duce suo indubitanter renitentes. Ekk. c) flumen signis infestis. Ekk. d) et ex utraque parte multi funduntur. Ekk. e) est—stratis desunt apud Ekk. f) Nam cum duae terciae eorum fusae iacerent et Gislebertus suos defecisse adeo adversarios autem illesos arbitraretur, in tanta confusione rerum fuga. Ekk. g) occubuit 1. h) At Belgae interitum ducis ignorantes, totis viribus decertabant, tantoque egerunt robore, donec post execrabilem innumerabilemque interitum eorum qui relictis fuerant alii caperentur alii in fluvium dempergerentur. L. autem rex Ekk. i) exempti 1.

1) i. e. Nordmannorum Rhodomensium.

rum, fidemque contra omnes polliciturum. Quorum 940. legationem rex multa benivolentia excipiens, in pagum Ambianensem sibi occurrendum constituit, eo quod ibi specialiter utilia quaedam per illos determinanda^a forent. Legatis itaque abductis, rex ad locum condictum tempore statuto devenit. Cui etiam dux praedictus obvius venit. Exceptusque a rege decenter, provinciam quam ei pater Karolus rex contulerat, ab eo etiam accepit. Unde et regis factus, tanto ei consensu alligatus est, ut iam iamque aut sese moriturum, aut regi imperii summam restitutum proponeret.

Artoldus archiepiscopus Causostem munitionem expugnat et capit.

21. Huiusque rei negotio utiliter peracto, rex in Burgundiam secessit. In cuius absentia Artoldus metropolitanus, ne suae rei putaretur inopia, absque regis copiis Causostem munitionem appetit, eique obsidionem circumquaque adhibet. Quam continua oppugnatione^b exagitans, quinto tandem die ingreditur, capitque. Illos quoque qui sibi surriperant comprehendit. Sed utpote vir bonus, nulliusque vitae aemulus, indempnes abire permisit. Oppidum etiam funditus subruit, sicque ad sua rediit.

Heribertus et Hugo Remos obsident et capiunt, praesulemque pellunt.

22. Heribertus malorum^c occasionem nactus, aeci suorum oppidum dirutum dolens, apud Hugonem ducem qualiter Remos invadat, atque episcopum expungat, vehementissime agit. Cui mox Hugo utpote tyranno tyrannus consentiens, sese auxiliaturum pollicetur. Collecto itaque agmine ambo in urbem feruntur, multa eam circum obsidione vallantes. Urbani Heriberto faventes, eo quod regio iussu eius filium ante Artoldum delegissent, bello cedunt, praesulemque relinquunt, atque ad suae

a) determinandae c. b) expugnatione 1. c) mali 1.

poenae cumulum desertores ad tyrannos transeunt. Apertis vero portis sexta obsidionis die, tyrannos in urbem excipiunt. Artoldus pulsus, ad coenobium sancti Remigii proficiscitur, suam ibi Deo con- spectori omnium querimoniam fundens. Ubi^a mox episcoporum aliquibus ac quibusdam magnatibus stipatus, rogabatur ut Avenniacensi abbatia sanctique Basoli¹ rebus contentus, episcopii dignitate sese abdicaret. Atque multis minarum terroribus affectus consentit, iuratus etiam ut fertur repudiavit^b; et tandem canibus satisfaciens, ad sanctum Basolum ibi moraturus abscessit.

Hugo ac Heribertus in regis absentia Laudunum impugnant.

23. Hugone ergo diacono, tyranni filio, Remis relicto, iam pridem etiam ad episcopatum urbis ipsius evocato, ipse Heribertus atque Hugo, Laudunum cum copiis aggrediuntur, obsidionem undique adhibentes, urbem militibus vacuum rati, eo quod rex in partibus Burgundiae exterioribus alia curaret. Et qua poterant oppugnantes, ingredi conabantur. ^{*fol. 18.} At montis eminentia superioribus impares, non semel cedere coacti sunt. Instabant tamen, ac regi ingressum praeripere conabantur.

Rege^{*} adveniente^{*} obsidio solvitur^{*}.

24. Iamque ebdomadas septem obpugnauerant, cum rex huius rei accitus nuntio, in Campania Remensi tempestivus affuit. Et licet cum paucis, fluvium tamen Axonam permeat, et sic in hostes fertur. Quo comperto tyranni^c, regis quoque animum simulque et aequitatem perpendentes, ab obsidione discedunt. Rex vero ingressus, victus necessaria suis paravit, ac quaeque commoda ordinavit. Sicque alia dispositurus, Burgundiam repetit. In

^{*)} R, ni, s *abscesa*. a) Qui 1. b) repudiavit *cod.* c) Heribertus et Hugo 1.

1) Aveney et S. Basle.

cuius discessu, Wido Suessorum episcopus a desertoribus suusus, eo quod et ipse eorum partes latenter tueretur, Remos veniens, Heriberti filium Hugonem, presbiterum ordinavit. Unde et eum pater sacerdotali dignitate ampliari cupiens, ut Artoldus pontificatus apice legaliter privaretur, instanter quae- rebat. Cuius rei rationem cum Hugone duce con- tulit, ac in effectum redigi admodum petiit.

Artoldus* a comprovincialibus* episcopis* repudiatur et* pro eo Hugo eligitur.

25. Disposita ergo rationum summa, Remensis ⁹⁴¹ dioceseos episcopos convocant, qui inter Artoldum et Hugonem, controversiam determinent, obiecto- rumque finem constituent. Collecti ergo apud ur- bem Suessonicam, in basilica sanctorum martirum Crispini et Crispiniani, civium Remensium querelam excipiunt, dicentium sese diutissime pastore desti- tutos; cui subdantur et obsequantur, suppliciter ex- petere. Artoldum iam se nolle, eo quod sacra- mento episcopium repudiaverit; at Hugonem, quod omnium unione electus, omnibusque acceptissimus sit. Quorum quaerimoniis episcopi annuentes, sa- cerdotio dignum Hugonem asserunt, eo quod non solum carnis nobilitas, sed et animi mores pudici plurimum eum commendarent. Ratum etiam fore, si tanti honoris culmen, personae nobilitate adorne- tur. Hugonem itaque pene omnium conibentia at- tollunt, ac Remos deductum, in coenobio monacho- rum sancti Remigii metropolitanum sollempniter consecrant, atque in urbe decenter exceptum, multo obsequio ac reverentia honorant. Rex in partibus Burgundiae viatorum relatu, patratam negotium advertens, mox Laudunum rediit. Arnoldum quo- que ac eius fratrem Landricum proditionis insi- mulatos, nec tamen penitus convictos, cum in hac re promptissimi viderentur, ab urbe expulit.

*) A, c, e, et *ex conz.*

Rex in partibus Burgundiae exercitum contra tyrannos colligit.

941. 26. Rex cum rei militaris inopia contra tyrannos nihil moliri valeret, Burgundiam repetiit, ut exercitum inde sumeret, Remisque induceret. Admodum etenim id attemptabat, ut Heribertum ab urbe pervasa pelleret. Dum ergo in colligendis militibus moram faceret, tyranni^a multo equitatu Laudunum appetunt, atque circumdant, spem proditionis in quibusdam habentes. Haec dum aguntur, ad regis aures tempestive feruntur. Qui sumptis quos undecumque colligere^b valuit, in pagum Porcensem¹ devenit. Ubi cum rem militarem ordinaret, ac hostibus bellum inferre pararet, tyranni Lauduni^o obsidione relicta, in regem vadunt, ac insperatum invadentes eius exercitum, nonnullos sternunt, reliquos vero in fugam cogunt. Rex a suis eductus, vix cum duobus comitibus, vim mortis evasit, oppido quod Altus mons² dicitur sese recipiens. Tyranni spe proditionis frustrati, obsidionem solvunt, atque in sua concedunt.

Tyranni a papa monentur, ne regem suum persequantur.

942. 27. * Interea a domno Stephano papa³ vir clarus nomine Damasus legatus in Gallias directus est, apostolicae sedis litteras afferens, iussionem apostolicam continentes, ut principes provinciarum^d regem suum Ludovicum recipere non differrent, nec gladio ultra hostili eum insectarentur. Et ni cessent, anathematis telo omnes esse figendos. Quo episcopi cognito Remorum dioceseos, in unum mox coacti, de anathemate in sese habendo nisi resipiscant vehementer^e pertractant. Mittendum enim ad Heribertum disponunt, et ab eo suppliciter petendum, quatinus ipse ducem adeat, atque apud eum pro

a) Hugo ac Heribertus 1.   b) collige *cod.*   c) Remorum 1.
d) regnorum 1.   e) utiliter 1.

1) in Campania.   2) Omont.   3) Stephano VIII.

regis receptione agat, ostendentes anathematis periculum, et quanta iis debeatur ruina^a, qui domino-^{912:}rum contemptores ac persecutores esse non formidant. Quae suasio nullum effectum habuit^b. A praedicto etiam papa mox alia legatio directa est, per Remensis aecclesiae legatos, qui a papa eodem sacerdotale pallium Hugoni metropolitano detulere, dicentes apostolicae iussionis hanc esse sententiam, ut Galliarum principes, regem suum persequi parcant, et insuper illum magnifice attollant. Quod nisi intra praescriptum diem efficiant, horribili anathemate huius factionis auctores ac cooperatores sive fautores gravissime esse multandos. Si vero apostolicae iussioni gratanter oboediant, legatos Romam dirigant, qui suam benivolentiam erga regem suum papae referant. Et nec sic quidem tyrannis quicquam persuasum est. A quibus cum regi incessanter quaereretur ruina, in contrarium res eorum tota relapsa est.

Rex per Rotgerum comitem Wilelmum ducem sibi conciliat.

28. Etenim rex honorum usus consilio, Rotgerium virum clarum Wilelmo pyratarum principi pro se locuturum direxit. Qui apud eum pro rege optime functus legatione, ibi rebus humanis excessit. Ante tamen principi usque ad effectum suasit. Nam non multo post suorum legatione regem fideliter accersit, exceptumque Rodomi, ingentibus donis^c dignissime accumulatur. Unde et factum est, ut alii hinc formidantes, ad regem tempestivius sese contulerint. Wilelmus itaque Aquitanorum dux, Britannorumque Alanus, piratas regiam rem curare comperientes, accessum maturant, regem adeunt, atque fide pacti miliciam iurant. His itaque rex collectis, praedictis tyrannis^d secus fluvium Isara locuturus procedit. Tyranni regium equitatum sua) q. lae afficiantur 1. b) s. cum n. e. haberet 1. c) humanissime 1. d) Hugoni et Heriberto glossa.

942. spectum habentes, praevenierunt, atque pontes praecipitaverunt, naves circumquaque in aliud litus abducentes. Sicque cum suis in adverso fluminis litore consederunt. Duabus tantum naviculis hinc inde cursitantibus, per internuntios controversia inter illos agitata est. Tandem sub pace sequestra obsidum iure a sese discedunt.

Ludovicus et Otto reges in amicitiam conveniunt, ac per Ottonem Hugo.

29. Rex principibus in pace dimissis, cum paucis iter in Belgicam retorquet, Ottoni cuius sororem coniugem sibi addixerat, ad loquendum obvieniens. Quorum consilio multa concordia firmato, amicitiam mutuo conditionibus statuunt. Ac fine negotii facto, rex Laudunum rediit. Otto vero Hugonem in regis gratiam reducere satagebat. Quem multis verborum stimulis familiariter ac levi furore redarguens, eo quod regi suo contraireret, dominumque insectari non formidaret, ad regem redire effecit. Et tempore oportuno, prudentium legationibus praemissis, regi ducem reducit, sibi que conciliat.

Principum apud regem conventus, ac Wilelmi in eorum contione tumultuatio.

* fol. 19'. 30. Duce ergo in pristinam gratiam revocato, cum ipse virtute et copiis antecelleret, alii consequenter reducti sunt. Omnibus itaque ad regem reversis, in fisco regio Atiniaco principibus ab rege post dies triginta colloquium habendum indicitur. Et die constituta rex ibi cum provinciarum principibus affuit, Hugone videlicet cognomento Magno, Arnulfo Morinorum, Wilelmo piratarum ducibus, ac Heriberto tiranno. Nec defuit Saxoniae rex Otto. Ludovicus rex cum in conclavi sese cum Ottone rege ac principibus recepisset, consilio incertum an fortuito, solus Wilelmus dux ad a) cum 1.

missus non est. Diucius ergo afforis expectans, 912 cum non vocaretur, rem animo irato ferebat. Tandem in iram versus, utpote manu et audacia nimius, foribus clausis vim intulit, ac retrorsum vibrabundus adegit. Ingressusque lectum conspicatur gestatorium^b. In quo etiam a parte cervicalis Otto editiore, rex vero in parte extrema humilior residebat. In quorum prospectu Hugo et Arnulfus duabus residentes sellis, consilii ordinem expectabant. Wilhelmus regis iniuriam non passus: *An inquit his interesse non debui? Desertorisne dedecore aliquando sordui?* Fervidusque propinquans: *Surge inquit paululum rex!* Quo mox surgente, ipse resedit. Dixitque indecens esse regem inferiorem, alium vero quemlibet superiorem videri. Quapropter oportere Ottonem inde amoliri, regique cedere. Otto pudore affectus surgit, ac regi cedit. Rex itaque superior, at Wilhelmus inferior conseruerunt.

Otto iniuriam sub specie fidei habendae dissimulat, eiusque conquestio.

31. Otto penitus iniuriam dissimulans, baculo innixus coepto negotio finem dare stando satagebat. Ac rationibus determinatis, rex cum consultoribus surgens egreditur. Otto iniuriam^c Wilhelmi vehementissime dissimulans, apud eum de fidei constantia inter sese servanda plurimum consultat. Unde et conceptum facinus, variis verborum coloribus obvelat. Quibus peractis, rex cum Wilhelmo ad sua remeat. Otto vero cum Hugone et Arnulfo consilium conferens, de iniuria irrogata apud illos amplius conquerebatur; ultra aequum et ius sese sprellum memorans, ac coram amicis a sedibus amotum. Amicos ergo compati oportere, et amici iniuriam suam debere arbitrari. Ab eis quoque tan-

a) fervidus 1. b) g. pulvinaribus ac ceteris necessariis stratum 1. c) benivolentiam 1.

912. tam insolentiam summopere repellendam aiebat, cum ea facilius ad eos pervenire valeat. Nam qui sibi regi non indulisit, minus illis indulturum. Quae oratio, plurimam invidiam paravit, ac amicos in odium Wilelmi incitavit, cum et ipsi quamvis la-tenter ei admodum inviderent. Otto rex ad sua rediit.

Deliberatio Hugonis et Arnulfi de morte Wilelmi.

32. Hugo et Arnulfus quid facturi Wilelmo essent deliberabant. Si eum gladio occidant, ad omnia sese fieri expeditiores aiebant. Regem etiam ad quodcumque volent facilius inflexuros, si is so-lum pereat, quo rex fretus *ad quaeque flecti ne-queat. Si autem non occidant, discordias atque lites sine dubio proventuras, ac his occasione emer-sa, multorum stragem futuram. At horum utrum-que perniciosum censebant, cum in occisione ho-micidii reatus redundaret, et in reservatione tyrannis futura appareret. De occisione tandem persuasi, patratturos facinus accersiunt, vim negotii explican-tes, atque in Wilelmum coniurare faciunt. Cuius interfectionis series mox apud coniuratos ita dispo-nitur, ut ab Arnulfo legati mitterentur, qui pro colloquio multa necessitate in proximo habendo apud Wilelmum idonee legatione fungerentur. De tempore quaerent, quando sibi obveniendum foret. Locum vero secus fluvium Summam peterent. Quo ipse a terra sua egredi et collocuturis obvenire dignaretur. Qui postquam adveniret, et ab amicis exceptus esset, de amicitia plurimum, multum etiam de fide proponerent. Et quia tunc suis stipatus per-vadi non posset, ictus differrentur, donec navim re-peteret, si forte navigio eum advenisse contingeret. Cumque iam navigaret per pelagus, per coniuratos multo clamore revocaretur, acsi aliquid praeci-puum oblivione praetermissum auditurus. Navicula

*fol.
20.

ergo advectus cum paucis, aliis in pelago expectan- 943.
tibus, coniurati gladiis eductis incautum adorirentur. Si vero equester adveniret, post consilii finem Arnulfo digresso, illoque recedente, coniurati identidem eum repeterent, magnum quiddam sese afferre simulantes, quibusdam etiam seriis accitum detinerent, donec cunctis praeceuntibus extremus retrorsum incederet. Quem adorsi gladiis non minus transverberarent. Insurgentium vero piratarum vim evaderent, si equis velocibus rapti, ad dominum cum copiis praestolantem transfugere tempestivius accelerarent. Piratas etiam tunc nihil aliud quam aut fugam acceleraturos, aut domini exsequias procuraturos. Sicque factum esset, ut Arnulfo ignorante eo quod absens esset, tantum facinus patratum videretur.

Wilelmi ducis interfectio.

33. Legati itaque directi, colloquium petunt et optinent. Tempus post dies 30 datur. Locus quoque in pago Ambianensi secus fluvium Summam ubi est insula Pinchineia conceditur. Negotioque peracto, legati redeunt. Tempore ergo constituto, Arnulfus terra, Wilelmus aqua in locum destinatum conveniunt. Ac de amicicia multum, plurimum de fide utrimque servanda collocuti sunt, atque post nonnullos sermones a se soluti. Arnulfus reditum simulans, aliquantisper digreditur. Wilelmus vero ad classem rediit. Naviculamque ingressus dum per pelagus navigaret, a coniuratis multo strepitu^a inclamatus, proram obvertit. Remigansque ad litus, quid vellent sciscitaturus, redit. Illi mox quiddam praeocissimum se deferre asserunt, quod a domino suo oblivione suppressum fuit. Dux navicula litori apulsa, illos excipit, a quibus etiam mox gladiis eductis^b interimitur. Duobus quoque

a) clamore 1.   b) strictis 1.

943. puberibus qui cum eo inermes aderant, et nauta sauciatis, a navicula facinorosi exiliunt, ac post conscium dominum in fugam feruntur. Qui autem iam per pelagus navigabant, conversi litus relictum repetunt, ac dominum interemptum, duosque puberes et nautam sauciatos inveniunt. Sumptumque domini corpus lamentabili obsequio sepulturae deportant.

Rex filio Wilelmi Richardo terram patris concedit.

* fol. 20'. 34. Nec multo post et eius filium de Britanna concubina, nomine Richardum, regi deducunt, gesti negotii ordinem pandentes. Rex adolescentis elegantiam advertens, liberaliter excipit, provinciam a patre pridem possessam, ei largiens. Potiores quoque qui cum adolescentulo accesserant, per manus et sacramentum regis fiunt. Multaque regis liberalitate iocundati, recedunt Rodomum^a. Alii vero Nortmannorum Richardum ad regem transisse indignantes, ad Hugonem ducem concedunt.

Rex a suis Rodomum accersitur, ac cum piratis dimicat.

35. Qui autem regis partes tuebantur, per legatos eum accersitum, Rodomi decenter suscipiunt. Ubi cum ei referretur, regem piratarum Setrich cum classe copiosa fluvium Sequanam ingressum, ac eius ducem Thurmodum consequenter navalibus copiis advenisse, ut absque regis dono omnia pervadant, atque defuncti ducis filium ad idolatriam suadeant, ritumque gentilem inducant, rex copias unde congregiatur colligit. Deumque propitiaturum confisus, alienigenis cum 800 occurrit. Et quia cum paucis erat, ad hostes concludendos acies in diversa disponere nequivit. Suis itaque stipatus, erectis signis ac densato agmine procedit. Gentiles quoque ordine pedestri incedebant. Propinquantesque patrio more in primo tumultu enses

a) rodomunt c.

iaciunt. Quorum densitate equites territos ac sauciatos rati, cum clipeis et telis prosecuntur. At regius equitatus, ensium nube dilapsa, clipeorum obiectione tuti in pedites feruntur. Ac densati^a acies sternendo atque interimendo indivisi penetrant egrediunturque. Rursusque regressi penetrant, ac dirumpunt. Regem quoque Setrich cum violentia belli in fugam cogeret, in dumeto mox reperi-^{913.}tus, tribus lanceis a palantibus transfixus est. Thurmodus vero cum adhuc in certamine totis viribus ageretur, ab Ludovico equi impetentis pectore est deiectus. Quem cum rex impetu praeteriret, nec eum dinosceret, et ab hostibus impetitus in loco staret, comminusque confingeret, Thurmodus suis stipatus, regem a tergo appetit, factusque ei dexter, per loricae manicam pene usque ad sinistri lateris ypocundriam, lancea sauciat. Rex multa cede ab eo impetu paulisper dimotus, sauciantem respicit. Ictuque in dextram obliquato, provocantis caput cum humero sinistro obruncat. Tanta quoque caede gentiles fusi sunt, ut eorum novem milia^b cesa ibi referrentur. Reliqui vero, paucissimi tamen, navali profugio erepti sunt. Rex a Deo victoria positus est, suorum tamen paucis fuis, nonnullis vero sauciat. Post quorum curam redire disponens, Rodomum Erluino commisit. Ipse Compendium rediens.

Artoldus archiepiscopus tyrannos dimittit, et ad regem transit.

36. Quo eum advenisse dinoscens, Artoldus qui in coenobio sancti Basoli confessoris ab urbe pulsus morabatur, mox quicquid a tyranno sibi relictum erat abiciens, ad regem sese contulit, mallens apud eum parvo contentus morari, quam insaciabilis tyranni beneficiis detineri. Rex metropolitanum quo ipse rex

a) conglobati 1.   b) .III. praeposito .V. et in margine eadem manu VIII.

943. consecratus fuit iniuste praecipitatum dolens, ne diffidat hortatur, summum sacerdotium sese ei redditurum pollicens.

Interitus Heriberti.

*fol. 21. 37. His ita sese habentibus, cum Heribertus quaeque perniosa pertractaret, ac de quorundam calamitate multa disponderet, cum inter^a suos in veste praeciosa sederet, atque apud illos extensa manu concionaretur, maiore apoplexia ob superfluitatem humorum captus, in ipsa rerum ordinatione constrictis manibus nervisque contractis, ore etiam in aurem distorto, cum multo horrore et horripilatione coram suis inconsultus expiravit. Susceptusque a suis, apud sanctum Quintinum sepultus est. Quo sepulto, eius filii mox regem adeuntes, ab eo benigne excepti sunt. Patris iniuriarum nihil sibi reducens. Excipitur et Hugo episcopus, ea tamen conditione, ut tempore congruo ratiocinari pro se de episcopatus adeptione non differat. Cum quibus quoque rex Ambianum digressus est. Ubi cum non sine suorum potioribus quaeque praecipua disponere vellet, Erluinum Rodomi morantem per legatum accersit.

Congressio Arnulfi et Erluini.

38. Quod cum malivolorum relatione Arnulfus comperisset, insidias praetendit, obvenientique rege ignorante cohortem inducit. Quod Erluinus mox dinoscens, signis collatis congregitur. Congressus utrimque non modicus. Arnulfus suis fusis, profugiens, vix urgentem evasit. Erluinus victoria potitus, alios enecat, alios capit, alios in fugam cogit. In quo etiam certamine, interfectorem Wilhelmi qui cum Arnulfo sibi vim^b intulerat militari insectatione comprehendit. Cuius manus obtruncans, in ultionem amici Rhodomum misit. Ac cesorum ereptis manubiis, ad regem concessit.

a) apud 1.   b) copias 1.

39. Quo tempore Hugo dux in magna gratia ^{943.} regi habitus, eius filiam ex sacro lavacro suscepit. Unde et eum rex ^a omnium Galliarum ducem constituit. Quo duce rex equitatum parans, cum Gerberga regina in Aquitaniam proficiscitur. Ac urbem ^{944.} Nivernicam deveniens, Gothorum ducem Ragemundum Aquitanorumque praecipuos illic obvios excepit. Apud quos de provinciarum cura pertractans, ut illorum omnia sui iuris viderentur, ab eis provincias recepit. Nec distulit earum administrationem eis credere. Commisit itaque ac suo dono illos principari constituit, regia hilaritate hilares redire permittens; ac cum duce iter ipse in Galliam retorquens, Lauduni sese recepit.

Arnulfus et Erluinus regis suasionem in amicitiam redeunt.*

40. Ubi suorum praecipuos praeter ducem colligens, apud eos agebat quatinus viri illustres Arnulfus atque Erluinus, factarum iniuriarum in memores fierent, ac in benivolentia unirentur; suis rebus prosperiorem eventum deberi ratus, suorum concordia. Convocatis itaque de amicitia suadet; sese inter eos iudicem, penitus aequitatem utrique parti facturum pollicens. Concedunt itaque ac iussis regis parent. Datisque vadibus, equitatis iura exsecuntur. Rex cum utrisque faveret, quamlibet utrique liberalitatem conferre meditabatur. Qui cum Arnulfum de recompensatione rerum ereptarum nutare, ac Erluinum instantius amissa repetere adverteret, Arnulfum quoque maiora restitutum, eo quod ipse ampliore rerum dispendio Erluinum affecerit, Erluino Ambianum in recompensatione amissorum pro Arnulfo concessit. Sicque factum est, ut Erluino sua restituerentur, * et Arnulfo sua non minuerentur. Regis itaque industria in amicitiam revocati, regia negotia exinde curabant.

*fol.
21.

*) asi, de *abscisa*. a) rex Franciae ducem 1.

944.

Prodigiosa demonstratio* cladis Britannorum.*

41. Quo tempore ferebatur Parisii turbo repente exortus, tanta vi discucurrisse, ut parietes multa lapidum mole fundati, in Monte Martirum¹ funditus eversi fuerint. Demones quoque equitum specie visos, basilicam quandam non procul sitam, evertisse, eiusque trabes memoratis parietibus tam valide incussisse, ut eos subruerint; evulsisse etiam eiusdem montis vineta, ac sata devastasse. Mox viso prodigio, Britannorum pernicies subsecuta est. Qui Berengarii atque Alani principum dissidentia discordes, a Nortmannis cum quibus pactum egerant, pervasi, multaque cede attriti sunt. Necnon et civitas Namtarum² capta est. Cuius episcopus cum supervenientium hostium metu territus, in aecclesiam fugere cogeretur, suorum densitate oppressus ac suffocatus est. Britanni in ipso impetu viribus resumtis, hostes ab urbe vehementi conamine reppulerunt. Illosque adorsi gravi caede fuderunt. At Britanni prosperiore fortunae successu confortati, tertia itidem die classem pervadunt, congregiunturque. In parte utraque innumeri fusi. Britanni vero adversariorum copias non passi, in fugam feruntur. Nortmanni autem victoria potiti, Britannorum alios gladio occidunt, alios in fluctus cogunt, alios vero a Britanniae finibus eliminant, praeter hos qui servitutis iugo subdi non recusavere.

Rex** terram Nortmannorum** pervadit capitque**.

42. Quo ad regis aures perlato, Arnulfum ac Erluinum comites, simulque et Burgundiae episcopus aliquot, rex accersit. Praesenserat etenim eorum nonnullos a fide defecisse, Hugonique cessisse. Ac cum exercitu in eos fertur. Arnulfus cum suis regem praecedens, Nortmannos, qui custodias obser-

*) de, ti, ta *abscesa*. **) R, N, r, c *abscesa*.

1) Montmartre. 2) Nantes. Flodoardus Dolensem episcopum fuisse refert.

vabant, utiliter congressus apud Arcas^{a, 1} fudit, ac 944.
 regi incessum expedit. Rex Rhodomum veniens,
 ab iis qui fidei servatores fuere exceptus est. De-
 sertores vero mare petentes, amoliti sunt. Muni-
 cipia vero copiis munita reliquere. Rex malorum
 nimias esse copias considerans, ab Hugone duce
 suppetias congregandi per legatos postulat. Et ut
 ipse cum sufficientibus copiis veniat, Baiocarum
 urbem ita, si^b eam cum reliquis expugnet, accom-
 modat. Dux donum regium excipiens, suppetias
 parat, regique subvenit. Cum suis itaque ac quibus-
 dam Cisalpinorum potentibus trans Sequanam flu-
 vium iter faciens, Baiocas pervenit. Quam aggres-
 sus multa obsidione premit. Inter haec a regiis
 stipatoribus persuasi Nortmanni, ad regem redeunt.
 Dux autem Baiocenses urgebat. Rex duci obsidio-
 nem^c solvere per legatos iubet. Ille autem utpote
 ab rege datum, amplius oppugnat. Rex quoque
 iterum mandat, quod nisi cito discedat, sese in
 eum cum copiis iturum. Dux regiis iussis con-
 traire non valens, ab obsidione coactus discedit.
 Rex urbem consequenter ingreditur. Cuius ad se
 civibus revocatis, Ebrocas petit ac nullo resistente
 ingreditur. Nec minus et ab Ebrocensibus acceptis
 obsidibus, reliqua absque contradictione obtinuit.

Dux^{*} suos in^{*} regis iniuriam^{*} hortatur.

43. Dux apud suos hanc iniuriam sepissime 945.
 memorans, de regis pernicie pertractabat; ^{*}fideles ^{*}fol.
 et amicos hortans, ut hoc ultum iri accelerent. 22.
 Quod etiam multis querimoniis amplificans, suos
 in regem provocat. Bernardus itaque Silletensis²
 atque Teutboldus Taronicus conquerenti satisfacien-
 tes, Montiniacum regis oppidum in ipsis paschae
 diebus pervadentes, capiunt diruuntque. Compen-

^{*}) D, i, i, *abscesa*. a) archas *corr.* arcas. b) ut *corr.* si. c) ab
 obsidione 1.

1) Arques. 2) *i. e.* Silvanectensis.

945. dium quoque regiae sedis aulam repentini penetrant, ac quaeque regalia insignia diripientes asportant. Nec multo post et idem Bernardus regis venatores canesque capiens, cum equis ac venabilis abduxit.

Rex urbem* Remorum obsidione* premit.*

44. Rex Rhodomi talia comperiens, Nortmannorum exercitum colligit copiosum, ac collecto, redit, pagum Veromandensem ingrediens, penitusque depopulans. Accitis quoque Arnulfo, Erluino, Bernardo alio, Theoderico comitibus, in urbem Remorum fertur. Eamque disposita circumquaque obsidione cingit, eo quod Hugo eiusdem urbis episcopus quia ducis partibus favebat, regi ingressum negabat. Primo ergo impetu, graviter dimicatum est. Nam sagittariis hinc inde dispositis, qui in muro resistebant missilibus sauciantur. Quibus amotis alii intacti succedunt, vices pugnae ingerentes. Sed et extra telis ac lapidibus iactis, nonnulli afficiuntur, ceduntque. Sepe tumultus reparantur, sepe ad portas, sepe ad murum comminus congressi. Animo utrimque feroces, nullo modo cedere parant; numquam sibi usque ad internationem cessuri, nisi intercedentium supplicationibus obsidio soluta discessisset.

Dux regi** per legatos suadet** ut ab** obsidione** discedat.

45. Dux namque in ipsa obsidione per legatos petiit, ut Ragenaldus comes sumptis a sese obsidibus locuturus sibi occurrat. Quod et fieri ab rege concessum est. Directus itaque sub obsidum iure ad ducem venit. Apud quem dux diu deliberans, tandem agit, ut rex ab episcopo et urbanis obsides accipiens, ab urbis oppugnatione discedat, quatinus quocumque, et quando rex velit, idem episcopus rationem redditurus accedat. Ragenaldus ducis animum regi perferens, ac consilium approbans, id fieri

*) hem, obsi, it *abscisa*.

**) egi, su, ab, ne *abscisa*.

suadebat. Obsidibusque sumptis idoneis, rex obsidio- 945.
nem decima quinta die solvit, tempusque audiendae
rationis* post dies 40 sub ipsa Kalendarum Iuliarum
die constituit. Aliis ergo interim curatis, dies ha-
bendi colloquii advenit. Et dux de superiore ne-
gotio locuturus, obvius regi affuit. Declamatis au-
tem eorum causis, vix sibi consentiebant. Rationi-
busque non satis utiliter procedentibus, nihil paci
commodum constitutum est, praeter quod sub pace
sequestra usque ad medium Augusti rationem dis-
tulere.

Obitus Theotilonis* Turonensium* episcopi.

46. Quo tempore cum beatae memoriae Theo-
tilo Turonicae urbis praesul de renovanda inter
principes pace vehementissime certaret, atque his
admodum occupatus studiis, Lauduno discederet; pe-
ripleumonia in ipso itinere corripitur. Quae cum
pulmonibus tumorem ac fervorem incuteret, die
quarta nati morbi hac vita migravit. Cumque ad-
huc in noctis tempesta spiritum efflaret, mox lu-
minis globus per aera ut fertur emicans, vigilan-
tibus visus est. Cuius lumine ad noctis depellen-
das caligines sufficienter usi, qui eius corpus exani-
me deferebant, per 150 miliaria¹ usque urbem Tu-
ronicam huius lucis solamine, corpus beatissimum
detulere, in basilica sancti Iuliani martiris, quod
idem vir sanctus summa instruxerat religione, multa
reverentia deponentes.

Captio regis** a Nortmannis**.

47. Quo sepulto, cum adhuc inter regem ducem-
que pax nulla composita esset, atque rex dolos simu-
latorum nondum perpenderet, Erluino suisque aliis
sumptis, Rhodomum rediit; nil veritus cum paucis
illic immorari, cum idem consueverit. Dolus apud

*) he, si *abscisa*. **) re, et *abscisa*. a) at *deleta*.

1) Flodoardus ducenta fere milia scribit.

945. ducem a transfugis paratus, qui ante latuerat, orta
 * fol oportunitate ex raritate militum, in apertum eru-
 22. pit. Nam dum tempestivus adveniret, ab Hagroldo
 qui Baiocensibus praeerat, per legationem suasoriam
 accersitus, Baiocas cum paucis ad accersientem, ut
 pote ad fidellem quem in nullo suspectum habuerat,
 securus accessit. Barbarus vero militum inopiam
 intuitus, cum multitudine armatorum regem inco-
 tum aggreditur. Cuius satellitum alios saucians, alios
 interimens, regem in fugam cogit. Et forte cepis-
 set, nisi ab eius armigero resistente ibi mox inter-
 fecto, aliquantis per detentus esset. Qua mora rex
 equi velocitate per devia raptus, Rhodomum solus
 Iul. pervenit. Urbemque ingressus, a civibus, eo quod
 13. cum Baiocensibus conspirassent, captus ac tentus est.

Reg^s a Nortmannis^s per obsides^s dimittitur, et iterum^s dolo
 a^s duce capitur.

48. Hugo dux regem Rhodomi captum compe-
 riens, Baiocas devenit, pro regis captione gratias
 redditurus, ac ut sibi captus committatur^b ratioci-
 naturus. Nortmanni vero^o iustis conditionibus id
 agendum respondent, ut si dux regem excipiat, ipsi
 regis filios omnes, sub iure obsidum accipiant. Nec
 sub alia lege regem sese dimissuros. Dux captio-
 nem dissimulans, ac si regis causa rem ordinaturus,
 ad reginam Gerbergam, pro filiis regis legatos
 mittit. At regina rem necessariam cognoscens,
 sub sacramento minorem dirigit, maiorem mittere
 evinci non valens. Nam duo tantum erant. Minore
 ergo obside oblato^d, Nortmannis non satis fuit;
 maiorem admodum petentes^e. Sed quia iis quibus
 fidelior mens inerat, visum est regiae stirpis nobi-
 litatem posse penitus absumi, si desertoribus omnes
 filii cum patre teneantur, id sese non facturos

*) R, tm, ob, m, it, a d ex coniect. a) habebat 1. b) sic.
 c) v. duci non satis creduli, iam deleta. d) dato 1. e) quae-
 rentes 1.

responderunt; minorem tantum daturus, et pro maiore ex se ipsis quemcumque petant dimissuros. Widonem ergo Suessorum episcopum, quem inter omnes potissimum videbant, expetunt, ac pro obse cum regis filio recipiunt. Rex itaque dimissus, cum a duce in sua deduci putaretur, ab eodem detentus est, ac Teutholdo Turonico custodiendus deputatur. Unde et manifestatum fuit, regiae lineae decus, in assumptione patris et filiorum penitus abolere tyrannum voluisse. Re autem in contrarium ducta, unus tantum regis filius a captione superfuit.

Otto*, et Edmundus reges*, Germanorum* et Anglorum*, in ducem pro rege moventur.

49. Cuius rei ordinem^b regina mox per legatos oratores Edmundo Anglorum Ottonique Transrhensium regibus indicat, ac super hoc gravissimam querimoniam litteris habitam mittit. Otto regis ac sororis casum dolens, pro restitutione regis, Hugoni mox legationem delegat, plurima postulans, aliqua etiam intentans. Edmundus quoque rex de sobrinis miseris adeo conquestus, eidem duci multam animi indignationem suorum legatione demonstrat, plurimum si non reddat contra illum sese facturum intendens, insuper et hostes ei terra marique inducturum, ac terram eius penitus depopulaturum. Quod si quolibet claudatur municipio, obsidione vehementi canamine adhibiturum; atque amplius duce, se a Gallis accepturum suppetias. Et nisi regem in proximo reddat, eum terra marique in proximo appetendum.

Indignatio** ducis in Edmundum** regem**

50. Dux gravi legatione confectus, Ottoni pro parte dissentit, pro parte favet. Regis vero Edmundi

*) O, g, n, r, pr ex coniect.   **) ti, E, r abscisa.   a) ita d.
b) Quae sequuntur, passim a Prithemio a. 946 exscriptae sunt.
c) pro abscisum.

946. legatis, id nec in proximo, neo praeter rationem agendum respondet. Ob minas Anglorum nil sese facturum. Ipsos si veniant, quid in armis Galli valeant, promptissime experturos. Quod si formidine tacti non veniant, pro arrogantiae tamen illatione, Gallorum vires quandoque cognituros, et insuper poenam luituros. Iratus itaque legatos expulit. Consultumque se conferens, apud suos partibus utitur deliberationis. Et post consultum, Ottonem expetit. Qui cum per legatos colloquendi oportunitatem quereret, infensus ei loqui non optinuit. Nimiumque iratus, in sua discessit, ac suorum usus consilio, * regem adit, sicque alloquitur:

* fol.
23.

Proloquutio* Hugonis ad regem*.

946. 51. *Parvum te o rex adversariorum insectatio in partes transmarinas olim compulit. Meo vero ingenio et consilio inde^a revocatus, regnis restitutus es. Post dum meis usus fuisti consiliis, rerum secundarum prosperis floruisti. Numquam nisi tui furoris pertinacia a te defeci. Infimorum ac imprudentium hominum dispositione usus, a sapientium consiliis plurimum oberrasti. Unde et rerum calamitas digne consecuta est^b. Quomodo enim praeter me necessaria tibi ac gloriosa provenire arbitrare? Multum inquam tibi in hoc derogatum est. Iam memineris te virum esse. Consideres quoque, quid tuae rationi commodum sit. Sicque virtus redeat, ut^c in benivolentiam nos revocet, te imperantem, et me militantem^d, per me etiam reliquos militatum tibi reducat. Et quia rex a me creatus, nihil mihi largitus es, Laudum saltem militaturo liberaliter accommoda. Quod etiam causa erit fidei servandae. Rex utpote captus, dictis proloquentis cessit. Unde et dimissus, data*

*) utiq, regem abscisa. a) regnis 1. b) est. Quomodo enim stare potest, quem socordia precipitat deleta; desunt etiam apud Trithemium. c) quae 1. Trith. d) m. componat delet.

Lauduno*, Compendii sese recepit. Adest Gerberga regina multa virtute memorabilis. Adsunt quoque aliquot ex Belgica episcopi. Confluunt etiam viri illustres nonnulli.

Querimonia regis apud privatos* de Hugonis* persecutiōne*.

52. Apud quos etiam rex his verbis conquestus est. Et: *Eia tu inquiens Hugo! Eia tu Hugo! quantis bonis a te privatus, quantis malis affectus, quanto etiam merore nunc detineor! Urbem Remorum pervasisti. Laudunum surripuisti. His tantum duobus recipiebar, his duobus claudebar. Pater meus captus atque in carcerem trusus, has quae me premunt aerumnas cum anima simul amisit. Ego vero in eadem praecipitatus, ex regno paterno nihil nisi spectaculum praebeo. Iam nec vivere libet, nec emori licet. Quo me itaque conferam? Paransque amplius conqueri, ab indignantibus inhibitus est. Deinde animum temperans, consilium cum suis confert.*

53. Quo collato, Ottoni regi per legatos ereptionem suam demonstrat. Antea sese captum, nunc autem omnibus bonis privatum memorans. Unde et amico auxilium conferat. Urbes amissas, repetere iuvet. Si id faciat, gratiam multam sese inde recompensaturum. Otto benignissime legationem excipiens, cum copiis in regis auxilium se iturum spondet, ac tempus edicit. Legati redeunt, ac mandata referunt. Nec minus et ab rege Genaunorum† Conrado, copias petit, et accipit.

54. Interea Otto rex cum Rheno transmissis, exercitum per Belgicam duceret, obviam regi Conrado, qui tunc ab Alpibus egressus, cum multa expeditione Ludovico succurrere accelerabat. Iuncti ergo ambo, cum multo equitatu gradiebantur. Quorum accessum Ludovicus dinoscens, ocius oc-

*) pri, ugonis, ne *abscisa*. a) l. a duce regno *deleta*.

1) Burgundiae.

948. currit. Tres itaque reges, in unum collecti, primi certaminis laborem Lauduno inferendum decernunt. Et sine mora, illo exercitum ducunt. Cum ergo ex adverso montis eminentiam viderent, et omni parte urbis situm explorarent, cognito incassum sese ibi certaturos, ab ea urbe discedunt, et Remos adoriuntur. Ubi quia planicies commoditatem exercitibus parabat, obsidio circumquaque disposita est. Et primo certamine comminus pugnatum est. In quo tela ac lapides tam dense ferebantur, quam densa grando quandoque dilabitur. Per integram ergo diem, continuis motibus urbs inpugnata est. Post vero comminus septies dimicatum, atque hoc fere per dies sex.

55. Nec tamen cives assiduis tumultibus victi, ullo modo cedebant, cum eorum praesul Hugo, quosdam principum qui sibi quadam cognatione conveniebant, extra urbem^a allocutus est, quaerens ab eis rationem, ut scilicet quid agendum, quid vitandum, sibi dicerent. Si aliquorum intercessione id medendum videretur, si opus foret precibus, si etiam pugnae instandum esset. Illi mox regum animositatem demonstrantes, fixum in eis, asserunt, nullorum interventibus sese concessuros, at obsidioni usque ad effectum operam duros. Quod si urbem vi capi contingat, ipsi praesuli oculos effossuros, et hoc ita ordinatum fixumque. Unde et accelerandum ut egrediatur, suosque ab regum indignatione eripiat. His praesul territus, suis hoc monstrat. Et consilio habito, die obsidionis sexta, cum suis egreditur. Portae^b regibus panduntur.

56. Reges vero Artoldum resumentes, urbem consequenter introducunt. Duorumque metropolitano-
rum medius, Friderici Maguntini, ac Rotberti Treverensis, ab eis permansu pristinae sedi restitui.

a) u. praeter suorum conscientiam a. *deleta*. b) P. quoque *deleta*.

tus est. Ubi etiam mox Gerbergam reginam cum aliquot illustribus custodiae deputantes, ipsi tres reges in Hugonem ducem cum exercitu feruntur. Siletum quoque vi irrumpere nitentes, considerato oppidi firmamento, inde amoliuntur, non tamen sine suburbii combustione, et aliquorum nece; sicque ad fluvium Sequanam confidunt.

Quomodo pauci iuvenes^a naves a duce^a subductas per^a astutiam^a repetitas^a exercitui adduxerint^a.

57. Dux vero eorum impetum praesentiens, a litore hostibus contiguo per 20 miliaria omnes naves abduci praeceperat, ne adversariis transeundi commoditas pararetur. At frustrato eius consilio. multo aliter provenisse notum est. Nam decem numero iuvenes quibus constanti mente fixum erat omne periculum subire, habitum militarem in peregrinum transformantes, reges prevenerant, obsecrationum vota simulantes^a. Sportulis itaque ab humero dependentibus, ferratis baculis procedunt. Habitumque mentiti peregrinum, urbem Parisium cum Sequana pontibus pertranseunt. Nullus eis molestus extitit. Ac litora exteriora quibus naves tenebantur petunt. Sicque in hospitium farinarii cuiusdam¹ divertentes, sese gratia visendi sanctorum loca ex citeriore litore^b advenisse referunt. Farinarius iuvenes formosos in habitu licet abiecto considerans, hospitium gratanter accommodat, et insuper eos mitius curat. Qui fraudem meditati, nummos dant, vinumque mercati hospitem inebriant. Et sic totam diem convivii iocunditate consumunt. Iuvenes hospitem vino faciliorem advertentes, quod ei sit officium percunctantur. Ille fa-

* fol.
24.

*) iuv, a d, per a, tas, ad *absista*. a) s. Quod et fertur Bernardi comitis astutia dispositum *iam deleta*. b) itore *ex coniect*.

1) De molendinario, molendinorum Sequanae custode, cf. Gesta consulum Andegavensium cap. 6. apud Dachery Spicil. X. 444.

946. rinarium sese memorat. At illi prosecuti, si quid amplius possit, interrogant. Ille etiam piscatorum ducis magistrum se asserit, et ex navium accommodatione questum aliquem sibi adesse. Illi vero: *Quoniam inquit humanissimum nobis te invenimus, ampliora etiam optamus. Unde et si quidam nobis facias, 10 solidos nos allegaturos pollicemur, ut videlicet trans fluvium nos evehas, eo quod ulterius procedere oratum nequeamus, itineris longitudine fatigati.* At hospite respondente ducis edicto naves ad interiora litora raptas, ne Germanis irrupentibus pateat accessus, illi tempore nocturno absque calumnia id fieri posse prosecuntur. Ille pecuniae cupidus, naulum accipit, ac de patrandi negotio fidem dat. Nox affuit. Iuvenes promissum fieri postulant. Ille mox assumpto puero privigno, cum iuvenibus in noctis tempesta ad naves properat. Comitantur et iuvenes. Qui solitudinem videntes, puerum raptum in fluentum demergunt. Hospitem vero clamare nitentem, gutture invadunt. Atque mortem ni quod volunt efficiat, interminantur, ut videlicet naves solvat. Pervasus ergo ac territus, naves solvit. Consilioque inito, vinctum navi conitiunt, ac naves singuli singulas ad litus deducunt. Eiecto vero hospite vincto, navim unam omnes ingressi, alias repetunt, ac novem iterum deducunt. Octiesque fluvium remensi, naves numero 72 abduxerunt.

58. Dum haec gererentur, regum exercitus in ipsa diei orientis aurora fluvio affuit, navesque paratas cum remis invenit, quas tirones cum armis ingressi, navigant ac exaquantur. Tum circumquaque palantes, nullo prohibente a diversis portibus alias rapiunt, et exercitibus deducunt. Nam qui ruri degebant, irruentium metu omnes auffugerant. Dux vero Aurelianus sese receperat. Unde et qui resisteret aberat. Navibus itaque conexis, ac multo

robore compactis, liburnas solidant. Quas ingressus exercitus, fluvium transit. Dein terra recepti, incendiis praedisque vehementibus totam regionem usque Ligerim depopulati sunt. Post haec feruntur in terram pyratarum ac solo tenus devastant. Sicque regis iniuriam atrociter uli, iter ad sua retorquent. Ludovicus vero rex Remos redit.

Qualiter Deroldus a quodam medico deceptus sit eumque deceperit.

59. Quo tempore Ambianensium episcopus Deroldus ab hac vita decessit, vir spectabilis ac palatinus, et quondam et regi admodum dilectus, in arte medicinae peritissimus. De quo etiam fertur, quod cum adhuc in palatio regi serviret, a quodam Salernitano medico deceptus sit, eumque deceperit. Etenim cum uterque in arte medicinae optime posset, et iste regi potior, Salernitanus vero reginae peritior videretur, commento regis repertum est quis eorum rerum naturas magis dinosceret. Iussit etenim coram se illos consedere convivas, causam rei penitus dissimulans, ac sepe eis questiones proponens. Quisque ut poterat proposita solvebat. Deroldus quidem, utpote litterarum artibus eruditus, probabiliter obiecta diffiniebat. Salernitanus vero licet nulla litterarum scientia praeditus, tamen ex ingenio naturae, multam in rebus experientiam habebat. Regio itaque iussu cotidie consistit, ac mensa regia continue una potiuntur. Et die quadam de dinamidiarum differentiis disputatum est; tractatumque uberius quid efficiat pharmaceutica, quid vero chirurgica, quid etiam butanica. At Salernitanus, peregrina nomina non advertens, ab eorum interpretatione erubescens quievit. Invidet ergo plurimum, ac in eius mortem venenum parare meditatur; multam dolose benivolentiam simulans. Parato vero maleficio, cum una in prandio residerent, Sa-

*) deceptus, ceperit *abscisa*. a) r. Frederunae *deletum*.

fol.
24'

947. Iernitanus ungue in pudici toxicato, liquorem piperis quo cibum pariter intinguebant, loetaliter inficit. Quo Deroldus incaute sumpto, mox serpente veneno, deficere coepit. Eductusque a suis, teriaca vina veneni repellit. Et triduo expleto coram rediens, Salernitano consuescebat. Interrogatus vero quid ei accidisset, fleumatis frigore se leviter tactum respondit; quicquam fraudis se perpendisse dissimulans. Unde et hostem incautum efficit. Convivae itaque redditi, Deroldus toxicum inter auricularem ac salutarem occultatum, eius cibo sumendo respersit. Quod mox venis serpens, vitae calorem fugabat. Vexatusque a suis eductus est. Qui veneno expellendo operam dans, nihil curae agebat. Deroldum itaque magnificans, summumque eum in medicina praedicans, eius curam vehementissime petebat. Qui regis iussu flexus, antidotis datis a toxico per industriam non ex toto purgavit. Nam sumpta teriaca, vis veneni in pedem sinistram penitus dilapsa est; in tantum ut apud domesticos eo familiariter agente, venenum ut fertur in modum cicercis a pede per venam surgens, ab antidoto obviantem in pedem repelleretur. Quibus diutissime sic repugnantibus, pes in cutis superficie foratur. Factoque morbo, post a chirurgis miserabiliter absconditur.

*fol.
25.
947.

60. Interea dux Neustriam combustam direptamque dolens, exercitum parat, et in Arnulfum, cum in regem non auderet, truculentus effertur. Oppida quoque illius aliquot impugnat. At cum per dies sex nullum comprehendere posset, voto frustratus sua repetit. Quae dum a duce gererentur, rex obsidione Mosomum premebat, eo quod ducis nepos Hugo a pontificatu abiectus ibidem moraretur. Hunc itaque infestabat in ducis contumeliam. At ducem ab obsidione discessisse comperiens, ipse quoque Remos repetit. Qua etiam tempestate Bovo Catalaunensium episcopus, hac vita decessit. Cui

etiam mox successit^a ab rege, Gypsius totius electione cleri, adolescens egregius, atque a domino Arnoldo Remorum metropolitano consecratur episcopus.

61. Post^b haec vero, rex in Belgicam concessit, ibique ei locuturus, Otto rex^c obviam venit. Ac quaeque necessaria ordinantes, ambo reges Aquisgrani pascha celebrant, atque multa reverentia sese mutuo honorant, atque hoc ab Ottone amplius; a quo etiam Ludovicus regis donis liberalissime honoratur.

Dux urbem^{*} Remensem^{*} impugnat^{*}.

62. Dum haec ita sese haberent, dux de regis iniuria apud suos agitabat, oportunitatem in regis absentia asserens, qua urbem Remorum capiat, cum tunc urbs tam episcopo quam militibus vacua esset, rex etiam ipse alias occupatus alia quereretur. Unde et possibile assererat, facili expugnatione urbem capi. Idque attemptare sese plurimum velle. Quibus milites capti, in urbem mittendas cohortes censent. Quae collectae, cum duce gradiuntur. Urbem appetunt, et circumquaque obsidione premunt. Diffunduntur quoque passim, atque frumentum ex locis contiguis in usum pugnae convectant. Castra fossis

^{*}) urbem, ense[m] im, nat[ur] abs[er]vata. a) s. donatus vox iam deleta. b) Regis iter Aquisgranense paulo amplioribus verbis Trithemius exposuit a. 948 et 949. . . Remorum civitatem revertitur. Quo iussu regio convenerunt ex Celtica fere omnes episcopi, abbates, comites et nobiles, illis duntaxat exceptis qui partes ducis Hugonis sequebantur. Communi omnium decreto statuatur, ut regiae dignitatis causa disponderetur apud regem magnum Ottonem, eo quod ipse tunc in Belgica moraretur, et apud alios, quorum prudentiae res publica videretur commendanda. Et legatis utrinque directis rex Otto indicit colloquium generale in palatio Aquisgrani ad festum dominicae resurrectionis proxime habendum. (A. 949). Anno praenotato rex Otto, et Ludovicus Gallorum iuxta conductum ad festum dominicae resurrectionis in Aquisgrani conveniunt; ad quas e Germania et Gallia nonnulli quoque principes, episcopi, abbates et comites confluerunt, qui omnes cum summa reverentia et honore sanctum pascha in dicto palatio celebrarunt. Quae ut seculi XVI. commentarium, nullius auctoritatis esse, patet. c) r. belgicae del.

947. muniunt, cratibusque circumdant. Pugnam ergo in dies aut semel, aut bis inferunt. Nec minus et cives vehementissime resistunt. Iamque id diebus numero novem agitabant, cum regem adeo indignatum regredi ab observatoribus nuntiatur. Et mox obsidione soluta, duodecima die ab urbe discedunt.

63. Nec diu moratus rex urbem succurrendo ingreditur. Apud quem mox principes collecti, de eius ac communi salute consultant. Et quia rerum utilitas Ottonem consiliis interesse exigebat, diriguntur legati, per quos ei^a necessitas demonstratur, ac colloquium exeunte mense Augusto sibi habendum secus fluvium Karam¹ denuntiatur.

64. Cum haec sic sese haberent, dux nepotem ab praesulatu pulsum dolebat. Suadebat itaque ut officio pontificali amplius insisteret, et ne privatus penitus dignitate videretur, aliquas ad gradus promoveret personas. Tetbaldum ergo Suessionicae ecclesiae diaconum accersit, presbiterumque ordinat, ac post duce agente ecclesiae Ambianensium episcopum sacrat. In qua re favere visus est Wido tantum Suessorum episcopus. *Quem quia post penituit, sequentia demonstrabunt. Sed tempus colloquendi regibus advenit, ac secus fluvium Karam sibi occurrunt. Nec defuit dux, qui et ipse apud Duodeciacum² vicum castra fixit, ut pro nepote causam apud episcopos ageret.

Dux^{*} enititur ut^{*} causa^{*} pro suo nepote^{*} apud episcopos^{*} agatur.

65. Regibus itaque rerum negotia agentibus, dux causam nepotis episcopis disponebat, penes quos etiam plurimam habebat indignationem, iniuste et nullis evidentibus culpis nepotem praecipitatum memorans. Quod cum indicatum regibus esset, Ottone

*) Du, ut, c, nep, episcopo *abscisa*.
omisi

a) Ottoni *corr.* ei. *Talia*

1) Cher.   2) Douzy.

agente decretum est, ut ibi ab episcopis causa Artoldi atque Hugonis discuteretur, ita tamen ut et dux tempore congruo regi satisfaceret. Episcopis itaque rationem excipientibus, cum inter plurima quae ibi explicata sunt illud constantissime refutarent, quod Hugo sacerdotio privatus, contra fas Ambianensium episcopum ordinasset, regum sententia in aliam synodum huiusmodi rationem transferendam constituit. Videbatur etenim, quod non ad aequitatem satis commode haec altercatio determinari valeret, cum nec synodus ad hoc convocata fuisset. Et decreto regio 15. Kalend. Decemb. habenda denuntiatur. Interim vero sedes Remensis Artoldo conceditur, Hugoni vero in castro Mosomensi commorari permittitur. Pax quoque sequestra Ottonis interventu regi ac duci ab alterutro datur, et usque ad tempus habendae synodi sacramento firmatur.

Synodus* Viriduni* habita.

66. Tempus advenit, synodusque episcoporum Viriduni collecta est atque habita praesidente Rotberto metropolitano Treverico, cum Artoldo Remensi, consentientibus quoque Adalberone Mettensi, Gauslino Tullensi, Hildeboldo Mimegardvurdensi, Israhele Brittigena, assistentibus etiam Brunone viro reverendo et abbate, cum aliis abbatibus et monachis venerandis Agenoldo¹ et Odilone². Ad hanc synodum Hugo vocatus, missis ad eum deducendum Adalberone et Gauslino episcopis, venire noluit. Unde et episcoporum sententia Artoldo tenere concedit episcopium. Sicque nullis rerum determinatis rationibus, synodus soluta est.

Synodus Mosomi* habita.

67. Indicitur vero habenda Idibus Ianuar. Et 948.

*) nod, ni h. *abscisa*. **) Mo *abscisum*. a) *sensentia* c. 10. b) 1) Gorziensi. 2) Stabulensi.

942 evoluto tempore, in basilica sancti Petri^a apud Mo-
 nomense castrum secunda synodus habita est, prae-
 sidente quoque praedicto metropolitano Rotherto
 Treverico, cum fere omnibus suae dioceseos epi-
 scopis, ac aliquibus Remensis, consedente etiam
 Artoldo, cuius causa discutienda erat. Ne^b abfuit
 Hugo, at synodum ingredi noluit. Epistolam vero
 nomine Agapiti papae signatam per suos^c synodo
 legendam porrexit. Quae cum soluta et lecta esset,
 nihil canonicae auctoritatis habere videbatur, nihil
 etiam pro eius causa significare, nisi ut episco-
 * fol. pium ei redderetur. * Qua perlecta, cum episcopi
 26. consulta sese contulissent, cassandam consuerunt, eo
 quod absque ratione rem quae in lite erat abdicato
 reddi iubebat. Et quia paulo ante ab ipso papa
 Agapito delegata erat epistola per Fredericum Ma-
 gnum episcopum, atque data Rotherto metro-
 politano Treverico, coram regibus ac Galliae et
 Germaniae episcopis, quae erat continens auctori-
 tatem apostolicae iussionis, partemque praeceptorum
 eius iam exsecuti fuerant, communi mox consensu
 decretum est, ut quod regulariter coeptum erat,
 rationabiliter atque canonice pertractaretur. Si-
 mulque et mox a metropolitano iussum est, ut re-
 citaretur caput 19. concilli Cartaginiensis, quod con-
 stat de accusato et accusatore. Et recitato, secun-
 dum ipsius capituli sententiam constituere, ut Re-
 mensi parroecia Artoldo restituta, qui nullius synodi
 rationes audire refugit, Hugo qui ad duas iam syno-
 dos accersitus venire contempserat, a Remensis
 episcopi regimine abstineret, donec in tertiam syno-
 dam^d purgandus de obiectis adveniret. Capitulum
 vero supra dictum, litteris cartae mandatum est,
 et ab episcopis cautum, ac eidem Hugoni directum.
 In quo, cum episcoporum cautionem subscriptam

a) petetri. c. 19. b) ita c. c) per quendam clericum suum 1.
 d) s. quae Kalendis Aug. habenda indicatur del. ianuario (

Hugo vidisset, motus in iram, Rotberto qui sinodo 918. praeerat contumeliose remisit, episcoporum iudicio nihil sese facturum asserens. Et sic causa penitus indiscussa, sinodus soluta est. Indicitur vero tertia sinodus Kal. Aug. habenda.

68. His ita gestis, Artoldus epistolam ad sedem Romanam dirigit, commodissime continentem, et suarum iniuriarum seriem, et regis incommodorum tenorem, Dominus itaque Agapitus papa, ad multam benivolentiam animum intendens, mox accersit venerabilem Ostiensem episcopum Marinum, magnae aequitatis et prudentiae virum, vim epistolae ei explicans, et ad rerum correctionem illum vehementissime hortans. Mittitur ergo venerabilis Marinus, domni papae vicarius, ad Ottonem regem, ob evocandam atque congregandam universalem sinodum. Diriguntur et epistolae specialiter aliquot episcopis tam Germaniae quam Galliae, ad rerum aequitatem suasoriae.

Item sinodus* apud Angleheim* habita.

69. Interea statuto tempore, sinodus universa^{cf.} lis collecta est ex praecepto Agapiti papae, sub Marino eius vicario, in palatio Angleheim, quod interpretatur angelorum domus, secus fluvium Rhenum, in basilica beati Remigii Francorum apostoli. Domino itaque Marino praesidente, episcopi quoque qui ex diversis confluerant, iure aecclesiastico con-^{Legg. II. 24.} sederunt, * Rotbertus videlicet Trevericus metropolitanus, Artoldus Remensis metropolitane, Fredericus Maguntinus metropolitane, Wicfridus Coloniensis metropolitane, Adalacchus Hammaburgensis episcopus, Hildeboldus Mimegardvurdensis episcopus, Gauslinus Tullensis episcopus, Adalbero Mettensis episcopus, Berengarius Virdunensis episcopus, Fulbertus Cameracensis episcopus, Rodulfus Laudunensis episcopus, Richoo Warmacensis episcopus.

*fol. 26'.

*) odus, gle, bita *absca*.

913. pus, Reimboldus Spirensis episcopus, Boppo Wirzburgensis episcopus, Chounradus Constantiensis episcopus, Odelricus Augustensis episcopus, Thethardus Hildinesheimensis episcopus, Bernardus Alfiredensis¹ episcopus, Dudo Poderbrunnensis episcopus, Lioptacus Ribunensis episcopus, Michahel Radisponensis episcopus, Farabertus Tungrensis episcopus, Doddo Osnebruggensis episcopus, Evherus^a Mindensis episcopus, Baldricus Treiectensis episcopus, Heiroidus Salzburgensis episcopus, Adalbertus Pazsoensis episcopus, Starahandus Eistetiensis episcopus, Horath Sleoswicensis episcopus, Wichardus Basiliensis episcopus, Liefdach² Ripuensis episcopus. De dispositione^{*} gerendorum^{*}, et habenda^{*} iudicii praelatura^{*}.

70. Horum omnium cuique cum liceret ex canonibus vel decretis proferre quaecumque negotio comoda viderentur, disponendi^b tamen facultas et rationum interpretatio, domno Rotberto Treverico commissa est, eo quod divinarum et humanarum rerum scientia et eloquentiae efficatia insignissimus haberetur. Iudicii vero censura penes domnum Marinum domni papae vicarium mansit³. Et consentientibus cunctis, post praemissas secundum ordinem celebrandi concilii preces, postque recitata decretorum sacra capitula, serenissimi reges Ludovicus et Otto, in sacram sinodum admissi sunt. Quibus etiam consentientibus, domnus ac venerandus Rotbertus sic orsus cepit:

- Praelocutio^{**} Rotberti^{**} Treverici^{**} metropolitani in sinodo.

71. *Multa inquam sunt, patres reverendi, quibus hic apud serenissimos reges, in unum coacti*

*) tio, dor, da, tu *abscisa*. **) Pr, R, ri, li. *abscisa*. a) Evherus c. b) ordinandi *corr.* disponendi.

1) *z. e.* Halberstadensis. 2) supra iam occurrit, ut etiam in Flodoardo. 3) cf. infra concilium ad S. Basolum ann. 991. Marinus igitur praesidis, Rotbertus referentis vices susceperunt.

residemus. Plurima etiam quae vestra probitate 948.
ordinanda videntur^a. Totius pene Galliae rem publi-
cam pravaram temeritate turbatam, magnisque Legg.
subiacere periculis constat. Unde et leges divinae 11.
atque humanae indiscrete a malivolis contempnuntur,
cum is cui regnorum^b iura debentur, et im-
perandi potestas transfusione paterna credita est,
suorum insectatione captus, ergastuloque immani-
ter trusus sit, suorum adhuc gladiis infestetur^c,
Remorum quoque metropolim absque pastore fures
atrocissime insectentur, cultus divinus vilescat, re-
ligio canonica pro nihilo sit. His ergo patres ve-
hementissime insistendum arbitror, multaque nobis
diligentia enitendum, qui gratia sancti Spiritus hic
in unum confluximus^d, quatinus res ante dissolu-^{fol.}
tae sic in foedus redeant, ut et domino ac serenis-^{27.}
simo regi libera regnandi reddatur potestas, et per
eum ecclesiae Remensi debitus suus restituatur
honor.

Responsio^e Marini^f Romanae^g sedis^h legatiⁱ.

72. Ad haec dominus Marinus sanctae Romanae
sedis vicarius: Optime inquit atque utiliter frater
ac coepiscopus Rotbertus, rerum seriem tenuit.
Etenim cum divinas leges, humanis praeponendas
ipse pernoscat, considerata tamen rerum fortuna,
regiae dominationis imperium ante dixit restau-
randum, ut eius vigore firmato, eiusque potentia
utiliter restituta, eius post liberalitate, ecclesiarum
Dei honor consequenter recrescat, eius patrocinio
agente, virtus bonis quibusque redeat. Quod ut
Deo annuente fieri queat, in primis audienda atque
strenuissime disponenda videtur causa domni ac
serenissimi regis, si id quoque vestri iudicii pacia-
tur censura. Synodus dixit: Audiatur.

*) pensio, ni, Ro, sedis, ti. abacta. a) cognoscimus super-
scripto videntur. b) galliarum superscripto regnorum. e) ap-
petitur 1. d) c. multo intuitu, multo caritatis affectu [consi-
derandum corr.] insistendum arbitror ut sic res etc. deleta.

948. Conquestio Ludovici regis apud Ottonem regem et sinodum regni.

73. Tunc rex Ludovicus ab Ottonis regis latere surgens, stando conqueri modestissime petebat. At rogatus ab sinodo, huiusmodi residens effudit querelam: *Quanto inquam Hugonis instinctu, quantoque eius impulsu conqueri cogor, testis est ille, cuius gratia vos hic congregatos paulo ante relatum est. Pater eius, ut a principio exordiar, patri meo regnum invidens, dum ei domi militiaeque servitium deberet, regno illum immaniter privavit et usque ad vitae eius suprema^a ergastulo^a inclusum esse rogavit^a. Me vero parvum in fasciculo farraginis a meis dissimulatum, in partes transmarinas et prope in Rifeos fugere compulit. Patre autem extincto^a et me in exilium deportato, iste cum reminisceretur sui patris, ob insolentiam interfecti, regni curam suscipere formidabat. Nobis itaque invidens, Rodulfum^b promovit. Sed Divinitas res illius sicut et cetera determinans, ei quando voluit finem regnandi dedit. Dum item regnum vacaret, consilio bonorum me a partibus peregrinis exulantem revocavit, ac omnium conibentia in regnum promovit, nihil mihi praeter Laudunum relinquens. Promotusque cum ea quae regii iuris videbantur, repetere niterer, id invidissime ferebat. Factus ergo latenter adversarius, amicos si quos habebam, pecuniis subvertebat, inimicos in odium amplius incitabat. Tandem urgente invidia, apud piratas egit, ut ab eis dolo caperer; regnum in se posse refundi arbitrans, si id fieri contigisset. Nec defuit insidiis effectus. Captus fui, carcerique^c mancipatus. Ille vero me eripere simulans, filios meos iure obsidum dandos petebat. At iis qui mihi fide adiuncti erant omnes dari reclamantibus, dimisso*

*) estio, ci, regis, gem et, m, i abscisa. a) ma, o inclu, ogavit absc. a') capto 1. b) alium 1. c) c. per annum del.

uno, a piratis me recepit. Iam libertatem sperans, quo animus impelleret ire volebam. Verum aliter provenisse manifestum est. Nam captum mox in vincula coniecit, ac annuali carceri mancipavit. Unde cum a cognatis et amicis meis indignantibus sese impetendum adverteret, libertatem* spondit si Laudunum acciperet. Hoc tantum claudebar, hoc solo cum uxore et natis recipiebar. Quid facerem? Castro vitam praeposui; pro castro libertatem merui. Et en omnibus privatus, omnium opem deosco! *His si dux contraire audeat, nobis tantum singulariter congregiendum sit. fol. 27.

Oratio* Rothberti* pro Ludovico.

74. Quibus palam promulgatis, Rothbertus metropolitanus subinfert: Quoniam inquiring domni atque serenissimi regis satis breviter ac dilucide digestam, optime ut arbitror conquestionem percepimus, consequens videtur, ut eius causam in quantum fas est determinemus. Dux ergo quia omnia pene regni iura, in sese transfudit, eique viribus reniti non valeamus, mitius hoc attemptandum arbitror, ut qui Deum non metuit, et hominem non reveretur, multa ratione multaque rerum consideratione, ad normam Deo iuvante reducatur. Igitur iuxta patrum decreta, et canonum regulam, imprimis ad satisfactionem fraterne monendus est, verbisque suasoriis ad id modestissime revocandus. Quod si post blandam revocationis ammonitionem respiscere noluerit^b, omnium anathemate feriatur, hoc habentes praesidio, quod iam a domno papa correctus sit, iussusque a domini sui insectatione quiescere.

Responsio** Marini** legati pro** eodem.

75. Atque his domnus Marinus subiunxit: Reminiscor inquiring, domnum papam ante hunc annum anathema in reos misisse qui hunc dominum

*) Or, berti abscisa. **) Res, Ma, pro eo abscisa. a) reditum 1. b) n. tertia huius sinodi die del.

948. *et regem Francorum insectabantur; epistolam quoque suasoriam ut ab eo non desistant, bonis quibuslibet delegatam, atque conquestionem de eadem re litteris expressam, iis quibus sanior mens erat delegatam fuisse. Unde et opinor iustissime dictum, cum ante a papa vocatus atque correctus sit, nunc quoque caritatis gratia reuocandus est, et diligentissima suasionem ut a malis quiescat commonden- dus; et post omnium anathemate dampnandus. Et non solum ille, verum omnes qui ei in malis fauere fauentque. Sed hanc solum a nobis accipiet opem. Numquid vero ab alio quicquam opis accipiet? Eius conquestio in sua clausula, opem omnium postulat. Sed si a nobis ei succurritur, a domino Ottone rege quid accipiet? Et decretalia sancta acclamant, postquam tyranni anathema dampnationis ab episcopis iniectum est, a bonis quoque potentibus vim inferendam, ut si aecclesiasticis correctionibus ad normam redire valent, saltem potentium uehementi uolentia ad bonum redire cogantur, ut vel inuitis bona praestentur.*

Grego. Ottonis regis pro eodem.

76. *Ad haec rex Otto: Multa inquit sunt patres beneficia, quae a uobis domino ac serenissimo regi Ludouico utiliter accommodari ualebunt. Etenim si eius insectatores armis diuinis adoriimini, consequenter aut facili tumultu devicti labascent, aut si quid impetendum relinquetur, facilius nostris armis infirmabitur. Vos ergo iubente domni pa-*

fol. 28. pae legato, vestri ordinis instrumenta exerite, ac tanti regis aduersarios, anathematis gladio transverberate. Contra quae si cervicem postea erigere audeant, et dominicis interdictis resistere non formidant, nostrum exinde erit, quibus commissum est in hac mundi parte sanctam Dei aecclesiam tueri, ut in tales arma sumamus, huiusmodi debel-

*) Or, nis absctsa.

lemus. Et si necessitas adurgat, statim gladiis usque ad immanissimam caelam perditissimorum hominum deseuiamus; habitam in illos iustissimae indignationis causa, quod illicita agnoscantur, et pro illicitis ammoniti, non corriguntur. Nos itaque tantum vestris insistite; et post modestiam vestram virtus nostra sequetur.

Epistola a synodo ad Hugonem delegata.

77. Quibus dictis, mox synodi decreto epistola descripta est palamque recitata, hanc verborum seriem tenens¹: *Sacra sedes in palatio Angleheim sub damnis atque orthodoxis regibus Ludovico et Ottone utiliter habitata, Hugoni duci. Quantis malis, quantaque persecutione vexaveris illam venerabilem Remorum metropolim, quanta quoque crudelitate debacchatus sis in dominum tuum regem, ora omnium locuntur; apud omnes agitatur. Quod quam sceleratum, et quam perniciosum sit, divinae atque humanae leges copiosissime produunt. Unde et tibi compatientes, ab talibus te quiescere monemus. Et ad dominum tuum, multa mansuetudinis humilitate quantotius reverti hortamur. Quod si contempseris, priusquam in diversa referamur, anathemate sine dubio te perstringemus, donec aut satisfacias, aut Romam apud dampnum papam ratiocinaturus petas. Cuius litteris iam his monitus es, et a tanta facinore prohibitus. Unde et nos post illum, tercio iam te ad correctionem revocamus. Quae totius synodi auctoritate roborata, duci per legatos mox directa est.*

Causa Artoldi.

78. Post haec surgens Artoldus archiepiscopus, ^{Legg. II. 21.}

¹) a si, ad Hugonem, et a ceteris. a) ammonemus. 1. epistola
1) epistolam vere in hac synodo scriptam esse, licet a Flodoardo mentio eius nulla facta sit, acta Mon. Legum, Tom. II. p. 25 proposita testantur; igitur eam a Richero, acta synodi Laudunensis apud Flodoardum evolvente, fictam esse, minime credo.

rerum ordinem, sed et ipsius litis initium quae agitabatur inter sese et Hugonem sibi subrogatum episcopum, luculentissime disseruit. Quin et epistolam profert, nuperrime a domno papa sibi directam, per quam episcopatum sibi retinendum significabat. Post cuius interpretationem, Sigeboldus quidam praedicti Hugonis clericus, aliam mox epistolam sinodo porrexit, signo domni papae munitam, et ab Urbe a sese delatam. Quae etiam in conspectu episcoporum recitata atque diligentissime discussa est. In cuius textu id solum dicebatur, quod Rodulfus Laudunensis episcopus, Wido etiam Suessonicus, necnon et Hildegarius Belvacensis, ceterique Remensis dioceseos episcopi, ad sedem apostolicam pro restitutione Hugonis, et abdicatione Artoldi, epistolam miserint. Unde et domnum papam ad eorum vota, eorumque petitionem, omnia fieri velle. Post cuius recitationem, praedicti mox consurgentes episcopi, epistolae sententiam penitus confutarunt ac calumniarum iniectorem hominem perditissimum adelamarunt. Quibus cum contraire non posset, quibusdam maledictis eos adortus, publice de perfidia criminabatur*.

Calumniatoris* episcoporum reprobatio.*

* fol. 79. 28'. Tunc a domno Marino decernitur, ut recitentur capitula de calumniatoribus prolata. Quibus mox lectis, cum calumniator reniti non posset, episcoporum iudicio diaconatus quoungebatur officio privatur, et a conspectu sinodi contumeliose reprobatus, exire compellitur. Artoldo vero pontificatus dignitatem secundum canonum instituta, patrumque decreta, sinodus habendam decernit, atque corborat, eo quod nullius concilii rationibus interesse refugerit. Atque haec prima consessionis die constituta sunt.

*) Cal, tor, repro: *abscisa.*   a) *Hucusque atramentum fuscum, reliqua codicis nigriori scripta sunt.*

80. Secunda vero die, post recitatas sacrae auctoritatis lectiones, et domni Rotberti allocutionem, a venerabili Marino constituitur, ut quoniam iuxta sacrae legis sententiam, pontificalis dignitas Artoldo restituta est, in ipsius pervasorem sinodalis proferatur censura. Recitantur itaque decreta canonum, et sanctorum instituta patrum, Innocentii, Alexandri, Simmachi, Sixti, Celestini, Zosimi, Leonis, Bonefacii, aliorumque sanctae Dei aecclesiae doctorum illustrium. Quorum decretis, unanimiter anathematizant, atque ab totius aecclesiae communione sequestrant, Hugonem Remensis aecclesiae pervasorem, donec resipiscentem peniteat, ac pro facinore offensis satisfaciat.

81. Reliquis autem diebus decretum est de incestis et illicitis presbiterorum coniugiis, de presbiteris quoque eukaristiam indigne tractantibus, de aecclesiis etiam a laicis indebite usurpatis; aliaque nonnulla ibi prolata^a fuere, quae diligentissime investigata, atque utiliter diffinita sunt; sicque synodus soluta est. Indicitur vero post dies 30 iterum habenda Lauduni in basilica sancti Vincentii martiris, ut ibi exeratur anathema in Hugonem tyrannum.

Anathema* episcoporum* in ducem eiusque* fautores.

82. Quibus diligenter ac canonicè peractis, Ludovicus rex ab Ottone rege militum copias duce Chonrado, contra Hugonem tyrannum accipit. Quae dum per dies 40 colligerentur, episcopi supradicti tricesima die post peractam synodum in basilica sancti Vincentii martiris apud Laudunum sub rege Ludovico collecti sunt¹. Et iterum praesidente prae-

*) A, episco, ei *abscesa*. a) prolata^a *codex*.

1) Quae sequuntur, minime in synodo Laudunensi sed in Trevirensi tractata sunt, ut ex Flodoardo patet. Richevus igitur acta synodi Laudunensis et initium Trevirensis praetermisit.

948. dicto Marino, post sacrae scripturae paginas, quae ibi recitatae et multa consideratione discusse sunt, Hugonem tyrannum anathemate damnant, et a sancta aecclesia pellunt, nisi respiscens domino suo satisfaciat, aut Romam pro sui absoluteione apud dominum papam ratiocinaturus petat. In qua etiam sinodo, agitur de episcopis qui cum duce evocati fuere, et distulerunt venire, de iis etiam qui consecrationi Hugonis episcopi iam abdicati illicite interfuerunt, vel qui ab ipso pulso, vel post abdicato, ^{* fol.} contra fas videbantur promoti. Damnantur ^{29.} itaque duo pseudoepiscopi ab Hugone^a ordinati, Tetbaldus scilicet et Ivo, quorum prior a pulso sacratus est Ambianensium episcopus, alter vero ab abdicato Silletensium. Damnatus et Adelelmus Laudunensis aecclesiae diaconus, a Rodulfo suo episcopo^b insimulatus, eo quod Tetbaldum excommunicatum in aecclesiam temerarius introduxerit. Hi enim in anteriore sinodo cum duce iam evocati, satisfacere contempnebant. Vocatur vero Hildegarius Belvacensium episcopus, domni Marini et episcoporum legatione, ut aut ad eos veniat, aut sedem apostolicam pro suo facinore ratiocinaturus petat, eo quod interfuerit ordinationi supra iam dictorum pseudoepiscoporum. Vocatur et Heribertus, Heriberti tyranni filius, ob mala quae aecclesiis vel episcopis immaniter inferebat. Wido vero Suessionicus episcopus, cum a plurimis laceraretur, eo quod ipse Hugonem episcopum sacrasset, in sinodo reum sese confitens, et multa penitentia reatum deplorans, intercedentibus apud sinodum Artoldo atque Roberto archiepiscopis, absolvi ab eis obtinuit. Wicfridus quoque Morinensis episcopus, qui criminabatur interfuisse, immunis a crimine reperitur. Affuit vero Transmari Noviomensis episcopi legatus, Silvester presbiter, episcopum suum tanta vi febr-

a) H. pulso vel abdicato *del.*   b) e. apud sinodum *del.*

um detentum asserens, ut ad sinodum venire ne- 948.
quiverit, quod etiam in conspectu sinodi testibus
approbavit. Post haec episcopi in sua referuntur.
Domnus vero Marinus, ab Ottone rege per legatos
rogatus, in partes Germaniae secedit, ibique ae-
clesiam Vuldensis monasterii dedicat, et hieme ex-
acta, Romam redit. His expletis, Rodulfus Laudu-
nensis episcopus, ultimo corporis dolore confectus,
hac vita decedit. Succedit ei vero frater regis ex
concupina Rorico, omni rerum scientia inclitus.

Rex cohortes Mosomum mittit et capit.

83. Interea exercitu ex omni Belgica duce Con-
rado apud regem collecto, tres cohortes rege iuben-
te Mosomum mittuntur. Compererat etenim Hugo-
nem abdicatum ibidem reclusum, multaue rei mili-
tariis inopia eum haberi. Cohortes ergo oppidum
in ipso crepusculo aggressae, repentina oppugnatione
circumquaque infestant. Instant quoque magnani-
miter capere. Et quia revera milites paucissimos,
armaque vix aliqua sciebant, indesinenter vires exe-
runt, armisque adurgent. At aliis fatigatis, alii
intacti succedunt. Sicque sine intermissione paucis-
simos, numerosi atterunt. Oppidani vero assidua
expugnatione attriti, die altera iam sole occiduo
omnes cum domino ad deditionem coguntur. In
quo tumultu, quo genere fugae nescitur, Hugo ab-
dicatus evadit. De militibus vero qui potiores vi-
debantur, capiuntur, ac oppido aliis deputatis, regi
deducuntur.

Rex Montem acutum capit.

84. Rex vero castrum quod dicitur Mons-acu-
tus¹, quod etiam est Lauduno contiguum, cum exer-
citu oppugnabat. Et quia non satis adhuc muro-
rum firmamento claudebatur, nec multitudo mili-
tum sufficiens commode ibi cohabitare poterat, ur-
genti obsidioni diutius resistere oppidani non pati-
1) Montaigu.

948. untur. Victi ergo cędunt, ac resistere quiescunt. Oppido itaque capto, rex suos deputat, et sic exercitum Lauduno inducit; obsidionem per loca com-
 * fol. 29. mōda disponit, viresque admodum confert^a. Saepissime eminus decertatum est. Comminus etiam dimicatum novies. Nullo vero prosperioris fortunę successu, regius impetus eo tempore enituit. Imminebat etenim hiemis intemperies, unde et bellicę machinę in articulo temporis fabricari non poterant, sine quibus tanti montis eminentia expugnari non potest. Regis itaque iussu exercitus redit, hieme transacta rediturus. Rex vero Remis sese privatum recepit.

85. Hugo autem dux, episcoporum anathema vilipendens, ac regi subdi contempnens, cum multis Nortmannorum copiis regiam urbem Suessonicam aggreditur, multaque obsidione premit. Alios itaque adortus gladio enecat, alios vero nube sagittarum ac balistarum loetaliter sauciat. Iniectisque iaculo ignibus, domum matris aecclęsię succendit. Clastrumque canonicorum ac partem civitatis maiorem, ignibus solo tenuis combussit. Quam cum capere non posset, in pagum Remensem ubi rex tunc privatus morabatur, iter truculentus reflectit. Cum adventum ii qui ruri degebant audientes, in aecclęsias sanctorum cum suis rebus confugiunt. At tyrannus pauperum turbis inmisericors, eorum plus quam 560 intra aecclęsias succendisse traditur. Et sic ad sua refertur.

949. 86. Rex vero Ludovicus Gerbergam reginam ad Ottonem fratrem suum dirigit, ut sibi copias acceleret^b. Proficiscitur itaque imminente sollempnitate pascali, et Aquisgrani palatio sanctum pascha cum fratre Ottone celebrat. Conveniunt ex Germa-

a) conferret *corr.* conferrt. b) copias mittat, licet ipse exercitum collectum remisit, et [non usque post hiemem *corr.* et] usque post ver non reuersurum constituerit. *deleta.*

nia principes nonnulli. Adsunt ex Belgica universi. 949. Nec desunt legati Grecorum, Itolorum, Anglorum, atque aliorum plurimae legationes populorum. Regina ergo cum fratre consilio habito, et accepta ab eo auxilii pollicitatione, secura ad regem Ludovicum redit.

87. Ludovicus vero in tyrannum iratus, nimio animi fervore Ottonis auxilium praevenire meditabatur. Arbitrabatur etenim, quoniam in longa exercitus expectatione, iniuria inulta videretur. Confert itaque cum patre meo^a consilium, eo quod eius esset miles, consiliis commodus, facundia simul et audacia plurimus. Unde et rex admodum ei consuescebat, et apud eum sepiissime consultabat. Dictabat ergo pater meus^b apud regem et paucos qui intererant, ordinem capiendi Laudunum ita. Primum sese observaturum oportunitatem aiebat, et an loci habitudo id ferret, an etiam cives in observatione urbis cautissimi haberentur, diligentissime exploraturum sese memorabat. Deinde dicebat efficaciter se adeo ordinaturum omnia, et sic ad effectum utiliter reducturum, ut nulli post sese quicquam negotio imperfecto supplendum relinqueretur.

88. Rege ergo per dies aliquot Remis demorante, Rodulfus^c — sic enim pater meus^d dicebatur — commoditatem patranda negotii per suos explorabat. Missisque exploratoribus, comperit agasones civium per dies singulas exire ab urbe tempore vespertino quinquagenos aut sexagenos, et farraginis fasciculos equis in urbem deferre, capitibus ob solis ardorem obvolutis. Idque cotidie, et tempore eodem. Quod cum ad observatoribus patri meo^e relatum^{fol. 30.} fuisset, simili eos exercitio posse falli advertit. Re-

a) b) iam p. m.   c) iam ro:l.   d) e) iam p. m.

949. fert^r ergo sese ad regem, et sic apud eum praesentibus paucissimis concepta effundat:

89. *Magnam quidem inquit o rex videretur, si hoc negotium solummodo armis viribusque esset attemptandum. Sed quia per astutiam eius principium utilitas aggredi suadet, prout mihi videtur, cohortes aliquot secus montem in abditis ponendae sunt. Expectandum etiam qua tempestate equos educant agasones herbatum potatumque. Qui cum in suo tempore egressi fuerint, et ab observatoribus eorum egressus et numerus nobis referetur, mox ad eorum numerum lectissimi iuvenes eodem scemate, eodemque numero capitibus ut ipsi pilleatis^b farnaginem in equis ad portam deferant, unde paulo ante agasones exierant, acci ipsi agasones redeant. Qui cum altitudine fascicularum aspectum protegere possint, facili ingressu urbem penetrabunt. Et ne quid impossibile a me dictum suspiceris, eorum ducem me in hoc certamine offero. Animo tantam sint constanti. Successus vero Deo volente prosperabitur. Si ergo tempestivius eius insidias advertant, belumque nobis pauciaribus inferant, fixam nobis animo sit, aut portae ingressum tantum tuent, dano tubae clangore excitatae cohortes nobis subveniant, aut multa constantia in loco quem quisque possidebit, magnanimiter emori.*

90. Huiusmodi rerum dispositio, omnibus apta videtur. Observatores itaque directi, agasonum consuetudinem, eorumque habitum, tempus quoque et numerum promptissime referunt. Ad eorum quoque relatum cohortes in abditis secus montem dispositae sunt. Pro numero etiam agasonum milites cum patre meo iurati ad peragendum rei negotium diriguntur. Agasones itaque numero 60 sumptis armis more solito per montis devexa capitibus pil-

a) Contulit 1.   b) obvolutis 1.

leatis, ad farraginem descendunt. Et circa carices colligendos* occupati, moram regrediendi aliquantisper faciunt. At pater meus et ii qui iurati cum eo erant, vehementi animo succedunt; factoque agminis pileatis capitibus more agasonum cum fasciculis farraginis tempestivius reditum accelerant, magnitudine fasciculorum vultus penitus abducentes. Quibus advenientibus porta patefacta est. Et indivisi urbem penetrant. Fasciculos itaque abiciunt, et gladios educunt. Tubis personant, magnisque clamoribus urbem conturbant. Urbani ergo insidias comperientes, cum armis in hostes feruntur. Instant omnes, et validissime plurimi paucos adurgent. At regii milites, a leva quidem turri, a dextra vero domibus, a tergo autem muro urbis protegebantur, omnem vim belli ante habentes; unde et tutius congregiebantur. Nec ulterius in hostes audebant progredi, ne adversarii a tergo portam pervasam repeterent, et ne sic facti hostium medii, interirent. Instat itaque quisque in loco quem possidet. Et iam nimium omnes sauciati pene deficiebant, cum regiae cohortes tubis excitatae, ab abditis erumpunt, multoque impetu iam prope victis subveniunt, portamque defensam ingrediuntur, atque urbanos immani caede adoriuntur. Qui mox a cohortibus victi, ac comprehensi sunt, praeter paucos qui in turris praesidium sese receperunt.

* fol. 30'

91. Ludovicus ergo rex urbe potitus, cum nulla expugnatione turrim evincere posset, ab urbe eam secludit, obducto intrinsecus muro. Quod factum dux comperiens, cum exercitu accelerat. At nihil virium exereere valens, non sine merore ad sua redit. Illud tantum fecisse fertur, quod arci copias demiserit.

92. Aderat tempus quo rex copias ab Ottone

a) loco verborum: Et c. c. colligendos in margine scriptum: Unde etiam

949. rege praestolabatur. Adest ergo Chonradus dux cum exercitu ex tota Belgica, ab Ottone rege missus. Ludovicus vero rex cum exercitu de Belgica ducis terram ingreditur. Primum vero urbem Silletum adit. Ibi autem primum certamen habere volens, impedimenta quaeque ab urbe amovet. Succendit itaque suburbium, circumquaque, ac quicquid extrinsecus exstare videbatur, in planiciem redigit. Obsidionem deputat, urbemque circumdat. Gravi congressu utrimque dimicatum est. Utrimque quam plurimi sauciantur. Belgae vero quia ab urbanis nimium arcobalistis impetebantur, resistere quiescunt. Nihil enim contra nisi tantum scutorum testudine utebantur. Unde et regio iussu, ab ea urbe discedunt, non solum ob arcobalistarum impetum, verum etiam ob turrium plurimarum firmamentum.

93. Aliorsum itaque iter retorquent, et usque ad fluvium Sequanam, quicquid ducis visum est per 40 miliaria immanissime insectati sunt. Sed cum fluvius equitatum regium ulterius prohiberet, rex gratias exercitui reddit, et secum usque quo a se dividerentur reducit. Dux autem e vestigio exercitum collectum in pagum Suessonicum deducit.

94. Ubi cum in regem conaretur, intervenientibus episcopis Widone Autisidorense, et Ansegiso Trecasino, iureiurando utrimque accepto sub pace sequestra usque in pascha ratio eorum dilata est. Quae omnia Iulio mense^a gesta sunt.

95. Quo etiam tempore, synodus Romae habita est in basilica sancti Petri apostoli praesidente domino Agapito papa. In qua etiam ipse dominus papa, concilium anteriore anno apud Anglehheim habitum, coram episcopis Italiae roboravit, et ab eis roborari constituit. Hugonem quoque Galliarum ducem, in supradicta synodo dampnatum, ipse etiam

a) Augusti tempore 1.

condempnat, donec regi suo satisfaciat, aut Romam veniat inde ratiocinaturus. Moxque anathema descriptum et a sinodo roboratum, episcopis Galliarum destinatur.

96. Episcopi itaque Galliarum anathemate moti, 950. apud ducem colliguntur, et inde gravissime conquerruntur. Ex decretis patrum, sacrisque canonibus duci demonstrantes, neminem stare pertinaciter adversus dominum suum debere, nec temere in eum quicquam moliri. Illud etiam promptissime monstrant, secundum apostolum regem honorificandum, et non solum regem verum omnem potestatem maiorem subiectis dominari debere, asserunt. Preter haec quoque perniciosissimum esse, apostolicum anathema pertinaciter vilipendere, cum id sit gladius qui penetrat corpus usque ad animam, et sic mortificatos a regno beatorum spirituum repellat. Sibi etiam periculo esse memorant, si id quod animabus periculum ingerit, negligentibus non innotescant. * fol. 31.

97. Talibus dux persuasus, regi humiliter reconciliari deprecatur, eique satisfactorum sese pollicetur. Huius concordiae et pacis, ordinatorum fuere, Chonradus dux, et Hugo cognomento Niger, Adalbero quoque atque Fulbertus episcopi. Et die constituta rex et dux conveniunt. Ac secus fluvium Matronam conlocuti, principibus praedictis interuentibus, in summam concordiam benignissime redierunt. Et quanto vehementius ante in sese grassati fuere, tanto amplius exinde amicitia se coluere. Hugo itaque dux per manus et sacramentum regis efficitur, ac turrim Laudunicam suis evacuatam, regi reddit; multam abinde fidem se servaturum pollicens.

98. Iussus ergo ab rege, in Aquitaniam exercitum regi parat. Quo in brevi collecto, causis rerum exigentibus ad interiores Burgundiae partes 951.

951. rex secum exercitum dirigit. Cum ergo in agro Matisconensium castra figeret, occurrit ei Karolus Constantinus, Viennae civitatis princeps, eiusque efficitur, fidem iureiurando pactus. Hic ex regio quidem genere natus erat, sed concubinali stemmate usque ad tritavum sordēbat, vir grandevus, et multis bellorum casibus saepissime attritus, et qui in superioribus piratarum tumultibus felici congressu insignis multoties enituit. Affuit etiam Stephanus Arvernorum praesul, ac regi sese commisit. Neenon et a Wilermo Aquitanorum principe, legati industrii affuere, pro suo principe ex fide habenda sacramenta daturi. Quibus postquam iussa regalia data sunt, rex in urbem Vesontium quae est metropolis Genaunorum, cui etiam in Alpibus sitae Aldis Dubis praeterfluit, cum duce exercitum deducit. Atque ibi Letoldus eiusdem urbis princeps, ad eius militiam sacramento transit.

99. Quibus feliciter atque utiliter habitis, cum autumnus maturante, elementorum immutatio fieret, rex colerico vexatus, in acutam febrem decidit. Cum ergo aegritudine pressus, militaria curare non posset, dux ab eo iussus exercitum reducit. Letoldus vero princeps, in ipsa regis aegritudine fidelissime atque humanissime regi famulatur. At die critica post febris initium, impariter veniente, firmiter et invicidive convaluit. Transactisque diebus 30. post corporis reparationem, cum Letoldo principe in Franciam redit.

100. Et cum iam Burgundiae extrema attingeret, viatorum relatu comperit, quosdam qui latrociniis et discursionibus provinciam infestabant, Angelbertum scilicet et Gozbertum, munitionem quae dicebatur Briona extruxisse, quo etiam post flagitiosa exercitia sese recipiebant. Hanc igitur rex aggressus, obsidione circumdat; pugnaque continua

a) XX corr. XXX,

ac fame atterit; et tandem capit, solotenusque diruit. Latronculos vero petente Letoldo sub sacramento abire permittit.

101. Inter haec cum rex in partibus Burgundiae adhuc detineretur, Aethgiva mater eius regina eo ignorante Heriberto comiti nupsit, et relicta urbe Lauduno ab eo deducta est. Quod rex vehementer indignans*, redire maturat, et cum Gerberga regina uxore Laudunum ingreditur. Et a matre auferens praedia et aedes regias, uxori^b delegat.

102. Interea Gerberga regina, Lauduni geminos^{*fol. 31. 953.} enixa est. Quorum alter Karolus, alter Henricus vocatus est. At Henricus mox post sacri baptismatis perceptionem, in albis decedit. Karolus autem cum naturali virium robore educatur.

103. Ludovicus vero rex Remos rediens, cum^{954.} fluvio Axonae propinquaret, per campestria lupum praeire conspicit. Quem equo emisso insecutus, per devia exagitat. Ad omnes ferae declinationes equum impatiens obvertebat. Nec quiescere paciebatur, donec equestri certamine fugientem evinceret. Equus ergo per invia coactus, cespite offendit atque prolabitur. Rex vero gravissime attritus casu, et a suis exceptus, cum multo omnium merore^c, Remos deportatur. Infestis itaque doloribus toto corpore vexabatur. Et post diutinam valetudinem corruptis interius visceribus ob humorum superfluitatem, elefanciasi peste, toto miserabiliter corpore perfunditur. Qua diutius confectus, anno regni sui 18. a natu autem 36. diem vitae clausit extremum, sepultusque est in coenobio monachorum sancti Remigii, quod distat fere miliario uno ab urbe, cum multis omnium lamentis.

INCIPIT LIBER III.

I. Peractis autem exequiis, Gerberga regina,

a) i. cum gerberga *deleta*. b) u. omnia *deletum*. c) luctu *corr.* merore.

legatos dirigit fratribus suis, Ottoni regi, ac Brunoni ex praesule duci; necnon et Hugoni Galliarum duci, petens per eos, Lotharium filium suum in regnum patri defuncto succedere. Adveniunt itaque ab Ottone rege omnes ex Belgica duce Brunone principes, sed et ex Germania aliqui. Adest etiam Hugo Galliarum dux. Conveniunt quoque Burgundiae et Aquitaniae simulque et Gothiae principes. Episcopi etiam e diversis regionum urbibus conveniunt. Atque hi omnes in urbem Remorum apud Gerbergam reginam pari voto collecti sunt. Omnium fit consensus; omnibus animo inest, Lotharium patri defuncto succedere.

2. Universorum itaque consensu, a domno Artoldo Remorum metropolitano, favente Brunone eius avunculo, principibusque diversarum gentium laudantibus, Lotharius duodennis, rex creatur in basilica sancti Remigii, ubi pater suus tumulatus cum aliis regibus sepultis quiescebat. Creatusque rex, a matre Gerberga simulque et principibus Laudunum^a, ubi ex antiquo regia esse sedes dinoscitur, magna rerum ambitione inclitus deducitur. Dux continue ei individuus assidet; et ad multam regis benivolentiam animum intendens, postquam principes in sua discessere, privatis cum rege colloquiis contebatur. Et ut suae fidelitatis virtutem penitus demonstraret, regem eiusque matrem suas urbes et oppida in tota Neustria visere petit, obtinetque.

955. 3. Deducitur ergo a duce rex cum matre regina per Neustriam, ac ab eo decentissime excipitur Parisii, Aurelianis, Carnoti, Turonis, Bleso, aliisque quam plurimis Neustriae urbibus oppidisque. Inde quoque cum exercitu in Aquitaniam feruntur. Et praemissis legatis, cum Wilhelmus princeps occurrere nollet, Pictavim adoriuntur, principem ibi esse rati. Cum ergo exercitus vehementissime ur-

a) laudum c.

bem attereret, et diutissime pugnam urbanis inferret, a quibusdam regis castrum sanctae Radegundis urbi contiguum, clandestina irreptione captum atque succensum est. Comperto vero principem non adesse, tandem post duorum mensium dies, victus indigentia exercitu fatigato, ab obsidione disceditur.

4. Wilelmus vero Arverniae fines perlustrans quae est Aquitaniae pars, ab oppidis milites educebat, ad pugnam exercitum colligens. Collectoque in regem fertur. Quo rex comperto, *duce favente exercitum in hostem reducit. Signisque infestis congregitur. Acerrime dimicatum est, nonnullis utrimque fusis. Sed regio equitatu^a praevalente, Aquitanos fuga exagitat. Regiae vero acies promtissime insecuntur. In qua fuga nonnulli Aquitanorum interfecti, plurimi autem capti fuerunt. Wilelmus vero devia secutus, cum duobus vix per abrupta profugit.

5. Rex ergo prospero belli successu insignis, acies^b iterum Pictavis inferri iubet^c. Arbitratur etenim, urbem tunc facillime capi posse, cum exercitus recentis belli animositate adhuc ferveat, et urbani multo detineantur metu, ob principis sui fugam, eiusque militum infelicem eventum. Dux itaque regis magnanimitatem multo favore excipiens, exercitum licet fatigatum, et tamen sua benignitate captum, urbi reducit. Urbani vero belli casu exanimes, vitam deprecant, et pro urbis illesione^d supplicant. Cum autem exercitus urbem vi vellet irrumpere, et spolia asportare, dux habita apud eos dissuasionem, intactam rege iubente reliquit. Rex autem ab urbanis obsides quot vult capit. Sicque duce interveniente, urbs ab exercitu^e liberata est; et sub pace sequestra obsidio sol-

a) exercitu *corr.* equitatu.
fert *corr.* inferri iubet.

b) exercitum *corr.* acies.
d) salute *corr.* illesione.

c) in-
e) prae-

donibus *corr.* ab exercitu.

956. vitur. Prosperaque rerum fortuna, rex cum duce et exercitu Laudunum repetit. Dux vero Parisii receptus, in egritudine decidit, qua nimium affectus, vitae finem accepit. Sepultusque est in basilica sancti Dionisii martiris.

6. Interea Ottone rege Bulizlao Sarmatarum regi bellum inferente, Ragenerus quidam quem Otto rex ob custodiam in Belgica dimiserat, multa quae illicita erant praesumebat. Inter quae aedes regias et praedia regalia Gerbergae reginae quae in Belgica erant, tyrannica temeritate^a pervadit. Regina vero apud suos de repetendis praediis et aedibus regiis privatim consultare non distulit.

7. Inter quos cum pater meus huius rei dispositioni videretur idoneus, ab eo id summopere ordinandum petebatur. Quod etiam ipse disponendum suscipiens: *Sinite inquit, per dies aliquot me istud explorare. Et si quidem nostris viribus id par fuerit, procul dubio per hoc temporis intervallum contemplabimur. Ad alia interim vos ipsos conferte. Illud tantum a vobis^b expediatur, ut si a Deo nobis rei gerendae oportunitas conferatur, apud vos nulla mora attemptandi opus habeatur.* Sic quoque a sese soluti sunt.

8. Pater meus itaque ad oppidum praedicti Rageni quod dicitur Mons^c-castrati-loci¹, ubi etiam uxor eius cum duobus filiis parvis morabatur, quosdam suorum quos ipse in militaribus instruxerat dirigit, qui loci habitudinem militumque numerum, rerum etiam fortunam ac famulorum exitum, vigillumque diligentiam, cautissime considerent. Proecedunt itaque duo tantum in habitu paupertino, ac usque ad oppidi portam deveniunt. Exstruebantur tunc muri per loca potioribus aedificiis. Unde et

a) crudelitate corr. temeritate. b) apud vos corr. a vobis.

c) monsl, errore auctoris qui castrati primo omiserat.

51) Mons Castriloci, Bergen sive Mons, Hannoniae caput.

lapidum caementique portitores, saepe per portam egrediebantur, regrediebanturque praesente eorum qui operi praesidebat^a. Adsunt exploratores, et ad comportandum lapides offerunt sese. Deputantur operi. Daturque eis clitellaria sporta. Comportant itaque caementum ac lapides, ac nummos^b singulos, singuli in dies accipiunt. Ante dominam etiam cum latomis et caementariis bis cibati sunt, *curiose^{* fol. 32.} omnia contemplantes. Dominae etiam cubiculum, eiusque natorum diverticulum, sed et famulorum egressum et regressum, actionumque tempestatem, ubi etiam oppidum insidiis magis pateat, multa consideratione pernotant. Et diebus quatuor consumtis, dies imminebat^c dominica. Sicque accepta laboris mercede^d, ab opere soluti sunt. Redeunt igitur omnibus exploratis, ac patri meo talia referunt.

9. Ille in multa spe omnia ponens, regina conscia, cum duabus cohortibus oppidum adit, ac ducentibus iis quos praemiserat, per locum competentem nocturnus ingreditur. Portas et exitus omnes pervadit, ac custodes, ne quis effugiat, deputat. Ipse ad cubiculum dominae, ferventissimus tendit. Eumque ingressus, matrem cum duobus natis comprehendit. Alii vero ornamentis asportandis insistebant. Comprehendit et milites, oppidumque succendit. Quo combusto, cum domina et natis, militibusque comprehensis, ad reginam Gerbergam reversus est.

10. Quod Ragnerus comperiens, tanta necessitate ductus, Brunonem fratrem reginae postulat, ut mature colloquium quo iubeat regina constituatur, ubi ipse uxorem et natos recipiat, et regina aedes et praedia resumat. Quod etiam statuto tempore factum est. Nam habitis utrimque rationibus, re-

a) custode corr. qui operi praesidebat. b) primum d scriptum erat (denarios). c) aderat corr. imminebat. d) operis precio 1.

gina a tyranno praedia recepit, et ipse uxorem et natos, militesque reduxit^a.

959. II. His ita gestis, Rotbertus Treocarum princeps, Heriberti tyranni filius, Hugonis vero abdicati frater, Lothario regi iniuriam hac arte molitus est. Castrum regium quod Divion dicitur, secus Oscaram torrentem conditum, multa cupiditate sitiēbat, eo quod per eum si id habere posset, optimam Burgundiae partem ad suum ius transire posse arbitratur. Illum itaque qui castro praeesse videbatur, de transfugio ad sese per legatos alloquitur, plurima spondens, et maiora sub iureiurando pollicens. Apud regem quoque multam rerum inopiam asserens, apud sese vero sufficientes opes, oppida nonnulla, aliaque desiderabilium insignia vehementissime protestans. Tunc iuvenis rerum cupidine captus, pro transfugio mercedem quaerit. At illi mercedis nomen edicunt. Ille vero ex promissis iusiurandum postulat, capitque. Et tempore congruo, tyrannum cum multa militum manu, intra oppidum excipit, ac sese ei committens, fidem pro militia accommodat. Pervasus autem oppido, regii milites contumeliose pelluntur. Deputantur vero ibi milites tyranni.

960. 12. Perlata sunt haec ad regem. Rex vero Brunoni avunculo legatos dirigit, copias ab eo postulans. Nec moratur Bruno, et cum duobus milibus armatorum ex Belgica, terram tyranni occupat, urbemque Trecaſinam obsidione circumdat. Rex vero cum matre, erepto castro exercitum inducit. Cum ergo duplici exercitu tyrannus urgeretur, cedit, et ab rege indulgentiam petit. Coactusque obsides et sacramenta dat; et insuper oppidi proditorem victus tradit. Qui mox prolata ab rege sententia, ante oppidi portam, coram patre decollatur.

a) hic, signo indicante, aliqua deesse videntur.

13. Rex vero oppido potitus, cum matre Laudunum redit. Huc ex diversis regionibus ad regem principes confluunt. Adsunt quoque ducis defuncti filii duo, Hugo et Otto, qui etiam regi fidem militiam per iusiurandum coram omnibus spondent. Quorum benignitati rex non imparem liberalitatem demonstrans, Hugonem pro patre ducem facit, et insuper terram Pictavorum eius principatui adicit; Ottonem vero Burgundia donat.

14. In qua rerum distributione cum domnus ac reverendus Artoldus metropolitanus admodum in die laborasset, et prae solis^a fervore toto corpore sudasset, cum vestem abiceret, per poros calore apertos, frigus autumnale^b irrepsit. Natoque ex interno frigore epatis morbo, nimis doloribus confectus, pridie Kalend. Octob. a suo praesulatu annis^c 20 diem vitae clausit extremum.

15. Cuius peractis exsequiis, Hugo nuperrime⁹⁶² dux Francorum ab rege factus, regem suppliciter adit, petitque pontificalem dignitatem ei¹ restitui, eo quod ipse ante Artoldum ipsam adeptus fuerit, et non suo facinore sed Rodulfi regis invidia, Artoldum ei superductum memorat. Persistebat itaque ut redderetur. Et statim decreto^d regio, sinodus episcoporum post dies 40 habenda indicitur.

16. Colligitur ergo consummatis diebus in pago Meldensi secus fluvium Matronam, in vico qui vocatur..., ex Remensi ac Senonensi provinciis, sinodus 13 episcoporum, praeside Senonense pontifice. Inter quos etiam fautores aliqui pro parte Hugonis videbantur, et maxime illi qui duci consuescebant, utpote Aurelianensis, et Parisiacus, Silletensis quoque. Atque hi publice consultabant. Re-

a) aestatis corr. solis. b) frigoris corr. frigus autumnale. c) ann. d) iussu corr. decreto.

1) error auctoris; Hugo Heriberti filius archiepiscopatum Remensem invaserat; et recte infra cap. 17. Rotbertus frater eius vocatur.

nitentibus autem Roricone Laudunensi, et Gubui-
no^a Catalaunico episcopis, et vehementissime asse-
rentibus, quod a multitudine episcoporum excom-
municatus, a minore eorum numero absolvi non
posset, relinquitur ratio differenda, usque ad inter-
rogationem papae Romani.

17. Nec multo post, et legatio dirigitur in Gal-
lias a domno Iohanne papa, qui iam succedebat
Octoviano^b, domni Agapiti successor; asserens prae-
dictum Hugonem abdicatum, tam sinodo Romana,
quam Papiae nuperrime habita, ab episcopis Italiae
anathematizatum, nisi ab iis quae illicite repetebat
quiesceret. Qua legatione omnibus intimata, quae-
rimoniae ratio pessumdata est. Hugo itaque a fra-
tre suo Rotberto receptus, nimia anxietate intra dies
paucissimos Meldi defunctus est.

18. Bruno itaque metropolitanus et dux, cuidam
ex collegio canonicorum Mettensium nomine Odel-
rico apud regem praesulatum quaerebat. Quod cum
obtinuisset, coram adesse facit. Qui vir memora-
bilis, cum esset divitiis et nobilitate, litterarumque
scientia adeo clarus, an rege largiente episcopatum
suscipere audeat sciscitatur. Etenim tunc expeteba-
tur a quodam illustri, cui a duce auxilium fereba-
tur. At ille utpote vir magnanimus, si rex largia-
tur, sese contra omnes et suscepturum et defensu-
rum respondit. Quod etiam multam sibi ducis in-
vidiam comparavit.

19. Ordinatur itaque in basilica sancti Remi-
gii ab episcopis Remensis metropolis diocesaneis,
Widone scilicet Suessionico, Roricone Laudunensi,
Gibuino Catalaunico, Hadulfo Noviomensi^c, atque
963. Wicfrido Viridunensi. Factusque praesul, mox ti-
rannos qui suae aecclesiae res pervaserant, ut ad
satisfaciendum redeant, iure aecclesiastico advocat.

a) sic. b) sic. c) N. aliiisque nonnullis *deleta*.

Atque inde per tres dierum quadragenas concessit esse consulendum.

20. Evoluto vero tempore, Tetbaldum Turoni- 964.
cum cum aliis rerum aecclesiarum pervasori-
bus anathemate damnat. Post non multos autem
dies penitentia ducti, ad praesulem satisfacturi re-
deunt, atque res pervasas legaliter reddunt. Reci- 965.
pit itaque domnus praesul ab Heriberto quidem
Sparnacum vicum populosum ac opulentum, ab
Tetbaldo vero castrum Codiciacum, eosque a vin-
culo anathematis absolvit. Et Tetbaldi quidem filio, *fol.
qui sese sibi commiserat, militaturum, castrum sub 33'.
conditione servandae fidelitatis concedit.

21. Quo etiam tempore Arnulfus Morinorum
princeps, hac vita decessit. Cuius terram Lothari-
us rex ingressus, filio defuncti liberaliter reddit,
eumque cum militibus iure sacramentorum sibi an-
nectit^a.

22. Huic quoque regalis nobilitatis² vir Adal- 969.
bero, ex Mettensium similiter collegio, strenue ac
eluciter successit. Qui quanto suis profuerit, et
quanta ab aemulis plus iusto passus sit, opere se-
quenti declarabitur. Hic in initio post sui promo-
tionem, structuris aecclesiae suae plurimum stu-
ruit. Fornices enim qui ab aecclesiae introitu per
quartam pene totius basilicae^b partem, eminenti
structura distendebantur^c, penitus diruit. Unde et
ampliore receptaculo, et digniore scemate, tota aec-
clesia decorata est. Corpus quoque sancti Kalisti
papae et martiris, debito honore in ipso aecclesiae
ingressu, loco scilicet editiore^d collocavit; ibique

a) Haec inde a paginae initio vocibus scilicet: Et Tetbaldi quidem
filio in loco raso ab auctore scripta sunt, aliis quatuor lineis era-
ss iamque vacuis. Tum proseguitur. b) oratorii corr. basilicae.
c) distendebatur c. d) eminentiore corr. editiore.

1) Hic Flodoardi Annalibus deficientibus, reliqua auctor
proprio Marte conscripsit. 2) filius Godefridi Arduen-
sium comitis.

altare dedicans, oratorium fundendis Deo precibus commodissimum aptavit. Altare praecipuum crucibus aureis insigniens, cancellis utrimque radiantibus obvelavit.

23. Preter haec etiam altare gestatorium non viliori^a opere effinxit. Super quod sacerdote apud Deum agente, aderant quatuor euangelistarum expressae auro et argento imagines, singulae in singulis angulis stantes. Quarum uniuscuiusque alae extensae, duo latera altaris usque ad medium obvelabant. Facies vero agno immaculato conversas intendebant. In quo etiam ferculum Salomonis imitari videbatur. Fecit quoque candelabrum septifidum; in quo cum septem ab uno surgerent, illud significare videbatur, quod ab uno Spiritu septem gratiarum dona dividantur. Nec minus et arcam opere elegantib^b decoravit; in qua virgam et manna id est sanctorum reliquias operuit. Coronas quoque non minima impensa fabrefactas in aeclesiae decus suspendit. Quam fenestris diversas continentibus historias dilucidatam, campanis mugientibus acsi tenantem dedit.

24. Canonicos etiam qui in propriis hospitiis degentes, tantum sua curabant, iure communitatis vivere instruxit. Unde et claustrum monasterio addidit, in quo die morantes, cohabitarent, nec non et dormitorium, ubi noctu in silentio quiescerent, rectorium quoque, ubi de communi censes reficerentur. Legesque ascripsit, ut orationis tempore in ecclesia nihil nisi signo peterent, praeter quod necessitatis afferret inpulio. Cibum una taciturni caperent; post prandium, in gratiarum actione laudes Deo decantarent. Completorio vero expleto, silentium usque laudes matutinas nullatenus violarent. Iam horoscopo pulsante excitati, ad laudes persolvendas sese pri-

a) minori corr. viliori.   b) e. argento auroque deleta.

venire contenderent. Ante horam diei primam, libertas egrediendi a claustris, nemini concessa erat, praeter hos qui curis eorum insistebant. Et ne quis per ignorantiam quicquam faciendum relinqueret, sancti Augustini instituta, patrumque decreta cotidie eis recitanda indixit.

25. Monachorum quoque mores, quanta dilectione et industria correxit, atque a seculi habitu distinxit, sat dicere non est. Non solum enim religionis dignitate eos insignes apparere studuit, verum etiam bonis exterioribus augmentatos nullo modo minui prudens adegit. Quos cum multo coleret amore, praecipua tamen beati Remigii Francorum patroni monachos caritate extollebat; unde et eorum res stabiliri in posterum cupiens, Romanam concessit. Et utpote vir nobilis et strenuus, 971? et fama celibis vitae omnibus clarus, a beatae memoriae Iohanne papa, cum multa reverentia exceptus est. A quo etiam post mutua colloquia iussus, in die natalitia Domini duodecim praecedentibus episcopis missarum sollempnia celebravit. In tanta eius gratia habitus, ut ab eo rogaretur petere, si quid optaret.

Quod metropolitanus* Adalbero de* rebus* sancti Remigii
a papa* Iohanne privilegium* fieri petiit*.

26. Tunc vir memorabilis sic exorsus: *Quoniam inquit pater sanctissime multa caritate filium complexus ad te amplius attraxisti, quod tibi onerosum sit petendum non arbitror. Novi enim, quod diligens pater, interdum filio gravari gaudet. Sed illud petere me proposui, quod et tanto patri onerosum non fiat, et petenti satis commodi comparet. Est mihi in Galliis monachorum* coe-* *fol.
nobium, non longe ab urbe Remorum situm. Ubi 34.
etiam beati Remigii Francorum patroni corpus sanctissimum decentissime quiescit, cui etiam ho-

*) opolitanus, de rebus, pa, egium, tiit absca.

nor exhibetur^a debitus. Cuius res in posterum stabiliri firmiter quaerens, vestrae auctoritatis privilegio confirmari inpraesentiarum deposco, terras videlicet cultas atque incultas, silvas et pascuas, vineas ac pemia^b, torrentes et stagna; castri quoque illorum munitatem, villarumque liberalem intra et extra potestatem, tandem etiam res omnes mobiles atque immobiles vestri apostolatus dignitas solidet atque confirmet. Abbatiam quoque sancti Timothei martiris quae nostri iuris esse videtur, sub vestri praesentia, horumque episcoporum testimonio eis concedo, ut inde pauperibus administretur, et memoria nostri servus Dei in coenobio habeatur. Haec igitur superioribus addita in ius praedicti sancti transeat, atque illius propria, vestra similiter auctoritate confirmetur.

27. Ad haec domnus papa: *Res inquit domni ac patroni nostri^c Remigii, nostri apostolatus sententia stabiliri tutasque in perpetuum fieri, quin etiam de tuo quicquid placet addi, libentissime concedo. Scripto etiam id roborari non solum mea, sed et horum qui adsunt episcoporum auctoritate constituo. Moxque scriptum iri iussit, coramque scriptum legi praecepit.*

28. Cuius textus huiusmodi est: *Iohannes servus servorum Dei^d . . . . .*

29. Quod in auribus omnium qui aderant perlectum, sigilli sui nota insignivit, atque episcopis roborandum porrexit. Quibus gestis, metropolitanus domni papae atque episcoporum licentia digressus, Galliis sese recepit, directoque itinere sancti praedicti sepulchrum devotus petiit, eique in collegio monachorum privilegium scriptum le-

a) servatur corr. exhibetur. b) sic. c) sic. d) membrana, cui charta inscripta erat, iam excidit; apographum extare scribit Guil. Marlot in historia metropolis Remensis II. 2. sed ob annum pontificatus, qui scribitur octavus, suspectum.

gavit. Monachi datum excipientes, archivo servandum mandant, gratiasque pro tanta liberalitate decenter impertiunt.

Quod Adalbero privilegium* in sinodo* ab episcopis* confirmari* fecit*.

30. His ita habitis, post sex mensium tempus 972.
ad montem sanctae Mariae¹, qui locus est Remo- Mai.
rum diocesaneus, ab eodem metropolitano sinodus episcoporum habita est. Quibus considentibus, post quaedam sinodo utilia, atque sanctae aecclesiae commoda, metropolitanus coram sic concionatus ait: *Quoniam patres reverendi gratia sancti Spiritus hic collecti sumus, et quae de statu sanctae aecclesiae visa sunt utilia ordinavimus, restat adhuc res mihi adeo placens, et nonnullis nostrae aecclesiae filiis nunc et in posterum profutura; quam etiam vestrae dignitati indicandam arbitror, atque roborandam. Ante septem mensium dies, ut vobis quoque notissimum est, in Italiam concessi, Romamque deveni, ac domni et apostolici viri Iohannis colloquio simulque et benivolentia familiarissime usus, ab eo petere si quid optarem monitus sum. Ratusque petendum ut res domni ac patroni nostri Remigii, suae auctoritatis privilegio contra quoslibet tyrannos stabiliret, et abbatiam sancti Timothei martiris, a me datam illis uniret, id absque refragatione obtinui. Scripsit ergo, ac coram episcopis numero duodecim recitari iussit, eisque roborandum porrexit. Quod et domni papae sigilli nota insignitum, vobis quoque roborandum attuli, ut plurimorum auctoritate subnixum, nullorum machinatione quandoque valeat dissolvi. Unde et a vobis idem roborari volo. Sinodus dixit: Roboretur. Prolatum*

*) ivi, sino, scopis, confir, cit abscisa. a) ut omnes r. mobiles videlicet atque immobiles deleta.

1) Mont-Notre-Dame, in pago Tardanensi (Tardenois) ab oriente et meridie Suessionum, prope vicum Bazoches.

igitur a metropolitano, in concilio recitatum est eisque porrectum, et ab eorum singulis manu imposita roboratum. Quod etiam a monachis qui ibi aderant exceptum, archivo monasterii relatum est.

Conquestio* metropolitani* de monachorum* religione*, rituumque* correctione*

31. Inter hec quoque et alia utilia quae ibi constituta sunt, de monachorum religione a metropolitano motu gravissimo conquestio habita est, eo quod ritus a maioribus constituti, a quibusdam depravati et immutati viderentur. Unde et sub episcoporum praesentia ab eodem decretum est, ut diversorum locorum abbates convenirent, et inde utiliter consulerent. Huiusque habendae rationis tempus et locus mox constituta sunt, et sic synodus soluta est.

Quod abbas Rodulfus abbatum primas fuerit.

32. Interea tempus advenit. Abbates quoque ex diverso in unum collecti sunt. Quorum praecipuus et primas constitutus est, vir divinae memoriae Rodulfus, ex coenobio sancti Remigii abbas. Quo praesidente et praelaturae dignitatem tenente, alii circum dispositi sunt. Metropolitanus vero, ex adverso in clioedro¹ resedit. Qui primatis aliorumque patrum hortatu concionatus, sic praelocutus est:

Praelocutio** metropolitani** in synodo** abbatum**.

33. *Magnum est patres sanctissimi bonos quosque convenire, si fructum virtutis quaerere elaborent. Inde enim et bonarum utilitas, et rerum honestas comparatur. Sicut econtra perniciosum si pravi confluant, ut illicita quaerant et expleant. Unde et vos quos in Dei nomine collectos arbi-*

*) estio, polita, ona, eligi, ritu, ctione *abscisa*.

**) cutio, opo-

litani, odo, um *abscisa*.

1) sella plectilis, faldistolium (*fauteuil*).

tror, optima quaerere hortor, atque ex malivolentia nihil moliri moneo. Amor secularis et odium, apud vos locum nullum habeant, quibus enervatur iustitia, aequitas suffocatur. Vestri ordinis antiqua religio, ab antiquitatis honestate ut fama est supra modum aberravit. Dissidetis enim inter vos, in ipsa regularis ordinis consuetudine, cum aliter alter, alter aliter velit ac sentiat. Quapropter et sanctitati vestrae hactenus multum derogatum est. Unde et utile duxi, ut vobis hic gratia Dei in unum collectis, suadeam idem velle, idem sentire, idem cooperari, ut eadem voluntate, eodem sensu, eadem cooperatione, et virtus neglecta repetatur, et pravitate dedecus vehementissime propulsetur.

Responsio * primatis * et in pravos * indignatio *.

34. Ad haec abbatum primas: Quod hic inquit *a *fol. 34'.
te promulgatum est pater sanctissime, alta memoria condendum est, eo quod et corporum dignitatem, et animarum salutem affectes. Constat enim ad habitum virtutis neminem pervenisse, nisi quem talis animus munivit, quo et appetenda peteret, et vitanda refelleret. Unde et patet nos aliquid dedecoris contraxisse, quod ab appetendis aliquanto aberravimus. Quod etiam multa obiurgatione reprehendendum est, cum nec ignavia nos praecipitaverit, nec inopia ad id impulerit.

Item ** indignatio ** primatis ** in monachos **.

35. Quae enim vis impulit, ut monachus intra claustra monasterii dominicis servitiis mancipandus, compater habeat, et compater dicatur? Et o quantum nostro ordini dissentiat considerate. Si inquam compater est, ut a verisimili probabile efferam, cum eo qui pater est ipse est et pater. Si vero pater est, filium vel filiam habere dubium non est. Unde et scortator potius quam mo-

*) pons, atis, vos, atio abscisa. **) I, ind, prima, monach abscisa.

nachus dicendus est. Sed quid de commatre? Quid in hoc nomine a secularibus perpenditur, nisi turpitudinis consentanea? Hoc licet verisimile dicens, secularibus non praeiudico, sed nostro ordini illicita reprehendo. Quod quia ineptum videtur, vestra interminatione inhibendum est. His venerandus metropolitanus subiungens: Si inquit placet sinodo, interdicitur. Sinodus dixit: Interdicatur. Metropolitanus itaque auctoritate, omnium consensu inhibendum est.

Secunda* primatis obiectio.*

36. Rursusque primas exorsus: *Adhuc inquit nostro ordini inimica proferam. In quo quidam dinoscuntur, quibus mos inolevit, ut soli a monasteriis egrediantur^a, soli foris nullo sui operis teste maneant, et quod pessimum est, absque fratrum benedictione et exeant, et sine ea redeant. Unde non dubium est, eos facilius posse falli, quos fratrum orantium benedictio non munit. Inde est quod turpitudina vitae, morum pravitas, proprietatis peculium, nobis a calumniantibus intenduntur. Unde etiam necesse est, ut his calumniis subdamur, cum repulsiōni testes habere non possimus. Hoc quoque vestra censura prohibeat. Sinodus dixit: Prohibeatur. Et memorabilis metropolitanus: Hoc quoque inquit nostra auctoritate prohibemus.*

Tertia** primatis indignatio.

37. His quoque primas alia adiungens: *Quoniam inquit de vitiis nostri ordinis dicere coepi, nihil relinquendum putavi, ut his amotis, religio nostra acsi enubilata reluceat. Sunt enim inquam nostri ordinis quidam, quibus curae est pillea aurita capiti manifeste imponere, pellesque peregrinas pilleo regulari praeponere, pro abiectae vestis*

*) secunda, obi abscisa. **) te abscisum. a) exeant corr. egrediantur.

habitu, vestes lautissimas induere^a. Nam tunicas magni emptas, plurimum cupiunt, quas sic ab utroque latere stringunt; manicisque et giris diffluentibus diffundunt, ut artatis clunibus et protensis natibus potius meretriculis quam monachis a tergo assimilentur.

De* superfluo* vestium* colore.

38. *Quid vero de colore vestium? Unde tantum decepti sunt, ut dignitatis merita coloribus comparent. Nam nisi tunica nigro colore deceat, ea indui nullo modo placet. Quod si etiam nigro albus laneficii opere intermixtus sit, hic quoque talis vestem abiectam facit. Fulvus quoque abicitur. Nec minus niger natus, non sufficit, nisi etiam corticum inficiatur sucis. Atque haec de vestibus.*

De** calciamentorum** superfluitate**.

39. *De calciamentorum vero superfluitate quid referam? Tantum enim in his insaniunt, ut commoditatem sibi plurimam per ea auferant. Ea enim sic arta induunt, ut cippati pene impediuntur. In quibus etiam rostra componunt; aures hinc inde erigunt; et ne folleant magno opere elaborant. Ut luceant quoque, famulis consciis indicunt.*

De* linteis et operibus* superfluis.

40. *An lintea operosa atque pellicea operimenta sileam? Cum inquam a maioribus clementiae gratia prolenis indui pellibus mediocribus concessum sit, vitium superfluitatis irrepsit. Unde et nunc peregrinis operimentis limbos bipalmos circumducunt, atque pannis Noricis ea desuper duplicant. Linteis vero pro stragulis minime uti con-*

*) De, s, vest *abscisa*. **) De, ca, torum, tate *abscisa*. *) De l, bu *abscisa*. a) post induere *haec primitus scripta erant*: cum boni quique capitis quocumque tegmine contenti sint. Hi ergo a religiosis dissidentes non sunt? cum enim vestium dignitate delectantur vilium, procul dubio abiectioem unde ex parte religio recognoscitur penitus abhorrent.

cessum est; sed a quibusdam minus religiosis, caeteris superfluis id additum est. Quorum numerus cum ex locis diversis plurimis esset, a pluralitate malorum, bonorum paucitati id persuasum est.

De * femoralibus* iniquis*.

41. *Sed quid femoralia iniqua referam? Horum etenim tibiales quater sesquipede patent, atque ex staminis subtilitate etiam pudenda intuentibus non protegunt; in quorum compositione id uni non sufficit, quo duo contenti ad plenum esse valerent. Haec coram hic relata, an prohiberi velitis, indicate. Caetera vero nostris conciliis in privato corrigenda sunt. Sinodus dixit: Et prohibeantur.*

Responsio metropolitani ad primatem**.

42. *Ad haec quoque metropolitanus subiunxit: Gravitatis quidem vestrae fuit pauca dicendo pluribus parcere; sed quoniam haec quae reprehensimus in vestro ordine subiacent, alia nobis, alia vero privatis conciliis corrigenda iudicatis, idem sentio, idem laudo. Unde etiam quae hic inhiberi vestra gravitas petit, nostra auctoritas interdicit.*

* fol. 35. *Quae vobis silendo reservastis, vestris relinquimus inmutanda iuditiis.* His quoque dictis, sinodus soluta est. Quo tempore, monachorum religio admodum floruit, cum eorum religionis peritissimus metropolitanus, huius rei hortator esset et suasor. Et ut nobilitati suae in omnibus responderet, aeclesiae suae filios studiis* liberalibus instruere utiliter quaerebat.

Adventus Gerberti in Galliam*.

43. *Cui etiam cum apud sese super hoc aliqua deliberaret, ab ipsa Divinitate directus est Gerbertus^b, magni ingenii ac miri eloquii vir, quo postmodum tota Gallia acsi lucerna ardente, vibrabun-*

*) De, f, in *abscisa*.

**) rim *abscisum*.

*) Galliam *abscisum*.

a) studuis *corr.* studiis.

b) g^{us}. *codex*.

da refulsit. Qui Aquitanus genere, in coenobio¹ sancti confessoris Geroldi a puero altus, et grammatica edoctus est. In quo utpote adolescens cum adhuc intentus moraretur, Borrellum citerioris Hispaniae ducem orandi gratia ad idem coenobium contigit devenisse. Qui a loci abbate humanissime exceptus, post sermones quotlibet², an in artibus perfecti in Hispaniis habeantur, sciscitatur. Quod cum promptissime assereret, ei mox ab abbate persuasum est, ut suorum aliquem susciperet, secumque in artibus docendum duceret. Dux itaque non abnuens, petenti liberaliter favit, ac fratrum consensu Gerbertum assumptum duxit, atque Hattoni episcopo³ instruendum commisit. Apud quem etiam in mathesi plurimum et efficaciter studuit. Sed cum Divinitas Galliam iam caligantem magno lumine relucere voluit, praedictis duci et episcopo mentem dedit, ut Romam oraturi peterent. Paratissime necessariis, iter carpunt, ac adolescentem commissum secum deducunt. Inde Urbem ingressi, post praeces ante sanctos apostolos effusas, beatae recordationis papam² . . . . . adeunt, ac sese ei indicant, quodque visum est de suo iocundissime impertiunt.

Quod Atto¹ Romae moratus¹ decessit.*

44. Nec latuit papam adolescentis industria, simulque et discendi voluntas. Et quia musica et astronomia in Italia tunc penitus ignorabantur, mox papa Ottoni regi Germaniae et Italiae per legatum indicavit, illuc huiusmodi advenisse iuvenem, qui mathesim optime nosset, suosque strenue docere valeret. Mox etiam ab rege papae suggestum est, ut iuvenem retineret, nullumque regrediendi aditum ei ullo modo praeberet. Sed et duci atque episco-

*y tto, inora, s absctsa. a) mutuos corr. qlibet.

1) Aurillac, in praefectura Cantal. 2) Ausonensi.

3) Iohannem XIII. qui annis 965 Oct. — 972 Sept. 5. sedit.

po qui ab Hispaniis convenerant, a papa modestissime indicitur, regem velle sibi iuvenem ad tempus retinere, ac non multo post eum sese cum honore remissurum; insuper etiam gratias inde recompensaturum. Itaque duci ac episcopo id persuasum est, ut hoc pacto iuvene dimisso, ipsi in Hispanias iter retorquerent. Iuvenis igitur apud papam relictus, ab eo regi oblatu est. Qui de arte sua^a interrogatus, in mathesi se satis posse, logicae vero scientiam se addiscere velle respondit. Ad quam quia pervenire moliebatur, non adeo in docendo ibi moratus est.

Quod ab^{*} Ottone rege logico commissus^{*} sit.

45. Quo tempore G. Remensium archidiaconus in logica clarissimus habebatur. Qui etiam a Lothario Francorum rege eadem tempestate Ottoni regi Italiae legatus directus est. Cuius adventu iuvenis exhilaratus, regem adiit, atque ut G.....o committeretur optinuit. E G.....o per aliquot tempora haesit, Remosque ab eo deductus est. A quo etiam logicae scientiam accipiens, in brevi admodum profecit, G.....s vero cum mathesi operam daret, artis difficultate victus, a musica reiectus est. Gerbertus interea studiorum nobilitate praedicto metropolitano commendatus, eius gratiam prae omnibus promeruit. Unde et ab eo rogatus, discipulorum turmas artibus instruendas ei adhibuit.

Quem ordinem^{**} librorum^{**} in docendo^{**} servaverit^{**}.

46. Dialecticam ergo ordine librorum percurrens, dilucidis sententiarum verbis enodavit. In primis enim Porphirii ysagogas id est introductiones secundum Victorini rhetoris translationem, inde etiam easdem secundum Manlium explanavit. Cathégoriarum, id est praedicamentorum librum Aristotelis^b consequenter enucleans. Periermenias

^{*}) ab, mis *abs.*   ^{**}) or, libr, do, ser, it *abs.*   a) vox *abs.*
b) aristelis *cod.*

vero, id est de interpretatione librum, cuius laboris sit, aptissime monstravit. Inde etiam topica, id est argumentorum sedes, a Tullio de Greco in Latinum translata, et a Manlio consule sex commentariorum libris dilucidata, suis auditoribus intimavit.

Quid provehendis* rheticis* providerit.*

47. Necnon et quatuor de topicis differentiis libros, de sillogismis catheticis duos, de ypotheticis tres, diffinitionumque librum unum, divisionum aequae unum, utiliter legit et expressit. Post quorum laborem, cum ad rheticam suos provehere vellet, id sibi suspectum erat, quod sine locutionum modis, qui in poetis discendi sunt, ad oratoriam artem ante perveniri non queat. Poetas igitur adhibuit, quibus assuescendos arbitrabatur. Legit itaque ac docuit Maronem et Statium Terentiumque poetas, Iuvenalem quoque ac Persium Horatiumque satiricos, Lucanum etiam historiographum. Quibus assuefactos, locutionumque modis compositos, ad rheticam transduxit.

Cur eis** sophistam** adhibuerit**.

48. Qua instructis sophistam adhibuit; apud quem in controversiis exercerentur, ac sic ex arte agerent, ut praeter artem agere viderentur, quod oratoris maximum videtur.

Qui labor* ei in mathematicis* impensus sit.*

49. Sed haec de logica. In mathesi vero quantus sudor expensus sit, non incongruum dicere videtur. Arithmeticam enim quae est matheseos prima, in primis dispositis accommodavit. Inde etiam musicam, multo ante Galliis ignotam, notissimam effecit. Cuius genera in monocordo disponens, eorum consonantias sive symphonias in tonis ac semitoniis, ditonis quoque ac diesibus distinguens, tonosque in sonis rationabiliter distribuens, in plenissimam notitiam redegit.

*) ve, icis, it *absc.* **) is, am, erit *absc.* *) bor, emati, it *absc.*

Sperae* solidae* compositio.*

* fol. 35'. 50. *Ratio vero astronomiae quanto sudore col-
lecta sit, dicere inutile non est, ut et tanti viri sa-
gacitas advertatur, et artis efficacia lector commo-
dissime capiatur. Quae cum pene intellectibilis sit,
tamen non sine admiratione quibusdam instrumen-
tis ad cognitionem adduxit. Inprimis enim mun-
di speram ex solido ac rotundo ligno argumen-
tatus, minoris similitudine, maiorem expressit. Quam
cum duobus polis in orizonte obliquaret, signa sep-
temtrionalia polo erectiori dedit, australia vero de-
iectiori adhibuit. Cuius positionem eo circulo rexit,
qui a Graecis orizon, a Latinis limitans sive de-
terminans appellatur, eo quod in eo signa quae
videntur ab his quae non videntur distinguat ac li-
mitet. Qua in orizonte sic collocata, ut et ortum
et occasum signorum utiliter ac probabiliter demon-
straret, rerum naturas dispositis insinuavit, insti-
tuitque in signorum comprehensione. Nam tem-
pore nocturno ardentibus stellis operam dabat;
agebatque ut eas in mundi regionibus diversis ob-
liquatas, tam in ortu quam in occasu notarent.

Intellectilium** circularum comprehensio**.

51. Circuli quoque qui a Graecis paralleli, a
Latinis aequistantes dicuntur, quos etiam incorpo-
rales esse dubium non est, hac ab eo arte com-
prehensi noscuntur. Effecit semicirculum recta
diametro divisum. Sed hanc diametrum fistulam
constituit, in cuius cacuminibus duos polos bore-
um et austronothum notandos esse instituit. Se-
micirculum vero a polo ad polum 30 partibus di-
visit. Quarum sex a polo distinctis, fistulam ad-
hibuit, per quam circularis linea arctici signare-
tur. Post quas etiam quinque diductis, fistulam
quoque adiecit, quae aestivalem circulationem in-
dicaret. Abinde quoque quatuor divisit, fistulam

*) s, so, comp abs.

**) In, li, compré abscisa.

identidem addidit, unde aequinoctialis rotunditas commendaretur. Reliquum vero spatium usque ad notium polum, eisdem dimensionibus distinxit. Cuius instrumenti ratio in tantum valuit, ut ad polum sua diametro directa, ad semicirculi productione superius versa, circulos visibus inexper-
tos, scientiae daret, atque alta memoria reconde-
ret^a.

Sperae compositio planetis cognoscendis^{*} aptissima.^{*}

52. Errantiumque siderum circuli cum intra mundum ferantur, et contra contendant, quo tamen artificio viderentur scrutanti non defuit. In primis enim speram circularem effecit; hoc est ex solis circulis constantem. In qua circulos duos qui a Graecis coluri, a Latinis incidentes dicuntur, eo quod in sese incidant complicavit; in quorum extremitatibus polos fixit. Alios vero quinque circulos, qui paralleli^b dicuntur, coluris transposuit, ita ut a polo ad polum 30 partes, sperae medietatem dividerent; idque non vulgo neque confuse. Nam de 30 dimidiae sperae partibus a polo ad primum circulum, sex constituit; a primo ad secundum quinque; a secundo ad tertium, quatuor; a tertio ad quartum, itidem quatuor; a quarto ad quintum, quinque; a quinto usque ad polum, sex. Per hos quoque circulos eum circulum obliquavit, qui a Graecis loxos, vel zoe, a Latinis obliquus vel vitalis dicitur, eo quod animalium figuras in stellis contineat. Intra hunc obliquum, errantium circulos miro artificio suspendit. Quorum absidas, et altitudines a sese etiam distantias, efficacissime suis demonstravit. Quod quemadmodum fuerit, ob prolixitatem hic ponere

^{*)} no, tis *abscisa*.   a) r. Sed hoc ad circulos intellectibiles. Quanto etiam studio errantiumque siderum circulos aperuerit dicere non pigebit. Qui iam *deleta*.   b) qui a graecis paralleli a latinis aequistantes dicuntur *del*.

commodum non est, ne nimis a proposito discedere videamur.

Aliae* sperae compositio* signis cognoscendis* idonea.*

53. Fecit praeter haec speram alteram circularem, intra quam circulos quidem non collocavit, sed desuper ferreis atque aereis filis signorum figuras complicavit. Axisque loco, fistulam traiecit, per quam polus coelestis notaretur, ut eo perspecto, machina coelo aptaretur. Unde et factum est, ut singulorum signorum stellae, singulis huius sperae signis clauderentur. Illud quoque in hac divinum fuit, quod cum aliquis artem ignoraret, si unum ei signum demonstratum foret, absque magistro cetera per speram cognosceret. Inde etiam suos liberaliter instruxit. Atque haec actenus de astronomia.

Confectio** abaci.**

54. In geometria vero* non minor in docendo labor expensus est. Cuius introductioni, abacum id est tabulam dimensionibus aptam opere scutarii effecit. Cuius longitudini, in 27 partibus diductae, novem numero notas omnem numerum significantes disposuit. Ad quarum etiam similitudinem, mille corneos effecit characteres, qui per 27 abaci partes mutuati, cuiusque numeri multiplicationem sive divisionem designarent; tanto compendio numerorum multitudinem dividentes vel multiplicantes, ut prae nimia numerositate potius intelligi quam verbis valerent ostendi. Quorum scientiam qui ad plenum scire desiderat, legat eius librum quem scribit ad C. grammaticum¹; ibi enim haec satis habundanterque tractata inveniet.

Fama Gerberti per Gallias et Italiam diffusa

* fol. 36. 55. *Fervebat studiis, numerusque discipulo-

*) Alia, comp, cogn, ido *abscisa*. **) Confe, ci *abscisa*. a) vero cui nihil ante Galliae scriptum habebant, quantus labor expensus sit, sermo impar dicere non sufficit *deleta*.

1) ad Constantinum, de divisione numerorum.

rum in dies accrescebat. Nomen etiam tanti doctoris, ferebatur non solum per Gallias sed etiam per Germaniae populos dilatabatur. Transiitque per Alpes, ac diffunditur in Italiam, usque Thyrrenum, et Adriaticum. Quo tempore, Otricus in Saxonia insignis habebatur. Hic cum philosophi famam audisset, adverteretque quod in omni disputatione, rata rerum divisione uteretur, agebat apud suos, ut aliquae rerum divisarum figurae, ab scolis philosophi sibi deferrentur, et maxime philosophiae, eo quod in rata eius divisione, pendere ipse facilius posset, an recte is saperet, qui philosophari videbatur, utpote in eo quod divinarum et humanarum scientiam profitetur. Directus itaque est Remos, Saxo quidam, qui ad haec videbatur idoneus. Is cum scolis interesset, et caute generum divisiones a Gerberto dispositas colligeret, in ea tamen maxime divisione, quae philosophiam ad plenum dividit, plurimum ordine abusus est.

Figura Gerberti philosophica per malivolos depravata, ab Otrico reprehenditur.

56. Etenim cum mathematicae physica par, atque coeva a Gerberto posita fuisset, ab hoc mathematicae eadem physica ut generi species subdita est; incertumque utrum industria an errore id factum sit. Sicque cum multiplici diversarum rerum distributione, Otrico figura delata est. Quam ipse diligentissime revolvens, Gerbertum male divisisse apud suos calumniabatur, eo quod duarum aequalium specierum, alteri alteram substitutam ut generi speciem figura mentiebatur. Ac per hoc nihil eum philosophiae percepisse audacter astruebat. Illudque eum penitus ignorare dicebat, in quo divina et humana consistunt, sine quibus etiam nulli sit philosophandum. Tulit itaque ad palatium figuram eandem, et coram Ot-

tone augusto iis qui sapientiores videbantur eam explicavit. Augustus vero cum et ipse talium studiosissimus haberetur, an Gerbertus erraverit admirabatur. Viderat etenim illum, et non semel disputantem audierat. Unde et ab eo praedictae figure solutionem fieri nimium optabat. Nec defuit rei occasio.

970. 57. Nam venerandus Remorum metropolitanus Adalbero, post eundem annum Romam cum Gerberto petebat, ac Ticini⁶ augustum cum Otrico reperit. A quo etiam magnifice exceptus est, ductusque per Padum classe Ravennam. Et tempore oportuno, imperatoris iussu, omnes sapientes qui convenerant, intra palatium collecti sunt. Affuit praedictus reverendus metropolitanus; affuit et Adso abbas Dervensis, qui cum ipso metropolitano advenerat; sed et Otricus praesens erat, qui anno superiore Gerberti reprehensorem sese monstraverat. Numerus quoque scolasticorum non parvus confluerat, qui^a imminentem disputationis litem summopere praestolabantur. Haerebant etenim, an Otrico^b, quispiam resistere aude- ret. Necnon et augustus huiusmodi certamen habendum callide pertractabat. Nitebatur autem Gerbertum incautum Otrico opponere, ut si incautus appeteretur, maiorem controversandi animum in contrarium moveret. Otricum vero, multa proponere, nihilve solvere hortabatur. Atque his omnibus ex ordine^c considentibus, augustus eorum medius, sic e sublimi coepit:

Allocutio augusti Ottonis in conventu sapientium pro emendatione figurae.

58. *Humanam* inquiens *ut arbitrator scientiam*,
 a) qui id negotium perpenderant. et ob hoc *deleta*. b) eorum
 doctissimo *corr.* Otrico. c) iussi *corr.* ex ordine.

1) Otto a. 970. inde a mense Ianuarii Ticini moratus, Martio inde Ravennam movit, atque d. 22. Ferrariæ, d. 30. eiusdem mensis Ravennae diplomata edidit.

crebra meditatio vel exercitatio reddit meliorem, 970. quotiens rerum materia competenter ordinata, sermonibus exquisitis, per quoslibet sapientes effertur. Nam cum per otium sepiissime torpemus, si aliquorum pulsemur questionibus, ad utilissimam mox meditationem incitamus. Hinc scientia rerum a doctissimis elicitur. Hinc est quod ab eis prolata, libris tradita sunt, nobisque ad boni exercitii gloriam, derelicta. Afficiamur igitur et nos aliquibus obiectis, quibus et animus excellentior, ad intelligentiae certiora ducatur. Et eia inquam, iam nunc revolvamur, figuram illam de philosophiae partibus, quae nobis anno superiore monstrata est. Omnes diligentissime eam advertant; dicantque singuli, quid in ea, aut contra eam sentiant. Si nullius extrinsecus indiget, vestra omnium roboretur approbatione. Si vero corrigenda videbitur, sapientium sententiis, aut improbetur, aut ad normam redigatur. Coramque deferatur iam nunc videnda. Tunc Otricus eam in aperto proferens, a Gerberto sic ordinatam, et a suis auditoribus exceptam scriptamque respondit; et sic domino augusto legendam porrexit. Quae perlecta, ad Gerbertum delata est. Qui diligenter eam percurrens, in parte approbat, et in parte vituperat, simulque non sic eam sese ordinasse asseruit.

Divisio theoreticae* philosophiae in species.

59. Rogatus autem ab augusto corrigere, ait: *Quoniam o magne caesar auguste, te his omnibus potiozem video, tuis ut par est iussis parebo. Nec movebit me malivolorum livor, quorum instinctu id factum est, ut rectissima philosophiae divisio, probabiliter dilucideque a me nuper ordinata, unius speciei suppositione vitiata sit^a. Dico itaque ma-*

*) ae abscisa. a) sit. Non enim ignoro quemcumque bonum calumniis malivolorum assidue insectari *deleta*.

thematicam, phisicam, et theologicam, aequaevas eidem generi subesse. Earum autem genus, eis aequaliter participare. Nec fieri posse, unam eandemque speciem, una eademque ratione, eidem speciei et parem esse, et ut inferiorem acsi generi speciem subiacere. Et ego quidem de his ita sentio. Caeterum si quis contra haec contendat, rationem inde affectet, faciatque nos intelligere, quod fortassis naturae ipsius ratio, nemini adhuc contulisse videtur.

Philosophiae divisio.

60. Ad haec Otricus innuente augusto sic ait: *Quoniam philosophiae partes aliquot breviter attigisti, ad plenum oportet ut et divides, et divisionem enodes. Sicque fieri poterit, ut ex probabili divisione, vitiosae figurae suspicio a te removeatur. Tunc quoque Gerbertus: Cum hoc inquit magni constet, utpote divinarum et humanarum rerum comprehensio veritatis, tamen ut nec nos ignaviae arguamur, et auditorum aliqui proficere possint, secundum Vitruvii atque Boetii divisionem dicere non pigebit. Est enim philosophia genus; cuius species sunt, practice, et theoretice; practices vero species dico, dispensativam, distributam, civilem. Sub theoretice vero non incongrue intelliguntur, phisica naturalis, mathematica intelligibilis, ac theologia intellectibilis. Rursumque mathematicam sub phisica non praeter rationem collocamus.*

Reprehensio divisionis ab Otrico inutilis, ac Gerberti responsio.

61. Nisusque quod reliquum erat prosequi, Otricus subintulit: *Miror inquires vehementissime, quod phisicae mathematicam sic de propinquo subdidisti, cum inter utramque subalternum genus intelligi possit physiologia. Vitiosum etenim valde videtur, si nimis longe petita pars, ad generis conferatur divisionem. Ad haec Gerbertus: Inde inquit vehe-*

mentius mirandum videtur, quod mathematicam 970. phisicæ, suæ videlicet coeuvæ, ut speciem subdiderim. Cum enim coeuvæ sub eodem genere habeantur, maiore inquam admiratione dignum videtur, si alteri altera subdatur. Sed dico physiologiam phisicæ genus non esse quemadmodum proponis, nullamque earum differentiam aliam assero, nisi eam quam inter philosophiam et philologiam cognosco. Alioquin philologia philosophiæ genus conceditur. Ad hæc scolasticorum multitudo philosophiæ divisionem interruptam indignabatur, eamque repeti apud augustum petebat. Otricus vero post paululum idem repetendum dicebat, prius tamen habita ratione de causa ipsius philosophiæ; intendensque in Gerbertum, quæ esset causa philosophiæ sciscitabatur.

Quæ sit causâ conditi mundi.

62. Qui cum a Gerberto, ut apertius quid vellet ediceret, rogaretur, utrum videlicet causam qua inventa est, an causam cui inventa debetur, ille mox: *Ipsam inquit causam dico, propter quam inventa videtur. Tunc vero Gerbertus: Quoniam inquit nunc patet quid proponas, ideo inquam inventa est, ut ex ea cognoscamus divina et humana. Et Otricus: Cur inquit unius rei causam, tot dictionibus nominasti? cum ex una fortassis nominari potuit, et philosophorum sit brevitati studere?* Quod non omnia nomina causarum singulis dictionibus efferuntur.

63. Gerbertus quoque: *Non omnes inquit causæ, uno valent nomine proferri. Etenim cum a Platone causa creati mundi non una sed tribus dictionibus, bona Dei voluntas declarata sit, constat hanc creati mundi causam, non aliter potuisse proferri. Nam si dixisset voluntatem causam esse mundi, non id esset consequens; quaelibet enim voluntas, id esse videretur, quod non procedit. Atque hic Otricus: Si inquit Dei voluntatem causam*

970. *conditi mundi dixisset, brevius quidem et sufficienter dictum foret, cum nunquam nisi bona fuerit Dei voluntas. Non enim est qui abnuat bonam esse Dei voluntatem. Et Gerbertus: In hoc inquit penitus non contradico! Sed vide; quia constat Deum substantia solummodo bonum, quamlibet vero creaturam participatione bonam, ad eius naturae qualitatem exprimendam, bona additum est, quod id eius proprium sit, non etiam cuiuslibet creaturæ.*

* fol. 37. *Tandem quicquid illud sit, id sine dubio constat, non omnia causarum nomina una dictione proferri posse. Quae enim tibi umbrae causa videtur? un haec una dictione indicari valet?*

Quae* sit* causa* umbrae*.

64. *Sed dico umbrae causam esse, corpus luci obiectum. Atque haec brevius nullo modo dici valet. Si enim corpus, umbrae causam dixeris, nimis commune protulisti. Quod si corpus obiectum volueris, id quoque tantum non procedit, quantum ab hac parte relinquitur. Sunt enim corpora nonnulla, atque etiam diversis obiecta, quae umbrae causa esse non possunt. Nec abnuo multarum rerum causas, singulis dictionibus efferi, veluti sunt genera quae specierum causas nemo ignorat, velut est substantia, quantitas, qualitas. Alia vero non simpliciter proferuntur, ut rationale, ad mortale.*

Quid continentius** sit, rationale an** mortale**.

65. *Tunc vehementius Otricus admirans ait: An mortale rationali supponis? Quis nesciat, quod rationale Deum et angelum hominemque concludat, mortale vero utpote maius et continentius omnia mortalia et per hoc infinita colligat? Ad haec Gerbertus: Si inquit secundum Porphyrium atque Boetium, substantiae divisionem, usque ad individua idonea partitione perpenderes, rationale continentius quam mortale sine dubio haberes; idque con-*

*) uae, sit, a, umbr absctsa.   **) conti, tius, atio, an, tale absct.

gruis rationibus enucleari, in promptu est. Etenim cum constet substantiam genus generalissimum, per subalterna posse dividi, usque ad individua, videndum est an omnia subalterna singulis dictionibus proferantur. Sed liquido patet, alia de singulis, alia de pluribus nomen factum habere. De singulis, ut corpus, de pluribus ut animatum sensibile. Eadem quoque ratione subalternum quod est animal rationale, praedicatur de subiecto quod est animal rationale mortale. Nec dico, quod rationale simplex, praedicetur de simplici mortali; id enim non procedit; sed rationale inquam animali coniunctum, praedicatur de mortali, coniuncto animali rationali. Cumque verbis et sententiis nimium flueret, et adhuc alia^a dicere pararet^b, augusti nutu disputationi finis iniectus est, eo quod et diem pene in his totum consumserant, et audientes prolixa atque continua disputatio iam fatigabat. Ab augusto itaque Gerbertus egregie donatus, cum suo metropolitano in Gallias clarus remeavit.

Sinodus apud sanctam Magram habita.

66. *Eodem tempore Emma^c regina et Adal-^{fol.}
bero Laudunensis episcopus infames stupri crimi-^{35'}
nabantur; id tamen latenter intendebatur, nullius ⁱⁿ
manifesto intentionis teste. Sed quia suppressae ^{fine.}
dictum, ad omnium aures devenerat, episcopis vi-
sum est id esse discutiendum, ne frater et coepi-
scopus eorum infamiae tantae subderetur. A su-
pradicto ergo metropolitano collecta est episcopo-
rum sinodus apud sanctam Magram locum Remo-
rum diocesaneum. Considentesque et quaeque uti-
lia pertractantes, postquam metropolitanus^d . . .
. . . . .

a) nova corr. alia.   b) omnes exspectarent corr. dicere pararet.
c) E. R. et Ad. L. codex.   d) hic pene una et aliae plures for-
tasse lineae excisae sunt.

Ottonis promotio in regem* per* Germanos* et Belgas*.

*fol. 38. 973. 67. Post obitum domni Ottonis Germanorum regis, eius filius Otto, a Germanis Belgisque rex creatus^a, rem publicam strenue atque utiliter administravit; vir magni ingenii, totiusque virtutis, liberalium litterarum scientia clarus, adeo ut in disputando ex arte et proponeret, et probabiliter concluderet. Penes quem regnum Germaniae cum Galliarum aliqua parte, usque ad diem vitae eius supremum, mansit, sed aliquando dubio statu. Nam inter ipsum et Lotharium Gallorum regem, quandoque^b et odium immane, et anceps victoria fuit. Etenim cum ab Ottone Belgica teneretur, et a Lothario impeteretur, contra se dolos aut vires moliebantur, eo quod uterque et suum patrem eam tenuisse contenderet, et exercituum multitudine, uterque eam se defensurum non diffideret. Nam¹ et Ludovici patris Lotharii fuit, et eius post dono, huius Ottonis pater, Otto obtinuit. Horum ergo discordiae incentivum principium Belgica fuit.

Indignatio** Lotharii in Ottonem.

978. 68. Igitur in Aquensi palatio Ottone commorante cum coniuge Teuphanu gravida, Lotharius illum propius accessisse acerrime motus indignabatur. Ergo Francorum ducem Hugonem, reliquosque regni primates consilium petiturus Lauduni collegit. Dux itaque processit. Reliqui etiam quibus quoque consulendum erat, ante regem consequenter admissi sunt. Quibus residentibus rex duplicem iniuriam sibi illatam esse commemorat, cum regni sui pars ab hoste usurpata fuerit, et ipse hostis ad fines suos temerarius accesserit. Nec maiori iniuriae esse quod tenuerit, quam quia tenens ad fines suos accedere non formidave-

*) in regem, per, os, as *abs.*   **) io, n *abs.*   a) elevatus *corr.* creatus.   b) plerumque *corr.* quandoque.

1) Nugatur Richerus.

rit. Se, etiam id multa aviditate ulcisci velle, si 978.
consilio suo velint cedere. Nec posse se ab hoc
animo temperari, si ad id agendum copia mili-
tum non defecerit. Gratias etiam sese quando-
que redditurum, si id quod cupit aequo animo
adoriantur.

Impetus* Gallorum spontaneus* in Ottonem*.

69. Mox dux et alii primates sine deliberandi
consultatione sententiam regiam attollunt. Sese
sponte ituros cum rege, et Ottonem aut compre-
hensuros, aut interfectores, aut fugaturos pollicen-
tur. Huius consilium negotii^a dissimulatum ad
paucorum tunc notitiam pervenire potuit, adeo
ut euntes, quorsum nescirent. Tandem collectus
exercitus sic densus incedebat, ut erecta hastilia
lucum potius quam arma portenderent. Ibat ergo
per cuneos simbolo⁶ distinctos. Cum vero vada
Mosae transmisissent, centuriones constituti et
dispositi per centurias, Ottonem non sufficientem
habere exercitum diligenter contemplati sunt^b.
Itaque accedebant, multamque inopiam rei mili-
taris apud hostem praedicabant.

70. Quae dum ad aures Ottonis referuntur,
ille utpote erat audaci animo, Lotharium num-
quam haec aggressum respondit. Nec vero in
suas partes adventare potuisse, cum nec ei copia
militum sufficeret, nec de suis satis spei haberet.
At cum alii atque alii Lotharium iam adesse dice-
rent, et in eo perseverarent, Otto dixisse fertur,
se ad his credendum nullo modo posse allici, nisi
ipse quoque videndo per sese addisceret. Equis
ergo inclamatis et adductis, Otto ad videndum^c
processit. Lotharium cum viginti milibus^d in-
stare advertit. Cogitabat itaque nunc reniti, nunc

*) ontaneus, Ottonem *absisa*. a) n. tractant atque ordinant
galli celtae. Quod *deleta*. b) s. Centuriati i. *deleta*. c) v. cum
principibus *deleta*. d) $\overline{XX}$ cod. 1) i. e. vexillo.

978. quoque ad tempus recedere, et post cum exercitu copioso reverti meditabatur. Tandem quia Lotharius urgebat, stare non potuit. Abscessit ergo non sine lacrimis, cum uxore Teuphanu regnique principibus relicto palatio atque regio apparatu.

71. Lotharius cum exercitu affuit, Ottonem se capturum ratus. Et certe coepisset, si in itinere sese exercitus angariis non impedisset. Nam si ante eius discessum pridie advenisset, eum aut capere aut neci dare potuisset. Palatium igitur ab hostibus occupatur. Regiae mensae evertuntur. Ciborum apparatus per calones diripitur. Regia quoque insignia a penetralibus erepta, asportantur. Aeream aquilam quae in vertice palatii a Karolo magno acsi volans fixa erat, in vulturum converterunt. Nam Germani eam in favonium^a converterant, subtiliter significantes Gallos suo equitatu quandoque posse devinci. Lotharius frustra impetu facto, sine obside vel pace sequestra exercitum reduxit, postea se rediturum confidens.

* fol.
38.

72. Otto cui totum calamitatis pondus illatum fuerat, donis multiplicibus multisque favoribus suos sibi assciscebat. Et utpote vincendi cupidus, si quos leserat, revocabat aut reddito quod sustulerat, aut dato quod sponderat. Pacatis autem omnibus atque sibi revocatis si qui forte^b abscesserant, regnorum principibus in unum collectis, coram sic locutus est:

Oratio * Ottonis ad * suos.

73. *Non ab re, viri clari, huc vos convenisse volui. Virtus vestra suggessit a vobis consilium expetere, quibus et ingenium decorat, et animi virtus informat. Nec dubitavi me suscepturum a vobis optimi consilii rationem, cum ab animo non excesserit, quanto animo, quanta virtute in fide haec perstitistis. Ante hac viri clarissimi, in-*

*) O, ad abscisa.

a) in gallos deleta.

b) f. animo deleta.

genti virtute pro egregiae laudis honore et gloria 978. sategistis, cum et consilio clari, et bello invicti enitivistis. Nunc quoque eadem virtute nitendum est, ne laudi egregiae turpis infamia succedat. Enitimini ergo pro viribus, et si quid dedecoris contraxistis, a tanta claritudine amoveatis. Non vos latet, fugae ignomiam a Lothario nuper nos pertulisse. Quam non solum bello, sed etiam morte repellere, et vestram claritudinem decet, et tempus exposcit, facultas etiam persuadet. Si igitur magis imperare quam servire parati estis, dum aetas viget, animusque valet, hoc facinus ne parvipendatis. Ingenti virtute efficite ut sitis formidini, quibus ignobiles et vulgus fuistis. Hac sententia, id fieri omnibus persuasum est.

Equitatus* in Galliam.

74. Interea Otto cum triginta milibus⁵ equitum in Gallias ire parabat. Nec moratus praemis- sis centurionibus ibat. Galliam Celticam exercitu implevit. Quam partim combussit, partim depopu- latus est. Sio etiam versa vice Lotharium adur- gens, eo quod militum copiam non haberet, fluvium Sequanam transire compulit, et ge- mebundum ad ducem ire coegit. Turbati ergo repentino hostium adventu, rex Stampas³ adiit, dux vero ad colligendum exercitum Parisii resedit. Dum haec aguntur, Otto cum exercitu properat, fiscumque regium Atiniacum diripit atque combu- rit; et per fines urbis Remorum transiens, sancto Remigio multum honorem exhibuit. Urbem quo- que Suessorum praetergressus, et sanctum Medar- dum venerans, palatium Compendiense pene diri- puit. Nec minus centuriones praevii eo ignorante sanctae Baltildis monasterium, apud Chelas penitus subruerunt atque combusserunt. Quod non medio-

*) E abs. c.

g) XXX.

1) Etampes.

978. criter dolens, multa in eius restaurationem delegavit. Tandem ad fluvium Sequanam accessit, ibique exercitus tentoria fixit, Parisium in prospectu habens, totamque pene regionem per triduum depopulatus est.

75. Ibant ergo equites cum lixis palantibus ad victum deferendum, stadiis 160 circumquaque. Et quia Sequana interfluebat, neuter exercitus ad se accedebat. Dux enim in altera fluvii parte milites colligebat; at hoc triduum non sufficiebat ad colligendorum sufficientiam militum, nec fieri potuit copia unde congregeretur^a.

Monomachia duorum.

76. Cum ergo uterque exercitus dubio esset statu, et de victoria altrinsecus tota mente quaeretur, Germanus quidam animo simul et viribus fidens, singularis ad dimicandum cum armis processit, seseque ad pontem ubi portae erant repagulis et clavis ferreis munitae, congressurum solum cum solo obtulit. Hostem ut veniret singularis saepenumero inclamavit. Et cum iam in Gallorum contemptum quaedam maledicta effunderet, nec aliquis ei responderet, per custodes duci aliisque principibus qui iam pauci advenerant, relatum est, ad portas pontis huiusmodi esse hominem, qui sese ad dimicandum singulariter solum cum solo proponeret, illumque probris et contumeliis verborum principes lacessere, nec illum inde recessurum esse, nisi aut singulariter congregiatur, aut portis incisis totus exercitus intromittatur. Dux cum principibus hanc contumeliam non ferens, tirones^b hortatur ut furentem^c repellant, et a tanta ignominia purgati^d nominis gloriam sibi affectent. Mox quam plures

a) c. Nec praetermittendus videtur congressus duorum, quorum alter Germanus, alter vero Gallus fuit. Cum uterque *deleta*.
 b) milites *et supra* vel tirones *cod.* c) ut canem latrantem *corr.* furentem. d) i. non solum sese. sed et totam gentem suam emundent, ac per infinita tempora *deleta*.

animo ærdentes, ad resistendum * sese obtulerunt. * fol. 39.
 Ergo de pluribus unus electus, Ivo *, congressurus procedit. Premium viri fortis propositum est; et ablati repagulis, portae patefactae sunt. Procedit sibi obviam hostis uterque. Qui obiectis clipeis, telisque obnitentes, mente furiata pauca admodum probra sibi obiecerunt. Germanus tandem telum iaculatus, Galli clipeum gravi ictu pertundit. Gladioque educto cum urgere instaret, a Gallo mox telo obliquo confixus, atque vita^b privatus est. Gallus victoria potitus, ab hoste rapta arma asportavit, atque duci obtulit. Vir fortis praemium petiit et accepit.

Ottonis a Gallia * digressio * suorumque * fuga *.

77. Otto Gallorum exercitum sensim colligi non ignorans, suum etiam tam longo itinere quam hostium incursu posse minui sciens, redire disponit; et datis signis castra amoverunt. Angarias quoque accelerare moliti sunt; amotisque omnibus, ibant non segniter, nec sine metu. Axonae fluvii vada festinantes alii transmiserant, alii vero ingrediebantur, cum exercitus a rege missus a tergo festinantibus affuit. Qui reperti fuere, mox gladius hostium fusi sunt, plures quidem, at nullo nomine clari. Otto interea cum exercitu digressus, Belgicam petiit, ibique procinctum solvit; tanto favore et benivolentia apud suos usus, ut sicut imminente periculo, ita quoque et omnibus capita sese obiecturos pollicerentur.

78. Lotharius considerans Ottonem neque dolis 980. falli, neque viribus posse devinci, sepe et multum apud se quaerebat, utrum potius foret stare contra hostem an reconciliari hosti. Si staret contra, cogitabat possibile esse, ducem opibus corrumpi, et in amicitiam Ottonis relabi. Si reconciliaretur ho-

*) Iliā, o, su, ga abscisa.
 linea subducta deleri videtur.

a) vox littera maiuscula scripta,
 b) armis corr. vita.

sti, id esse accelerandum, ne dux praesentiret, et ne ipse quoque vellet reconciliari. Talibus in dies afficiebatur. Et exinde his duobus ducem suspectum habuit. A consultantibus tandem decretum* est, Ottonem in amicitiam regis revocandum, eo quod ipse vir virtutis esset, et per illum non solum dux mansuesci posset, sed et aliarum gentium tyranni subiugari utiliter valerent. Legati igitur a Lothario directi, ab Ottone liberalissime suscepti, de habenda utriusque amicitia duce ignorante elaborant:

Oratio* Gallorum ad* Ottonem.

79. *Hactenus inquit discordiae, invidiae, caedis amatores floruerunt, cum inter nobilissimos reges tantum locum habuerunt, quibus pro deliciis erat discordia, quia apud reges discordes se multa acquirere posse arbitrabantur. Enimvero de communi labe cogitabant, ut maioris gloriae et honoris locum, apud conturbatos vindicarent. Sed proderit plurimum rei publicae, si malignitas pravorum iam dudum reprimatur, et virtus bonorum luce purius enitescat. Redeat ergo virtus et floreat inter gloriosissimos reges, ut et vestra virtute tantorum malorum auctores abinde conquiescant, et res publica vestra virtute potius gubernetur, quam cupidorum invidia dilabatur. Securius enim ambo regnabitis, cum in amicitia coniuncti duos exercitus pro uno habebitis. Quod si ex vobis alter in ultimas suorum regnorum gentes ire disposuerit, alterum acsi fratrem, fidumque suarum rerum tutorem habebit. Placeat ergo serenissimis regibus pax et amicitia, quos coniunxit etiam sanguinis affinitas. Vinciantur amicitia, quorum dissidentia rei publicae labem infert, et concordia utilitatem accommodat viresque ministrat.*

*) o, d abscisa.

a) deliberatum vel decretum cod.

Responsio * Ottonis ad Gallos *.

80. Ad haec Otto: *Novi inquit, quantam laborem rei publicae discordia sepe numero intulit, cum regnorum principes contra se aliquando moti sunt. Nec illud etiam ignoro, quanta salus per amicitiae virtutem rei publicae comparata sit. Fateor, hactenus me plurimum coluisse pacem, et concordiam; invidias atque discordias malignantium odio semper habuisse. Componantur ergo per vos animi dissidentium, nam huic rei vos video aptissimos, qui ante hac mutua lesione rei publicae plurimum derogavimus. Consilii vestri rationem approbo. Dictis tandem facta consentiant.* Legati persuasione habita redeunt, ambosque reges alterutrius benivolentiam ad alterutrum referentes, in amicitia componunt. Constituitur tempus colloquendi. Locus utrique commodus deputatur. Et quia circa fluvium Mosam regna amborum conlimitabant, in locum qui Margolius dicitur, eis sibi occurrere placuit.

Lotharii et ** Ottonis regum conciliatio **.

81. Convenerunt ergo. Datisque dextris, osculum sibi sine aliqua disceptatione benignissime dederunt; amicitiam * altrinsecus sacramento stabilierunt. Belgicae pars quae in lite fuerat, in ius Ottonis transit. Otto regni sui pace facta, Italiam petiit, Romamque devenit, suos revisurus atque de regni statu quaesiturus; compressurus etiam si qui forte essent tumultus, et tumultuantes in pacem revocaturus si qui principum forte dissiderent. Lotharius vero Laudunum veniens, apud suos quaeque congrua sibi pertractabat. Nec iam quicquam spei ex duce habebat, cum propter pacem dolo quaesitam, non mediocriter eum suspectum haberet. Cum iam haec omnia vulgo praedicarentur, 981. nonnulli quoque inde indignati pro duce fremerent,

*) nsio, os *absc.*

**) et, ia *absc.*

981. dux constanti animo tristitiam dissimulans omnia ferebat; et sicut moris ei erat consulto omnia de liberare, primatibus advocatis declamaturus resedit.

Oratio * ducis * apud suos.

82. Quibus coram sic orsus cepit: *Non praeter fructum utilis et honesti consilium a doctis expetitur. Quibus solis et decenter acceditur, et ab eis fluctuanti rei, consilii ratio aperitur. Vos in consulendo arbitror idoneos, cum ab animo non discedat, quanta virtute et ingenio vestri, saepenumero adversariis praenituerim. Cumque vos mihi manibus et sacramento addictos, fidem quoque inviolabilem servaturos non dubitem, indubitanter a fidelibus consilium peto. Quod si mihi conceditur, vos etiam participabitis. Si non suggeritur, forte non aberit dispendium cui indecores succumbatis. Ergo quia pro vita agitur, consilium utile liberaliter expromite. Non enim vos latet quanta subtilitate doli, Lotharius rex incautum me fefellerit, cum absque me Ottoni reconciliari voluerit feceritque. Cui a mente penitus excessit, quam liberali animo quantum periculum aggressus sim, cum per me hostem nuper fugaverit, Belgicam quoque insignibus sublatis hostilibus subarraverit. Quid ergo spei ulterius expectem, cum dolo fidem abruperit?*

Declamatio ** qua ** usi sunt apud ducem ** sui.

83. Ad haec primates: *Non solum novimus inquit, quantis periculis nobiscum pro Lothario rege caput obieceris, verum quoque quanto discrimine claritudo tua adhuc patens sit, si ut fama est duo reges contra te conspiraverint. Nam si contra alterum exercitum pro defensione moliaris,*

*) O, d abs.   **) De, qu, d abs.   a) i. quos et ingenium cogitandi et ratio dicendi reddidit clariores. Quos non dubito de pernitie bonorum dolere. quibus ingenti virtute propositum sit improbis displicere. Et deleta.

ambos contra te mox stare invenies. . . Si contra 981. ambos nisus fueris, plurima incommoda incurrere necesse est, equitatum intolerabilem, insidias multiples, incendia, atque rapinas, et quod pessimum est nefarios infidi vulgi rumores, qui non contra adversarios nos exercere defensionem loquetur, at in rebellione contra regem temerarios atque periuros stare calumniabitur. Sic etiam ad quoscumque accedere posse menciatur, ut sine delicto, sine periurii sacrilegio a dominis recedant, et contra illos arroganter cervices attollant. Huius periculi extremum et utile consilium nobis videtur, ut cum duo contra nos coniuncti sint, alteri alterum subtrahamus. Quod si alteri alter subtrahi nequit, saltem in amiciciam nobis eorum alterum devinciamus, ut alter nobis addictus, alteri vires non praebeat animumque ministrat. Hoc quoque fieri possibile est, si Romae nunc positum Ottonem legatis praemissis cautus et circumspectus adieris. Non enim sic parvi est ingenii Otto, ut te potioem Lothario armis et opibus ignoret, cum sepe et id audierit et per sese expertus sit. Unde et facilius eius amiciciam adipisceris; proderit etiam sanguinis vestri propinquitas, cum aequae ut Lotharius ei in hoc coniungaris.

84. Quae sententia prolata favoraliter a duci habita est. Legatis igitur directis dux animum huiusmodi Ottoni Rome indicavit. Otto rursus benivolentia legatos excepit; de amicicia quoque inter illos habenda, se paratissimum non negavit. Quod si ipse dux ad se veniret, ut amplius uterque amiciciae vim experiretur, eum cum suis se decenter et cum honore excepturum. Legati reversi, duci mandata retulerunt. Dux igitur quosdam magnae prudentiae et astutiae assumens, Arnulfum videlicet Aurelianensium episcopum, atque Burchardum nec-

a) ita c.

981. non * . . . . . reliquos quoque admodum necessarios viros, Romam progreditur. Sanctos apostolos honorat, atque sic regem petit.

Ottonis cum * Hugone sessio.

* fol. 40. 85. *Otto gloriam sibi parare cupiens, ex industria egit, ut omnibus a cubiculo regio emissis, eius gladius super sellam plectilem deponeretur, dux etiam solus cum solo episcopo introduceretur, ut rege latiariter loquente, episcopus latinitatis interpres, duci quicquid diceretur indicaret. Introgressi igitur, a rege ingenti favore excepti sunt. Rex iniuriarum querelam deponit; et osculum dans, gratiam sui favoraliter amico impertit. Post multa colloquia de amicitia habenda, cum rex exiret, gladiumque respiciens peteret, dux paululum a se discedens se inclinavit ut gladium tolleret, ac post regem ferret; hac enim causa super sellam relictus fuit, ut dum dux cunctis^b videntibus^b gladium^b ferret, in posterum^b etiam se portaturum^b indicaret^b. Episcopus vero duci consulens, gladium ab eius manu rapuit, et ipse deferens post regem incessit. Cuius prudentiam simul et astutiam rex admiratus, apud suos postea non sine laude sepius frequentavit. Ducem quoque in plurima amicitia susceptum, cum honore et pace penè usque ad Alpes deduci fecit.

Epistola Lotharii ad Conradum.

86. Lotharius rex, necnon et Emma regina insidias ubique parabant; et ut in itinere redeuntem caperent, dolos praetendebant. Igitur Conrado Alemannorum regi epistolam legavit hunc modum habentem: *Lotharius Francorum gratia Dei rex, Conrado Alemannorum regi quicquid sibi. Amicitiam inter nos a multo tempore constitutam, inviolabiliter conservare semper mihi gratum fuit.*

*) is cum, essio absq. a) locus vacat in c. b) cunc, bus, gla, in post, e por, icaret ex coniect. c) conrado codex.

Cuius fructus cum a me multiplex exire valeat, utile duxi quiddam vobis indicare, et ad votum mihi fieri id petere. Hugonem ducem sociatis me: hactenus pro amico habuisse. Comperto vero quod latenter hostis mihi esset, ab eius familiaritate me remotiorem feci. Unde nunc Romam iens, Ottonem adiit, in mei contumeliam, regnique labem ei plurimum persuasurus. Quapropter summa ope, summo ingenio nitimini ne evadat. Vale. Exploratores itaque circumquaque dispositi, per prærupta montium et scopulorum, per viarum exitus, eius adventum opperiebatur.

Item Epistola Emmae* reginae ad matrem*.

87. Nec minus Emma regina, matri suae in hunc modum epistolam direxit: *Adelaidi matri imperatrici semper augustae, Emma Francorum regina salutem. Licet multo terrarum interstitio semota, tamen a matre auxilii rationem filia peto. Hugo dux insidiis non solum regni nostri principes a nostra fidelitate amovit, sed et fratrem meum Ottonem a nobis conatur avertere; unde et Romam illum adiit. Ne ergo penitus sui voti compos gloriatur, peto supplex filia matrem, ut in revertendo tantus hostis impediatur. Et si fieri potest, aut captus teneatur, aut impunis non redeat. Sed ne vos suis dolis tergiversator evadat, totius formae illius inseparabilia accidentia vobis indicari curavi. Tunc prosecuta oculorum, aurium, labiorum, dentium quoque et nasi, necnon et reliquarum corporis partium accidentia, verborum quoque tenorem, sic ignotum declaravit, ut his signis detegeret atque ignorantibus indicaret.*

Hugo inmutato** habitu** insidias evadit.

88. Dux horum non nescius, reditum accelerat. Dolisque praemetuens, vestem mutat, sese

*) mmae, trem *abscisa.*

**) mu, u *absc.*

a) VAL.

que unum de clientibus simulat. Equos onera ferentes, ipse regit atque exagitat. Onera imponit et deponit, omnibus se servituum accommodat. Tantaque industria in abiecta veste et inculto habitu se ducem dissimulavit, ut et per insidiarum loca transiret quae nec vitare poterat, et insidiantes efficaciter falleret. Uno tantum^a hospitio pene deprehensus fuit. Nam dum eundem esset cubitum, ei lectus cum diligenti apparatu compositus est; eique circumfusi se omnes ad serviendum obtulerunt. Alii enim genu flexo^b caligas extrahebant, extractasque alii excipiebant; alii verò nudatos pedes sedentis, subsidendo confricabant, et giris vestium emundabant. Haec hospes per ostii rimas contemplatus est. Deprehensusque explorasse, mox ne rem detegeret vocatus est et intromissus. Strictisque mucronibus postquam ei necem minati sunt si vocem emitteret, comprehensum ligatis manibus et pedibus in ergastulum detruserunt. Qui voce suppressa, ibi usque crepusculum convexus^c iacuit. Post nocte abscedente, in ipso crepusculo surrexerunt. Hospitem assumptum et equo invectum, tandiu asportaverunt, donec loca suspecta transmitterent. Quibus transmissis, depositum dimiserunt, reliquumque itineris celeres confecerunt. Nec minus Conradi regis dolos sepe simulando et dissimulando evasit, cum in dolis componendis insidiatores studio et hic niterentur. Tandem tantorum malorum securus, Gallia receptus est.

89. Cognitis autem utrorumque dolis ab utroque, tanta crudelitate in se non armis sed insidiis latentibus debacehati sunt, ut aliquot annis res publica principibus dissidentibus multum lederetur. Tunc etiam multarum rerum usurpationes, miserorum quoque oppressiones, et circa

a) sic c.   b) flexu corr. flexo.   c) conconvexus c.

minus potentes, calamitates nefariae a quibusdam pravis exercitae sunt. Cum utriusque sapientiores in unum consulturi convenientes, principes dissidere plurima commiseratione conquesti sunt.

Lotharii et Hugonis reconciliatio.

90. Statueruntque ut alterius fautores, ad alterum suasuri de reconciliatione transirent, ut alteruter benivolentia alterutrius captus, facilius sibi condescenderet, eumque pro lesa amicicia utilius peniteret. Quod^a consultum, non multo post effectum habuit. Nam et eis efficacissime persuasum est, ac plurima dilectione sibi annexi sunt. Sic etiam in utrisque vis amiciciae firmata visa est.

Promotio Ludóvici in regnum Francórum.

91. Etenim cum rex filium suum Ludovicum in regno sibi succedere vellet, ipsum quoque a duce ordinandum quaereret, dux hanc ordinationem mox liberali animo se administraturum respondit. Et legatis directis, regnorum principes Compendii collegit; ibique a duce reliquisque principibus Ludovicus rex adclamatus per metropolitanum episcopum Remorum, dignae videlicet memoriae Adalberonem, sancta die pentecostes in regnum Francorum promotus est¹. Duobus ergo regnantibus^{979.} dux multa affabilitate ac famulatu multiplici, per dies^{Iun.} plures sese commendabat; adeo regiam dignitatem^{8.} per omnia extollens, et sese^b eis supplicem^o monstrans; se etiam facturum pollicens, ut ambo gentibus iam domitis potenter imperarent, indomitas quoque efficaciter^o mansuescerent. Id etiam me-

a) Q. senatus delet. b) s. per omnia deleta. c) supplicem cod. d) efficaciter cod.

1) Quae cum iam a. 979 accidissent, ordo rerum a nostro inversus esse videtur; nisi anno 981 Hugone assentiente fortasse rex confirmatus sit. Singulare quidem, in chartis Lotharii duabus d. Iulii 9. anni 981., iisque solis, formulam legi: *Datum — filio vero eius domino Ludovico adolescente egregio regnante anno tercio.*

ditabatur, ut in diversis regnis positi, regiam dominationem exercerent, ne tuius regni angustia, duorum regum maiestati nimium derogaret.

Item promotio Ludovici in regnum Aquitaniae eiusque uxoratio.

92. Dum haec multo conatu disponeret, alii quidam nimis callidi hoc comperto, cum huiusmodi gloriam in sese transfundere vellent, Emmam reginam adeuntes, super maxima re se consulturos dixerunt. Qui suscepti a regina, id sibi videri optimum dixerunt, Ludovico regi asciscendam coniugem Adelaidem, Ragemundi nuper defuncti ducis Gothorum olim uxorem. Et non magis potentiam regnandi ex hoc posse augeri, quam sibi nonnulla commoda adquiri. Enimvero possibile fieri, totam Aquitaniam simulque et Gothiam suo imperio asstringi posse, postquam ex iure ductae uxoris oppida munitissima ad suum ius retorqueret. Magnum etiam quiddam in hac re, et utile comparari, si patre hinc posito, et illinc filio, dux ceterique hostes in medio conclusi, perpetuo urgeantur.

93. Huius rationis consilium postquam regi suggestum est, apud Gozfredum comitem qui aderat ordinatum valuit. Haec duce ignorante parabantur. Quae cum post animadvertisset, ne regibus fieri videretur iniurius, contumeliam dissimulans, nihil penitus refragratus est. Interea collectis regni principibus, equitatus regius disponitur, insignia regia invehuntur; cibi multiplices apparatus, vehiculis imponuntur. Quibus actis, reges utrique cum multo equitatu in Aquitaniam profecti sunt, castrumque Briddam quod vetus dicitur, devenerunt.

Adelaidis* a Ludovico* reginae in* Aquitania promotio* eorumque divortium*.

94. Quo a praefata Adelaide multo apparatu

*) Ad, do, in, ti, vo *abscisa*.

excepti sunt. Et die constituta rationibus decen-
tissime habitis, et ex iure datis dotalibus, Ludo-
vicus rex eam sibi uxorem copulavit, atque se-
cum coronatam per episcopos in regnum promo-
vit. Non tamen regium nomen sic in eis valuit,
ut ullatenus regnandi dominationem in principi-
bus exercere valerent. Amor quoque coniugalis,
eis pene nullus fuit. Nam cum ille adhuc pube-
sceret, illa vero anus foret, contrariis moribus
dissentiebant. Cubiculum commune sibi, non pa-
tiebantur. Requiescendi quoque diversis hospitii po-
tiebantur. Si quando colloquendum erat, locum
sub divo habebant. Pro sermonibus producendis,
paucissima dicere sat erat. Et hoc apud eos fe-
re erat per biennium. Quorum mores usque adeo
discordes fuere, ut non multo post sequeretur et
divortium.

95. Ludovicus vero quia morum informatorem
non habebat, utpote adolescens levium rerum va-
nitatibus insistebat. Habitum^a patriae gentis, pro
peregrinis penitus deposuerat. Itaque in miseran-
dam fortunam, res penitus dilapsa est, ut et mo-
ribus degener, et regnandi impotentia inglorius
esset; *et qui paulo ante rex genere, fama, atque *fol.
copiis potens, nunc erumnosus et inops, rei fami- 41.
liaris simul et militaris calamitate squaleret. His
Lotharius rex per multos cognitis, filium inde
revocare cogitabat; non ignorans in peius eum
lapsurum, cum illic nullum dignitatis regiae ha-
beret honorem. Equitatum itaque parat filium
repetiturus. Aquitaniam ingressus Briddam petiit.
Filiam repetit et reducit. Regina sese viduatam
dolens, et verita maioris incommodi iniuriam,
Wilelmum Arelatensem adiit, eique nupsit. Et
sic ex divortio, adulterium publicum operatum est.

a) Vestes corr. habitum cod.

Obitus Ottonis.

982. 96. Hac tempestate Otto cum barbaris congressus, miserabili fortunae succubuit. Nam et exercitum fusum amisit, et ipse captus ab hostibus, divina vero gratia reversus fuit. Post cum
 983. ex indigestione Romae laboraret, et intestini squibalas ex melancolico humore pateretur, aloen ad pondus dragmarum quatuor sanitatis avidus sumpsit. Conturbatisque visceribus, diarria iugis prosecuta est. Cuius continuus fluxus, emorroides tumentes procreavit. Quae etiam sanguinem immoderatum effundentes, mortem post dies non plures operatae sunt.

Dec.
7.

97. Cui defuncto filius quinquennis Otto superstes erat. Quem patri succedere in regnum, cum aliquot primates voluissent, id ab aliquibus contradictum est. Ingenti tamen virtute variaque fortuna ei regnum postea paraverunt. Nam Hezilo regis paulo ante defuncti patruelis, qui adhuc in carcere vinctus ab eo tenebatur, eo quod adversus eum regnum appeteret, pravorum dolis in perniciem rei publicae elapsus, et quorundam munitionibus receptus est. Vir aequae ut Otto nobilis, corpore eleganti ac valido, honoris cupidus

Sallu-
stii
Catil.
c. 14.

ac factiosus; animo vasto, sed fallaci. Hic regnandi avidus, omnes sacrilegos, aut iuditiis convictos, sive etiam pro factis iudicium timentes, postremo omnes flagitiosos quos conscius animus exagitabat, sibi proximos ac familiares fecit. Taliū dolis, regis defuncti superstitem filium Ottonem parvum rapuit, eius loco sese regnaturum ratus. Regnum ergo sic in suum ius refundi arbitrans, sceptrum et coronam sibi paravit. Quod dum a Lothario expetendum cogitaret, eumque concessa Belgica sibi sotium et amicum facere moliretur, legatos praemisit, apud quos, sacra-

mento commune negocium firmaretur. Quo etiam 984. sacramento, utrique reges sibi pollicerentur, sese super Rhenum loco constituto sibi occursuros.

98. Quibus per legatos iuratis, Lotharius tempore statuto cum exercitu per Belgicam transiens, ne teneretur sacramenti obnoxius, ad locum Rhenni condictum devenit. Hezilo sese metuens in suspicionem principum venire si Lothario occurreret, acsi eum in regnum recipere vellet, periurii reus, occurrere distulit. Lotharius se illusum advertens rediit, non tamen sine difficilis laboris incommodo. Nam Belgae per quorum medium cum equitatu transierat, indignati transisse, vias transpositis arboribus impediunt, aut fossis immersis revertentes prohibent; non ut aperto campo comminus dimicent, sed ut his impedimentis cunctantes a tergo urgeant, aut montium iugis securi, per inferiora transeuntes missilibus figant. Et quia aperta fronte stare animo non fuit, sagittarii cum arcubus et balistis per montana dispositi sunt. Dum ergo exercitus subiret, illi a superioribus alios sagittis figebant, alios diversis missilibus sauciabant. At tiro-nes sicubi ascensui pervium locum videbant, in huiusmodi hostes vertebantur; armisque efferati, quosdam vulnerabant, quosdam vero morte afficiebant. Tantum in eis ter debacchati, ut caesorum cadaveribus aggerata moles, collibus assimilaretur. Alii vero descendentes aut vibratis gladiis frondium oppositarum densitatem metebant, aut trudibus adactis transpositam arborum molem amovebant, sibi que^a iter aperiebant. Tandem multo conatu, de medio hostium educti sunt.

99. Hac tempestate Germania^b nullo regis imperio tenebatur, quippe cum et Ottonem infantem aetatis infirmitas regnare prohiberet, et Heziloni, regnandi cupido, a potioribus regnum contradicere-

a) et venienti exercitui *corr.* sibi que. b) Belgica atque G. *deleta*.

984. tur. Unde Lotharius occasionem nactus, de Belgicae pervasione iterum cogitabat, ut videlicet ad suae dominationis ius eam retorqueret, cum Otto* non esset, principes dissiderent, regnique dignitas nullo regis administraretur imperio.

100. Itaque Odonem atque Herbertum viros illustres et potentia claros advocans, eis sui voti secretum aperit. Et quia paulo ante eorum patrum absque liberis defuncti terra optima cum oppidis munitissimis illos liberaliter donaverat, ipsi mox domi militiaeque sese paratissimos responderunt. Quibus faventibus cum rex sibi in animo esse diceret, ut Belgicam repeteret, eamque militaribus copiis expugnaret, ipsi huius rei initium Virduni faciendum dicunt, eo quod ipsa propinquior civitas esset, et sese multa obsidione eam aggressuros, nec umquam ab ea nisi capta recessuros. Qua capta, et sacramento atque obside regi annexa, ulterius processuros. Tandiu etiam moraturos in Belgica, donec aut armis expugnetur, aut victi Belgae in^{*fol.} deditionem omnes transeant. Quorum sponsione suscepta, rex cum ipsis exercitum mox Virdunum^{41.} admovit.

Virduni expugnatio*.

101. Quae civitas eo situ posita est, ut a fronte, planitie pervia meantibus accessum praebeat; a tergo^b inaccessibilis sit. Ibi enim a summo in posteriora, profundo hiatu circumquaque distenditur. Ab inferioribus vero ad summum, rupibus praeruptis artatur. Quae non solum scatens fontibus, puteisque, incolis accommoda, sed et fluvio Mosa eam a praerupta parte abludente, nemorosa. Ubi ergo a fronte planitiem praefert, pugnaturi machinas bellicas generis diversi aptavere. Nec minus qui in urbe erant, ad resistendum sese expediebant. Pugnatum est tandem octo fer-

*) V, e *abscisa*. a) o. hostis *delet*. b) t. et latere utroque *deleta*.

me continuis diebus. At cives cum viderent nulla a suis extrinsecus suffragia mitti, nec iugis praelii pondus se tolerare posse^a, consilio inuito indempnes et intacti hostibus cessere. Urbem aperuerunt, et sese Lothario victi obtulerunt. 984.

102. Quibus peractis, rex ad urbem tuendam, reginam Emmam in ea reliquit. Ipse cum exercitu Laudunum rediit, suos etiam ad sua redire permisit. Tantaе benivolentiae favore apud eos usus, ut repetito itinere se ulterius ituros si iuberet pollicerentur; et neglectis pro tempore domiciliis et natis, cum hoste comminus dimicaturos. Lotharius interea apud suos deliberabat, utrum potius foret sese ulterius ire, armisque et viribus totam Belgicam sibi subiugare, an residendo Viriduni, per legatos habitis suasionibus, mores hostium ad suum animum informare. Si enim eos ferro vinceret, cum id sine multo sanguine fieri non posset, cogitabat in posterum minus eis credendum, eo quod amicorum labem eis intulerit. Si vero per benivolentiam reversuros expectaret, cavendum putabat, ne in tanto otio, hostes insolentiores redderentur.

Viriduni* invasio* a Belgis.

103. Dum haec multa consultatione ventilaret, Belgicae dux Teodericus, necnon et vir nobilis ac strenuus Godefridus, Sigefridus quoque vir illustris, Bardo etiam et Gozilo fratres clarissimi et nominatissimi, alique principes nonnulli, latenter pertemptant Viridunum irrumpere, eamque a Gallis^b evacuare. Factisque insidiis, negotiatorum claustrum, muro instar oppidi exstructum, ab urbe quidem Mosa interfluente seiunctum, sed pontibus duobus interstratis ei annexum, cum electis militum copiis ingressi sunt. Annonam omnem circumqua-

*) V, in *abscisa*. a) p. paucosque multitudini cedere *deleta*.
b) ab hostibus *corr.* a gallis:

985. que milites palantes advectare fecerunt. Negotiatorum quoque victus in usum bellicum acceperunt. Lignorum trabes ex Argonna¹ aggregari iusserunt, ut si ab hostibus extra machinae muris applicarentur, ipsi quoque interius obtinentibus machinis obstare molirentur. Crates quoque viminibus et arborum frondibus validas intexuerunt, machinis erectis, si res exposceret, supersternendos*. Sudes ferro acuminatos, et igne subustos, ad hostes transfodiendos quamplures aptaverunt. Missilia varii generis per fabros expedire. Funium millena volumina ad usus diversos convexerunt. Clipeos quoque habendae testudini ordinandos, instituerunt. Preterea centena mortis tormenta non defuere.

Repetito* Virduno* a Lothario,

104. Nuntiantur haec Lothario. Qui tantum facinus accidisse acerrime indignatus, exercitum dimissum revocavit; et sic cum decem milibus pugnatorum Virdunum petiit, atque adversarios repentinus aggressus est. Primo impetu, sagittarii^b contra hostes ordinati sunt. Missaeque sagittae et arcobalistae cum aliis missilibus tam densae in aere discurrebant, ut a nubibus dilabi, terraque exurgere viderentur. Horum contra impetum, testudinem ante se et super capita hostes muro aptavere; in quam relisa missilia, ictu frustrato decidebant. Hoc impetu facto Galli circumquaque obsidionem disposuere; fossisque praeruptis, obfirmaverunt castra, ne si ad incautos adversarii prosilirent, accessum facilem invenirent.

Compositio** cuiusdam machinae** bellicae.

105. Quercus proceras radicitus succisas, ad machinam bellicam extruendam advexerunt. Ex quibus quatuor trabes tricenorum pedum, straverunt

*) R, Virduno *abscisa*. **) Com, in *abscisa*. a) supersternendas 1. b) sagittarii 1.

1) silva ab occidente Virduni.

solo, ita ut duae in longum proiectae, et decem 985. pedum intervallo distinctae, duabus aliis per transversum eodem intervallo superiacentibus cohererent. Longitudinis et latitudinis spatium, quod intra commissuras earum tenebatur, decem pedum erat. Quicquid etiam a commissuris extra proiectum erat, simili modo decem pedibus distendebatur. In harum trabium commissuris, quatuor sublicas quadragenorum pedum, quadrato quidem scemate, sed procero, aequo spatio a se distantes, adhibitis trocleis erexerunt. Transposueruntque his per quatuor latera, festucas decem pedum, in medio scilicet, et in summo, quae traductae, sublicas sibi fortiter annecterent. A capitibus vero trabium, quibus sublicae nitebantur, quatuor trabes eductae, et pene usque ad festucas superiores obliquatae, sublicis iungebantur, ut sic ex eis machina extrinsecus firmata, non titubaret. Super festucas quoque quae in medio et in summo machinam coneccebant, tigna straverunt. Quae etiam cratibus contexerunt, super quas dimicaturi stantes, et eminentiores facti, adversarios deorsum iaculis et lapidibus obruerent. Hanc molem exstructam, ad stationem hostium deducere cogitabant. Sed quia sagittarios suspectos habebant, rationem querebant, qua hostibus sine suorum lesione appropinquaret. Tandem ratione subtilius perscrutante, repertum est eam ad hostes optima arte detrudi posse.

Deductio ad * hostes superioris* machinae*.

106. *Dictabant enim, quatuor stipites multae* fol. grossitudinis, terrae solidae mandandos; decem pedibus in terra defossis, octo vero a terra eiectis. 42. Qui etiam transpositis per quatuor latera repagulis vehementissimis solidarentur. Repagulis quoque transmissis, funes inserendos. Sed funium capita ab hostibus abducta, superiora quidem machinae,

*) ad, ioris, ae *abscisa*.

985. interiora vero bobus annecterentur. At interiora, longius superioribus protenderentur. Superiora vero, brevior ductu machinam implicitam haberent, ita ut inter hostes et boves, machina staret. Unde et fieret, ut quanto boves ab hostibus trahendo discederent, tanto machina hostibus attracta propinquaret. Quo commento, chilindris suppositis, quibus facilius motum acciperet, machina hostibus nullo laeso appulsa est.

Victoria* Lotharii*.

107. Adversarii quoque similem quidem machinam extruunt, sed altitudine et robore inferiorem. Utraque ergo exstructa^a, a parte utraque ascensum est. Conflictumque ab utrisque promptissime, nec tamen ullo modo cedunt. Rex cum propior muris adesset, fundae iaculo in labro superiore sauciatus est. Cuius iniuria, sui accensi, vehementius bello incubuere. Et quia hostes machina et armis fortes, nullatenus cedebant, rex uncinos ferreos adhiberi praecepit. Qui funibus alligati cum hostium machinae iniecti essent, lignisque transversis admorsis, funes alii demittebant, alii demissos excipiebant; quibus adversariorum machina, inclinata atque pene demersa est. Unde alii delabentes per lignorum commissuras descendebant; alii vero saltu sese ad terram demittebant; nonnulli quoque turpi formidine tacti, latibulis vitam sibi defendebant. Hostes mortis periculum urgere videntes, adversariis cedunt, vitamque supplices petunt. Iussi quoque, arma deponunt, et reddunt. Statimque a rege decretum exivit, hostes sine aliqua ultionis iniuria comprehendendos, ac illesos sibi adducendos. Comprehensi itaque, inermes ac indempnes praeter ictus quos in militari tumultu acceperant, ante regem admissi sunt. Qui regis pedibus advoluti, vitam

*) ria, rii *abscesa*. a) *educta superscripto exstructa*.

petebant. Nam regiae maiestatis rei atque convicti, 985. de vita diffidebant.

108. Rex victoria potitus, Belgicae principes captos, suis custodiendos, sed et congruo tempore reddendos mandavit. Reliquam manum redire permisit. Ipse Laudunum cum exercitu rediit, ibique procinctum solvit. Urbem Vir dunum usque in diem vitae eius supremum, absque ulla re fragatione obtinuit. Disponebat praeterea, quomodo ulterius procedendo, regnum suum dilataret, cum res suae successum optimum haberent, regnique fortuna per captos primates id persuaderet. Sed Divinitas res mundanas determinans, et Belgis requiem, et huic regnandi finem dedit.

Obitus Lotharii.

109. Nam cum vernalis clementia eodem anno rebus bruma afflictis rediret, pro rerum natura inmutato aere, Lauduni egrotare coepit. Unde vexatus ea passione quae colica a phisicis dicitur, in lectum decidit. Cui dolor intolerabilis in parte dextra super verenda erat; ab umbilico quoque usque ad splenem, et inde usque ad inguen sinistrum, et sic ad anum, infestis doloribus pulsabatur. Ilium quoque ac renium iniuria nonnulla erat; thenasmus assiduus; egestio sanguinea; vox aliquoties intercludebatur. Interdum frigore febrium rigebat. Rugitus intestinorum^a. Fastidium iuge. Ructus conationes sine effectu, ventris extensio, stomachi ardor, non deerant. Ingenti itaque luctu, tota personat^b domus. Fit sonitus diversus, clamor varius. Nemini enim eorum qui aderant, inlacrimabilis erat ea calamitas. Decem¹ igitur annis Ottoni superstes, tricesimo et septimo² anno, ex quo patre defuncto regno potitus est, quadragesimo vero et octavo quo a

a) intestinorum c.   b) concrepitat *superposito* personat c.

1) 13.   2) 33°.

986. patre regnante coronam et sceptrum regnaturus accepit, a natu autem sexagesimo octavo¹, deficiens naturae concessit.

2.

110. Interea magnifice funus regium multo divitiarum regalium ambitu accuratur. Fit ei lectus regalibus insignibus adornatus, corpus bissina^a veste induitur, ac desuper palla purpurea gemmis ornata auroque intexta operitur. Lectum regnorum primates deferebant. Preibant episcopi et clerus, cum euangeliiis et crucibus; penes quos etiam, qui eius coronam ferebat multo auro gemmisque pretiosis nitentem, cum aliis multis insignibus, eiulando incedebat. Funebre melos, lacrimis impredientibus vix proferebatur. Milites etiam mesto vultu, suo ordine prosequiebantur. Reliqua quoque manus, cum lamentis succedebat. Sepultus est Remis in coenobio monachorum sancti Remigii, cum patre et matre, sicut ante iusserat suis; quod etiam abest 240 stadiis ab eo loco, in quo finem vitae accepit; multo obsequio universorum parique affectu per tantum spatii deductus.

*fol.

42'.

INCIPIT LIBER III.

I. Sepulto Lothario Ludovicus filius a duce aliisque principibus in regnum subrogatur. Circumvallatur ergo ambitu universorum. Promittunt benivolentiam; spondent fidem; stipatores etiam vario cultu^b facienda dictabant^b. Alii enim in palatiis^c ei residendum censebant, ut principes ad se confluentes, eius imperio deservirent, ne regia dignitas vilesceret, si alias utpote inops, alieni suffragii peteret opes. In omni etiam dignitate id esse cavendum, ne in primordio suscepti

a) purpurea corr. bissina.   b) cul, dic ex coniect.   c) p. suarum urbium deleta.

1) a. 941 natus erat; Richerus errat, a nato Ludowico IV. numerans cf. II. 4. III. 2.

honoris, segnities et ignavia virtutem habendam 986. superent. Nam si id fit^a, totam etiam rem in contemptum et vilitatem perniciosissime deventuram. Alii quoque cum duce ei commorandum asserebant, eo quod adolescens tanti principis prudentia simul et virtute informari indigeret. Sibi quoque utillimum fieri, si potentis dispositioni ad tempus cederet, cum sine eo nec regnandi potentiam habere ex integro posset, et per eum strenue atque utiliter omnia administrari valerent. Rex partibus auditis, sententiam distulit. Collato vero cum duce consilio, ei abinde tota mente addictus favit.

Oratio* Ludovici* apud ducem, ceterosque primates, in* Adalberonem metropolitanum*.

2. Apud quem aliosque quam paucos, praetoriorum non inmemor sic conquestus est: *Pater meus in egritudine qua et periit decidens, mihi praecepit, ut vestro consilio, vestra dispositione, regni procurationem haberem; vos etiam loco affinium, loco amicorum^b ducerem, nihilque praecipui praeter vestram scientiam adorirer. Si vestra fide potirer, sine dubio divitias, exercitus, munimenta regni, asserebat me habiturum. Quae mens in me maxime valet^c. Placeat itaque consilium profuturum dare, cum a vobis proposui me non discesurum^d. In vobis enim meum consilium, animum, fortunas, sitos. esse volui. Adalbero Remorum metropolitanus episcopus, homo omnium quos terra sustinet sceleratissimus, contempto patris mei imperio, Ottoni Francorum hosti in omnibus favit. Eo cooperante Otto exercitum nobis induxit. Eius subtilitate Gallias depopulatus est. Eo itineris duces praestante, indemnis cum exercitu rediit. Qui ut poenas pro tanto commisso solvat, aequum et*

*) Or, vi, cet, in, m ex con. a) ita c. b) cognatorum corr. amicorum. c) v. semperque dum in vita fuero potissimum vigebit deleta. d) d. fore deletum.

986. *utile videtur^a, quatinus pestilente compresso, metus adoriendi talia, quibusque pravis inferatur.*

3. Cuius oratio vim suadendi non habuit, eo quod suggestionibus malorum in summum pontificem efferatus, praeter iustum aliqua indigna dixisse videretur. Pro parte tamen ei fautum est, pro parte vero suppressum; ita tamen, ut et regi iniuria non fieret, et operi nefario dux non consentiens pareret. Rex tanto animo praeceps, in metropolitanum assumpto duce cum exercitu fertur. Ipsam urbem appetit, atque irrumpere contendit. Primatum tamen consilio usus, legatos praemisit, per quos quaereret, an episcopus resisteret regi, an ex obiectis purgari statuto tempore paratus esset. Si contra staret, sese mox obsidionem urbi adhibiturum dicerent, captamque urbem cum ipso hoste compressurum. Si vero obiectis respondere non dubitaret, obsides ab eo sese accepturum ducturumque.

4. Ad haec metropolitanus: *Cum constet inquit, bonos quosque pravorum calumniis assidue dilacerari, non miror huic iniuriae locum accidisse. Multo amplius vero miror, egregios principes tam facile posse illici, ut certissime esse credant, quod nec sub iudice sit discussum, et si in discutiendo conferatur, nullis rationibus probabile fiat. Quod si credita discutere placuit, cur armis et exercitu id exigitur? Nonne ergo alia pro aliis nos cogitare faciunt? Si de praeteritis agitur, regum salutem hactenus optavi. Eorum genus colui. Principum quoque commoda, pro ratione amavi. Si de praesentibus, regis iussa exequi non moror; obsides quos vult, trado; rationem contra obiecta intendere non differo. Factis ergo utrimque rationibus,*

a) v. Aequum namque ut pravus iusto supplitio dampnetur, utile vero ut deleta.

obsides dedit, Ragenerum virum militarem, nobilitate et divitiis clarum, pluresque alios dum regi sufficeret.

Obitus Ludovici.

5. Rex itaque exercitum amovit, Silvanectimque devenit. Ubi dum aestivam venationem exerceret, pedestri lapsu decidens, multo epatis dolore vexatus est. Nam quia in epate sanguinis sedem, phisici perhibent, ea sede concussa, sanguis in emathoicam redundavit. Cui sanguis copiosus per nares et gulam difflebat. Mamillae doloribus assiduis pulsabantur. Fervor totius corporis intolerabilis non deerat. Unde uno tantum anno patri superstes, II. Kal. Iunii deficiens, naturae debitum solvit. Cuius discessus, eo tempore accidit, quo et metropolitani purgatio de obiectis habenda erat. Aderat igitur purgandus, et regiae maiestati satisfactorius. Sed regii funeris calamitate, hac lite suppressa, nec controversia partes habuit, nec ex ea iudicium promulgatum fuit. Plurima vero commiseratione ipse episcopus de morte regis conquestus est. Postquam autem regium funus curassent, principum decreto, Compendii tumultus est, cum ipse vivens secus patrem tumulari petierit. Id autem consulto factum est, ne dum itineris longitudinem eorum quamplures vitarent, et a se divisi discederent, rei publicae utillimum differretur consultum. Placuit itaque ante discessum convenire, et ex regni commodis consulere.

Purgatio Adalberonis de obiectis a Ludovico.

6. Quibus dispositis, dux sic orsus coepit: *Huc ex locis diversis regio iussu vocati, ad discutendum ea quae summo pontifici Adalberoni obiecta sunt, multa fide ut puto convenistis. Sed divinae memoriae rex qui intendebat, quoniam hac vita*

a) D. M. codex.

987.
Mai
22.

* fol.
43.

privatus est, controversiae statum nobis discutendum reliquit. Si ergo praeter eum est qui intendere audeat, eoque animo valet, ut exsequendae litis partem arripiat, adsit coram, quid sentiat edicat, nihil metuens criminato intendant. Si vera proferat, eius verborum approbatores pos sine dubio habebit. Quod si calumniator falsa confinxit, vocem supprimat, ne tanti facinoris argutus, poenas solvat. Ter acclamatum est, ut delator procederet; ter ab omnibus negatum est.

7. Dux itaque iterum locutus ait: *Si lis iam decidit, quia qui intendant non est, metropolitano utpote viro nobili et multa sapientia inclito cedendum est. Ab hac ergo suspitione penitus discedite, summumque praesulem multo honore excolite. Reveremini hunc talem virum, et quantae virtutis, sapientiae, nobilitatis sit, hactenus praedicate. Quid enim prodest suspitionem habere, cui in iudicio, non fuere vires quicquam dicere? Ergo^a summo pontifici, dux reliquorum primatum consensu, exsequendae rationis honorem de utilitate regni attribuit, eo quod ipse divinarum et humanarum rerum scientia excelleret, atque facundiae efficacitate plurimum valeret.*

8. Factus itaque cum duce omnium medius, ait: *Rege nostro piissimo, inter intellectibilia translato, magni ducis ceterorumque principum benivolentia ab obiectis purgatus, rei publicae consulturus consedi. Nec sedet animo, ut quicquam nisi ad profectum rei publicae edicam. Commune consilium quaero, quia omnibus prodesse cupio. Cum videam non omnes principes adesse, quorum quoque prudentia et diligentia, res regni administrari valeant, ratio querendi regis ut mihi videtur ad tempus differenda est, ut statuto tempore et omnes in unum confluant, et uniuscuiusque ra-*

a) Purgato e. deletum.

tio elimata et in medium prolata, suam utilitatem accommodet. Unde et vobis qui hic consulti adestis placeat, vos mecum magno duci sacramento alligari, et coram spondere de principe statuendo vos nihil quesituros, nihil molituros, donec in unum redeamus, et sic de habendo principe agitemus. Plurimum enim valet, deliberationi dari spatium temporis; in quo quamcumque rem quisque discutiatur, et discussam multa diligentia poliat. Haec sententia ab omnibus suscepta laudatur. Sacramento itaque duci alligantur. Tempus redeundi et conveniendi constituitur. Sic quoque a se soluti sunt.

Conquestio Karoli apud metropolitanum de regno.

9. Interea Karolus qui fuerat Lotharii frater, Ludovici patruus, Remis metropolitanum adiit, atque sic de regno eum convenit: *Omnibus notum est pater venerande, iure hereditario debere fratri et nepoti me succedere. Licet enim a fratre de regno pulsus sim, tamen natura nihil humanitatis mihi derogavit; cum omnibus membris natus sum, sine quibus quivis ad dignitatem quamlibet promoveri non potuit. His etiam non careo, quae in regnaturis quibuslibet, plurimum queri solent, genere, et ut audeam virtute. Cur ergo a finibus eiectus sum, quos a maioribus meis possessos nemo dubitat, cum frater non sit, neposque obierit, prolemque nullam reliquerint? Pater nos duos fratres superstites reliquit. Frater regnorum dominium totum possedit, nihilque mihi concessit. Ego fratri subditus, fideliter non minus aliis militavi. A quo tempore fateor, nihil mihi carius fuisse salute fratris. Abiectus ergo et infelix quo me potius vertam, cum etiam omnia generis mei praesidia extincta sint? Quos praeter vos omnium honestarum rerum egens appellem? Per quos nisi per vos paternis honoribus restituar?*

Utinam mihi fortunisque meis honestus exitus accidisset. Quid enim abiectus spectantibus nisi spectaculum esse potero? Tangat vos aliqua humanitatis miseratio. Compatimini tantis iniuriis fatigato.

10. Postquam Karolus finem querimoniae fecit, metropolitanus animo immobili^a persistens, pauca admodum ei respondit: *Cum inquires periurris et sacrilegis, aliisque nefariis hominibus ipse semper deditus fueris, nec ab eis adhuc discedere velis, quomodo per tales et cum talibus ad principatum venire moliris?* Ad haec Karolo respondente, non oportere sese suos deserere, sed potius alios acquirere, episcopus intra se recogitabat: *Cum inquires omnium dignitatum nunc egens, pravis quibusque annexus est quorum societate nullo modo carere vult, in quantam perniciem bonorum esset, si electus procederet in fasces.* Tandem sine principum consensu se super hoc nihil facturum respondens, ab eo dimotus est.

Oratio^{*} metropolitani^{*} pro duce.

* fol. 43'. 11. Karolus spe regni decidens, animo^{*} turbato, in Belgicam iter dimovit. Preterea tempore constituto, Galliarum principes iurati, Silvanecti collecti sunt. Quibus in curia residentibus, duce annuente metropolitanus sic locutus est: *Divae memoriae^b Ludovico sine liberis orbi^c subtracto, querendum multa deliberatione fuit, qui eius vices in regno suppleret, ne res publica absque governatore neglecta, labefactaretur. Unde et huiusmodi negotium nuper differri utile duximus, ut unusquisque quod singularis a Deo datum haberet, hic coram consulens post effunderet; ut collectis singulorum sententiis, summa totius consilii, ex multitudinis massa deformaretur. Reductis ergo iam nunc no-*

*) Or, po *abscisa.* a) obstinato *supra* posito vel immobili codex.

b) D. M. c) ab hac uita *corr.* orbi.

bis in unum, multa prudentia, multa fide, videntur est, ne aut odium rationem dissipet, aut amor veritatem enervet. Non ignoramus Karolum fautores suos habere, qui eum dignum regno ex parentum collatione contendant. Sed si de hoc agitur, nec regnum iure hereditario acquiritur, nec in regnum promovendus est, nisi quem non solum corporis nobilitas, sed et animi sapientia illustrat, fides munit, magnanimitas firmat. Legimus in annalibus clarissimi generis imperatoribus ignavia ab dignitate praecipitatis, alios modo pares, modo impares successisse. Sed quid dignum, Karolo conferri potest, quem fides non regit, torpor enervat, postremo qui tanta capitis imminutione hebit, ut externo regi servire non horruerit, et uxorem de militari ordine sibi imparem duxerit? Quomodo ergo magnus dux patietur de suis militibus feminam sumptam reginam fieri, sibi que dominari? Quomodo capiti suo praeponet, cuius pares et etiam maiores sibi genua flectunt, pedibusque manus supponunt? Considerate rem diligenter, et Karolum sua magis culpa praecipitatum quam aliena videte. Rei publicae beatitudinem magis quam calamitatem optate. Si eam infelicem fieri vultis, Karolum promovete. Si fortunatam, egregium ducem Hugonem in regnum coronate. Ne ergo Karoli amor quemque illiciat, nec odium ducis ab utilitate communi quemlibet amoveat. Nam si bonum vituperetis, quomodo malum laudabitis? Si malum laudetis, quomodo bonum contempnetis? Sed talibus quid interminatur ipsa Divinitas? „Vae, inquit qui dicitis malum bonum, bonum malum, ponentes lucem tenebras, et tenebras lucem.“ Promovete igitur vobis ducem, actu, nobilitate, copiis clarissimum, quem non solum rei publicae, sed et privatarum rerum tutorem invenietis. Ipsa eius benivolentia favente, eum pro patre habebitis. Quis

Deus
propitius
esto.

Ies.
in-5. 20.

987. *enim ad eum confugit, et patrocinium non invenit? Quis suorum auxiliis destitutus, per eum suis non restitutus fuit?*

Promotio Hugonis in regnum.

Iun.1. 12. Hac sententia promulgata et ab omnibus laudata, dux omnium consensu in regnum promovetur, et per metropolitanum aliosque episcopos Noviomni coronatus, Gallis, Britannis, Dahis¹, Aquitanis, Gothis, Hispanis, Wasconibus, rex^a Kalendis Iun. praerogatur. Stipatus itaque regnorum principibus, more regio decreta fecit, legesque condidit. Felici successu omnia ordinans, atque distribuens. Et ut beatitudini suae responderet, multo successu rerum secundarum levatus, ad multam pietatem intendit. Utque post sui discessum a vita, heredem certum in regno relinqueret, sese consultum cum principibus contulit. Et collato cum eis consilio, Remorum metropolitanum Aurelianus de promotione filii sui Rotberti in regnum prius per legatos, post per sese convenit. Cui cum metropolitanus non recte posse creari^b duos reges in eodem anno responderet, ille mox epistolam a duce citerioris Hispaniae Borrello missam protulit, quae ducem petentem suffragia contra barbaros indicabat. Iam etiam Hispaniae partem hostibus pene expugnatam asserebat, et nisi intra menses decem copias a Gallis accipiat, barbaris totam in ditionem transituram. Petebat itaque alterum regem creari, ut si bellico tumultu^c duorum alter decideret, de principe non diffideret exercitus. Fieri quoque asserebat posse, rege interempto, et patria desolata, primatum discordiam, pravorum contra bonos tyrannidem, et inde totius gentis captivitatem.

Promotio Rotberti in regnum.

988. 13. Metropolitanus sic posse fieri intelligens,

a) r. ab omnibus *delet.* b) ordinari *corr.* creari. c) si in bello hispanico *deleta.* d) *sic.* 1) Danis? i. e. Nortmannis.

dictis regiis cessit. Et quia tunc in nativitate Do- 988.
mini regnorum principes convenerant ad celebran-
dum regiae coronationis honorem, in basilica sanc-
tae Crucis eius filium Rotbertum Francis laudan-
tibus accepta purpura sollempniter coronavit, et a
Mosa fluvio usque Oceanum occidentalibus regem
praefecit et ordinavit. Tanta industria atque soller-
tia clarum, ut et in rebus militaribus praecelleret,
et divinis ac canonicis institutis clarissimus habe-
retur; liberalibus studiis incomberet^a, episcoporum
etiam sinodis interesset, et cum eis causas aeccle-
siasticas discuteret ac determinaret.

Conquestio Karoli apud amicos de regno.

14. Interea Karolus apud amicos et cognatos⁺ fol.
motu gravissimo movebat querelam, atque in sui 44.
suffragium querimoniis excitabat. Qui lacrimis suf-
fus: *Video inquit aetatem meam procedere, et me
ipsum in dies, patrimonii rebus exui. Unde nec
sine lacrimis parvulos meos aspicere valeo, infeli-
cis germina patris. Quibus potius auctor sum fu-
turi doloris, quam honoris. Satis infelix pater fui,
qui natis adesse vix aliquando potui. Sed saltem
vos amici consulite dolenti patri, subvenite desti-
tuto parenti. Adestote natis in aetate tenerrima
erumnas iam scientibus. Providete abiectis in casus,
an inrevocabiles nescio, exituris. Suadeat vobis
saltem sanguinis communis affinitas^b. Suadeat et
nobilitas non negligenda. Suadeat et recompensa-
tio, quae sit non sine multiplici fructu reditura.*

15. Mox omnes commoti^c, auxilium spondent,
et sese ad auxiliandum promptissime parant. Quo-
rum consilio usus, exploratores Karolus mittere
cepit, qui sagaciter perpenderent, si qua oportu-
nitas pateret, qua Laudunum ingredi valeret. Di-
recti investigaverunt deprehenderuntque nullum
a) sic. b) a. aliquam misericordiam ostendere *deleta*. c) Qua
o. c. conquestione *deleta*.

988. aditum patere. Cum quibusdam tamen civibus secretum contulere, qui^a effectum negotio quererent. Quo tempore Adalbero eiusdem urbis episcopus, suis civibus plus iusto iniurias de lege agraria irrogabat. Unde quidam ab eo latenter animo discedentes, benivolentiamque simulantes, exploratoribus Karolum sese in urbem recepturos promittunt.

Qualiter Karolus Laudunum ingressus sit.

16. Mox etiam urbis prodicionem si Karolus veniat pollicentur, et si eis^b sua dimittat, et insuper augeat. Exploratores pacto sacramentis firmato, haec Karolo reportant. Ille mox suis quos superiore conquestione excitaverat, hoc mandatum aperuit. Qui unanimes oportuno tempore collecti, ei sese obtulere. Ille copiis assumptis, Laudunum dum sol occideret tempestivus advenit, misitque exploratores ad transfugas, ut quid esset agendum referrent. Latebant itaque inter vinearum dumeta et sepes; parati urbem ingredi si fortuna admitteret, et armis obniti, si eventus id afferret. Qui missi fuerant ad insidias, per loca constituta et nota, proditoribus occurrunt, et Karolum cum multo equitatu advenisse nuntiant. Proditores gavisissimi, exploratores remittunt, et Karolo cito adesse mandant. Quibus cognitis, Karolus cum suis per montis devexa urbis portam aggressus est. Sed vigiles cum ex fremitu equorum, et aliqua collisione armorum aliquos adesse persentirent, et quoniam essent a muro inclamarent, lapidibusque iactis urgerent, proditores mox aliquos esse de civibus responderunt. Quo commento corruptis vigilibus, introrsum portam aperuerunt, atque exercitum ipso crepusculo exceperunt. Mox exercitus urbem implevit. Portae etiam ne quis aufugeret, custo-

a) q. et celare possent et *deleta*.

b) e. bona s. *deletum*.

dibus adhibitis pervasae sunt. Alii itaque perso- 988.
 nabant bucinis, alii vocibus fremebant, alii armo-
 rum sonitu tumultuabantur. Unde cives territi,
 utpote qui ignorabant quid esset, et de domibus
 ebullientes, profugio se eripere conabantur. Quo-
 rum alii aecclesiarum secretis se occultabant, alii
 diversis latibulis se claudebant; alii vero saltu se
 de muris praecipitabant. Quorum unus episcopus,
 cum per declivia montis iam elapsus, et in vineis
 ab observatoribus repertus esset, Karolo deductus
 est, et ab eo carcere detrusus. Emmam quoque
 reginam, cuius instinctu sese repulsum a fratre
 arbitrabatur, ibi comprehendit, eique custodes ad-
 hibuit. Reliquam etiam urbis nobilitatem pene
 totam pervasit.

17. Postquam sedatis tumultibus civitas tran-
 quilla reddita est, Karolus de urbis munitione, et
 militum victu, deliberare atque ordinare coepit.
 Deputavit ergo vigiles quingentos, qui noctibus
 singulis armati excubias per urbem et moenia exer-
 cerent. Annonam etiam ex toto pago Veroman-
 densi advehi iussit. Et sic urbem ad resistendum
 munivit. Nam turrim quae adhuc muris humilibus
 perstabat, pinnis eminentibus extruxit, fossisque
 patentibus circumquaque vallavit. Machinas etiam
 hostibus effecit. Necnon et ligna^a advectantur, ma-
 chinis educendis idonea. Valli quoque exacuuntur,
 cratesque contexuntur. Nec minus fabri accersiun-
 tur, qui missilia fabricent, ac quaeque necessaria
 ferro instaurent. Nec defuere qui tanta subtilitatis
 * arte balistas emittant, ut apothecam in recta dia- * fol.
 metro duplici foramine patentem, certo iactu trai- 44'.
 ciant, aves quoque in aere volantes, indubitato ictu
 impeterent, transfixasque de sublimi praecipitent.

Impetus^a Hugonis in^a Karolum.

18. Quae dum aguntur regum auribus delata

*) I, in *abscesa*. a) millenae trabes *corr.* ligna.

988. sunt. Qui vehementissime moti, non tamen praecipiti impetu, sed ut in omnibus solebant, super hoc diligentissime consultaverunt; utcumque etiam cordis dolorem dissimulabant. Legatos quaquaversum dirigunt. Gallos quos hinc Matrona, inde abluit Garunna, contra tyrannum invitant. Quibus in unum coactis cum exercitum collegissent, deliberabant an urbem aggressi expugnarent antequam ab hostibus amplioribus copiis muniretur, et expugnata tyrannum confoderent, eo quod si is solummodo captus aut occisus foret, mox sese regnum quiete habituros, an cum benivolentia susciperent supplicem, si forte is se supplicem conferret, et dono regum se posse tenere res pervasas exposceret. At qui acrioris animi et constantioris fuere, censebant fore obsidioni incumbendum; hostes urgendos; regionem etiam quam pervaserant, igne penitus consumendam. Collectis itaque sex milibus equitum, in hostem vadunt. Tempore statuto urbem appetunt; obsidionem disponunt; castrisque loca metati, fossis et aggeribus vallant.

19. Ubi cum diebus multis resederint, nihil virium, nihil damnationis in hostes exerere valuerunt; tanta eminentia et laterum obiectione urbs inexpugnabilis erat. Dies etiam autumnales breviori circulo ducti, his exercitiis non sufficiebant. Noctes quoque prolixae, multo sui tempore vigiles afficiebant. Unde cum primatibus consilio habito, redeunt, post vernali tempore redituri. Quibus abductis, Karolus urbem circumquaque perambulat. Sicubi etiam hostibus facilis locus patet, explorat. Obstruit itaque portas, hostium ingressui faciles. Obturat postica post domos latentia. Restaurat muros vetustate lapsos. Turrim quoque potioribus edificiis intra et extra dilatat ac firmat.

Profugium episcopi.

20. In quam episcopus detrusus, cum in con-

clavi teneretur, funibus per fenestram demissus, tempore nocturno equo vectus aufugit. Et ut se Karolo non fuisse monstraret, ad reges sese contulit, et a tanta suspitione purgavit. Arbitrabatur enim quasdam coniecturas posse a calumniatoribus confingi, acsi ipse capiendi oportunitatem parasset. Qui susceptus a rege, utpote fidelitatis exsecutor, non minore gratia habitus est.

21. Interea rigore hiemali elapso, cum aere 989. mitiori ver rebus arrideret, et prata atque campos virescere faceret, reges exercitu collecto urbem praedictam cum octo milibus aggressi sunt. Castra inprimis aggere et fossa muniunt. Inde extruitur aries, muris frangendis obniscurus.

Compositio arietis.

22. Cuius machinam ex quatuor mirae grossitudinis et longitudinis trabibus longilatero scemate erexerunt, in cacumine, et basi, per quatuor latera repagulis transverse annexis; in medio vero solummodo levum latus et dextrum ligna transmissa habuere. At super trabium erectarum superiores commissuras, longurios duos straverunt, inmotosque effecerunt, partem tertiam superioris spatii trabium in medio obtinentes. A quibus longuriis funes implicitos deposuerunt. Funibus quoque trabem cum ferrato capite multae grossitudinis suspenderunt. Cui etiam trabi in medio et extremo funes alligatos adhibuerunt; qui a multitudine tracti et remissi, ferratae moli motum darent. Unde et huiusmodi machina quia more arietis retro tracta, ante cum impetu ruit, aries appellatur; cuiuscumque soliditatis muris frangendis aptissimus. Quam etiam machinam super tres rotas triangulo scemate positam aptaverunt, quo facilius obliquata, quocumque oporteret verti valeret. At quia urbis situs accedere prohibuit, eo quod ipsa urbs in eminenti montis cacumine eminet, aries fabricatus cessit.

989. Digressio Hugonis cum exercitu a Lauduno.

Aug.

23. Post haec cum per dies plurimos in obsidione urbis vigiliis et curis, pugnisque frequentibus laboravissent, die quadam custodibus castrorum vino somnoque aggravatis, urbani vino exhilarati cum armis ad castra pedestres venerunt. Equites vero consequenter armati subsecuti sunt, rei eventum praestolantes, ut si pugnae locus adesset, prosperaque fortuna felicem annueret^a eventum, cum hoste
 *fol. 45. comminus confligerent. Cum ergo pedites iam castris propinquassent, custodesque consopitos intellexissent, faces castris immisere. Quorum incendii fumo aer densatus, non solum intuentium visibus tetra nigredine obstabat, at gravi vapore narium et faucium meatus interoludebat. Pedites mox vociferari, clangere milites cepere. Rex et qui cum eo erant elementorum confusione multoque virorum clamore et tubarum clangore turbati, ab urbe sedes mutavere. Nam castra cum cibis et rebus omnibus absumpta videbat. Unde exercitum ad tempus reducere disposuit, ut reditum amplioribus copiis post appararet. Quae omnia Augusti tempore patrata sunt.

Obitus Adalberonis* metropolitani*.

24. His ita gestis non multo post metropolitanus in egritudinem decidens, quae a Grecis causon a Latinis incendium dicitur, per legatos regi tunc Parisii commoranti indicavit, sese in gravem valitudinem decidisse; unde et ei maturandum, ne Karolus qui cetera Remos etiam pervaderet. Rex accitis qui aderant, mox ire disposuit. Quo in itinere aliquantisper tardante, cum metropolitanus insomnietate simulque et mentis alienatione nimium vexaretur, nullaque crisi omnes dies creticos huic egritudini commodos praeteriret, dissolutis elemen-

*) albe, opo *abscisa*. a) sponderet *supra posito* annueret *cod.*

tis debitum humanitatis 10. Kal. Febr. exsolvit. 990.
 Qua die rex tempestivus adventans, urbe receptus
 est. In exsequiis etiam pontificis, plurima commiseratione condoluit. Nec vero sine lacrimis aliquot
 de eo querimoniae habuit; corpus quoque multo
 honore sepulturae dedit. Cives domino destitutos,
 mira benivolentia solatus est. Qui de fidelitate regi
 servanda et urbe tuenda interrogati, fidem iurant,
 urbis tuitionem pollicentur. Quibus sacramento
 astrictis, eisque libertate eligendi domini quem vel-
 lent ab rege concessa, rex ab eis dimotus Parisium
 devenit.

Ian.
23.

Quomodo Arnulfus* archiepiscopatum* petiit.

25. Ubi cum de liberalitate et fide civium Remensium laetus moraretur, Arnulfus Lotharii filius per quosdam* regis stipatores ab rege episcopatum expetebat, Karolum quoque patrum sese deserturum mandat, fidem spondet; regisque iniuriam ulturum; contra hostes etiam regis plurima nisurum: urbem Laudunum ab hostibus pervasam, in brevi redditurum. Regii stipatores laetati, episcopatum petenti quam cito dari suadent, regi nil perditurum asserentes, si sibi militaturo et fidem servaturo quod petit largiatur. Multo etiam sibi profuturum, si id faciat, quod cum factum sit, omnium salutem affectet. Rex eorum suasionibus adquiescens, Remos devenit, civibus hanc petitionem ostensurus, ne malefidae sponsionis teneretur obnoxius.

Oratio regis** ad cives Remenses.

26. Et omnibus accersitis, sic locutus ait: *Quoniam fidei exsecutores vos probavi, nec me a fide alienum experiemini. Cum enim sit fides, cum quod dicitur fit, quia vos id fecisse perspicio, et me penitus observasse idem fateor. Arnulfus divae memoriae^b Lotharii ex concubina filius, huius se-*

*) Arnulfus, archi, in *abscisa*.

**) regis *abscisum*.

a) per

burch *deletum*. b) D. M.

990. *dis dignitatem per aliquos qui mihi assistunt expetiit; quicquid nobis nuper derogatum est se restitutum pollicitus; necnon et contra hostes multa moliturum. Cuius promissiones et fidem, ad vestrum contuli examinanda iudicium, ut aut vestro approbetur examine, aut improbetur. Ille petitionibus instat. Potestatis vestrae sit, utrum quod petit accipiat. Nec vero in quoquam ei a me factum est. Nihil etiam deliberatum. Quicquid id foret, utile duxi ad vestram deferri debere censuram, ut si honestum fiat, vobis utilitatem et mihi gloriam comparet. Si autem perniciosum, ego quidem nullius perfidiae, nullius doli, nullius fallaciae penitus arguar. Vos vero aut suspecti doli falsam opinionem cum doloso subibitis, aut si non, in desertorem manus assidue exseretis.*

Responsio* civium ad regem*.

27. Ad haec cives: *Cum inquirunt vestrae maiestatis dono, eligendi domini optio nobis data sit, multa fide, multo ingenio enitendum est^a, ut et regiae dignitatis derogatio nulla fiat, et nos falsae criminationis notam, casumque futuri incommodi vitemus. Arnulfus quem paulo ante memoratum audivimus, a nobis nuper idem expoposcit; plurima fide si hoc fiat regis commoda sese exsecuturum pollicens; erga cives non modicam benivolentiam habiturum. Sed quia eius utpote adolescentis mores affectusque incertos habemus, nostras solummodo rationes non sufficere ad haec arbitramur. Adsint ergo qui vobis id suadent. Conferamus utrimque rationes. Dicat quid quisque potius cogitet; quid potissimum, ne abscondat; ut et ex honesto gloria sit communis, et ex pernitie incommodum aequè patiamur.*

Promotio Arnulfi**.

28. Rex civium sententiam approbat, ut coram

*) ió, em abscesa. **) Ar abscisum. a) videtur supra posita est.

deliberent iubet. Rationes coram dispositae sunt. 990.
 Arnulfum itaque si quod spondet faciat, dignum *fol.
 summo sacerdotio asserunt. Itaque vocatus, et ante 45.
 regem admissus est. Qui de fide habenda erga re-
 gem sciscitatus, ad omnium vota modestissime re-
 spondit. Ad coenobium ergo monachorum sancti
 Remigii quod ab urbe uno miliario situm est, ubi
 ordinatio episcoporum ex antiquo habenda est, a
 rege et primatibus deductus est. Ubi rex cum suo-
 rum medius resideret, post consilia apud suos seces-
 sim habita, liberali eloquio sic affatus est: *Divae me-
 moriae* Ludovico Lotharii filio orbi subtracto, si
 proles superfuisset, eam sibi successisse dignum
 foret. Quia vero regiae generationi successio nulla
 est, idque omnibus ita fore patet, vestri caetero-
 rumque principum, eorum etiam qui in militari
 ordine potiores erant optione assumptus, praemineo.
 Nunc vero quoniam ex linea regali hic unde sermo
 est solus superfuit, ne tanti patris nomen adhuc
 oblivione fuscetur, hunc superstitem alicuius digni-
 tatis honore expoposcistis donari. Si ergo fidei
 servandae ius polliceatur, urbis tuitionem spondeat,
 hostibus etiam in nullo sese communicaturum, im-
 mo illos impetiturum promittat, vestri iudicii cen-
 sura concedere ei episcopatum non pigebit; ita ta-
 men ut secundum prudentium ordinationem, sacra-
 menti auctoritate mihi conexus sit.*

Cirographi* scriptum.

29. *Et ut penitus mentis conceptum aperiam,
 post iurationis sacramentum, cirographum ab eo
 scribendum puto. In quo maledictionis anathema
 habeatur huiusmodi, quod ei impraecetur pro feli-
 cibus contumeliosa, pro salutaribus perniosa, pro
 honestis turpia, pro diuturnitate punctum, pro ho-
 nore contemptum, et ut totum concludatur, pro*

*) Cir abscis. a) D. M.

990. *omnibus bonis omnia mala. Quod etiam bipertitum fieri placet. Alterum mihi, sibi alterum concedatur. Quandoque etiam hoc illi calumnias ingeret, si turpiter a fide declinet.* Hac promulgata sententia, id ita faciendum ab omnibus laudatum est. Procedit itaque Arnulfus coram. Si id inventum laudet, consulitur. An sic suscipiat quod petit, sciscitatur. Ille honoris cupidus, inventum laudat. Sese sic posse suscipere asseverat. Iussus itaque cirographum bipertitum notavit. Regi alterum, alterum sibi servavit.

Eukaristia* causa perditionis data.

30. Quod cum regi penitus sufficeret, episcopis tamen ut fertur non satis id visum est, nisi illud etiam adderetur, ut in missarum celebratione eukaristiam a sacerdote sumeret, eamque perditionis causam sibi inprecando coram optaret, si fidem violando umquam desertor fieret. Quod et factum fuit. Nam sacerdos inter celebrandum, eukaristiam optulit, et ille consequenter sumpsit, atque ad iudicium sibi fieri optavit, si ullo modo fidei violator existeret. Quod tandem regi et primatibus fidem fecit.

Reprehensio** de eodem.

31. Nonnullis tamen quorum mens purgator erat, nefarium et contra fidei ius id creditum est. Eiusmodi enim naturae hominem esse aiebant, ut facile per sese corrumpatur in se, amplius vero impulsionebus ad flagitium extrinsecus posse pertrahi. Asserebant quoque ex decretis patrum, et^a canonum scriptis, neque invitum ad eucaristiam impellendum, neque eucaristiam perditionis causa cuiquam offerendam, cum redemptionis gratia et penitentibus offerendam, et invitis negandam credendum sit. Indignum etiam videri, panem angelo-

*) E *abscis.*

**) R *abscis.*

a) et et *cod.*

rum et hominum, temere indignis dari, cum ipsa 990.
 Divinitas et imundos abhorreat, et puros mira
 parcitate foveat, iuxta quod scriptum est: *Spiritus* ^{Sap.}
sanctus disciplinae effugiet fictum, et auferet se 1. 5.
a cogitationibus quae sunt sine intellectu, et cor-
ripietur a superveniente iniquitate. Ab episcopis
 ergo Remorum dioceseos ordinatus Arnulfus et sa-
 cerdotalibus infulis decenter insignitus est. Nec
 multo post, a papa Romano missum apostolicae
 auctoritatis pallium sumpsit.

Quod amplius iusto Karolum Arnulfus dilexerit.

32. Qui cum ex tantâ dignitate procederet in-
 signis, illud tamen infortunii genus arbitrabatur,
 quod ipse superstes de patrio genere nullum praeter
 Karolum habebat. Miserrimum quoque sibi videri,
 si is honore frustraretur, in quo solo spes resti-
 tuendi genus paternum sita foret. Patrio itaque mi-
 serescebat; illum cogitabat, illum colebat, illum pro
 parentibus carissimum habebat. Apud quem collato
 consilio, querebat quonam modo in culmen honoris
 illum provehere posset; sic tamen ut ipse regis de-
 sertor non appareret.

Remorum captio.

33. Cuius rei rationem sic fieri arbitrabatur, ut
 statueretur * tempus, quo primates quot posset, in
 urbe acsi aliquid magnum ordinaturus ipse colli-
 geret. Tunc etiam Karolus per noctis silentia cum
 exercitu ad portas urbis adveniret. Nec tunc deesset
 qui exercitui irruenti portas panderet, iuratus se-
 creti fidem ^b. Exercitus intromissus urbem invade-
 ret, atque sese cum primatibus collectis compre-
 henderet, vim inferret, ac ergastulo ^o detruderet.
 Itaque factum foret, ut et * regia potestas infirma-^{*fol.}
 retur, et patrio virtus dominandi augesceret, nec 46.
 ipse desertor videretur. Quod et effectum habuit.

a) statuertur *codex.* b) secretum hoc numquam proditurum *del.*
 c) custodie *supra posito ergastulo codex.*

990. 34. G. et V. comites, atque alios viros consulares^a invitat. Quiddam magnum sese ordinaturum mandat; unde et multum eis maturandum. Illi sine dilatione advenerunt, in obsequio domini, paratissimos se demonstrantes. Arnulfus alia pro aliis dans, quod vere molitur penitus dissimulat. Ad quid potius intendat, omnes ignorant. Uni tantum de cuius taciturnitate et fide non diffidebat, id totum credulus commisit. Qua nocte Karolus^b intromitendus^c esset aperuit; et ut tunc portarum claves a suo cervicali tolleret, urbemque armatis aperiret, iussit. Nec multo post, nox cui hoc debebatur flagitium, affuit. Karolus cum exercitu tempore deputato ad portas urbis nocturnus affuit. Algerus presbiter — sic enim vocabatur — introrsum cum clavibus se praesentem habuit. A quo mox portae patefactae sunt, exercitusque intromissus. Urbs quoque a praedonibus direpta et spoliata.

Arnulfi^a suorumque captio^b.

35. Unde cum clamor per urbem fieret, tumultusque discurrentium cives incautos excitaret, Arnulfus aequae turbatum clamore sese simulat. Et fingens metum, turrim petiit atque conscendit. Quem comites^d secuti, post se ostia obseravere. Karolus Arnulfum perquirens nec reperiens, ubinam lateret scrutabatur. Cui cum proderetur in turris cacumine latere, ostio mox custodes adhibuit. Et quoniam nec cibum nec arma ante congesserant, Karolo cedunt, atque a turri egressi sunt.

36. Comprehensique et Laudunum ducti, custodibus deputati sunt. Karolo redeunte et fidem ab eis querente, unanimiter refragantur. Odium ergo utrimque simulant; pium affectum nullo modo produnt. Ab utroque querimonia nonnulla simulabatur, eo quod alter desertor, alter invasor alterius ab utro-

*) i, p. *abscesa*.

a) .uc.

b) *exercoitus supra posito K. codex.*

c) *ita cod.*

d) *commites cod.*

que enuntiaretur^a. Tandem Arnulfus^b sacramento 990. fidem faciens, libertate potitus est et ad sua reversus. Karolo exinde in omnibus favit. Ius quoque fidei, regi servandum, penitus abruptit. G. et V. per dies aliquot carcere detrusi, non multo post sacramento astricti, redire permissi sunt. Karolus ergo felici successu insignis, Remorum metropolim cum Lauduno, ac Suesionis, earumque oppidis optinuit.

Impetus* Hugonis*.

37. Nec defuit qui id ad regis^c aures perferrent. Qua rex contumelia perstrictus, quid inde agendum foret sciscitabatur. Comperitque non precibus, non donis, sed viribus et armis invocata Divinitate hoc esse labefactandum. Sex milia itaque militum collegit, in tyrannum ire disponens; obsidionem ei adhibere cupiens, si copiae sibi sufficiant; et si ei felix adsit fortuna, tandiu id committere volens, donec aut armis aut inedia hostem praecipitet. Proficiscitur ergo magnanimis. Et per terram unde annonam hostes asportabant, exercitum duxit. Quam etiam penitus depopulatus combussit; sic efferatus, ut nec tugurium saltem deliranti anui relinqueret. Post animo praecipiti exercitum in hostem retorquens, obsidionem adhibere nitebatur. Karolus cum ante sibi copias parasset, venienti resistere viriliter conabatur. Quatuor milia etenim pugnatorum Lauduni collegerat, animoque firmaverat, ut si non impeteretur, quiesceret; et resisteret, si urgeretur.

Exercitus** tripartito** ordinatur**.

38. Rex interea exercitum inducens, Karoli legionem ordinatam pugnatum videt. Exercitum ergo tripartito dividit, ne multus exercitus mole sui gravatus, propriis viribus frustraretur. Tres itaque

*) tus, nis *abscesa*. **) tus, o, tur *abscesa*. a) praedicaretur *supra posito enuntiaretur cod.* b) episcopus *supra posito Ar. cod.* c) regum *supra posito is codex.*

990. acies constituit, primam belli primos impetus^a inituram; secundam quae labenti succurreret, viresque referret; tertiam vero spoliis eripiendis ordinavit. Quibus sic divisis et ordinatis, prima acies signis erectis congressura cum rege incedebat; reliquae duae locis constitutis paratae succurrere opperiebantur.

39. Karolus cum quatuor milibus obvius procedit, summam Divinitatem invocans ut ab innumeris paucos protegat; multitudini non fidendum, et paucitati non diffidendum demonstrat. Quem incedentem Arnulfus comitabatur suos adhortans, ut animo forti starent. Ordinati et indivisi procederent. De victoria a Deo nullo modo diffiderent. Si viriliter invocato Deo starent, cum multa gloria et fama victoriam in brevi adepturos. Processit exercitus uterque, donec alter alterum in prospectu haberet; et sic uterque fixus herebat. Utrumque non mediocriter dubitatum est, cum Karolus rei militaris inopiam haberet, regem vero animus sui facinoris conscius contra ius agere^b argueret, cum Karolum paterno honore spoliaverit, atque regni iura in sese transfuderit. His uterque herens persistebat. Tandem ratione congrua a primatibus regi suggestum est aliquantisper cum exercitu standum. Si hostis adventaret, cominus congregiendum; si nullus lacessiret, cum exercitu redeundum. Nec minus a Karolo idem deliberatum fuit. Unde quia uterque constitit, uterque sibi cessit. Rex exercitum reduxit; Karolus vero Lauduni sese recepit.

* fol. 47. 991. 40. O. interea Drocarum¹ cupidus, de Lauduni captione sese plurimum diffidere apud regem simulate querebatur, cum aries cesserit, militesque viribus diffiderent, immo etiam urbs ipsa inaccessibili situ obnitentes contempnat. Rex merore confectus,

a) tumultus corr. impetus. b) fecisse supra posito agere codex.
1) Dreux.

ab O. subsidia petit; sese vicem recompensaturum, 991. si copias suppeditet, et ad integrum urbem expugnet. Quod si inpraesentiarum aliquid quod largiendum sit petat, sine dubio sese liberaliter exhibiturum. O. Lauduni inpugnationem simulque et captionem in proximo pollicetur, si tantum a rege Drocas accipiat. Rex vincendi gloriam cupiens, petenti castrum accommodat. Palam omnibus cedit, promissionum de Lauduno credulus. O. quoque urbem amissam in brevi sese redditurum palam omnibus spondet. Castrum ergo a rege concessum absque mora petit, castrenses sibi sacramenti iure annectens, eisque alios aliquot quorum fidei vigorem sciebat assotians. Regia negotia exinde utiliter satagens. Cuius tamen voluntatis effectus nullus fuit, eo quod tempestitiva^a urbis proditio vetaret, et casus repentini aliter fieri arguerent.

Subtilis^a machinatio^a in Karolum et Arnulfum.

41. Ab hoc tempore Adalbero Laudunensium^{*fol. 46' ite- rum.} episcopus, qui ante a Karolo captus aufugerat, omni ingenio oportunitatem quaerebat, qua versa vice et Laudunum caperet, et Karolum comprehenderet. Legatos itaque huiusmodi negotii officiosissimos, Arnulfo dirigens, amicitiam, fidem, suppetiarum subsidia mandat. Ei quoque utpote suo metropolitano sese velle reconciliari. Sibi etiam iniuriae esse quod transfuga et desertor diceretur, eo quod Karolo post fidem factam non obsecutus sit. Et si vacuum sibi esset, a se id dedecoris velle abicere. Ad eius celsitudinem redire velle, et Karoli amicitiam utpote domini sese optare. Unde et sibi quocumque libitum foret occurrendum mandaret. Arnulfus simulatam fidem nesciens, legatos fallentes excipit; et utpote boni alicuius nuntios humanissime honorat. Per hos itaque locum quo occursuri et sibi

*) Sub, ma *abscisa*. a) intempestitiva *corr.* tempestitiva.

991. collocaturi forent, letabundus designat. Illi se de-
cepisse letati, haec domino referunt. Qui fallaciae
seminarium utiliter positum considerans, alioris
machinamenti dolos prodire posse advertit. Post
haec in locum statutum sibi occurrunt; amplexibus
pluribus atque osculis sibi congratulantes; tantos
ibi demonstrantes affectus animi, ut nulla simula-
tio, nullus dolus videretur.

Adalberonis* dolosa machinatio*.

42. At postquam satis amplexationum, osculo-
rum satis factum est, Adalbero penes quem simu-
lationis color, et doli onus erat, incautum sic prior
alloquitur: *Idem casus, eademque fortuna, ambos
nos male perstringit; unde et idem consilium ea-
demque ratio nobis captanda videtur. Nuper enim
ambo lapsi, vos ab gratia regis, ego a Karoli
amicitia decidi. Unde et nunc vos Karolo, ego
regi faveo. Ille vobis, iste mihi promptissime cre-
dit. Si itaque per vos Karoli amor mihi resti-
tuatur, regis gratia vobis non aberit. Quod et
facto difficile non erit. Karolum igitur convenite,
et pro me si forte concesserit orate. De fide erga
eum habenda, multa dicere non inutile erit. De
quibus si quid ei dubium visum fuerit, post dicite
probandum sacramentis. Si his episcopatus reddi-
derit sedem, adsint sanctorum reliquiae, paratus
sum fidem facere. Si hoc satis erit et reddiderit,
de regis gratia plurimum confidite. In hac lingua
et manu, pax sita est et dissidentia. Regem adibo.
Commodum quoddam spondebo, quod non solum
sibi sed et posteris sit profuturum. Dolos Karoli
proferam. Incauto nimis metropolitano, praeiudi-
cium factum asseram; et quod penitus hoc metro-
politanum peniteat, nonnullis amplificationibus as-
severabo. Rex suapte mihi credulus, hoc gratissi-
mum accipiet. Et quia haec ratio utrimque agita-*

*) Adalberonis, machin. abscisa.

bitur, duo commoda gignentur. Ex quibus duobus tertium elucebit. Nam cum et vobis gratia regum, et mihi Karoli reddetur, per nos consequenter aliorum utilitas comparabitur. Sed hic iam verborum finis; iam nunc dicta factis probentur. Datisque strictim osculis, promissa polliciti ab se digressi sunt *.

Arnulfus* per ignorantiam* Karolum patrum* seducit.

43. Arnulfus Karolum petens, Adalberonem magnificat deceptorem nesciens, valde etiam profuturum asserit, fidemque servaturum testatur. Tandem in eo nil dubitandum seductus persuadet. Karolus nepoti favens, sese id facturum spondet, episcopatum sic redditurum non abnuit. Dum haec apud Karolum fideliter ordinabantur, Adalbero apud regem de Karolo et Arnulfo urbisque captione quaerebat. Et cum tecnas¹ superiores effunderet^b, gratulatio inde spesque urbis repetendae non modica erat. Nec multo post Arnulfus Adalberoni legatos dirigit, Karoli gratiam sibi indultam liberaliter indicat, atque cum multa ambitione excipiendum in urbem. Honorem quoque absque mora recepturum. Unde nec moras faceret, sed quantotius adveniret, largitatem pollicitam experturus.

Adalbero** Karolum et Arnulfum sacramento** decipit**.

44. Adalbero sine dilatione in loco constituto Karolo et Arnulfo accitus occurrit. A quibus benigniter exceptus, non mediocrem letitiam repperit. Si quid discordiae praecessit, levi et raro sermone tactum praeteriere. Ius amicitiae inter sese exinde amplius colendum, diversis rationibus extulere. Quanta etiam commoditas sit profutura si amicitia bene usi sint, sepenumero retulere. Quanta quo-

*) Arnulfus, ran, pa *abscisa*. **) A, sa, d, *abscisa*. a) absceserunt *supra posito* ab se digressi sunt *codex*. b) aperiret *supra posito* effunderet *codex*.

1) *τεχνάς*, artes.

991. que gloria, quantus honor, quantum praesidium. Necnon et illud libatum est, in brevi fieri posse, et suae partis provectionem, et hostium praecipitationem. Nihilque his^a obstare posse, si sola Divinitas non impediatur. Si vota sua effectus consequatur, quandoque futurum, ut per sese res publica multo honore, multa gloria, cumuletur et floreat. His dictis sacramento sibi annexi sunt, atque a se digressi. Adalbero regi se contulit, quae egerat explicans. Quibus rex auditis, negotium approbat, Arnulfum sese^{*} recepturum si veniat pollicetur, eius purgationem de obiectis, se sponte auditorum. Et si recte purgetur, non minori gratia quam ante habendum. Adalbero haec Arnulfo refert. Regem benivolum, clementem, sibi asserit. Eum etiam eius purgationem sponte audire velle, suique gratiam sine mora reddere. Unde et ei esse maturandum, et quantotius id petendum. Otius ergo regem adeundum, ne aliquorum dolus consilium abrumpat. Ad regem itaque ambo profecti sunt.

* fol.
'48.

Arnulfus ad regem^{*} se contulit^{*}, gratiam ab^{*} eo^{*} accepturus^{*}

45. Arnulfus admissus regi, ab eo osculum accepit. Et cum de obiectis aliquam purgationi operam dare vellet, rex sibi sufficere dixit, ut a praeteritis quiesceret, et exinde sibi fidem inviolabiliter servaret. Sese penitus non ignorare Karolum ei vim intulisse, et summa id necessitudine factum, ut ad tempus a se discederet, et Karolo etiam nolens faveret. Sed quia id factum erat, quod labefactari non poterat, multa ratione ei esse videndum, ut amissae urbis dampnum aliquo modo suppleret. Si urbem habere ut ante non posset, saltem Karolum ad se transire faceret, ut se consentiente, quod pervaserat teneret. Haec et ampliora Arnulfus sese facturum pollicetur, tantum ut regis gratia sibi red-

*) regem, it, b eo, turus *abscisa*. a) eis *supra posito* his *codex*.

datur, et ipse apud eum ut metropolitanus hono- 991.
retur. Rex gratiam indulsit, et ut plurimum coram
se honorem haberet concessit. Unde et factum est,
ut in prandio die eadem regi dexter, Adalbero re-
ginae levus resideret. His ita sese habentibus Ar-
nulfus ab rege dimotus est. Miram regis benivo-
lentiam Karolo indicavit. Quanto quoque honore
apud eum habitus sit explicans, de eius gratia plu-
rimum gloriabatur. A quo tempore regis et Karoli
reconciliationem atque favorem quaerebat.

Exceptio* Adalberonis a Karolo*.

46. Quae dum sic sese haberent, Adalbero a rege
digressus est, Karolumque petens, Lauduni multa
ambitione exceptus est. Ad se sui redeunt, qui
ante ab urbe exulaverant. Rem familiarem ut ante
disponunt, in nullo dubitantes, et pacem postmodum
sperantes. Clerum quem amiserat, revisit, eique
compatitur, benivolentiam spondet, ut a se non de-
ficiant hortatur. Postquam satis colloquii cum suis
habuit, de securitate fidei et urbis, a Karolo con-
venitur. Qui¹ sic orsus coepit: *Quoniam Divinitas
in omnibus misericors, etiam dum punit, miseri-
corditer operatur, iusto eius iudicio me et abiectum
et receptum cognosco. Eius aequitate hac urbe me
exceptum arbitror, eius benignitate, quod superest
praestolor. Ipsum etiam, vos et hanc urbem mihi
reddidisse opinor. A Deo itaque redditum, mihi
adiungi quaero. Adsunt sancta, superponite dexte-
ram, fidem contra omnes spondete. Exceptio nulla
erit, si vultis mihi comes fieri.* Ille sui voti avidus,
quicquid expetitur spondet. Super sancta dextram
extendit, non veritus iurare quodcumque proposi-
tum fuit. Unde et cunctis credulus, nulli suspectus
fuit. In nullo negotio a quoque vitatur. De urbe
munienda, ipse querit et deliberat. Omnium cau-

*) ptio, Karolo *abscisa*.

1) scil. Karolus.

991. sam sciscitatur. Pro omnibus consultat. Quare ignotus cunctos latuit.

Comprehensio* Karoli ab Adalberone.

47. Interea cum Karoli suorumque habitum penitus pervidisset, sese etiam nulli esse suspectum, dolos multifariam praetendebat, ut et urbem sibi redderet, et Karolum regi captum traderet. Karoli itaque colloquio utitur saepius, benivolentiam profert amplius. Sese quoque si oporteat sacramentis magis stringendum offert; tanta cautela calliditatis usus, ut omnino dolum simulationis colore obvelaret. Unde cum nocte quadam inter cenandum hilaris resideret, Karolus craterem aureum in quo panem infregerat vinoque temperaverat tenens, post multum cogitatum ei obtulit: *Quoniam inquit ex patrum decretis palmas et frondes hodie sanctificastis, atque plebem^a sacris benedictionibus consecrastis, nobisque eukaristiam porrexistis, aliquorum susurronum calumnias qui vobis fidendum negant vilipendens, cum instet dies passionis domini et salvatoris nostri Iesu Christi, hoc vasculum vestrae dignitati aptum, cum vino et pane infracto vobis porribo. Hoc poculum in signo habendae et servandae fidei ebibite. Si vero fidem servare animo non stat, poculo parcite, ne horrendam Iudae proditoris speciem referatis.* Quo respondente: *Craterem recipiam, et potum libere ebibam!* Karolus mox prosecutus, addendum dixit: *et fidem faciam.* Ille ebibens prosecutus est: *et fidem faciam; alioquin cum Iuda inteream!* Et multa his similia anathematis verba cenantibus dedit. Nox futuri luctus et proditionis conscia instabat. Quietum ire constitutum est, dormitumque in mane. Adalbero sui doli conscius, dormientibus Karolo et Arnulfo, gladios et arma a capitibus eorum amovit, latibulis-

*) hensio *abscisum*.

a) populum *superposito* plebem.

que mandavit. Hostiarium huius doli ignarum accersiens, cursum accelerare, et quendam suorum accersire iubet; ostium sese servaturum interim pollicens. Quo digresso, Adalbero in ipso ostio sese medium fixit, gladium sub veste tenens. Cui mox sui assistentes, utpote huius facinoris conscii, ab Adalberone omnes intromissi sunt. Karolus et Arnulfus matutino somno oppressi, quiescebant. Coram quibus cum hostes facto agmine adessent, et illi expergefati adversarios advertissent, a lectis prosilientes, et arma capessere nitentes, nec repentes, querunt quidnam matutinus eorum afferat eventus. Adalbero vero: *Quoniam inquit arcem hanc mihi nuper surripuistis, et ab ea exulem abire coegistis, et vos hinc dissimili tamen fortuna pellemini. Ego enim proprii iuris remansi. Vos alieno subibitis.* Ad hec Karolus: *An inquit, o episcope hesternae cenae memor sis nimium miror. Non ergo ipsa Divinitatis reverentia inhibebit? Nihilne ius sacramenti? Nihil hesternae cenae imprecatio?* Et hec dicens, praeceps in hostem fertur. Quem furentem, armati circumdant, atque in lectum repulsum comprimunt. Nec minus Arnulfum per vadunt. Quos comprehensos, in eadem turri includunt. Turrim quoque clavibus et seris repagulisque custodibus adhibitis muniunt. Unde cum clamor feminarum, puerorumque simul et famulorum ululatus in coelum ferretur, cives per urbem turbati et expergefati sunt. Quicumque Karoli partibus favebant, mox profugio sese liberaverunt. Quod etiam vix factum fuit. Nam cum pene adhuc fugerent, statim tota civitas obfirmari ab Adalberone iussa est, ut omnes quos sibi adversos putabat comprehenderet. Quaesiti fuere, nec reperti. Subductus est et Karoli filius biennis, patris vocabulum habens, et a captivitate liberatus. Adalbero regi Silvanectim legatos otius mittit; quondam amissam urbem iam

991.
Mart.
30.* fol.
48.

991. receptam, Karolum cum uxore et natis captum, Mart. atque Arnulfum inter hostes inventum et comprehensum mandat. Unde et sine mora cum quocumque possit veniat. Exercitui colligendo moram nullam intendat. Vicinis quibuscumque confidit, ut post se veniant, legatos mittat. Moxque etsi cum paucis veniat.

Rex* captis Karolo* et* Arnulfo Laudunum* ingreditur*.

48. Rex quocumque potest assumit, et sine dilatione Laudunum petit. Nactusque urbem, et regia dignitate exceptus, de salute fidelium, urbisque ereptione et hostium comprehensione quesivit, et addidit. Die altera civibus accitis, de fide sibi habenda, pertractat. Illi acsi qui capti erant, et qui iam in ius alterius cesserant, fidem faciunt et regi sacramento asciscuntur. Urbisque securitate facta, rex Silvanectim post cum captis hostibus rediit. Suos deinde sciscitans, deliberandi rationem querebat.

Deliberatio** quorundam** apud regem super** Karolo**.

49. Qua de re aliorum sententia erat, a Karolo viro claro^a, et regio genere inclito, eius natos omnes cum natabus obsides accipiendos; petendum etiam ab eo sacramentum, quo regi fidem faciat, regnum Franciae numquam sese repetiturum, contra natos quoque testamentum inde facturum. Quo facto Karolum dimittendum censebant. Aliorum vero sententia huiusmodi erat. Tam clarum et antiqui generis virum, non mox reddendum, sed apud regem tam diu habendum, donec qui eius captionem indignaturi sint^b appareant. Si eo numero et nomine atque duce praemineant, ut indigni non sint qui hostes regis Francorum dicantur, sive inferiores sint, attendendum. Si ergo pauci et inferiores indignentur, tenendum censebant; si vero maiores et

*) Re, Karolo et, num i absce. **) Deli, quo, apu, super absce.
a) claru (coz); b) st.

quam plures, reddendum superiori ratione suadebant. 991.
 Karolum ergo cum uxore Adelaide et filio Ludovico, et filiabus duabus, quarum altera Gerberga, altera Adelaidis dicebatur, necnon et Arnulfo nepote carceri dedit.

De difficultate * sui itineris * ab * urbe * Remorum Carnotum *.

50. * Ante horum captionem, diebus ferme 14, cum aviditate discendi logicam Yppocratis * Choi, de studiis liberalibus saepe et multum cogitarem, quadam die equitem Carnotinum in urbe Remorum positus offendi. Qui a me interrogatus, quis et cuius esset, cur et unde venisset, Heribrandi clerici Carnotensis legatum sese, et Richero sancti Remigii monacho se velle loqui respondit. Ego mox amici nomen et legationis causam advertens, me quem querebat ^b indicavi, datoque ^b osculo semotim ^b secessimus ^b. Ille mox epistolam protulit, hortatoriam ad aphorismorum lectionem. Unde et ego admodum laetatus, assumpto quodam puero cum Carnotino equite, iter Carnotum arripere disposui. Digressus autem, ab abbate ^o meo ¹ unius tantum parvaredi solatium accepi. Nummis etiam, mutatoriis, ceterisque ^d necessariis vacuus, Orbatium ² perveni, locum multa caritate inclitum. Ibi domni abbatis D. colloquio recreatus, simulque et munificentia sustentatus, in crastino iter usque Meldim peragendum arripui. Ingressus vero cum duobus comitibus lucorum anfractus, non defuere infortunii casus. Nam fallentibus biviiis, sex leugarum superfluitate exorbitavimus. Transmisso vero Teodorici castello, parvaredus ante visus bucephalus, fieri coepit asello tardiusculus. Iam sol a mesembrino

* fol.
49.

*) ultate, is ab ur, notum *absc.* a) *yppocratis cod.* b) *rebat, datoque, motim, us abscisa.* c) *a. m. cod.* d) *ceterisque c.*
 1) Arbodo. 2) Orbais prope viam magnam quae Catalaunis Meldos ducit; Matronam igitur primo die Sparnaci, altero ad Castellum Theodorici transiisse videtur.

991. *Mart.* discesserat, totoque aere in pluvias dissoluto, in occasum vergebat, cum fortis ille bucephalus supremo labore victus, inter femora insidentis pueri deficiens corruit, et velut fulgure traiectus, sexto ^a miliario ab urbe exspiravit. Quanta tunc fuit perturbatio, quanta anxietas, illi perpendere valent, qui casus similes aliquando perpessi sunt, et ex similibus similia colligant. Puer inexpertus tanti itineris difficultatem, fessus toto corpore equo amisso iacebat. Impedimenta sine vectore aderant. Imbres nimia infusione ruebant. Coelum nubila praetendebat. Sol iam in occasu, minabatur tenebras. Inter haec omnia, dubitanti consilium a Deo non defuit. Puerum namque cum impedimentis ibi reliqui; dictatoque ei quid interrogatus a transeuntibus responderet, et ut somno imminenti resisteret, solo equite Carnotino comitatus, Meldim perveni. Pontem quoque vix de luce videns, ingredior. Et dum diligentius contemplerer, novis iterum infortuniis angebar. Tantis enim et tot hiatibus patebat, ut vix civium necessarii die eadem per eum transierint. Carnotinus inpiger, et in peragendo itinere satis providus, naviculam circumquaque inquirens et nullam inveniens, ad pontis pericula rediit, et ut equi incolumes transmitterentur e coelo emeruit. Nam in locis hiantibus equorum pedibus aliquando clipeum subdens, aliquando tabulas abiectas adiungens, modo incurvatus, modo erectus, modo accedens, modo recurrens, efficaciter cum equis me comitante pertransiit. Nox inhorruerat, mundumque tetra caligine obduxerat, cum basilicam sancti Pharonis introii, fratribus adhuc parantibus potum caritatis. Qua die sollempniter pranserant, recitato capitulo ^b de cellarario monasterii, quod fuit causa tam serae potationis. A quibus ut frater exceptus, dulcibus alloquiis, cibisque sufficientibus recreatus

a) tertio *corr.* VI^{to}.   b) cap.

sum. Carnotinum equitem cum equis vitata pontis 991. pericula iterum attemptaturum, puero relicto remisit. ^{Mart.} Arte praemissa pertransiit; et ad puerum secunda noctis vigilia errabundus pervenit. Vixque eum saepius inclamatum repperit. Quo assumpto cum ad urbem devenisset, suspectus pontis pericula, quae perniosa experimento didicerat, cum puero et equis in cuiusdam tugurium declinavit; ibique per totam diem incibati, nocte illa ad quiescendum non ad cenandum collecti sunt. Quam noctem ut insomnem duxerim, et quanto in ea cruciatu tortus^a sim, perpendere possunt, qui cura carorum aliquando vigilasse coacti sunt. Post vero optata luce redita, nimia esurie confecti, maturius affuerunt. Eis etiam cibi illati; annona quoque cum paleis, equis anteposita est. Dimittensque abbati Augustino^b puerum peditem, solo Carnotino comitatus Carnotum raptim deveni. Unde mox equis remissis, ab urbe Meldensi puerum revocavi. Quo reducto et omni sollicitudine amota, in aphorismis^c Yppocratis vigilanter studui^e, apud domnum Herbrandum magnae liberalitatis atque scientiae virum. In quibus cum tantum prognostica morborum accepissem, et simplex egritudinum cognitio cupienti non sufficeret, petii etiam ab eo lectionem eius libri, qui inscribitur de concordia Yppocratis, Galieni^d, et Surani. Quod et obtinui; cum eum in arte peritissimum, dinamidia pharmaceutica, butanica, atque chirurgica non laterent.

Quod ex querela^a reprehendentium^a captionem^a Arnulfi, regio^a iussu^a sinodus^a habita^a est^a.

51. Sed ut iam superioris negotii seriem repetamus, cum de episcopi captione aliqui amicorum^e

*) vere, enden, tionem, gio ius, us ha, t ex con. a) uexatus superposito tortus cod. b) aug c. uti et in necrologio S. Faronis Meldensis occurrere videtur; v. Galliam Christianam. c) mis, dui abscesa. d) ita c. e) scolasticorum corr. amicorum.

991. indignarentur, nonnulli etiam scolasticorum in eius
 Iun. defensionem alia scriberent, alia scripta de canoni-
 17. bus proferrent, idque ad aures regum relatum esset,
 edicto^a regio decretum est, ut episcopi Galliae om-
 nes qui valent et maxime qui comprovinciales sunt,
 in unum conveniant. Qui autem adesse non pos-
 sent, suam absentiam per legatos idoneos a suspi-
 tione purgarent. Ibiq̄ue certis ac firmis decreto-
 rum rationibus aut convictum dampnarent, aut
 pristinae sedis dignitati purgatum restituerent. Col-
 lecti sunt ergo in coenobio monachorum sancti
 Basoli confessoris, Remorum diocesanei, Remen-
 sis quidem metropolitani comprovinciales, Guido
 Suesorum episcopus, Adalbero Laudunensis episco-
 pus, Herivevus Belvacensis episcopus, Godesmannus
 Ambianensis episcopus, Rathodus Noviomensis epi-
 scopus, Odo Silvanectensis episcopus; Daibertus Bi-
 turicensium metropolitani; Lugdunensis metropo-
 litani comprovinciales, Gualterus Augustudunensis
 episcopus, Bruno Lingonensis episcopus, Milo Ma-
 tisonensis episcopus; Siguinus Senonensium metro-
 politanus, cum suis Arnulfo Aurelianensi episcopo,
 Herberto Autisiodorensi episcopo. Qui in unum
 considentes, diversorum locorum abbates qui ad-
 erant, post solitariam sui disputationem, secum
 consedere iusserunt.

Deliberatio^{*} de dignitate^{*} habendi^{*} iudicii et praelaturae^{*}

52. De habenda igitur sinodo, ratione facta, or-
 dinandum putabant, cui potestas iudicandi de sin-
 * fol. gulis conferretur; *quem etiam habendarum ratio-
 49. num custodem atque interpretem accommodarent.
 Iudicandi itaque dignitas, Siguino Senonensium me-
 tropolitano commissa est, eo quod aetatis reveren-
 tia, et vitae merito plurimum commendaretur.
 Ordinandi vero facultas ac magisterium interpre-
 tandi, Arnulfo Aurelianensi episcopo credita est,

*) ra, digni, ndi, praela *abscesa*. a) decreto *corr.* edicto.

eo quod ipse inter Galliarum episcopos, eloquii 991.
virtute et efficacia dicendi florebat. His ergo sic ^{Iun.}
habitis, post cleri ingressum, sententiis ad negotium ^{17.}
facientibus recitatis, Arnulfus sic praefatus ait:

Elocutio* Arnulfi* in* sinodo.

53. *Quoniam patres reverendi, serenissimorum regum iussu, necnon et sacrae religionis causa huc convenimus, multa fide, multo etiam studio cavendum videtur, ne nos qui gratia sancti Spiritus hic collecti sumus, aut odium alicuius, aut amor, a rectitudinis norma exorbitare faciat. Et quia hic in nomine Domini collecti sumus, ante conspectum summae Divinitatis veridicis sententiis debemus omnia agitare; nulli loquendi locum surripere; veritati operam dare; pro veritate vivaciter stare; contra obiecta, simplicibus ac puris sententiis et intendere et respondere. Unicuique debitus honor servetur; dicendi potestas omnibus sit. Intendendi etiam et refellendi libertas, omnibus concessa sit. Nunc deinde quoniam me ante omnes dari voluistis, causam huius synodi^a coram edicendam arbitror, quatinus bene digesta, omnibus ut est videatur. Clarissima illa Remorum metropolis, prodicione nuper pervasa ab hostibus fuit. Sancta sanctorum hostium impetu contaminata sunt; sanctuarium Dei, nefariis quibusque violatum; cives quoque a praedonibus direpti. Quorum malorum ille auctor esse criminatur, qui ab hostibus tutari debuit, Arnulfus eiusdem urbis episcopus. Hoc ei intenditur. Ad hoc discutiendum, regalis dignitas hic nos collegit. Elaborate igitur patres reverendi, ne unius perfidia, dignitas sacerdotalis vilescat.*

54. Contra haec cum quidam residentium responderent, huiusmodi hominem quantotius convincendum, et sic iusto iudicio puniendum, Siguinus epi-

*) El, Arnulfi in absce. a) synoni c.

991. scopus non id sese permissurum respondit, ut is qui
 Iun. maiestatis reus accusatur, sub discutiendi censura
 17. ponatur nisi ante ex iureiurando promissionem indulgentiae, ab regibus et episcopis accipiat. Idque faciendum asserebat ex concilii Toletani capite 31. Quod quia brevitati studemus, omisimus ponere.

Sermocinatio* Daiberti* pro* iuditio ferendo*.

54*. Daibertus Bituricensium archiepiscopus dixit: *Cum constet factum, et de nomine facti dubitatio nulla sit, quantum quoque facinus perpendatur, quomodo ex necessitate reo sit indulgendum, penitus non adverto. Hic enim incurrere necessitas videtur, cum iudicium promulgandum non sit, nisi prius supplicii indulgentia convincendo concessa fuerit. At si ad secularia iura respiciatur, quodcumque scelus quisque commiserit, secundum sceleris modum, poenitentiae severitati subiacebit.*

55. Herivevus Belvacensis episcopus dixit: *Ca- vendum summopere est, ne leges divinas forensibus comparemus. Plurimum enim a se differunt, cum divinarum sit de aecclesiasticis negotiis tractare et secularium secularibus adhiberi. Quarum primae tanto secundas superant, quanto secundae primis inferiores sunt. Unde et divinis per omnia suus honor servandus est. Si ergo frater et coepiscopus noster Arnulfus maiestatis reus convictus fuerit, pro sacerdotali reverentia, et sanguinis affinitate, a serenissimis regibus indulgendum aliquatenus non abnuo. Iuditii tamen sententiam omnino non effugiet, si sua confessione indignus sacerdotali dignitate manifestabitur.*

Indignatio** Brunonis** in Arnulfum**.

56. Bruno Lingonensis episcopus dixit: *Hunc unde hic sermo habetur, in has miserias praecipitasse videor, cum contra multorum bonorum vota,*

*) Sermo, berti pro, fere absce.

***) Ind, Bru, Arnulfum absce.

ad honoris culmen provexi. Et hoc non solum 991.
 propter carnis affinitatem effeci, sed etiam ut ad Iun.
 melioris vitae statum illum attraherem, cum non 17.
 ignorarem ipsum Laudunensis urbis pervasorem,
 atque nefariae factionis temerarium principem; sub
 iure cirographi, regibus fidem spondidisse, pro
 nullo praeterito aut futuro sacramento, fidem pro-
 missam sese umquam violaturum; regum hostes
 pro ingenio et viribus impetiturum; illisque in nullo
 communicaturum. Sed quia Karolus avunculus
 meus, regum adversarius patet, cum ei is de quo
 loquimur communicavit, fidemque sacramento dedit,
 ius fidei promissae, penitus abruptit. An Manasse^a
 et Rotgerus regum adversarii dicendi non sunt,
 qui cum Karolo urbis Remorum pervasores fuere,
 et sanctae Dei genitricis Mariae basilicam cum
 armata manu ingressi sunt, sanctuariumque ne-
 fario ingressu violaverunt? Hos etiam iste sui
 consilii custodes, et amicorum praecipuos habebat.
 Quod quia evidentissimum est, dicat nunc ipse, cu-
 ius impulsione aut suasionem istud aggressus sit.
 Aut certe alii intendet, aut convictus testimoniis
 labascet. Nullus consanguinitatis amor, nulla ha-
 bitae familiaritatis gratia, a recti iudicii forma
 me aliquo modo seducent.

Laus* Godesmanni* de magnanimitate* Brunonis et* ut* ab
 eo iudicium constituatur* postulatio.

57. Godesmannus Ambianensis episcopus dixit:
 Novimus venerabilis Brunonis magnanimitatem,
 quem nullus affinitatis amor, nulla familiaritas a
 veritate sequestrat, at rigor animi, et morum pro-
 bitas veridicum et cui credendum sit promptissime
 indicant. Ergo quia de examinatione reatus fra-
 tris et coepiscopi nostri Arnulfi mentio superius
 facta est, ab eo quaerendum videtur, quale ex hac
 re habendum sit iudicium, eo quod ipsum oporteat

*) Laus, man, nani, et ut a, constitu abscisa. a) Manas cod.

991. *iudicii temperare censuram, cum ipse sic inter*
 Iun. *utrumque sit constitutus, ut et regi fidem, et Ar-*
 17. *nulfo ex consanguinitate dilectionem debeat. Unde*
et nullius doli suspitione tenendus erit, quem fide-
litas domini ad iudicium incitabit, et caritas proxi-
mi a malivolentia prohibebit.

Responsio Brunonis.

58. Ad hec Bruno episcopus: *Mentem inquit*
vestram satis plane intelligo. Hic qui reus maie-
statis accusatur, carnis affinitate mihi coniungitur,
utpote avunculi mei Lotharii regis filius. Unde
et vestra benignitas mihi fieri iniuriam metuit^a,
si dignum de eo a vobis proferatur iudicium. Sed
absit, ut amorem consanguinitatis, Christi amore
praeciosiore habeam. Rem unde agitur, sancti-
tas vestra subtili indagine mecum discutiat. De
condemnatione convicto inferenda nihil metuentes,
cum aequae iustum sit, et reum maiestatis damnari,
et innocentem laxari.

Demonstratio Ratbodi*, quod libellum* infidelitatis episcopi*
 Lothariensium* perperam* calumnientur.

59. Ratbodus Noviomensis episcopus dixit: *Si*
placet patres reverendi, libellum fidelitatis, ab
Arnulfo quondam regibus de habenda fide por-
rectum, a vobis nunc discutiendum puto. Vide-
tur enim, quod solus in eius dampnatione sufficiat,
eo quod fidem iureiurando promissam, et manus
scripto roboratam sacrilegio periurii penitus viola-
verit. Sed est quiddam quod remordet, quod sci-
licet a Lothariensium episcopis ut fertur contra
illum disputatur. Calumniantur enim contra leges
divinas scriptum, lectum, reconditum. Unde et si
 *fol. *placet, iam a vobis discutiendus in medium pro-*
 50. *feratur. Sinodus dixit: Proferatur.*

*) Ratbo, bellum, episcopi L, perperam abscisa.
 cod.

a) metui

Textus libelli* fidelitatis* Arnulfi.

991.
Jun.
17.

60. Prolatus est itaque hanc textus seriem habens: *Ego Arnulfus gratia Dei praeveniente, Remorum archiepiscopus, promitto regibus Francorum Hugoni et Rotberto me fidem purissimam servaturum, consilium et auxilium eis secundum meum scire et posse in omnibus negotiis praebiturum; inimicisⁿ eorum nec consilio nec auxilio ad eorum infidelitatem scienter adiuturum. Haec in conspectu divinae maiestatis, et beatorum spirituum et totius aeclesiae assistens promitto, pro bene servatis laturus praemia aeternae beatitudinis. Si vero, quod nolo et quod absit, ab his devia- vero, omnis benedictio mea, convertatur in maledictionem, et fiant dies mei pauci, et episcopatum meum accipiat alter. Recedant a me amici mei, sintque perpetuo inimici. Huic ego cirographo a me edito, in testimonium benedictionis vel maledictionis meae subscribo, fratresque et filios meos ut subscribant rogo. Ego Arnulfus archiepiscopus subscripsi.*

Arnulfus** libellum** ex parte probat**, et ex parte vituperat**.

61. Quo recitato, a sinodo investigatur, an alicuius reprehensionis aut defensionis vim habere videatur. Tunc venerabilis episcopus Arnulfus, eo quod officium interpretandi ei commissum erat: *Et pro se inquit ex parte defensionem continet, et vires ex parte reprehensoribus accommodat. Causa namque ut scriberetur, eius auctor Arnulfus fuit. Qui cum detestandae cupiditatis morbo nimium laboraret, egit quod reprehendi potest, cum iuratus fidem non servavit. Hoc enim reprehensioni succumbit. Et quod sapientes et boni id effecerunt, quod dolis et astutiae perditissimi hominis contraheret, contra querulos defensionis firmitatem affec-*

*) elli fide abscisa.
codex.

**) bellum, probat, vitu abscisa.

c) ita

991. *tat, viresque ministrat. Et quicquid illud sit, testi-*
 Iun. *monio tamen roborandum est. Procedat Adalgerus*
 17. *presbiter. Adest namque qui rerum seriem proditi-*
onis conscius optime novit. Ille inquam adsit,
et vestrae claritudini inauditum scelus edicat, ut
et ubi sit vituperatio habenda cognoscatis, et ubi
laus concedenda videatis.

Admovetur* Adalgerus* accusationi*.

62. Adalgerus itaque accersitus adest. Super hac re interrogatus et nil moratus respondet: *Utinam patres sancti, in hac vocatione concedatur mihi aliqua remissionis indulgentia. Sed quia ad id deveni, ut si quid quod pro me faciat inveniri possit, id contra me stare videatur, verbis brevioribus quod quaeritis edicam. Dudo Karoli miles, hortatus est, ut hanc unde hic quaeritis proditionem aggrederer, sic domino meo placere iuratus. Unde cum ei non crederem, dominum meum per me interrogavi. Sese id fieri velle respondit. Ut autem hoc dedecus specie honesti velaretur, Karolo manus dedi; eiusque factus, proditionem per sacramentum sponendi. Et feci quidem, sed non iniussus. Quod si vobis falsum videatur, paratus sum omnia iuditorum genera subire.*

Hic
 ral...
 accu-
 sa-
 tio..*

Brevis et** dilucida** demonstratio** criminis** a Guidone episcopo**.

63. Guido Suessionensis episcopus dixit: *Ut hic ex ratione huius intelligitur, unius reatus forte ambo tenentur. Nam cum hic sese effecisse asserat, non est immunis eius dominus, qui facinus perpetrandum suasit, eo quod sceleris causam se ipsum praebuerit. Quoniam ergo utriusque negotium inditiis evidentibus constat, cum alter facinus suaserit, alter effecerit, iudicii censura, vestram paternitatem non latet. Est etiam quod*

*) ovetur, rus, ac, ni, io abscisa.

**) et di, mon, minis, piscopo abscisa.

iuditio habendo vires praebeat, quod cum ipse episcopus proditoris auctor extiterit, ut suum flagitium melioris zeli fervore teget, multae excommunicationis et maledictionis anathemate, a corpore et sanguine Domini separavit, atque ab ecclesia fidelium suspendit, Remensium praedonum auctores, factores, cooperatores, fautores, et a propriis dominis rerum sub emptionis nomine abalienatores. Sed cum tanti mali episcopus auctor existat, anathemate involutus manifestissime patet. Quod etiam ad eius condemnationem, non minimum valet.

Indignatio Gualteri in Arnulfum.

64. Gualterus Augustudunensis episcopus dixit: *An male sanae mentis hic episcopus non est qui pro se defensiones nititur, cum regibus et tot patribus eius iniquitas dilucide pateat, et insuper presbiteri malorum conscii testimonio vincatur? An ipse mali inventor, periculum anathematis evadere potuit, cum ipse mali inventor, et fautor, inventores et factores, fautoresque maledictionis telo perfodit? An ipsam Divinitatem hec perpendere non animadvertit, cum scriptum sit, quod oculi Domini in omni loco contemplantur bonos et malos? Et certe arbitror, quia dixit insipiens in corde suo: Non est Deus. Animadvertite ergo patres, quam corrupti sunt et abominabiles facti sunt in studiis suis factor et fautor.*

Odonis episcopi admonitio * de iuditio * accelerando*.

65. Odo Silvanectensis episcopus dixit: *Quoniam religionis causa, et iussu serenissimorum regum, hic collecti sumus, non est differendum habendi iudicii examen. Id enim reges praestolantur. Clerus et plebs idem expectant. Nec est in diversissimis sententiarum rationibus diutius immorandum, cum res sit evidens, et iudicii ratio*

*) admo, iuditio, ndo abscisa.

991. *in promptu sit. De quibus non solum patrum sta-*
 Iun. *tuta legitis, verum etiam per consequentias rerum*
 17. *equitatis censuram proferre non ignoratis.*

Arnulfi persuasio * ad defensores * ut libere * disputent.

66. Arnulfus Aurelianensis episcopus dixit: *Li-*
cet patres venerandi, hec certissime se sic habeant,
ut de Arnulfo praedicantur, plurimisque sententiis
patrum, iusto iudicio damnari valeat, tamen ne
videamur de fratris ruina letantes, et in eius darn-
natione absque iusto ardentis, statuendum commu-
ni decreto arbitror, ut quicumque in eius defensi-
one aliquid dicere nititur, locum defensandi habeat,
revolvat volumina, proferat quot vult sententias,
atque omnia quae ad defensionem paravit, hic co-
ram nil metuens effundat. Atque hoc constituen-
dum reor, ut ultra eis defensandi locus non pate-
at. Hic tantum nunc cogitata edicant. Tunc Si-
guinus episcopus Arnulfi statutum approbat, ac de-
cretalibus interdictis *, violari inhibet. Si quispiam
ergo quid dicere habet, ut edicat ammonet.

Defensio ** scolasticorum ** pro Arnulfo.

67. Et cum plures ibi assisterent, qui in defen-
 sione niterentur, maximi tamen defensores fuere
 abbates, Abbo Floriacensis, et Ramulfus Senonen-
 sis, * atque Iohannes scolasticus Autisiodorensis. Hi
 enim scientia simul et eloquentia inter suos insi-
 gnes habebantur. Et indicto silentio, librorum mul-
 ta volumina aperta sunt, multa quoque ex patrum
 decretis prolata, nonnulla etiam ad defensionem ob-
 iecta. Inter quae quatuor principaliter obiciebant.
 Aiebant enim, inprimis eum suae sedi restitu-
 endum. Deinde legitimam ei vocationem adhibendam.
 Tum quoque Romano pontifici id innotescendum. Et
 postremo, pontificis Romani auctoritate, in gene-
 rali sinodo totum facinus discutiendum. Hoc etiam

*) per, defen, ere *absisa.* **) Defensi, ticorum *absisa.* a) in-
 ter interdictis *cod. (in duabus lineis).*

secundum divinas et humanas leges, approbandum 991.
asserebant. Jun. 17.

Infirmatio* defensionis*.

68. Ab altera vero parte responsum est, eum sedi pristinae non restituendum, eo quod culpae evidentissimis a probabili accusatore convictus, ad flagitia magis praeceps, quam ad religionis honorem et dominorum fidem commodus videretur. Nec iam ultra esse vocandum, cum post prodicionis nefas, per sex continuos menses vocatus fuerit, et ad rationem venire contempserit. Romano vero pontifici notificari non posse, eo quod itineris difficultas, atque inimicorum minae id plurimum prohiberent. Id vero sceleris iam non esse discutendum, cum totum constaret, accusator crimen intenderet, ac firmamentum multiplex afferret; reus vero convictus nil contra valeret. His episcoporum sententiis multa ratione prolatis, defensores cedunt.

69. Quibus a defensione cessantibus, episcopi nihil aliud superesse, nisi Arnulfum in medium statuendum censebant, ut pro se quae vellet responderet. Vocatus itaque in ordine episcoporum con-sedit. Cui postquam ab episcopis multa illata fuere, quibus conclusus cessavit, et ille ut potuit alia intendit, alia reppulit, victus tamen, argumentorum rationibus succubuit, et sese reum ac sacerdotio indignum coram confessus est.

Regum** ingressus** in sinodum.

70. Quod cum regibus suggestum est, ipsi cum primatibus sacro episcoporum conventui sese inferunt; gratias episcopis reddentes, eo quod pro se et salute principum diu deliberassent. Petunt quoque gestorum seriem sibi evolvi, et in quo constiterint rationum fine. Tunc etiam omnium gestorum series, regibus exposita est. Post auditum narrationis ordinem, iam tempus adesse iudicii habendi asseve-

*) nfr, defensio *abscesa*. **) Regum ing *abscesa*.

991. rant. Tunc episcopi Arnulfum ut regum genibus
 Iun. provolvatur component, reatum quoque suum con-
 17. fiteatur, atque pro sui vita, et membrorum integri-
 tate supplicet. Ille mox dominorum pedibus pro-
 stratus, crimen confessus est; et sacerdotio se in-
 dignum asserens, pro vita et membris suffusus la-
 crimis postulabat. Unde et universam sinodum in
 lacrimas coegit. Reges multa pietate flexi, vitam
 et membrorum integritatem indulgent. Sub cu-
 stodia sui, absque ferro et vinculis habendum de-
 cernunt.

Decretale *

71. Et a terra erectus, interrogatur, an abdi-
 cationem sui canonum auctoritate sollempniter ve-
 lit celebrari. Quod cum episcoporum ordinationi
 totum committeret, mox decretum est, ut quia se
 indignum sacerdotio confitebatur, scelusque non te-
 gebat, sicut gradibus provectus fuit, ita gradibus
 deponeretur. Suasus ergo, regibus quae ab eis ac-
 ceperat reddidit, sacerdotales vero infulas episcopis
 sine mora laxavit. Interrogatus etiam an abdicatio-
 nis et repudii libellum faceret, ad votum episcopo-
 rum omnia sese facturum respondit. Et libellum
 mox scriptum et oblatum, coram regibus in con-
 cilio legit, atque subscripsit.

Textus libelli repudii** Arnulfi.

72. Textus autem libelli huiusmodi erat: *Ego
 Arnulfus gratia Dei Remorum quondam episcopus,
 recognoscens fragilitatem meam, et pondera pecca-
 torum meorum, testes confessores meos Siguinum
 archiepiscopum, Daibertum archiepiscopum, Arnul-
 fum episcopum, Godesmannum episcopum, Heri-
 veum episcopum, Ratbodum episcopum, Walterum
 episcopum, Brunonem episcopum, Milonem episco-
 pum, Adalberonem episcopum, Odonem episcopum,
 Widonem episcopum, Heribertum episcopum, con-*

*) Decret abs.

**) repu abs.

*stitui mihi iudices delictorum meorum, et puram 991.
 ipsis confessionem dedi, quaerens remedium peni- Iun.
 tendi, et salutem animae meae, ut recederem ab 17:
 officio et ministerio pontificali, quo me recognosco
 esse indignum, et alienum me reddens pro reati-
 bus meis in quibus peccasse secreto ipsis* confes-
 sus sum, et de quibus publice arguebar, eo scilicet
 modo ut ipsi sint testes, et potestatem habeant
 substituendi et consecrandi alium in loco meo, qui
 digne praeesse et prodesse possit aeclesiae cui ac-
 tenus indignus praefui. Et ut inde ultra nullam re-
 petitionem aut interpellationem, auctoritate canoni-
 ca facere valeam, manu mea propria subscribens
 firmavi. Quo ita perlecto, ita subscripsi. Ego
 Arnulfus quondam Remorum archiepiscopus sub-
 scripsi. Necnon et adstantes episcopi ab eo rogati
 ut subscriberent, subscripserunt, atque sic ei re-
 sponderunt: Secundum professionem et subscriptio-
 nem tuam cessa ab officio. Post hec sacramenti
 iure hos qui sui fuerant absolvit, atque libertatem
 transeundi in ius alterius victus concessit.*

Depositio* Adalgeri presbiteri a* gradibus*.

73. Dum hec multa consideratione gereren-
 tur, Adalgerus presbiter eo quod communionem pri-
 vatus esset regum pedibus provolutus, multa con-
 questionem querebatur, communionem petens restitui,
 parcius sibi inferendam censuram ratus, eo quod
 iussus domino obtemperavisset. Quem Arnulfus
 Aurelianensis episcopus adorsus: *Num quidnam
 inquit iudicii expertem te tua conficta hodie facient?
 Numquid tu es qui Karolo portas aperuisti, et ho-
 stiliter cum illo sancta sanctorum ingressus es?
 Numquid tu es qui adolescentem cum tui similibus
 perdidisti? Confitere infandissime! Quo respon-
 dente: *Negare non possum, ille mox prosecutus: *fol.
 An ideo inquit communionem restituendus es, ut do- 51.*

*) Dep, a gra abscisa. a) ipsi c.

991. *mino tuo lugente, tu nefandissime rideas?* Tandem
 1un. decretum est, duorum incommodorum utrumlibet
 17. ab eo eligi, aut a gradibus deponi, aut perpetuo
 anathemate teneri. Qui apud se plurima pertrac-
 tans, tandem maluit gradibus privari, quam ana-
 themate perpetuo teneri. Et mox episcoporum
 iussu, indumentis sacerdotalibus vestitur. Quae
 singula absque ulla miseratione detrahentes, ei sin-
 guli dicebant: *Cessa ab officio tuo.* Laicorum er-
 go tantum communionem ei reddentes, illum pe-
 nitentiae subdunt, atque sic a sinodo soluti sunt.
 Si quis autem plenius scire voluerit, quid quisque
 eorum de canonibus et patrum decretis in conci-
 lio protulerit, quid quoque ab eis ibi sancitum
 sit, quid etiam a regibus et episcopis Romano pon-
 tifici directum, quibus quoque causarum rationi-
 bus Arnulfi abdicatio roborata est, legat librum
 domni et incomparabilis viri Gerberti, huius Ar-
 nulfi in episcopatu successoris, qui omnia haec
 digesta continens, mira eloquentiae suavitate Tul-
 liano eloquio comparatur. Obiectionibus namque
 et responsionibus, conquestionibus atque orationi-
 bus, invectivis, coniecturisque et diffinitionibus
 repletus, luculentissime ac rationabiliter proponit,
 assumit, atque concludit. Qui non solum sinoda-
 libus causis, sed status rethoricae cognoscentibus
 utillimus habetur.

Conquestio* Odonis* apud* suos de* Miliduni* ereptione*.

*fol. 74. Interea Odo rerum suarum augmentum
 48' querebat. Unde et apud suos quorum fidem in-
 con- dubitatam sciebat, castrum Meledunum in suum
 tin. ius transfundi parabat; sibi inquiring miserrimum
 fore, quod in Sequana fluvio transmittendis exer-
 citibus nullus sibi transitus pateret; unde et id ani-
 mo sibi incidisse, quatinus Milidunum, quod est
 circumfluente Sequana tutissimum, et duplici por-

*) Con, Odonis a, de, ere *abscisa*.

tu pervium, ad suam partem retorqueret, cum etiam in Ligeri plures sibi portus paterent. Nec de periurii facinore formidandum, cum illud iam ab avo possessum sit, et nunc non regis sed alterius habeatur. Unde et omnibus qui fidem spondebant, accelerandum suadebat, ut quacumque ratione valerent, ad sui dominium transferrent.

Inductio* ab* legato Odonis in* praesidem Miliduni*.

75. Tunc suorum unus, castrum praesidem petens, firmissimam amicitiam simulat, fidemque multam pollicetur. Quod et utrimque sacramento mox firmatum fuit. Praesidemque affatus, cuius ante hac castrum fuerit, quaerit. Ille cuius fuerit non abnuit. Iste quoque: *Quo inquit ordine ad regium ius accessit?* Ille quoque idem prosequitur. Et iste: *Cur inquit Odoni praeiudicium fit, cum sepe numero reddi sibi petierit, et se inferior eo nunc potiatur?* — *Quoniam inquit id regi sic visum est.* Et iste: *Putasne inquit, ipsam Divinitatem non offendi, cum mortuo patre pupillus absque re patrimonio frustratur?* Et ille: *Ita inquit. Et non solum id, sed et bonorum desperatio fit. Quis enim inter primates Odone potentior? Quis omni honore dignior?* Atque ad haec iste: *Si inquit ad Odonem transverti velles, numquidnam ampliori potentia tene sublimandum arbitrare? Si eius esses, eius sine dubio gratiam, consilium, suppetias haberes. Pro uno castro, plurima possideres. Unde et tui nominis gloria eo ulterius iret, quo amplius honoris culmen adipisceretur.* Ille vero: *Quomodo inquit absque peccato et dedecore hec fieri posse confidis?* Et iste inquit: *Si te cum castro Odoni confers, quicquid sceleris nasci putas, meum fiat, meum dicatur. Poenas inde luam, et summae Divinitati rationem reddam. Consule nobilitati tuae. Fac tuarum rerum augmentum.*

*) In, ab, in, li abscisa.

*Instat tempus. Oportunitas id suadet, cum in-
potentia regnandi rex sit inglorius, et Odonem pro-
superior semper sequatur successus. Ille rerum pro-
missarum cupidus, sacramentum petit. Iste facit,
et pro agendo negotio obsides querit. Ille multum
honorem sese habiturum arbitrans, obsides dare
non distulit. Quos iste receptos, domum duxit, et
Odoni omnia haec retulit.*

Pervasio* Miliduni* ab Odone*.

* fol.
52'.

76. Odoni itaque ut coeptis instet suadet. In-
terea ab Odone copiae clam parantur, ut castrum
ingrediatur et optineat. Paratis autem tempore sta-
tuto aggressus appetit et ingreditur. Proditorem
simulato furore invadit, et carceri mancipat. Qui
non multo post carcere emissus, sacramento co-
ram fidem facit, et exinde ad resistendum cum
Odone sese parat. Quae omnia ad regum aures
mox delata feruntur. Reges de castri amissione
commoti, in hostes milites parant; proponentes
ab obsidione non sese discessuros, donec aut ex-
pugnatum recipiant, aut si res exposcat cum ho-
ste comminus vires et arma conferant.

Accessus** regum ad Milidunum.**

77. Paratis itaque copiis, expugnatum acce-
dunt. Et quia castrum circumfluente Sequana
ambiebatur, ipsi in litore primo castra disponunt;
in ulteriore, accitas^a piratarum acies, ordinant.
Et ne quo intercideretur obsidio, classes armatas
in fluvio circumquaque adhibent. Itaque factum
fuit, ut fluviali superficie vecti, castrum navali
pugna acriter urgerent. Castrenses non impares,
inpugnantibus obnituntur. Pro viribus certant.
Adversariis nullo modo cedunt. Cumque diutius
resistentes, comminus pugnarent, nec cederent,
postico quod inferius latebat viribus caedentium

*) vasio, ni, *abscisa*.

**) sus, ad *Mili abscisa*.

a) accitae *corr.*

accita codex, quod corrigendum erat.

eruto, piratae admissi sunt. Et a tergo in muro pugnantibus supervenientes, multa caede in eis debaccati sunt. Sic quoque factum est, ut et reliquus exercitus in ^a litore adhuc persistens, classibus pedester intromitteretur, castrumque repentinus pervaderet.

Castrenses* capti libertati* dantur*.

78. A quibus castrenses capti, et victi, mox regi oblati sunt. Pro quibus coram rege ab amicis oratione habita, facta regi fide dimissi sunt, cum non tantum rei maiestatis regiae, quantum sui domini fideles dicendi essent; ad id etiam non perfidiae vitio, sed multa virtute adductos asserebant. His ergo obsidum iure dimissis, et castro domino priori reddito, proditor cuius dolo huiusmodi infortunium accessit, mox comprehensus, suspendio secus castrum portam defecit. Nec minus eius uxor, inusitato ludibrii genere pedibus suspensa, exuviis circumquaque defluentibus nudata, atroci fine iuxta virum interiit. Cum haec agebantur, Odo cum exercitu haud procul rei eventum opperiebatur; ratus castrum a suis posse contra hostes defendi; insidias piratarum aliquantisper suspectas habens. Dum ergo herens de eventu naret, affuere nuntii, qui castrum captum, suosque comprehensos et inermes factos assererent. Quo audito, exercitum non aequo animo ad sua dimovit. Cui cum a querulis quibusdam intenderebatur, propter eum virum consularem ^b suspendio interisse, Odo respondisse fertur, sese amplius lesum suorum comprehensione, quam proditoris suspendio.

Rixa** Odonis et Fulconis** de Britannia.**

79. Nec multo post bella civilia reparata sunt. Etenim Fulco qui regum partibus favebat, exer-

*) enses, i libertati, ntur *abscisa*. **) a, Fulconis, tan *abscisa*.
a) in primo *deletum*. b) *VC cod.*

citum in Odonem parabat, quaesiturus ab eo Britanniae partem, quam non multo ante ei abstulerat. Collegit itaque quatuor milia, qui non comminus confingerent, eo quod eorum vires Odonis potentiae non sufficerent, sed eius terram incendiis et rapinis afficerent. Et tandiu id faciendum arbitrabatur, donec Odo aut tedio victus redderet, aut pro ea aliam non inparem conferret^a. Preceps itaque fertur, terramque praedis, manubiis, combustionibusque affecit^b. Et cum apud Blesum^c loca suburbana succenderet, incendiis aura flante circumquaque erumpentibus, in coenobium monachorum sancti confessoris Laudomari ignis plurimus evolavit. Quod mox combustum dirutum fuit. Cibi quoque consumpti. Unde nec monachorum migratio defuit. His exemptis, in loca alia exercitum retorquet, et vastat. Post cuius digressum, Odo^d in eius terram versa vice exercitum induxit, sic in ea efferatus, ut nec tugurium vel gallum relinqueret, hostem provocans, et ut dimicaturus veniat invitans. Ille autem copias non sufficere sibi cognoscens, provocanti cessit, atque ad sua rediit. Atque haec fere per biennium. Oratio legatorum Odonis apud regem^e de Miliduni pervasione*.

80. Odo interea castro amisso frustratus, etiam in hoc sese cautissimum habebat. Arbitrabatur etenim duplici calamitate se posse torqueri, cum de castris amissione plurimum doleret, et a rege irato non medioocriter valeret urgeri. Unde et regi legatos direxit, per quos sese optime ratiocinari posse de obiectis quibuscumque suggereret. Sese in nullo regiam maiestatem lesisse ostensurum. Si de Miliduno agatur, contra regem nil mali molitum, cum non regi sed suo commilitoni illud abstulisset. Regi nihil derogatum fuisse, cum

*) regem, one *abscesa*. a) redderet *corr.* conferret. b) percutit *corr.* affecit. c) b. castrum *deletum*. d) O. c.

ipse regis aequae sit, ut ille cui abstulit. Nihilque interesse quantum ad regiam dignitatem, quicumque teneat. Sese etiam* iustis causis id effecisse, cum illud a suis praecessoribus olim possessum, approbari possit. Unde etiam videri posse, a se dignius teneri debere, quam ab alio quocumque. Tandem si quid piaculi factum est, in sese poenam dedecoris redundasse, tantumque scelus pari ignominia abstersum. Unde et facilius sibi indulgendum, atque in tanta iniuria amplius parcendum. Rex orationis vim advertens, legatis satisfacit, benivolentiamque petenti mandat. Haec legati Odoni referunt. Odo itaque regem adiit. Coram quo oratione utiliter usus, eius gratia potitus est; tanta affabilitate insignis, ut amicitiam pristinam renovarent, et in nullo suspectus regi haberetur.

Bellum inter Odonem et* Fulconem* de Britannia.

81. Hac tempestate itidem civilia bella reparata sunt. Nam Fulco Britanniae parte frustratus, insidias adhuc parare contendebat. Collectoque exercitu, in Britanniam praiceps fertur, Namtasque¹ appetit. Cuius custodes alios auro corruptit, alios quibusdam pollicitationibus illexit. Eis* fol. 52' quoque usque ad effectum suasit, quo sibi satisfacerent, ut scilicet urbis introitum panderent. Qui suasi, sacramento tempus constituunt. Nec multo post et in urbem admittunt. Ingressusque pervadit, et a civibus iure sacramenti obsides accepit. Arcem solam expugnare non valuit, eo quod milites magnanimos haberet. Unde et cessit, sese recedere deliberans, ut copiis amplioribus congressurus rediret, arcemque expugnaret.

82. Conanus in exterioribus Britanniae partibus qui locus Bruerech dicitur, de rebus bellicis

*) et Fulconem *abscisa*. a) etiam id iustis c. id e. *codex*.

1) Nantes.

apud suos pertractabat, cum ad eius aures haec delata sunt. Magisque coepto negotio insistens, *fol. 53. exercitum congregat^a, bellumque fieri parat. *Et quoniam obsidioni instandum tempus suadebat, collectum exercitum urbi inducit, eique ad^b unum latus obsidionem per terram ordinat. Ad alterum vero per Ligerim classes piratarum adhibet^c. Undique ergo obsidione disposita, a piratis per fluvium, a Britannis per terram urbani vehementer urgentur. Nec minus qui in arce remanserant, a superioribus iaculorum diversa genera praecipitabant. Parique inpugnatione superiorum atque inferiorum qui medii erant vexabantur. Nam qui in arce et in obsidione certabant, Conani partes tuebantur. Urbani vero pro Fulconis victoria operam dabant. *fol. 52'. et exercitum tam de suis quam conducticiis congregabat. Audito^d vero Conanum urbi^d obsidionem adhibuisse^d, mox legionem Britanniae infert.

Dolus * Fulconi * paratus.

83. Erat campus non valde procul, longitudine sui et latitudine vastus, filicetum in se maximum habens. Hic Conanus locum gerendi belli constituens, insidiarum dolos infodit. Nam fossas quam plures ibi inmergens, virgis et viminibus stipulisque earum hiatus desuper operuit, intus surculis defixis, qui superiora^e continerent^e et soliditatem superficiei simularent. Et ut simulata superficies penitus lateret, filicem collectam desuper respersit, insidiasque dissimulavit.

Dolus ** Conani ** contra hostes **.

84. Post insidias ipse acies ordinans, sic fraude usus est, ut diceret se ibi mansurum, nec ulterius hostes quaesiturum. Si hostes urgerent, ibi

*) Dol, ni *abscisa*. **) Dol, na, ho *abscisa*. a) parat *corr.* congregat. b) per *supra* posito ad c. c) adhibuit *corr.* adhibet. d) Audito, urb, adh *abscisa*. e) supe, cont *abscisa*.

tantum vitam defensurum. Nec ob metum id facturum, at ut hostes si sese querant et impetant, contra ius id faciant. Sic enim eorum ruina facilius provenire possit, cum sua temeritate quietos et innoxios aggrediantur. Ibi itaque acies ordinavit, insidias in prospectu habens. Herebat ergo, hostesque excepturus opperiebatur. Fulco Conanum herentem videns, nec ab eo loco exiturum^a, cum insidias nesciret, suos multo hortatu suadebat, quatinus vehementi conamine impetum facerent, hostesque aggredi non dubitarent. De victoria non diffiderent, cum virium spes optima non desit, si Divinitas aversa non sit. Dato itaque signo irruunt. Arbitrati quoque solidum iter, fossis indubitate propinquant.

Praecipitatio* hostium a* Conano.*

85. Cumque Brittanos metu herentes arbirarentur, telis obnitentes ad fossas irruunt; precipitatieque cum equis inmerguntur, ac caeca ruina confusi, ad viginti milia^b inmersi atque compressi sunt. At posterior exercitus, priori precipitato, terga dedit. Unde et Fulco vitae tantum consulens, profugio eripi conabatur.

Interfectio** Conani.**

86. Quem cum fuga exagitaret, Conanus interim in dumetum cum tribus sese recepit, armisque depositis, corporis fervorem ad auram mitigabat. Quem quidam adversariorum intuitus, facto impetu illum adorsus, gladio transfixit, Fulconisque victoriam extulit. Fulco animo resumpto, Namtas repetit, atque ingreditur, qui in arce erant acriter vexans. Qui principe destituti pene exanimes, inpugnanti cedunt, fidemque postulati faciunt.

Repidium* reginae* Susannae a* rege* Rotberto*.

87. His ita sese habentibus, Rotbertus rex

*) Prae, ti, a C *abscisa*. **) In, Co *abscisa*. *) Re, re, a r, berto *abscisa*. a) e; advertens *delet*. b) XX *codex*.

cum in undevicesimo aetatis anno, iuventutis flore vernaret, Susannam uxorem genere Italicam, eo quod anus esset, facto divortio repudiavit. Quae repudiata, cum ea quae ex dote acceperat, repetere vellet, nec ei rex adquiesceret, aliorum animum transvertit. A qua etiam die, sua quaerens, regi insidias moliebatur. Nam Monasteriolum castrum quod in dote acceperat, ad suum ius refundere cupiens, cum id efficere non posset, secus eum aliud nomine* . . . . . extruxit; rege interim occupato, circa Odonis et Fulconis facinora. Ex cuius munitione arbitrabatur posse omnem navium convectionem prohiberi, cum sibi advenientes sese prius offerrent, unde et eis transitum ulterius inhibere valeret.

Reprehensio* repudii*.

88. Huius repudii scelus, a^b nonnullis qui intelligentiae purioris fuere, satis laceratum eo tempore fuit, clam tamen, nec patenti refragatione culpatum.

Sinodus Chelae habita.

89. Huius temporis diebus cum a papa Romano B. . . .¹ abdicatio Arnulfi et promotio Gerberti plurimis epistolarum scriptis calumniarentur, episcopi quoque rei huiusmodi auctores simulque et alii cooperatores diversis reprehensionibus redarguerentur, placuit episcopis Galliae in unum convenire, et super hac reprehensione consulere. Quibus Chelae collectis, sinodus habita est. Cui rex Rotbertus praesedit, consistentibus metropolitanis, Gerberto Remensi cui tota sinodaliu[m] causarum ratio discutienda commissa fuit, Siguino quoque Senonensi, Erchembaldo Turonico, Dairberto Bituricensi, aliisque horum comprovincialibus nonnullis. In qua postquam ex patrum de-

*) Re, re *abscessa*. a) *locus vacuus*. b) *an codex*.

1) Iohanne XVI. nam Benedictus VII. a. 983 obierat.

cretis rationes de statu sanctae aeccliesiae promulgarunt, inter nonnulla utilia, constitui et roborari placuit, ut ab ea die, idem sentirent, idem vellent, idem cooperarentur, secundum id quod scriptum est: *Erat eis cor unum et anima una.* Act. 4, 32. Decerni et illud voluere, ut si in qualibet aeccliesia, quaecumque tyrannis emergeret, quae telo anathematis ferienda^d videretur, id imprimis ab omnibus consulendum, et sic communi decreto agitandum. Et qui anathemate relaxandi forent, decreto communi similiter relaxandos, iuxta quod scriptum est: *Consilium a sapiente perquire.* Pla-^{Tob.} Tob. 4, 19. cui quoque sanciri, si quid a papa Romano contra patrum decreta suggereretur, cassum et irritum fieri, iuxta quod apostolus ait: *Hæreticum hominem et ab ecclesia dissentientem, penitus devita.* Tit 3, 10. Nec minus abdicationem Arnulfi et promotionem Gerberti, prout ab eis ordinatae et peractae essent, perpetuo placuit sanciri, iuxta quod in canonibus scriptum habetur: *Sinodo provinciali statutum, a nullo temere labefactandum.*

Impetus* Odonis et Fulconis* inter se.

90. Hac tempestate bella civilia reparata sunt. Cum enim tyrannorum insidiis Odonis et Fulconis de Britanniae principatu rixa resurgeret, illis dissidentibus reliqui etiam regnorum principes moti dissensere. Rex Fulconis partes tutabat, Odo suorum necnon et piratarum qui rege deserto ad se transierant, Aquitanorumque copiis fretus incedebat. Unde Fulco in Odonem praeceps, eius terram depopulatur, et post in ea non procul ab urbe Turonica oppidum^b exstruit atque munit; copias ponit; militibus implet; et quia ad hoc diruendum Odonem adventurum sperabat, regem petiit, auxilia imploraturus. Cui cum rex auxili-

*) petus, in, se *abscisa.* a) *ingulanda corr. ferienda.* b) *castrum supra posito oppidum codex.*

um polliceretur, obstinatiores animo ferebatur. Itaque copias contra hostem congressurus parat; exercitum colligit; bellumque Odoni indicit. Odo pudore tactus, a Gallis Belgis subsidia petit. Si adsint, gratiam sese recompensaturum spondet. Illi liberaliter annuunt, fidemque faciunt. Nec minus Flandrenses^a accersit, ab eisque tutelam petiit, vicem pollicens, si quod petit non abnuant. Illi quoque animo liberali quesita accommodant. Piratis etiam legatos dirigens, copias sibi non negari deposcit. Tempus et locus omnibus constituitur, quo collecti sese conferant. Odo interim suos placat, colligit et incitat. Ratusque Belgas et piratas tempestivos, cum suorum paucis tanta celeritate in Fulconem fertur, ut in certamine plus quatuor milibus pugnatorum non haberet. Castro tamen obsidionem adhibet, armiferosque disponit. Casrenses multo conatu adurget.

Fulconis supplicatio* Odoni per legatos*.

91. Fulco regem morantem non auxiliaturum, et Odonis exercitum intolerabilem ratus, remissioni mox animo habitus est. Itaque per legatos Odonis amicitiam expetit; pro Conani interitu centum pondo^b argenti sese impensurum mandat; loco militis interfecti, filium suum pro eo militaturum offert; castrum extractum in eius honore sese eversurum, atque a suis evacuaturum; sese quoque ei sponte militaturum, si id regi iniuriosum non foret. Quod quia absque regis iniuria fieri non poterat, eius filio manus per sacramentum daret; itaque fieret, ut ipse cum nato militaret, cum filium suum Odoni pro Conano daret, et sese Odonis filio militaturos committeret. Daturum se etiam fidem sacramento contra omnium causam, praeter regis, et horum quibus speciali

*) suppli, egatos *abscisa*.

a) frandrenses *corr.* flandrenses *cod.*

b) c p *codex*.

consanguinitate carius addictus est, utpote nati, fratris ac nepotum. His Odo perceptis, suorum usus consilio, haec sese excepturum optime mandat, si Namtas Britanniae urbem dolo captam reddat, et a suis evacuet. Iniuriosum enim id videri, si ablata prius non repetat, et non redditis, cum hoste pacem faciat.

Abiectio* supplicationis* ab Fulcone.*

92. Haec dum exagitarentur, et Odo exercitum suum paulatim augeri arbitraretur, priusquam copias congregandi haberet, rex cum duodecim milibus affuit, cum Fulconem sex milia suorum stiparent. Quibus mixtis, exercitus armatorum densatus est. Unde et Fulco insolentior factus, quae ante supplex obtulerat spernit. Ut bellum fiat, fervidus instat; et ut vada Ligeris qui eis interfluebat pertranseant, hostemque impetant, hortatur atque suadet. Odo sc̄os ut sponderant non venisse advertens, eo quod exercitibus colligendis huius temporis brevitatis non sufficeret, animo nimis turbato ferebatur. Attamen cum quatuor milibus refragratus, vada Ligeris prohibebat.

93. Rex vadi incessu prohibitus, ad Ambatiam¹⁾ castrum retorquet exercitum, quod non procul in eodem litore fluminis inter rupes eminebat, ut ibi transiens et post obliquatus, hostibus a tergo improvisus adsistat, eosque adurgeat. Odo regis exercitum non sustinens, legatos ei dirigit: hostem suum, non regem sese impetivisse mandans; nec contra regem quicquam moliturum, at contra inimicum. Si rex iubeat, se mox ulterius iturum, et sibi de omnibus satisfacturum. Rex rationis consequentiam advertens, tantum virum absque causa a se laesum, suspectum habebat. Unde et ne penitus a se deficeret, ab eo ob-

*) ectio, lica, is, Fulcone *abscisa*.

1) Amboise.

sides sub pace sequestra accepit; de omnibus quae ei intenderet, post rationem ab eo auditurus. Unde et exercitum reducens, Parisium devenit. Odo quoque nihil amittens, indemnis Meldim cum suis devenit. *Inde etiam post dies non multos, castrum quod Dunum¹ dicitur, sua dispositurus petiit.

Obitus * Odonis.*

94. Unde cum de suis quos sub pace sequestra regi delegaverat, plurima consultatione deliberaret, humorum^a superfluitate pro temporis immutatione vexatus, in egritudinem quae a phisicis synantica dicitur decidit. Quae cum intra gulae interiora sedem habeat, ex fleumatis reumatismo progressa, tamen aliquando ad maxillas et genas, aliquando ad toracem et pulmones tumorem cum dolore gravi immittit. Quibus tumentibus atque ferventibus excepta initii die, post diatritum, patientem perimit. In hanc igitur Odo lapsus, infestis gulae doloribus circumquaque pulsabatur; arteriarum quoque fervor, sermonis intercisionem operabatur. Nec petiit huiusmodi dolor, capitis superiora, at praecordia pertemptans, pulmonem et epar peracuto dolore stimulabat. Fuit itaque militum luctus, famulorum clamor, feminarum frequens exclamatio, eo quod dominum inconsultum amittebant, et natis dominandi spes nulla relinqueretur, cum reges patri adhuc animo irato perstarent, et Fulco insolentiae spiritu, pacem multifariam turbaret. Et tamen in brevi victurus, regibus legatos celeres misit, qui pro se supplices suasorie rogarent, et pro iniuriis illatis iustissimam^b recompensationem sponderent. Rex veteranus malorum correctionem ab legatis excipere volens, a filio indignante inhibitus est. Unde et legatorum

*) Obi, Odo *abscisa*. a) homorum *codex*. b) aequissimam *supra posito iustissimam cod.*

1) Dun?

allegationem penitus sprexit, atque illos immunes redire coegit. Quibus in itinere moram agentibus, antequam redissent die quarta natae synanticae facta, Odo monachus factus defecit, atque sic vitae finem habuit; ad sanctum Martinum delatus, et in loco quod Maius-monasterium¹ dicitur, cum multo suorum obsequio sepultus.

Iohannes* papa Leonem* abbatem in* Gallias* mittit* ut* Arnulfi abdicationem* dissolvat.

95. Per idem tempus cum a Germanorum episcopis domno Iohanni papae per epistolas saepenumero suggestum foret, ut Gerberti Remorum metropolitani promotionem abdicaret, et Arnulfi abdicationem praeter ius factam indignaretur, a papa in Germaniam tunc directus est Leo monachus et abbas, qui vicibus papae potitus, cum episcopis Germaniae atque Galliarum huius negotii et indaginem faceret, et iudicium diligens inde proferret. Qui humanissime ab episcopis* exceptus, de habenda synodo super hoc negotio cum eis tractabat. A quibus Gallorum regibus, Hugoni videlicet eiusque filio Rotberto, legati directi sunt, qui papae mandatum, necnon et episcoporum voluntatem super hoc aperiant, eisque ut cum suis episcopis conveniant, rationabiliter suadeant; locum etiam tempusque quo et quando conveniendum esset a regibus discerent, eorumque animum ex hoc sibi referrent.

Quod** regibus nuntiatum** sit, episcopos Germaniae** in synodum** convenire.

96. Legati igitur directi sunt. Legatio quoque prolata. Quam etiam reges serenissima mente excipientes, papae et episcoporum mandatis in nullo tunc refragati sunt; sese consilium super hoc quaesituros respondentes, atque aequitatem de omnibus

*) Iohannes, Leon, in Gal, tit u, dicati, solva *abscisa*. **) Quod, nuntiat, gern, synodum *abscisa*. a) e. germaniae *deletum*.

1) Marmoutier-lez-Tours.

995. facturos. Legatis itaque abductis, per quosdam regibus indicatum est, Adalberonem Laudunensem episcopum, haec dolo ordinasse; omnino etiam apud Odonem illud pridem pertractasse. Eorum utrumque in voto habuisse, ut Ottonem regem Gallias inducerent, et reges ingenio et viribus foras expungerent. Episcopos quoque Germaniae, ideo convenire, ut dolum quaesitum expleant. Reges itaque fraude percepta, episcopis iam ad locum designatum^a convenientibus per legatos indicavere, sese illuc non ituros, eo quod suorum praecipuos penes se non haberent, sine quorum consilio nihil agendum vel omittendum videbatur. Indignum etiam sibi videri, si correctioni episcoporum Germaniae suos subdat, cum isti non minus nobiles, non minus potentes, aequae etiam aut amplius sapientes sint. Ipsi ergo si indigent, in Gallias properent, unde volunt edicant. Alioquin, redeant, et sua ut libet curent. Horum ergo res in contrarium relapsa est. Adalbero enim qui horum ministrum sese praebuerat, cum delationis^b nescius reges moneret, ut occurrentibus obveniret, rex veteranus fraudum non ignarus, Ludovicum Karoli filium ab eo reposit, quem in captione Lauduni captum, ei custodiendum commiserat. Repoposcit etiam eiusdem urbis arcem, quam similiter commiserat.

Adalbero* totius fraudis* causa reprehenditur.*

97. Quo credita reddere reniso, regii stipatores animo indignante subinferunt: *Cum tu o episcope in perniciem regum et principum, apud Ottonem regem et Odonem tyrannum plurima quaesieris, quomodo hic ante dominos tuos reges tam magnifica confingere non vereris? Quid Ludovicum et arcem reddere metuis, si fidem regibus te servasse non dubitas? Quid ergo est credita*

* Adalbero, fraudis, repreh. *abscisa.* a) quem reges designaverant 1. b) proditiōnis 1.

nolle reddere, nisi contra reges infausta moliri? 995. Evidentissime^f fidem abruptisti, cum apud Ottonem de regum interitu tractasti, eorumque honorem subruere temptasti. Unde et periurii reatu detine- ris. Legationem etiam tamquam ab eis missam Ottoni regi pertulisti, ac apud eum dolose ordina- sti, ut ipse cum paucis^a adveniret, et militum multitudinem non longe expeditam haberet. Re- gibus quoque nostris adversario cum paucis occur- rere suasisti, atque nihil mali ex hoc proventurum spondesti. Hanc etiam colloctionem, utrimque utillimam fieri dicebas, cum hos et illum de communibus et privatis familiariter collocutu- ros simulabas. Verum aliter tibi visum erat, cum hoc ideo praetendebas^b, ut ab Ottone rege dominos tuos reges comprehendi faceres, regnum- que Francorum in ius illius transfunderes, ut tu videlicet Remorum metropolitanus, Odo vero Fran- corum dux haberetur. Idque tunc nobis omnino patuit, sed ad tempus suppressum fuit. Et ó sum- mae Divinitatis miserationem inestimabilem, quan- tis miseriis erepti, quanto *ludibrio subtracti su- mus. Instat tempus quo paratae insidiae effectum

* fol.
55:

promittunt. Episcopi etenim sub specie religionis acsi de promotione et abdicatione Gerberti atque Arnulfi episcoporum quaesituri, praemissis lega- tis adveniunt. Otto quoque rex Metti adest; a quo non longe exercitus collectus praedicatur. Si gero imus, aut pugnabimus, aut capiemur: Si ve- ro non imus, periurii arguemur. Sed ire reges non expedit, eo quod militum copia sufficiens eis non sit. Periurii vero reatus in te redundabit, cum tu solus regibus nesciis iuratus sis.

98. Ad haec episcopus erubescens, obmutuit. Quem cum unus suorum his exterritum vidit, con- tra haec responsurus surrexit, et sic oblocutorem

a) p. ad locum quod Mosomum appellatur deleta. b) praetndebas c.

995. adorsus est: *Horum omnium obiector, mihi loquatur. Adsum qui pro criminato rationem reddo. Unus tantum haec proferat. Caput quoque suum meo obiciat. Arma quoque armis comparet. Nec non et vires viribus conferat. Hunc pro domino suo insanientem et fervidum, Landricus comes sic alloquitur: O optime miles, harum ut video fraudium penitus es ignarus. Quae licet te ignorante, tamen ut praedicantur quaesitae sunt. Unde et tempera animum, mitiga fervorem. Belli necessitatem non tibi imponas. Non te impellas, unde ingressus redire non poteris. Sed nunc meo usus consilio, paululum hinc secede; dominumque tuum de his an vera sint, interroga. Si te ad pugnam hortatur, congregere. Si dicit cessandum, furori parce.* Secessit ergo, dominumque vocatum an sic res habeatur interrogat. Episcopus utpote a conscio convictus, rem ita esse quaerenti confessus est. Unde et pugnam inhibuit. Sedato itaque tanto fervore militis, res penitus innotuit. Detentus ergo regum iussu, utpote desertor custodibus datur. Cuius milites mox regibus sacramento alligati sunt.

Synodus quae pro Arnulfo Mosomi habita est.

Iun. 99. Dum haec agerentur^a, cum Galliarum episcopi ab regibus prohibiti essent, ut ad sinodum statutam non venissent, episcopi tamen Germaniae ne doli arguerentur si non accederent, statuto tempore Mosomum conveniunt, domni papae legatum secum habentes. Collecti ergo in basilica sanctae Dei genitricis Mariae ordinatim more ecclesiastico consedere, scilicet Sugerus Mimagardvurdensis, Leodulfus Treverensis, Nocherus Leodicensis, et Haimo Viridunensis. Horum medius abbas Leo resedit, vicesque domni papae obtinuit. Contra quos etiam Gerbertus Remorum metropolitanus, qui solus ex Galliarum episcopis regibus etiam interdi-

a) age abscisum.

centibus advenerat, pro se responsurus ex adverso 995. resedit. Considerunt quoque diversorum locorum abbates, ac clerici nonnulli. Laici etiam Godefridus comes cum duobus filiis suis, atque Ragenerus Remensium vicedominus.

Praelocutio* Haimonis Viridunensis* episcopi de causa* sinodi.*

100. Quibus circumquaque silentibus, episcopus Viridunensis eo quod linguam Gallicam norat, causam sinodi prolaturus surrexit: *Quoniam* inquit *ad aures domni papae sepissime perlatum est, Remorum metropolim pervasam, et praeter ius et aequum proprio pastore frustratam, non semel et bis litteris suggestit, quatinus nobis in unum collectis, tantum facinus iusta lance utrimque pensaremus, et sua auctoritate per nos correctum ad normam reduceremus. Sed quoniam impediante rerum diversitate id facere distulimus, nunc post tot ammonitiones dominum hunc abbatem Leonem et monachum mittere voluit, qui vices suas teneat, et rem memoratam nobis oboedientibus discuciat. Per quem etiam scriptum suae voluntatis allegavit, ut si quid oblivio derogaret, scripto commendatum haberetur. Quod et inpraesentiarum audire utile est. Et statim protulit scriptum, atque in aures considentium recitavit, quod quia brevitati studemus, et nobis minus fuit accommodum, nostris scriptis inserere vitavimus.*

Oratio Gerberti** pro se in concilio** recitata.

101. Post cuius recitationem, Gerbertus surrexit, atque orationem pro se scriptam in concilio mox recitavit. Satisque apud illos luculenter peroravit. Sed hanc addere hic placuit, quod plena rationibus plurimam lectori utilitatem comparat. Cuius textus huiusmodi est^a:

*) tio, du, e, di *abscisa*. **) Gerberti, io *abscisa*. a) *Folium assutum, cui oratio inscripta erat, periit; at insero eam ex codice Lugdunensi inter codd. Vossianos N. 54. ubi multo emendatior, quam apud Centuriatores legebatur, extat.*

Exordium.

102. *Semper quidem, reverentissimi patres, hanc diem prae oculis habui, spe ac voto ad eam intendi, ex quo a fratribus meis admonitus, onus hoc sacerdotii non sine periculo capitis mei subii. Tanti erat apud me pereuntis populi salus, tanti vestra auctoritas, qua me tutum fore existimabam. Recordabar praeteritorum beneficiorum, dulcis atque affabilis benivolentiae vestrae, qua saepenumero cum multa laude praestantium usus fueram. Cum ecce subitus^a rumor vos offensos insinuat, vitioque dare laborat, quod magna paratum virtute inter alios constabat. Horrui, fateor; et quos ante formidabam gladios, prae indignatione vestra posthabui. Nunc quia propitia Divinitas coram contulit, quibus salutem meam semper commisi, pauca super innocentiam meam referam, et quoniam consilio urbi Remorum praelatus sim edisseram. Ego quippe post obitum divi Otthonis augusti, cum statuissem non discedere a clientela patris mei beati Adalberonis, ab eodem ignorans ad sacerdotium praelectus sum; atque in eius discessu ad Dominum, coram illustribus viris futurus ecclesiae pastor designatus. Sed Simoniaca haeresis, in Petri soliditate me stantem inveniens, reppulit, Arnulfum praetulit. Cui tamen plus quam oportuerit, fidum obsequium praebui, donec eum per multos et per me apostatare palam intelligens, dato repudii libello, cum omnibus suis apostaticis dereliqui; non spe, nec pactione capessendi eius honoris, ut mei aemuli dicunt, sed monstruosis operibus territus^b, in effigie hominis latitantis. Non inquam idea illum dereliqui, sed ne illud propheti-*

2 Pa- cum incurrerem: „Impio praebes auxilium, et iis
ral. qui oderunt me amicitia iungeris, et idcirco iram
19. 2. quidem Domini merebaris“. Deinde sanctionibus

a) subito contrarius ed.

b) o. diaboli virtutis in ed.

ecclesiasticis, per longa temporum spatia perac- 995.
tis, legeque perhemptoria consummata, cum nihil
aliud restaret, nisi ut iudiciaria principis potesta-
te coherceretur, et tamquam seditiosus ac rebellis
a principali cathedra removeretur, lege Africani
concilii, iterum a fratribus meis et regni prima-
tibus conventus et commonitus sum, ut excluso
apostata curam discissi et dilaniati susciperem po-
puli. Quod quidem et diu distuli, et postea non
satis sponte acquievi, quoniam quae tormentorum
genera me comitarentur, omnimodis intellexi. Haec
est viarum mearum simplicitas, haec innocentiae
puritas, et coram Domino et vobis sacerdotibus
in his omnibus munda conscientia.

Particio.

103. *Sed ecce, ex adverso occurrit calumpni-*
ator; vocum novitatibus, ut maior fiat invidia,
delectatus obloquitur: „Dominum tuum tradidisti,
carceri mancipasti, sponsam eius rapuisti, sedem
pervasisti!“

Confirmatio et reprehensio alternatim digestae.

104. *Itane ego dominum, cuius numquam ser-*
vus fuerim, cui etiam nullum sacramenti genus
umquam prestiterim? Etsi enim ad tempus fa-
mulatus sum, fecit hoc imperium patris mei Adal-
beronis, qui me in Remensi ecclesia commorari
praecepit, quoadusque pontificis in ea sacrati mo-
res actusque dinoscerem. Quod dum operior, ho-
stium praeda factus sum, et quae vestra muni-
ficentia magnorumque ducum largitas clara et
praecipua contulerat, violenta praedonum manus
abstulit, meque pene nudum gladiis suis ereptum
doluit. Denique postquam illum apostatam dere-
liqui, vias et itinera eius non observavi, nec quo-
libet modo ei communicavi. Quomodo ergo eum
tradidi, qui, ubi tunc temporis fuerit, nescivi? Sed
neque eum carceri mancipavi, qui nunc nuper sub

995. *praesentia fidelium testium senioremeum conveni, ut propter me nec ad momentum^a ulla detineretur custodia. Si enim auctoritas vestra pro me staret, in tantum Arnulfus vilesceret, ut mihi minimum valeret obesse. Quod si contraria mihi, quod absit, sententia vestra decerneret, quid mea interesset, utrum Arnulfus, an alius Remorum constitueretur episcopus? Iam de sponsa rapta sedequè pervasa quod dicitur, ridiculosum est. Dico enim primum, numquam illius fuisse sponsam, quam pro legitima donatione spiritualis dotis collatis ante beneficiis expoliavit, proscidit ac dilaniavit. Necdum sacerdotali anulo insignitus erat, et iam omnia quae denominatae sponsae fuisse videbantur, satellites Symonis vastaverant. Dico etiam, si concederetur quolibet modo illius sponsa fuisse, utique esse desiit, postquam eam pollutam et violatam, et, ut ita dicam, adulteratam suis predonibus prostravit. Num igitur eam, aut quam non habuit, aut quam suo scelere perdidit, illius sponsam rapui? Sedem autem populorum multitudine refertam, advena et peregrinus, nullis fretus opibus, pervadere qui potui? Sed forte apostolica sedes nobis opponitur, tamquam ea inconsulta summum hoc negotium discussum sit, vel ignorantia, vel contumacia. Certe nihil actum vel agendum fuit, quod apostolicae sedi relatum non fuerit, eiusque per decem et octo menses expectata sententia. Sed dum ab hominibus consilium non capitur, ad filii Dei supereminens eloquium recurritur: „Si oculus inquit tuus*

Math.

5. 29.

scandalizat te^b et reliqua^b. Et fratrem peccantem, coram testibus coramque ecclesia commonitum, et non obaudientem, decernit habendum tamquam ethnicum^c et publicanum. Conventus ergo Arnul-

^a) ad monitum ed.   ^b) te erue eum, et proiice illum abs te ed.
^c) hetnicum c. constanter.

fus, et commonitus litteris et legatis episcoporum 995. *Galliae, ut a coepto furore desisteret, et, si valem, quoquo modo se a perditionis scelere purgaret, dum monita salubria contemnit, habitus est tamquam ethnicus et publicanus. Nec tamen idcirco diiudicatus ut ethnicus, ob reverentiam sedis apostolicae sacerdotique sacri privilegia, sed a se ipso in se ipsum damnationis sententia prolata, hoc solum eum in omni vita sua preclare egisse diiudicatum est; quia nimirum, si eum se ipso damnante, episcopi absolverent, poenam sceleris eius incurrerent. „Si, inquit magnus Leo papa, omnes sacerdotes et mundus assentiat damnandis, damnatio consentientes involvit, non praeveraricationem consensus absolvit. Hoc enim Deus omnium indicavit, qui peccantem mundum generali diluvio interemit.“ Et papa Gelasius: „Error qui semel est cum suo auctore damnatus, in particeps quolibet pravae communionis effecto execrationem sui gestat et poenam.“ Excluso itaque illo a Remensi ecclesia, mihi reluctanti, multumque ea quae passus sum et adhuc patior formidanti, a fratribus meis Galliarum episcopis hoc honus sacerdotii sub divini nominis obtestatione impositum est. Quod si forte a sacris legibus quippiam deviatum est, non id malicia, sed temporis importavit necessitas. Alioquin tempore hostili omne ius, omneque licitum cavere, quid est aliud quam patriam perdere, et necem inferre? Silent equidem leges inter arma; quibus ille feralis bestia O.^{a.1} ita^b abusus est, ut reverendissimos sacerdotes Dei, quasi vilia mancipia caperet, nec ab ipsis sacrosanctis altaribus temperaret, commeatus publicos intercluderet.*

a) Otto ed.   b) ita hoc tempore a. ed.

1) Odo, Meldensis et Trecensis comes, esse videtur.

Epilogus.

995. 105. *Redeo ad me, reverentissimi patres, cui specialiter ob salutem pereuntis populi totiusque rei publicae curam mors furibunda cum omnibus suis incubuit copiis. Hinc dira egestas, horreas et apothecas armata manu sibi vindicat; illinc foris gladius et intus pavor, dies ac noctes reddiderunt insomnes^a. Sola vestra auctoritas, ut tantorum malorum levamen fieret, expectata est; quae tantam vim habere creditur, ut non solum Remensi, sed etiam omni ecclesiae Gallorum desolatae, et pene ad nihilum redactae, subsidio esse valeat; quod Divinitate propitia expectamus, et ut fiat, omnes in commune oramus.*

106. Quam perlectam, legato papae mox legendam porrexit. Tunc episcopi omnes cum Godefrido comite qui eis intererat simul surgentes, orsumque seducti, quid agendum inde esset deliberabant. Et post paululum ipsum Gerbertum invitant. Cui cum post aliquot sermones a domno papa corpus et sanguinem Domini, ac sacerdotale officium sub praesentia legati prohibere vellent, ille mox ex canonibus et decretis confidenter astruxit, nulli hoc imponendum, nisi aut ex crimine convicto, aut post vocationem venire ad concilium vel rationem contempnenti. Huic penae non sese esse obnoxium, cum ipse etiam prohibitus accesserit, et cum nullo adhuc crimine convictus sit. Simulque hoc ex Africano et Toletano conciliis assererat. Sed ne domno papae omnino reniti videretur, a missarum celebratione sese cessaturum usque in alteram^b synodum spondit. Et statim his dictis sessum reversi sunt.

107. Quibus considentibus Viridunensis episcopus iterum surgens eo quod synodi interpretis habe-

a) illinc f. g. et i. p. d. ac n. r. insomnes *desunt in c.* b) alteram c.

batur, ad alios qui episcoporum consilio non inter- 995.
 fuere, sic concionatus ait: *Quoniam* inquit *hoc*
unde hic agitur, diffiniri nunc non potest, eo quod
controversiae pars altera deficit, placet his domnis
episcopis ut vobis demonstretur, presentis ratio-
nis causam, in aliud tempus transferendam, ut
ibi qui intendat, et qui refellat ante iudicem con-
sistant, ut singulorum partibus discussis, recti
iudicii proferatur censura. Ab omnibus concedi-
 tur et laudatur. Destinatur ergo locus Remis apud
 coenobium monachorum sancti Remigii; tempus
 quoque die 8. post natale sancti Iohannis baptistae.
 Quibus constitutis et dictis, sinodus soluta est.

Historiae finis in summa pagina 55'. In pagina 56' alia ma-
nu duae Silvestri II. epistolae, pagina 57' demum notitiae aliquot
manu Richeri scriptae leguntur, quae pro fundamento operis exi-
gendi habendae esse videntur; sunt autem hae:

Tempore statuto Silvanecti sinodus episcoporum
 collecta est, ubi etiam inter Gerbertum et Arnul-
 fum praesentaliter ratio discussa est sub praesentia
 Leonis abbatis et monachi legati aliorumque quam
 plurium. Berta Odonis^a uxor suarum rerum de-
 fensorem atque advocatum Rotbertum regem accepit.
 Richardus pyratarum dux apoplexia minore
 periit. Hilduinus quoque vinolentia.

Sinodus quinque episcoporum in monte sanctae
 Mariae habita est. [Heinricus¹ quoque dux obiit^b].
 Alia item sinodus apud Engleheim indicta est sanc- 996.
 tae Agathes festivitate habenda, quae et suo tem- Febr.
 pore habita est^c. 5.

Berta Rotberto nubere volens Gerbertum consu-
 lit, ac ab eo confutatur.

Gerbertus Romam ratiocinaturus vadit, ac ibi

a) O. codex. b) iterum deleta. c) vox oblecta.

1) Heinricus Baioariorum dux a. 995. d. Augusti 27. obiit.

996. ratione papae data cum nullus accusaret, alia sinodus indicitur^d.

Hugo rex papulis toto corpore confectus, in oppido Hugonis Iudeis¹ extinctus est.

Oct. 23. Rotbertus rex patri succedens, suorum consilio Bertam duxit uxorem, ea usus ratione, quod melius sit parvum aggredi malum, ut maximum evitetur.

997. Rotbertus rex ducta Berta uxore, in Fulconem qui Odonis adversarius fuerat fertur, et ab eo urbem Turonicam et alia quae pervaserat vim recipit.

Rotbertus rex in Aquitania ob nepotem suum Wilelmum obsidione Hildebertum premit.

Gerbertus iterum Romam adit, ibique cum moram faceret, Arnulfus a Rotberto rege dimittitur.

998. Gerbertus cum Rotberti regis perfidiam dinosceret, Ottonem regem frequentat, et patefacta sui ingenii peritia, episcopatum Ravennatem ab eo accipit.

Gregorius papa² tandiu permittit Arnulfo officium sacerdotale, donec in temporibus rationabiliter aut legibus adquiret aut legibus amittat^b.

a) *Hucusque atramento fusco quo folia codicis 1—28 exarata sunt; reliqua atramentum nigrum foliorum 28—55' praeferunt.* b) *Hic notitiarum finis. Reliqua pagina vacua remansit, excepta probatione pennae, et hac sententia inferius Richeri manu adiecta: Libellum quem hoc anno praestitistis. de medicina, et de speciebus metallorum. quando in armario simul fuimus. mihi transmittite.*

1) *i. e.* a Iudaeis, medicis fortasse, ut de Karolo Calvo Hincmarus scribit. 2) obiit a. 999. die Februarii 18. et die Aprilis 2. proxime sequenti Gerbertus pontificatum Romanum adeptus est.

